

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

147939

147939

**TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE
YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASI UYGULAMASININ
DEĞERLENDİRİLMESİ VE BAZI ÜLKE
UYGULAMALARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özgür BİYAN

BURSA 2004

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE
YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASI UYGULAMASININ
DEĞERLENDİRİLMESİ VE BAZI ÜLKE
UYGULAMALARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Prof. Dr. Metin TAŞ

Özgür BİYAN

BURSA 2004

ÖZET

MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASI UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE BAZI ÜLKE UYGULAMALARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

Özgür BİYAN
(Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada yatırımlara yönelik vergisel teşvik araçlarından biri olan "Türk Vergi Sisteminde Yatırım İndirimi İstisnası" analiz edilmektedir. Ekonomik kalkınmanın ana unsuru olan yatırımlar her ülke açısından önemli bir yere sahiptir. İster gelişmiş ekonomilerde ister gelişmekte olan ekonomilerde yatırımları çekebilmek için çeşitli teşvikler düzenlenmiştir. Özellikle vergisel teşvikler bu düzenlemelerin başında gelmektedir. Vergisel teşviklerin en çok kullanılan uygulaması yatırım indirimi istisna uygulamasıdır. Pek çok ülkede de bulunan bu uygulamanın gerek makro ekonomik gerek mükellefler açısından önemi açık olarak bellidir. Bu nedenden dolayı uygulamanın problemsiz bir şekilde yürütülmesi kaçınılmaz olmaktadır. Halen yürürlükte olan düzenlemenin bu önemi dahilinde incelenmesi ve sorunlarının ortaya konması gerekli görülmüştür.

Çalışmanın birinci bölümünde, yatırım ve teşviklerle ilgili kavramsal ifadeler ile yatırım indirimi kavramı hakkında açıklamalar yapılmıştır. İkinci bölümde, Türk Vergi Sistemi içinde yer alan yatırım indirimi istisnası müessesesi ayrıntılı bir şekilde analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde ise, bazı ülkelerde yer alan yatırım indirimi uygulamaları veya benzer uygulamalar ortaya konularak, Türkiye uygulaması ile kıyaslama yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise uygulamadaki problemlere yönelik öneriler dile getirilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Metin TAŞ

Sayfa sayısı: 184

ABSTRACT

FINANCE PROGRAMME TAX LAW DISCIPLINE

EVALUATION OF THE INVESTMENT TAX CREDIT IN THE TURKISH TAX SYSTEM AND COMPARISON WITH EXECUTION OF THE SOME COUNTRIES

Özgür BİYAN
(Master Thessis)

In this study, "Investment Tax Credit in the Turkish Tax System", one of the tax instruments for investment, is analyzed. For many countries, investments have an important role as the main driver of economic development. There are various incentives for investments in developed as well as underdeveloped countries. A particular example of these are "tax incentives". Investment tax credit regulation is one of the most well-known and commonly used among tax incentives. Importance of this regulation which has been applied in many countries is apparent. Therefore, the regulation should be carried out without confronting any difficulties. It is crucial to investigate and identify any problems regarding the existing regulation.

In the first part of this study, investment tax credit is defined and the conceptual framework of investment and incentive is provided. In the second part, investment tax credit in the Turkish Tax System is analyzed in detail. In the third part, comparisons are made between investment tax credit in the Turkish Tax System and regulations of some other countries. Finally, proposals are made concerning execution problems.

Advisor: Prof. Dr. Metin TAŞ

Page number: 184

ÖNSÖZ

Her gün yeni tartışmalarla gündemdeki yerini kaybetmeyen ekonomi, nasıl bir sistem içerisinde olursa olsun her ülkenin başlıca konusu olmaya devam etmektedir. Gelişmesini tamamlamış ülkeler kaynakların daha verimli kullanılması yönünde çalışmalarını sürdürürken, gelişmekte olan ülkeler ise kalkınma hamlelerini hızlandırmanın yolunu aramaktadırlar. İstihdam, milli gelir artışı, enflasyonun azaltılması veya bu konularda istikrar yakalamak ana hedef olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu durum Türkiye ekonomisi açısından da aynı derecede öneme sahiptir. Ülkemizde yıllardır süren enflasyon ve işsizlik konularına çözüm arayışları halen devam etmektedir. Uluslar arası kuruluşlarla da bu konuda işbirliği varlığını korumaktadır.

Öte yandan ülke ekonomisinin bu makro sorunlarının giderileceği temel çözümler üretimin ve akabinde yatırımların da aynı paralellikte artırılmasından geçmektedir. Dolayısıyla yatırımları yüksek boyutlara ulaştırmak için kamu kesimi tarafından özel kesime yönelik teşvikler zaman içerisinde mevzuata kazandırılmış, tekrar tekrar düzenlemeler yapılırken, bazen eski uygulamalar değiştirilmiş bazen de yeni müesseseler dahil edilmiştir.

Vergi teşvikleri arasında 1960'lı yılların başından itibaren yerini alan yatırım indirimi istisnası müessesesini, bu belirttiğimiz ekonomik amaçlar doğrultusunda ele almayı uygun bulduk. Diğer taraftan gerek bir teşvik aracı olarak gerekse bir vergi istisnası olarak; hem kamu kesimi açısından hem de mükellefler açısından analiz etmeye çalıştık. Uygulamanın bugünkü halinin amacına ne kadar hizmet ettiği, uygulamada nasıl ele alındığı ve alınması gerektiği, sorunlar ve noksanlıklar üzerinde durarak somut çözümler üretmeye gayret gösterdik.

Uygulamanın Türkiye nezdinde ne kadar optimum uygulandığını ölçmek için dünya uygulamalarını göz ardı etmek eksik bir çalışma olarak niteleneceğine inandığımızdan, bazı seçmiş olduğumuz ülkeler dahilinde dünyada yatırımlara yönelik vergi indirimleri vb. düzenlemeleri ele alıp, Türkiye uygulamasının eksik ve sorunlarını kıyaslama yaparak belirtmeye çalıştık. Şu noktada belirtmeliyim ki yabancı ülke uygulamalarına ulaşmak kolay olmadığı gibi ağırlıklı olarak internet kaynaklı bilgilerden yararlandığımızı belirtelim.

Çalışmayı üç bölüm olarak sunmayı uygun gördük. Birinci bölümde söz konusu konu ile ilgili kavramsal ifadeler ve teorik altyapı ele alındı. İkinci bölümde ise Türkiye uygulamasının durumu ayrıntılı şekilde analiz edildi.

Üçüncü bölümde ise yabancı ülkelerdeki durum ortaya konularak, bire bir Türkiye uygulaması ile karşılaştırmalar yapıldı. Son bölümde bulgular ve önerilere yer verildi.

Çalışma sırasında elbette ki destek ve yardım aldım. Çalışmanın başından sonuna kadar değerli görüşleri ile eksik ve hataları gözden geçiren, daha iyi bir çalışma olması için önerilerde bulunan pek kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Metin TAŞ'a teşekkürü borç bilirim. Yine diğer pek çok çalışmalarım sırasında olduğu gibi tez çalışmamda da değerli görüşlerini esirgemeyen ve yabancı ülke uygulamalarına ulaşmamda katkısı olan değerli hocam Yard. Doç. Dr. Adnan GERÇEK'e de ayrıca teşekkür ederim. Yabancı ülke uygulamaları sırasında çeviri işlemlerine ve özet kısmının yazılmasına katkıları olan arkadaşım End.Yük.Müh. Emre Kozlu'ya da teşekkür ediyorum.

Ancak gerek şahsım üzerindeki emekleri gerekse bu noktaki eğitim merhalesine kadar ulaşmamda, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bu çalışmanın "fahri sahipleri" anne ve babama da sonsuz sevgilerimle teşekkürler ederim.

Bursa

Temmuz 2004

Özgür BİYAN

ÖZGEÇMİŞ

Tez yazarı 1976 yılında Bursa doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bursa'da tamamladı. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye lisans bölümünü 2001 yılında tamamladıktan sonra, 2004 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı'nı bitirdi.

Özel bir firmada ön muhasebe sorumlusu, daha sonra kısa dönem Gümrük Müşavir Yardımcılığı görevinde bulundu. Bursa SMMMO tarafından yayınlanan mesleki yayınlarda "Vergi Hukuku" başta olmak üzere yazıları bulunmaktadır. Bekardır ve İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET(ABSTRACT).....	ii
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. YATIRIMLARIN NİTELİĞİ, YATIRIM İNDİRİMİ KAVRAMI, TEŞVİK UYGULAMALARI İÇİNDE YATIRIM İNDİRİMİNİN YERİ

A. "YATIRIM" KAVRAMI VE NİTELİĞİ	4
B. YATIRIMLARIN ÖNEMİ	7
C. "TEŞVİK" KAVRAMI VE YATIRIM	8
D. TEŞVİKLERİN GEREKLİLİĞİ	12
E. DİĞER ÜLKELERDE VERGİ TEŞVİKLERİNİN DURUMU	15
F. TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİKLERİ	16
1. Yatırım Bölgelerinin Sınıflandırılması.....	20
2. Yatırım Teşvik Belgesi ve Avantajları	21
3. Konularına Göre Yatırımlar	24
4. Düzenlemelere Göre Yatırım Türleri	24
5. Yatırım Teşvik Belgesi Olmadan Yararlanılabilecek Teşvikler	26
6. Yatırımların ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Yeni Teşvikler	26
G. YATIRIM İNDİRİMİ KAVRAMI.....	29
H. YATIRIM İNDİRİMİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİNE KISA BAKIŞ.....	31
J. YATIRIM İNDİRİMİ YÖNTEMLERİ	33

İKİNCİ BÖLÜM

II. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASI TÜRKİYE UYGULAMASI

A. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASININ AMACI	36
1. 4842 sayılı Kanun Öncesine Göre.....	37

2. 4842 sayılı Kanun Sonrasına Göre.....	40
B. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASINDAN YARARLANACAK OLAN MÜKELLEFLER.....	41
C. YATIRIM İNDİRİMİNİN KONUSU.....	43
D. YATIRIM İNDİRİMİNİN KONUSU DIŞINDA KALAN HARCAMALAR	44
1. Bedeli 6 Milyar Liradan Az Olan İktisadî Kıymetler	45
2. Yurt İçinde veya Dışında Daha Önce Kullanılmış Olan İktisadî Kıymetler	47
3. Gayri Maddî Haklar.....	48
4. Mal ve Hizmet Üretimi ile Doğrudan İlgili Olmayan; Alet, Edevat, Mefruşat ve Büro Demirbaşları	50
a. "Mal Üretim Yeri" Kavramı	51
b. "Hizmet Üretim Yeri" Kavramı	52
5. Bedelsiz Olarak İktisap Edilen İktisadî Kıymetler.....	52
6. Satın Alma Suretiyle veya İnşa Halinde İktisap Edilen Binalar	52
7. Arazi veya Arsalar	55
8. Binek Otomobili ve Benzeri Kara Taşıtları, Yat, Kotra, Tekne ve Benzeri Motorlu Deniz Araçları ile Uçak ve Helikopter Gibi Hava Taşıtları.....	57
9. Yurt Dışındaki Yatırımlarda Kullanılmak Üzere Alınan İktisadî Kıymetler	57
E. YATIRIM İNDİRİMİ UYGULANACAK SEKTÖRLER, BÖLGELER VE YATIRIM MİKTARLARI	58
F. YATIRIM TEŞVİK BELGESİ	60
G. YATIRIM İNDİRİMİ ORANI	61
H. YATIRIM İNDİRİMİNİN BAŞLANGICI VE UYGULAMA SÜRESİ	63
J. ENDEKSELEME UYGULAMASI	65
1. Endeksleme Uygulamasının Amacı	65
2. Geçmiş Uygulamalar İtibariyle Endeksleme Uygulaması	65
3. Endeksleme Uygulamasının Son Hali.....	66
a. G.V.K. ek. madde-4 kapsamında endeksleme	67
b. G.V.K. m.19'a göre endeksleme	68
c. Endekslemede eski ve yeni uygulama arasındaki kritik nokta.....	69
4. Geçici Vergi Dönemlerinde Endeksleme.....	69
5. Finansman Giderlerinin Durumu	70
K. YATIRIM İNDİRİMİ TUTARININ TESPİTİ	71
L. YATIRIM İNDİRİMİ VE GEÇİCİ VERGİ	73

M. ENFLASYON DÜZELTMESİ VE YATIRIM İNDİRİMİ 74

1. Enflasyon ve Enflasyon Muhasebesi'nin Gerekliği 74
2. Enflasyon Düzeltmesi ve Yatırım İndirimi 75
3. Reel Olmayan Finansman Maliyetleri ve Yatırım İndirimi 76
4. Enflasyon Düzeltmesine Yönelik Örnekler 78
  - a. Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabında Enflasyon düzeltmesi 78
  - b. Reel olmayan finansman maliyetleri 78
    - ba. Tevsik Edilmesi Halinde 78
    - bb. Tevsik Edilememesi Halinde 80

N. YATIRIM İNDİRİMİNE TABİ İKTİSADİ KIYMETLERİN ELDEN ÇIKARILMASI 82

1. Birden Çok Yatırım Teşvik Belgesine Sahip Mükelleflere Ait Teşvik Belgeleri Arasındaki Devir ve Satışların Durumu 84
  - a. Topluca devir veya birleşme nedeniyle teşvik belgesinin iptal edilmesi 85
  - b. Yatırım unsurlarının kısmen devredilmesi 85
2. Devir, Birleşme ve Bölünme Nedeniyle Yatırım Mallarının Elden Çıkarılması 86
3. Satış ve Devir ile İlgili Özellikli Durumlar 87
  - a. Aynı yılda birden fazla iktisadi kıymet alınması 87
  - b. İki yıl içinde elden çıkan kıymetlerin durumu 88

O. FİNANSAL KİRALAMA (LEASİNG) KONUSU YATIRIM MALLARINDA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI 89

1. Finansal Kiralama Kanunu'nda Finansal Kiralama 89
2. V.U.K.'nda Finansal Kiralama 90
3. Finansal Kiralama Kanunu ile V.U.K.'nun Konuya Farklı Yaklaşımı 91
4. Finansal Kiralama Konusunda Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanacak Olanlar 92
5. Finansal Kiralama Konusu Mallar Ve Harcamalar 92
6. Finansal Kiralama Sözleşmelerinde Süre 93
7. Yatırım İndiriminin Başlangıcı 93
8. Kiralama Konusu Malın Başka Bir Kiralayana Devri 94

P. YATIRIM İNDİRİMİNE KONU İKTİSADİ KIYMETLERİN DOĞAL AFETLER NEDENİYLE ZARARA UĞRAMASI VEYA YOK OLMASI 94

R. GEÇİŞ HÜKÜMLERİ 96

S. YATIRIM İNDİRİMİNDE GELİR VERGİSİ TEVKİFATI UYGULAMASI 99

1. Gelir Vergisi Kesintisine Bakış 99
2. Yatırım İndiriminde Gelir Vergisi Kesintisi 100
3. Tevkifat Yapma ve Ödeme Zamanı 103

T. KATMA DEĞER VERGİSİ KANUNU AÇISINDAN YATIRIM İNDİRİMİ... 105

1. Katma Değer Vergisi Kanundaki Düzenleme 105
2. İstisna Uygulaması İçin Aranılan Koşullar 106
3. Son Düzenlemelerle İstisna Uygulamasının Durumu 106
4. İstisna Kapsamında İşlem Yapan Satıcıların Durumu..... 108
5. Harcamanın Yatırım Teşvik Belgesinde Öngörüldüğü Şekilde Gerçekleşmemesi
..... 110

U. YATIRIM İNDİRİMİ İÇİN YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİR TASDİK RAPORU DÜZENLEME UYGULAMASI..... 110

1. "Tasdik" Kavramı 110
2. Yatırım İndirimi İstisnası Tasdik Raporu İçin Yasal Hadler 111
3. Yatırım İndirimi Tasdik Raporunun Mahiyeti ve İşlemler..... 112
4. Yeminli Mali Müşavirlerin Yapacakları Araştırma ve İncelemeler 114
  - a. Karşıt inceleme..... 115
  - b. Üretici veya ithalatçı firma bilgileri ve diğer belgeler..... 116
  - c. Yatırım harcamalarına ilişkin borçlanma ve/veya ödeme bilgi ve belgeleri..... 116
  - d. Kullanıma hazır halde bulunma 117
  - e. Harcamalarla ilgili diğer belgelerin incelenmesi 117
5. Yatırım İndirimi İstisnası Tasdik İşlemlerinde Yeminli Mali Müşavirlerin Sorumluluğu ve Yaptırım Durumu 117

V. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASININ DİĞER İNDİRİM VE İSTİSNALAR KARŞISINDAKİ DURUMU 118

1. Yatırım İndirimi İstisnasını Uygulama Sırası Konusunda Mükellefin Tercihi ... 118
2. Başka İstisnaların Bulunması Halinde Mahsup Sırası 119
3. Geçmiş Yıl Zararlarının Bulunması Halinde Mahsup Sırası 120

Y. YATIRIM İNDİRİMİNE İLİŞKİN MUHASEBE DÜZENİ 121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. BAZI ÜLKELERDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI VE TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI İLE KIYASLAMA

A. A.B.D.'NDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI 125

1. Amerika'da Yatırım İndiriminin Kısa Tarihçesi..... 126
2. Küçük Sermayelere Yönelik Gider İndirimi Uygulaması..... 127
3. "Prim Amortisman" Yöntemi..... 129
4. A.B.D.'ndeki Düzenlemelere Göre Örnek Uygulamalar 131
5. A.B.D. ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması..... 133

B. KANADA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI.....	135
1. Kanada'da Yatırım İndiriminin Geçmişi	135
2. Yatırım İndiriminin Kapsamı ve Oranları	136
3. Kanada ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması	138
C. JAPONYA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI	140
1. Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Faaliyetlerinde Yatırım İndirimi.....	140
2. Bilgi Teknolojileri (IT) Vergi İndirimi Uygulaması.....	141
3. Japonya Kurumlar Vergisi Kanunda Yer Alan Vergi İndirimleri	142
4. Japonya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması	143
D. İSPANYA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI	145
1. Yeni Yatırımlara Yönelik Vergi İndirimleri.....	145
2. Yenileme Yatırımlarına Yönelik Vergi İndirimi	147
3. İspanya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması	148
E. BELÇİKA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI	149
1. Yatırım İndirimi Uygulamasının Kapsam ve Niteliği	150
2. Belçika ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması.....	151
F. YUNANİSTAN'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI.....	153
1. Yunanistan'da Teşvik Uygulamaları.....	153
2. Yunanistan'da Yatırım İndirimi Uygulaması ve Oranları	154
3. Yunanistan ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması	156
G. ÇİN'DE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI	158
1. Yatırımlara Ayrılmış Özel Bölgelerin Sınıflandırılması	159
2. Yatırımlara Tanınan Vergisel Teşvikler ve Uygulamalar	160
3. Çin ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması	162
H. ÇEK CUMHURİYETİ'NDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI	163
1. Vergisel Teşviklerden Yararlanmanın Şartları ve Uygulama.....	163
2. Çek Cumhuriyeti'nde Yatırım İndirimi Uygulaması.....	165
3. Çek Cumhuriyeti ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması	165
J. İRLANDA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI.....	167
1. İrlanda'da Yatırım Teşvikleri ve Düzenlemeler.....	167
2. Yatırımlara Yönelik Vergi Teşviği.....	168
3. İrlanda ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması.....	169

SONUÇ	171
YARARLANILAN KAYNAKLAR	177
EKLER	184

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tebliğ
Bkz.	: bakınız
C.	: cilt
ed.	: edition
Ed.	: Editör
m.	: madde
No.	: numara
p.	: page
s.	: sayfa
ss.	: sayfadan sayfaya
vd.	: ve devamı
mük.	: mükerrer
S.	: sayı
b.	: baskı
TL.	: Türk Lirası
G.V.K.	: Gelir Vergisi Kanunu
K.V.K.	: Kurumlar Vergisi Kanunu
K.D.V.K.	: Katma Değer Vergisi Kanunu
V.U.K.	: Vergi Usul Kanunu
S.M., S.M.M.M., Y.M.M.K.	: Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik, Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu
Y.M.M.	: Yeminli Mali Müşavir
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme

GİRİŞ

Ekonomik rekabet günümüz dünyasında yüksek boyutlara ulaşmıştır. Gelişen teknolojiyi yakalayabilmek ve adaptasyonu sağlamak, daha güçlü bir ekonomik yapı kazanmak ve gelecekte daimi bir gelişim sergileyerek istikrar yakalamak tüm dünya ülkelerinin hedefi haline gelmiştir. Gelişmiş toplumlar kendi içerisinde yeni teknolojiler geliştirmek ve tüm ülke topraklarında etkin bir ekonomik yapı sergileyebilmek için; gelişmekte olan toplumlar ise ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmek ve rekabet dünyasında söz sahibi olabilmek için yeni arayışlara yönelmişlerdir.

Bu sebepler yanında yeni iş sahaları açarak artan nüfusa istihdam yaratmak, diğer yandan bölgeler arasındaki ekonomik dengesizlikleri azaltmak için yöntemler geliştirilmekte, pek çok açıdan çözümler üretilmeye çalışılmaktadır.

Ekonomik kalkınmanın temel ölçütünün yatırımlardan geçtiği genel kabul görmüş gerçeklerden biridir. Yatırımların artırılması isteğinin altında üretimin artırılması ve bunun akabinde de milli gelirin yükseltilmesi, istihdam sorununun azaltılması, katma değeri yüksek mal ve hizmet hareketleri yatmaktadır. Bu istekler ışığında kamu kesimi kendi imkanlarını kullanmakla beraber bir ekonomik yapı içerisinde önemli bir paya sahip olan özel kesime yönelik olarak da teşvik edici uygulamalara gitmektedir. Günümüzde yatırımları cazip imkanlar sunabilmek için olağanüstü teşvik paketleri hazırlanabilmektedir.

Teşvik araçları arasında önemli yer tutanlardan biri de vergisel teşviklerdir. Umumiyetle, vergi indirimleri hemen tüm ülkelerin düzenlemelerinde yerini almıştır. Bu indirimler sadece vergisel anlamda teşvik olarak kalmamakta, istihdam alanında, bürokrasi alanında kolaylık sağlayıcı düzenlemeler olarak da uygulanmaktadır. Vergisel teşvikler içinde yatırım indirimi uygulaması pek çok ülke açısından geniş çaplı uygulama alanı bulmaktadır. Gelişmiş ya da gelişmekte olan ekonomilerde yerini alan yatırım indirimi istisnası Türk Vergi Sistemi içerisinde 1960'lı yıllardan itibaren uygulanmaktadır.

Yatırım indirimi istisnası ile mükellefler/yatırımcılar, çeşitli şartlar dahilinde yatırıma konu olan harcamalarının belli bir oranında tespit edilen miktarları, vergi matrahlarından indirebilme olanağına sahiptirler. Kimi ülkelerde bu indirim vergi

miktının kendisinden indirilmesine karşın, kimi ülkelerde ki Türkiye içinde geçerli olmak üzere vergi matrahından indirim yapmak mümkündür.

Türk Vergi Sistemi içerisinde pek çok değişikliğe maruz kalan yatırım indirimi istisnası müessesesi her şeyden önce bir teşvik aracıdır. Burada doğaldır ki teşvik edilen yatırımlardır. Konuya daha derin bakıldığında amortismanına tabi iktisadi kıymetlerden yeni olanlara yönelik olduğu görülecektir.

Uygulama ilk düzenlendiğinde ekonomik kalkınmada araç olarak kullanılması yanında, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, istihdam olanaklarının yaratılmasına katkı sağlamak, işletmelerin belirli çaplara ulaşmasını sağlamak, rekabet konusunda güç kazanmak, yabancı sermayeyi ülkemize kazandırmak gibi hedefler dahilinde belirlenmiştir. Daha sonra yapılan değişiklikler bu amaçlara paralellik göstermektedir. Yapılan düzenlemelerin teşvik aracından beklenen özellikleri taşıdığı söylenebilir.

24.04.2003 tarihinde söz konusu müessese G.V.K.'nda yeniden düzenlenerek yeni bir yapıya kavuşturulmuştur. Yeni düzenlemelerin bazı yönleri olumlu olarak değerlendirilebilirse de diğer açılardan yerinde olmayan ve eksik tarafları olduğu da dikkat çekicidir. Bu konuda söylenebilecek olan kesin olarak şudur ki; yatırım indirimi istisnası müessesesinin bugünkü hali düzenlemenin amacından sapmakta, hedeflere uygun teşvik kimliğinden uzaklaşmakta ve bir defaya mahsus uygulanabilen itfa yöntemini andırmaktadır.

Çalışma da ele alınan söz konusu müessese üç bölüm halinde incelenmiştir. Birinci bölümde yatırım ve teşvikle ilgili kavramsal ifadelerin açıklamasına yer verilmiş, özellikle makro ekonomik açıdan yatırımların ve teşviklerin önemi ortaya konmuş, nihayetinde yatırım indirimi kavramı, yöntemleri ve Türk Vergi Sistemindeki gelişimi açıklanmıştır.

İkinci bölümde; Türk Vergi Sistemi içinde yer alan yatırım indirimi istisnası müessesesinin durumu değerlendirmeye alınmıştır. Konu kendi içerisinde ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, yer yer detaylı örneklerle ve durumlara girilerek aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu kısımda, söz konusu düzenleme, amacı, uygulanması, çeşitli mevzuatlar açısından durumu, yatırım teşvik belgesinin uygulama açısından geçerliliği, Y.M.M. işlemleri, muhasebe durumu vb. pek çok başlık altında irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise yatırım indirimi istisnasının dünya ülkelerindeki durumu konu edilmiştir. Bazı seçilmiş gelişmekte olan ülkeler ve gelişen ülkelerin düzenlemelerinde yatırım indiriminin durumu ortaya konulmuş, her ülke incelemesi sonunda Türk Vergi Sistemindeki uygulama ile kıyaslanması yapılarak olumlu olumsuz taraflar analiz edilmiştir.

Sonuç bölümünde çalışmanın içinde inceleme konusu olan tüm konuların genel bir değerlendirilmesi yapılarak, optimum uygulamanın nasıl olacağına dair öneriler ileri sürülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. YATIRIMLARIN NİTELİĞİ, YATIRIM İNDİRİMİ KAVRAMI, TEŞVİK UYGULAMALARI İÇİNDE YATIRIM İNDİRİMİNİN YERİ

A. "YATIRIM" KAVRAMI VE NİTELİĞİ

Yatırım (investment) kavramının sözlük anlamına bakıldığında; "kazançlı bir işe para yatırma" ifadesi ile karşılaşılmaktadır. Devamında ise iktisadi açıklama gelmektedir. Buna göre, bir şahıs, bir işletme veya bir topluluğun kendi öz kaynaklarını veya ödünç alınmış meblağları, üretken varlığa ekleme kararı yatırım olarak tanımlanmaktadır. Geniş anlamda ise; satıldığında bir kazanç sağlamak veya hiç değilse paranın değerini kaybetme tehlikesinden korumak amacıyla herhangi bir şeyi satın alma olarak belirtilmiştir.¹

En geniş anlamda yatırım tanımı milli ekonomi açısından şöyle yapılabilir; bir devre içinde (bir yıl) üretilen mallardan tüketilmeyen kısmın gelecek devreye (yıla) aktarılan kısmına yatırım adı verilir. Gayri safi olan bu yatırımdan, amortismanlar (aşınma ve yıpranma payları) çıkarıldığı takdirde kalan kısma safi yatırım denir. Bu geniş tanımlama ile yatırım tarifinin pratikte anlamı yoktur. Milli muhasebe hesaplarında dahi stok hareketleri gösterilmemekte, bu sebeple de stoklardaki artışlar göz önüne alındığında, yatırımı bir devre içinde (bir yıl) üretim mallarına yapılan ilavedir şeklinde tarif etmek daha isabetli olmaktadır.²

¹ Pars TUĞLACI, **Okyanus Ansiklopedik Sözlük**, Cem Yayınevi, İstanbul 1985, cilt: 9, s. 3026

² O. Orhan BALI; **Yatırımların ve İhracatın Teşviki ve Kredilendirilmesi**, Mevzuat ve Uygulama Esas Usulleri, Ankara 1977, s. 3

Yatırım, mal ve hizmet üretilebilmesi için gereken yeni veya ek üretim tesislerinin kurulması ile envanterlere (stoklara) yapılan ilaveler, yatırım harcamaları ise bu işlerin gerçekleştirilmesi için yapılan ödemeleri ifade etmektedir.³ Yatırım milli refaha bir ilave olarak nitelendirilebilir.⁴

Yatırım, gelecek dönemler boyunca tahmin edilen risklere karşı oransal bir gelir yaratan bir finansal varlığın firmalar ya da bireyler tarafından satın alınması olarak da tanımlanabilmektedir. Sermaye kazançları ve gelir beklentileri yaratan bir varlığın satın alınması da kabaca yatırım olarak ifade edilebilmektedir. Yatırımın amacı kişisel refahı artırmaktır. Pek çok kişi için yeni bir ev satın almak yatırım olarak nitelendirilebilir. Ancak ekonomik anlamda yatırımdan söz edebilmek için yeni bir kıymet yaratmaktan söz etmek gerekecektir.⁵

Yatırım deyince akla iktisadi işletmeler gelmektedir. Ancak yatırım sadece iktisadi işletmeler kurmak demek değildir. Elektrik, su, kara ve deniz yolu, haberleşme şebekesi, hastane, okul yapımı gibi belirli ve iktisadi işletme hüviyetinde olmayan sahalara da büyük iktisadi kaynaklar tahsis edilir. Bu tür harcamalara alt yapı harcamaları denir ve önemi daha büyüktür. İktisadi anlamda yatırım, yeni üretim üniteleri kurmak, büyütme veya yıpranan, teknolojisi eskiyen üniteleri yenilemek için milli gelirden ayrılan veya tasarruf edilen kısımdır.⁶

Yatırım, başka bir ifadeyle üretim malları satın alımı için yapılan harcamalardır. Yatırım sayesinde üretim kapasitesi genişlemekte ve gelirler de artmaktadır. Toplam yatırımlar ele alındığında "brüt yatırım" söz konusudur. Bundan her yıl makine ve teçhizatların aşınma paylarını (amortismanları) düştüğümüzde "net yatırım"a, yani o toplumun o yıl yarattığı yeni üretim kapasitesine ulaşırız. Yatırımların bir kısmı herhangi bir deşışkene bağılı olmaksızın (örneğin gelir düzeyine) bağımsız bir şekilde gerçekleştirilir. Bunlara "otonom yatırımlar" adı verilmektedir. Büyük ölçüde devlet

---

³ Nüvit OKTAY; **İktisat Teorisi**, Anadolu Üni. Yay. No:1056, (Ed. Nüvit Oktay), Haziran 2001, s. 320

⁴ Yılmaz BÜYÜKERŞEN - Halil DİRİMTEKİN - Burhan ERDEM - Mustafa ÖZER; **İktisada Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yay. No: 825, (Ed. Engin Ataç), Ocak 1997, s. 382

⁵ Frederick AMLING; **Investments**, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978, s. 6

⁶ BALI, a.g.e., s. 4

yatırımları buna örnek olarak verilebilir. Diğer yandan gelir değişmelerine bağımlı olan türden yatırımlar ise "uyanılmış yatırımlar" adını almaktadır.⁷

Yatırım belli bir dönem içinde sermaye stokuna yapılan eklemelerdir. Bu açıdan bakıldığında mevcut bir fabrikanın el değiştirmesi yatırım değildir. Yatırımın söz konusu olabilmesi için yeni bir fabrika yapılması gerekir. En açık ifadeyle yatırım ilerideki dönemlerde tüketilmek üzere yapılan ürettir. Otonom yatırımlar üretimin yapılabilmesi için zorunlu olan yatırımlardır. Gelir düzeyi ne olursa olsun üretim yapabilmek için bu yatırımların yapılması zorunludur. Uyanılmış yatırımlar ise, milli gelirde ortaya çıkacak yükselmelerle beraber toplam talepte oluşacak artışların üretim artış isteğini körüklemesi akabinde doğal olarak yapılan yeni yatırımlardır. Otonom yatırımlar (Y_o) ve uyanılmış yatırımlar (Y_u) şu şekilde formüle edilebilir.⁸

$$TY = Y_o + Y_u$$

Yatırımları otonom ve uyanılmış yatırımların toplamı olarak (TY) şeklinde simgelersek kamu yatırımlarını (Y_k) ve özel kesim yatırımlarını ($Y_ö$) bir arada ifade etmek için şu denklemi kurabiliriz:⁹

$$TY = Y_ö + Y_k$$

Bir ülkenin sermaye stoku, o ülkenin envanterinin (binalar, teçhizat ve henüz satılmamış mallar gibi) bütün değerine eşittir. Bu nedenle o ülkenin bir yıl içinde gayri safi (brüt) yatırım, binalar ve teçhizata yaptığı ilavelerin miktarı ile envanterindeki değişmelerden oluşur. Bu sermaye stokundaki gayri safi değişmedir. Eğer bir ülkenin bir yılın başında sahip olduğu binaların değeri 50 trilyon, teçhizatın değeri 40 trilyon ve envanter değeri de 25 trilyon ise, o ülkenin sermaye stoku 115 trilyon demektir. ($50 + 40 + 25 = 115$) Eğer, bu ülke yıl boyunca 10 trilyon değerinde yeni binalar yapar, 5 trilyon değerinde teçhizat meydana getirir ve envanterinden de 2 trilyon azalma olursa gayri safi yatırım, yıl sonunda 13 trilyon olacaktır. ($10 + 5 - 2 = 13$) Net yatırım, gayri safi (brüt) yatırımdan, aşınma ve eskime ile ayrılır. Eğer gayri safi yatırım 10 trilyon,

⁷ Ömer GÜRKAN; *Ekonomi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon 1992, s. 295-296

⁸ Mahfi EĞİLMEZ-Ercan KUMCU; *Ekonomi Politikası* (Teori ve Türkiye Uygulaması), Om Yayınevi, İstanbul 2002, s. 80

⁹ EĞİLMEZ-KUMCU, a.g.e., s. 81

aşınma ve eskime de 2 trilyon ise, net yatırım 8 trilyon demektir. Net yatırım, sermaye stoklarına yapılan net ilavedir; bu bina ve teçhizata yapılan ilavelerin toplamından aşınan ve eskiyen kısımlar çıkarıldıktan ve sonuca envanterde meydana gelen değişimleri (+ veya -) ilave ettikten sonra ortaya çıkan kısımdır. Yıl başındaki sermaye stoku ve net yatırım hakkında verilen bir bilgi, yıl sonundaki sermaye stokunu öğrenmeye yarar.¹⁰

Yatırım sermaye birikimi ile ilgili bir kavramdır. Kişi, aile, firma ya da ülkenin sermaye stokunda belli bir dönemde sağlanan net artış, yatırım olmaktadır. Yeni bir fabrika yapmak, yeni bir varlık inşa etmek yatırım anlamına gelmektedir. Bir harcamanın yatırım sayılabilmesi için, yeni, ek bir üretim kapasitesi yaratmak amacıyla yapılmış olması gerekir. Gerçek anlamda bir yatırımın söz konusu olması için, yeni üretilmiş sermaye ve ara mallarının alınıp bunlarla gerekli emeğin kullanılması sonucunda yeni üretim kapasitelerinin yaratılması gerekmektedir. Bu durumda halk arasında "yatırım" diye tabir edilen bazı harcamalar asıl olarak yatırım mahiyetinde değildir. Örneğin, arsa veya altın satın almak vb. yatırım değildir. Daha önce inşa edilmiş bir yapının veya fabrikanın satın alınması -plasman- ülke üretim kapasitesine bir katkı sağlamadığından yatırım değildir.¹¹

B. YATIRIMLARIN ÖNEMİ

Günümüzde yaşanan tüm olaylara bakıldığında, gerek kişilerin gerekse toplumların daha iyi yaşama biçimlerine yönelme çabalarını bu yönde harcamakta oldukları görülmektedir. Kendilerinin bazı bakımdan geri kaldıklarını gören toplumlar, yeni tedbirlere başvurabilmektedirler. Diğer yandan insanlar ve bunları içine alan toplumlar iktisadi kalkınma gerçeği ile daha sıkı yaşamak ve bunun etkisiyle ilerlemek gayretlerine başvurmak zorunda kalmaktadırlar. II. Dünya Savaşından sonra, üçüncü dünya ülkeleri iktisadi kalkınma çabalarını artırmışlardır. Çünkü siyasal gelişmeler bunu etkilemiştir. Bu ülkeler çeşitli birleşmelere katılmışlardır.¹²

---

¹⁰ BÜYÜKERŞEN-DİRİMTEKİN-ERDEM-ÖZER, a.g.e., s. 382

¹¹ GÜRKAN, a.g.e., s. 25-26

¹² Ercan DÜLGEROĞLU; **Kalkınma Ekonomisi**, Uludağ Üni., VİPAŞ Basımevi, 5.b., Bursa 2000, s. 1-2

İnsan gereksinmelerini karşılayan mal ve hizmetlerin ortaya çıkarılması, miktar ve faydalarının artırılarak ekonomik malların kıtlığının azaltılması yönündeki çabalar üretim olarak adlandırılır. Zamanımızda insanlar fakirliğe rıza göstermemekte, sahibi olduklarıyla da yetinmemektedirler. Bu durum kıt malları artırmayı, yani daha fazla üretimi gerekli kılmaktadır. Üretim sürekli bir süreçtir. Zira, insan gereksinmeleri süreklilik arz etmektedir. Bu yüzden tüm mal ve hizmetlerin sürekli bir şekilde üretilmesini gerekmektedir.¹³ Üretim de yeni yatırımlar yapmakla genişletilebilir ve artırılabilir.

Dolayısıyla bir ülkenin ekonomik kalkınmasının önemli unsurlarından biri üretimdir ve bunun doğrultusunda yatırımlardır. Aynı zamanda yatırımlarla sadece kalkınma hamlesini gerçekleştirmekle kalınmamakta, akabinde istihdam yaratma, katma değer yaratma, gelir yaratma vb. ölçütler çerçevesinde çok yönlü artılar elde edilmektedir. Daha yüksek bir refaha da böylelikle ulaşılmış olunacaktır.

Diğer yandan yatırımın artması için uygun imkanlar yaratmak devlet otoritesinin elindedir. Bu yüzden özel sektöre yönelik teşvik uygulamaları bu imkanların başında gelmektedir. Altyapı hazırlanması ve yatırımları cesaretlendirici teşvikler alınması üretimi ve akabinde yatırımları körükleyici bir unsur olacaktır.

C. "TEŞVİK" KAVRAMI VE YATIRIM

Belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı bir şekilde gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme, teşvik olarak tanımlanabilir.¹⁴

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma stratejileri, gelişmiş ülkelerin ekonomik ve sosyal politikaları, teşvik sistemlerinin belirleyicisidir. Eğer bir ülke rekabete açık ve ihracata dönük bir sanayileşme politikası benimsemişse, teşvik araçlarının da buna göre

---

¹³ GÜRKAN, a.g.e., s. 18

¹⁴ Sabahattin BENLİKOL-Hilal MÜFTÜOĞLU; **Avrupa Birliği Ülkelerinde Vergi Sistemlerindeki Teşvik ve İstisnalar**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın no: 1997-7, s. 6

dizayn edilmesi gerekir. Buna karşılık dışarıya kapalı bir kalkınma modeli tercih etmiş bir ülkenin, koruma önlemlerini ön plana çıkarmış bir politika izlemesi daha uygundur.¹⁵

Teşvikler herhangi bir konuda karar alma süreci sırasında çeşitli alternatifleri ortaya koyan uygulamalardır. Harekete geçilmesinde cesaretlendirici bir rol üstlenmektedirler. Kimi teşvikler yapılanlar için ödüllendirici nitelikte iken, kimi teşvikler zarar verici olmaktadır.¹⁶

İkinci Dünya Savaşından günümüze doğru ülkeler, yatırım kararları ve ekonominin geneli üzerindeki etkilerinin bilincinde olarak yatırım teşvikleri uygulamaktadırlar. Gümrük muafiyetleri ve çeşitli vergi indirimleri ile başlatılan teşvik uygulamaları, bugüne değin tercihli vergi oranları, vergi istisna ve muafiyetleri, vergi cennetleri, hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi ve endeksleme, nakit ödemeler (grant), teşvikler/tercihli krediler, kredi garantileri, faiz oranı sübvansiyonları, bedava arsa ve arazi tahsisi, yabancı işçi çalıştırma olanağı, serbest bölge uygulamaları, AR-GE ve ileri teknoloji teşvikleri biçiminde yoğunlaşarak sürdürülmüştür.¹⁷

Teşvik, geniş anlamı bir sözcük olup koruma, bazen vergi muafiyeti ve istinası, bazen Devlet yardımı şeklinde aynı amacı sağlamak üzere kullanılmaktadır. Özel amortisman, vergi iadesi, indirimli navlun tarifesi, düşük faizli kredi, fon ödemesi, vergi taksitlendirilmesi gibi çeşitli adlar altında teşvik araçları vardır.¹⁸

Yatırım teşvikleri, hükümetlerin yatırım kararları üzerinde olumlu etkide bulunması ya da potansiyel bir yatırımın getirisini artırmak ya da taşıdığı riskleri azaltmak yönünde etkide bulunması amacıyla tasarladıkları projelere, sektörlerle, girişimci firmalara ve genel ya da seçici ya da bölgesel olarak verdikleri özendiricilerdir. Bu özendiricileri özellikle yabancı sermaye için yatırım ilkelerini etkileyen genel önlemler olan, politik istikrar, fiyat istikrarı, piyasa büyüklükleri, kârlılık, sermaye ve kâr transferi

---

¹⁵ Recep BIYIK-Aydın KIRATLI; **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2.b. Temmuz 2001, s. 5

¹⁶ **National Council of Economic Education**, www.econedlink.org, (01.06.2004)

¹⁷ Mustafa DURMUŞ; "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi-I", **Yaklaşım**, Y. 10, S. 116, Ağustos 2002, ss. 169-175

¹⁸ BENLİKOL- MÜFTÜOĞLU, a.g.e., s. 6

kolaylıklar, bürokrasi azlığı gibi önlemlerle karıştırmamak gerekir. Zira bunlar yukarıda belirlenen yatırım teşviklerine ilave olarak sunulurlar.¹⁹

Teşvik ve koruma önlemleri, sadece bazı ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla gelişmesini amaçlayan veya ülke ekonomisini başka ekonomilere göre koruyan veya teşvik eden araçlardan ibaret değildir. Ülke ekonomik politikasının gereği olarak bölgesel teşvikler, sektörel tercihler, çevre ile ilgili öncelikler ve çok sayıda sosyal amaçlı tercihler, farklı teşvik ve koruma önlemini gerektirebilir.²⁰

Teşvik çeşitleri olarak karşımıza iki tür ortaya çıkmaktadır:²¹

- Olumlu (müsbet) teşvikler,
- Olumsuz (menfi) teşvikler.

Menfi teşvikler daha çok ekonomik bakımdan kalkınmış ve bu kalkınmaya rağmen bölgeler arasında dengesizlik görülen ülkelerde görülür. Bu teşviklerin düzenlenmesine sebep ekonomik olaylar yanında bu olayların doğurduğu sosyal meselelerdir. Menfi teşvik, teşebbüsü teşvik etmemek değildir. Bundan daha da ileri giderek emsal kuruluşlara nazaran daha ağır vergiler almak, gelişme imkanlarını kısıtlamak, faaliyetini sıkı bir kontrol altında bulundurmak vb. şeklinde olur.

Müsbet teşvikler ise, özendirici ve itici vasfa sahiptir ki teşvik deyince akla gelen uygulamalardır. Müsbet teşvikler müteşebbislerin, çeşitli kolaylıklar ve yardımlar görmesi, yatırım ve mamul maliyetlerini etkileyen istisna ve muafiyetlerden faydalanması gibi şekillerde tezahür eder. Türk vergi sisteminde uygulanan tüm teşvikler müsbet teşviklerdir.

Avrupa Birliği'nin teşvik uygulamalarına bakıldığında teşviklerin iki başlık altında sınıflandırıldığı görülmektedir: Software Teşvikler ve Hardware Teşvikler.²²

Software teşvikler, doğrudan nakdi yardıma dayanmayan, daha çok bilgi, beceri aktaran ve kazandıran, yönlendirici önlemleri kapsar. Bunlar, iç ve dış pazarlar hakkında bilgi, ihracat sigortası, AR-GE sübvansiyonu, hizmet içi eğitim sübvansiyonu, ilk yıl tam

---

¹⁹ DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi -I", a.g.m., s. 169

²⁰ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 6

²¹ Daha fazla bilgi için bkz. BALI, a.g.e., s. 10-11

²² BENLİKOL- MUFTUOĞLU, a.g.e., s. 10

amortisman, Kurumlar Vergisi indirimi, Kurumlar Vergisi muafiyeti, yerel vergilerden muafiyet, meslek vergisi muafiyeti, indirimli K.D.V. oranları gibi uygulamalardır.

Hardware teşvikler ise doğrudan yapılan nakdi yardımlardır. Bunlar yatırım sübvansiyonları, KOBİ'lere yardım, yeni yaratılan istihdama prim, doğal afet garantisi, ihracat kredisi ve sübvansiyonu, sosyal yüklerin hafifletilmesi, özel koşullu krediler, üretim girdilerinde sübvansiyon, navlun yardımı, çevre kirliliği yardımı, makina parkı ve bina yardımı, enerji yardımı, kredi ertelenmesi gibi uygulamalardır.

Yatırım teşvikleri gelişmiş ülkelerde daha çok ölçek ekonomileri ve yüksek sabit maliyetle piyasalara girişi özendirmek, AR-GE ve yüksek teknoloji çalışmaları yol açtığı olumlu dışsallıkları özendirmek, enformasyon asimetrisinin özellikle sermaye piyasalarında yol açtığı piyasa başarısızlıklarını düzeltmek amacıyla ve Avrupa Birliği uygulamasında görüldüğü gibi bölgesel kalkınma farklılıklarını gidermek amacıyla verilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, yatırım teşviklerinin nedenleri başında yetersiz sermaye birikimi, yabancı sermaye azlığı, bölgesel kalkınma farklılıkları, istihdam ve gelir yaratılması, ihracatın artırılması gibi nedenler gelmektedir.²³

Günümüzde bir çok ülke, değişik amaçlarla yatırımları teşvik etmekte, girişimcileri yönlendirmektedir. Gelişmiş ülkelerde yatırım teşvikleri bölgesel kalkınma farklarını ortadan kaldırmanın yanı sıra, ölçek ekonomilerine sahip sektörlerde piyasaya girişleri desteklemek, sosyal fayda yaratan sektörlerde yatırımları artırmak ve AR-GE çalışmalarını özendirmek gibi amaçlarla verilmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, yatırım teşviklerinin temel nedeni sermaye birikiminin yetersiz olması, istihdam yaratılması, sosyal fayda yaratan sektörlerin desteklenmesi, ihracatın artırılması ve bölgesel kalkınmaların gerçekleştirilmesidir.²⁴

---

²³ DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi -I", a.g.m., s. 170

²⁴ Mehmet Şevki KAYA; "Yatırımların ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Yeni Teşvikler; Vergi ve Sigorta Primi İndirimleri, Enerji Desteği ve Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsis", **Vergi Sorunları**, Sayı 186, Mart 2004, ss. 23-28

D. TEŞVİKLERİN GEREKLİLİĞİ

Devletin, iktisadi yaşamı etkilemede/yönlendirmede başvurabileceği iktisat politikası araçlarından biri de vergilerdir. Sektörel, bölgesel vb. farklı vergi uygulamaları ile devlet, iktisadi işleyişi etkileyebilmektedir.²⁵

Devletin, toplum hayatını düzenleyici görevi zamanımızda çok artmıştır. Devletin bu düzenleyici rolü, karma ekonomi sistemini kabul etmiş bulunan memleketlerde daha fazla ve ileri safhadadır. Benimsenen ekonomik sistem ne olursa olsun, hür demokratik rejimlerde özel teşebbüsün bir yeri vardır. İktisadi hayatı düzenleyen veya bu rolü yanında bizzat iktisadi hayata müstahsil olarak giren devlet, ister uzun veya kısa vadeli planlarla, isterse yıllık bütçe kanunlarıyla faaliyetlerini belirli bir doğrultuda yürütür ve tespit ettiği bir hedefe varmak için çalışır. İktisadi hayatta, özellikle kalkınmada aynı veya farklı ağırlıkta görev almış bulunan özel sektörün de yapılan planlarda yeri ve hedefleri belirtilir. Kamu ve özel sektörün üzerine düşen görevleri eksiksiz yapmaları halinde plan hedefleri gerçekleştirilebilir ve dolayısıyla kalkınma hamlesi başarı ile devam eder. Ancak, hür ve demokratik düzen içinde devletin özel sektöre de aynı emredicilikle görev yaptırması mümkün değildir.²⁶

Hür demokratik rejimden vazgeçmeden planlı bir kalkınmayı gerçekleştirmek, özel sektörün de kalkınma planlarında gösterilen hedeflere varmasını sağlamak için bulunan en etkili demokratik çözüm, teşvik tedbirleri uygulamalarıdır. Teşvik tedbirleri, özel teşebbüsün bulunduğu demokratik kalkınmış, kalkınmakta olan ve geri kalmış her memlekette vardır. Ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına göre şekli, şiddeti ve nitelikleri değişik olabilir.²⁷

Teşvikler aynı vergiler gibi, bir iktisat politikası veya sosyal politika aracıdır. Eğer bir ekonomide vergi varsa teşvik de olabilir. Verginin fiskal ve ekstra fiskal olmak üzere iki fonksiyonu bulunmaktadır. Verginin asıl fonksiyonunun fiskal fonksiyon olduğu

---

²⁵ KAYA; a.g.m., ss. 23-28

²⁶ BALI, a.g.e., s. 7

²⁷ BALI, a.g.e., s. 8

açıktır ve vergi teşvik ve koruma önlemleri ile diğer bazı gerekçelerle bu fonksiyonu ikinci plana bırakılmaktadır.²⁸

Vergi kanunlarında yer alan teşvik ve koruma önlemleri çeşitli indirim, istisna ve ertelemelerle sağlanır. Bu özelliği ile teşvik ve koruma önlemleri ilk bakışta vergi gelirlerinin azalmasına yol açan araçlar olarak görülebilir. Görünüş böyle olmakla beraber, uygulamada sonuç tamamen farklı yürüyebilir. Gerçekten amaca uygun olarak, rasyonel ve selektif genel bir plan uygulandığı takdirde vergi teşvikleri, milli tasarrufun artan bir kısmının verimli yatırımlara özellikle sınıai yatırımlara kanalize ettiği, dolayısıyla üretim ve verimliliğin artmasını sağladığı, iş ve çalışma alanlarının genişlemesine yol açtığı ölçüde vergi geliri kaybını fazlasıyla telafi ettiği gibi, uzun vadede vergi gelirlerinin önemli ölçüde artmasını sağlayabilmektedir.²⁹

Vergi teşviklerinin istenen sonuçları sağlaması için bazı şartları taşıması gereklidir. Bu şartlara bağlı kalınan düzenlemelerle teşvikler beklenen sonuçları verebilir:³⁰

- Teşviklerde global rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesi birinci önceliği haiz olmalıdır.
- Vergi teşviklerinin sonuçları hesaplanabilir olmalıdır.
- Teşvik olmasa da normal koşullarda gerçekleşecek konularda teşvik düşünülmemelidir.
- Teşvik düzenlemelerinin sonuçları sürekli izlenmeli, beklenen sonuçları yaratmayanlar ayıklanmalı, gerekirse başka tedbirler getirilmelidir.
- Vergi teşvikleri ile sağlanan avantajların boyutu iyi tespit edilmelidir. Sağlanan teşvikler hantal, rekabet gücünden yoksun işletme yapılarını ortaya çıkarmamalıdır.
- Teşviklerin kapsamı somut ve sınırlı olarak belirlenmeli, teşvik düzenlemesi genel düzenleme haline gelmemelidir. Bütün mükelleflerin yararlandığı bir

---

²⁸ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 7

²⁹ Vergi Reform Komisyonu Raporları, C.1, İstanbul 1969, s. 30; aktaran, BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 7

³⁰ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 8

teşvikin hiçbir mükellefin yararlanmadığı teşvik demek olduğu unutulmamalıdır.

– Vergi teşvik düzenlemelerinde de adalet, eşitlik ve verimlilik gibi vergileme ilkelerine uyulmalıdır.

Piyasa şartları, müteşebbisleri bazı alanlara yatırım yapmaktan, bazı faaliyetleri icra etmekten alıkoyabilir. Milli ekonominin gerekleri bu faaliyetlere ve yatırımlara öncelik verilmesini zorunlu kılabilir. Özellikle kaynakların daha kıt olduğu gelişen ekonomilerde böyle durumlarla sık sık karşı karşıya kalınabilir. Özel teşebbüsü, milli ekonominin zorunlu önceliklerine yönlendirebilmek için kamu otoriteleri teşvik mekanizmalarını kullanırlar. Böylece bazı dar boğazlar giderilir, kârlı olmadığı sanılan bazı alt yapı yatırımlarının gerçekleşmesi imkan dahiline girer. Özetle teşvik, milli ekonomi öncelikleriyle, müteşebbis önceliklerinin uyum halinde olmadığı durumlarda, bunların milli ekonomi önceliklerinde uyumlandırılması amacıyla başvurulan bir ekonomik politika aracıdır. Bu niteliği ile teşvik aracının fakir veya zengin bütün ülkelerde zaman zaman kullanıldığını görmek mümkündür.³¹

Büyük sermayeli yatırımlar, yatırım yapanların “kâr” güdüsü çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu esas durum olmakla birlikte söz konusu yatırım kararları verilirken yararlanılabilecek diğer unsurlarda göz önüne alınır. Yatırım yapılacak sahanın verimliliği, ne miktarda sermaye gerektirdiği vb. faktörler yanında nereye, nasıl bir yatırım yapılacağı da göz önüne alınır. Bu aşamada farklı bölgelerde (ülkelerde) mevcut düzenlemeler, yani teşvikler rol oynamaya başlar. Yatırımların gerçekleşmesi ve motivasyonu açısından, vergi düzenlemelerinden hukuksal yapıya kadar pek çok faktör önemli bir paya sahiptir.³²

Vergi koruma önlemlerinin amacı hiçbir şekilde fiskal değildir ve bu koruma önlemlerinin gerekliliği ve sonuçları vergi gelirlerinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir.³³

---

³¹ BENLİKOL- MÜFTÜOĞLU, a.g.e., s. 6

³² Norman F. KAISER, **Macroeconomics**, 2nd ed., Random House Inc., 1975, s. 118

³³ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 8

E. DİĞER ÜLKELERDE VERGİ TEŞVİKLERİNİN DURUMU

Gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelerde yatırımlara dair teşvikler her zaman bulunmaktadır. Dünya ülkelerinin uygulamalarına bakıldığında gerek vergisel gerekse sübvansiyon niteliğinde pek çok teşvikler olduğu görülmektedir. Teşviklerin bir kısmı sektörel ve bölgesel bazda düzenlenmiş bir kısmı da sosyal amaçlar edinmiştir.

Gelişmiş ekonomiler artık daha çok küçük ve orta ölçekli firmalar üzerinde teşvikler sağlamakta diğer yandan ekonomik olarak katma değeri yüksek ve uzun vadede katkı yaratacak alanlara yönelmektedirler. Amerika, Japonya, Kanada gibi ülkelerde durum bu şekildedir.

Diğer gelişmekte olan ülkelerde ise bölgesel ve sektörel teşvikler ağır basmaktadır. Belirli harcamalara, istihdam olanaklarına göre düzenlemelere gidildiği görülmektedir.

Özellikle vergisel açıdan dünya uygulamalarında yer alan teşvikler şöyle sıralanabilir:³⁴

- *Kurumlar vergisi muafiyeti:* Farklı ülkelerde farklı şekillerde kurumlar vergisi muafiyeti uygulanmaktadır. Bunlardan biri ülkelerde görece olarak geri kalmış bölgelerde uzun vadeli (10-20 yıl vb.) uygulanan daha çok "vergi tatili" uygulaması olarak nitelenebilecek kurumlar vergisi muafiyetidir. Ülkemizde serbest bölge uygulamaları ile teknoloji bölgeleri uygulamaları da buna örnek verilebilir.
- *Kurumlar vergisi indirimi:* Mükellefin yer aldığı bölge ve faaliyet gösterdiği sektöre göre değişen oranlarda kurumlar vergisi indirimi yapılmaktadır.
- *Yerel vergi muafiyeti:* Bazı bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere belirli süreyle veya süresiz olarak vergi muafiyeti tanınmaktadır.
- *Yüksek amortisman oranları:* Az sayıda uygulanan bu yöntemle bazı mükelleflerin vergi yükü azaltılmakta veya ertelenmektedir. Yer yer % 100 oranında uygulamalar görmek mümkündür.

---

³⁴ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 9

- *Mesleki vergi bağışıklığı*: Belli bölgelerde turizm, sağlık gibi tespit edilmiş faaliyetlere vergi bağışıklığı sağlanmaktadır.
- *KDV oran indirimleri*: Bölgesel ve sektörel olarak uygulanmakta ve bazı mallar veya bazı bölge çıkışlı mallar için düşük oranlı katma değer vergisi uygulanmaktadır.

Bunların dışında; Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Faaliyetlerinde Yatırım İndirimi, Bilgi Teknolojileri (IT) Vergi İndirimi Uygulaması, Yenileme Yatırımlarına Yönelik Vergi İndirimi vb. düzenlemelerde görmek mümkündür.

F. TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİKLERİ

Piyasa ekonomisinin uygulandığı bir çok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de yatırımların teşvik edilmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, yerli veya yabancı girişimcilerin, belirli yer ya da sektörlerde faaliyette bulunmasını kolaylaştırmaya yöneliktir. Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler açısından en önemli iktisadi sorun olan sermaye azlığı, dolayısıyla yatırımların yetersizliği, Türkiye açısından da önemli bir sorundur. Yüksek oranlı işsizlik ve özellikle genç nüfusun fazlalığı yatırımların (ve buna bağlı olarak istihdamın) önemini daha da artırmaktadır.³⁵

Dünyadaki ekonomik ve siyasi gelişmelerin hız kazandığı bir dönemde, Türkiye'nin uluslararası yeri ve rekabet olanakları, uygulanacak kalkınma stratejilerinin belirlenmesini gündeme getirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından, ekonomik kalkınmanın temel koşulu, yatırım hacmini artırmak ve yatırımlardan azami sosyal faydayı sağlamaktır. Günümüzde, toplam yatırımların % 20'si kamu, % 80'i de özel sektör tarafından yapılmaktadır. Bu ise devletin yatırımcılara destek olmasını zorunlu kılmaktadır.³⁶

"Yatırımlarda Devlet Yardımı" adı verilen ve daha çok uygulamada teşvik adını alan düzenlemelerin Türkiye'de zaman zaman yayınlanan kararname ve tebliğlerle belirlendiği farkedilmektedir. 23.02.1998 tarih ve 98/10755 sayılı kararnamede,

---

³⁵ KAYA, a.g.m., s. 23

³⁶ Güneri ERGÜLEN-Hayreddin ERDEM; **Vergi Kanunlarındaki Vergi Avantajları**, Yaklaşım Yayınları, Genişletilmiş 2.baskı, 2000, s. 80

yatırımlarda devlet yardımının amacı şu şekilde açıklanmaktadır: "Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, sermayeyi tabana yaymak, istihdam yaratmak, katma değeri yüksek ileri ve uygun teknolojileri kullanmak ve uluslararası yükümlülüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek şekilde yatırımların teşviki, yönlendirilmesi ve desteklenmesi amaçlanmaktadır."³⁷

Ülkemizde, ekonomi politikalarının bir parçası olarak ve Kalkınma Planları ve Yıllık Programlar doğrultusunda hazırlanan mevzuatla yürütülen teşvikler belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamuca çeşitli yöntemlerce verilen maddi ve/veya gayrimaddi destek, yardım ve özendirme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ekonomik teşviklerin verilme nedenlerinin temelinde, kaynakların ülke ekonomisi açısından daha yararlı olduğu kabul edilen alanlara yönlendirilmesi gerektiği düşüncesi olduğu ileri sürülebilir.³⁸ Vergi mevzuatımızda bulunan değişik amaçlarla verilmiş (sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal vb) bazı vergi bağışıklıkları aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

KANUN	VERGİ BAĞIŞIKLIKLARI
Gelir Vergisi Kanunu	<ul style="list-style-type: none"> - Esnaf Muafiyi - Diplomat Muafiyi ve yabancı elçilik ve konsolosluklarda çalışanların ücret istisnası, - Telif kazançları istisnası, - PTT Acentalarında kazanç istisnası, - Konut kira geliri istisnası, - Müteferrik istisnalar (G.V.K. m.23-29), - Sergi ve panayır istisnası,

³⁷ ERGÜLEN-ERDEM, a.g.e., s. 82

³⁸ DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi -I", a.g.m., s. 171

	<ul style="list-style-type: none"> - Sakatlık İndirimi, - Ücretlerde vergi indirimi³⁹ - Yatırım indirimi istisnası - Bağış ve yardım indirimi - AR-GE Vergi Ertelemesi
<p>Kurumlar Vergisi Kanunu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Darphane ve Damga Matbaası, Milli Piyango İdaresi ve askeri fabrika ve atölyelere ait muafiyet, - Kamu idare ve müesseselerine ait bazı kurumlara tanınan muafiyetler, - Sergi, fuar ve panayırlara ait muafiyet, - Derneklere veya kamu idare ve müesseselerine ait idman ve spor müesseseleri ile sadece idman ve spor faaliyetlerinde bulunan anonim şirketlere ait muafiyet, - Sosyal güvenlik kurumları ile ilgili muafiyet, - Yaptıkları iş veya hizmet karşılığında resim ve harç alan kamu müesseselerine ait muafiyet, - İl özel idareleri, belediyeler ve köyler tarafından işletilen bazı müesseselere ait muafiyet, - Köy ve köy birliklerine ait bazı iktisadi işletmeler muafiyeti, - Kamu mensuplarına hizmet veren kreş, konuk evleri ve bunların kantinleri muafiyeti, - Sağlık kuruluşları muafiyeti,

³⁹ Eski adıyla "Özel Gider İndirimi" uygulaması, 4842 sayılı kanunla değişikliğe uğrayarak söz konusu ismi almıştır. 01.01.2004 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. (24.04.2004 tarihli ve 25088 sayılı Resmî Gazete).

	<ul style="list-style-type: none"> - Bakanlar kurulunca vergiden muaf tutulan vakıflara ait muafiyet, - Kooperatif muafiyeti, - Basılı kağıt ve sigara satışı faaliyetinde bulunan kurumlara ait muafiyet, - Organize sanayi bölgesi muafiyeti, - Diğer muafiyetler, - İştirak kazançları istisnası, - Ristum istisnası, - Yatırım fon ve ortaklıkları istisnası, - Emisyon primi ve rüçhan hakkı satış kazancı istisnası, - Yatırım indirimi istisnası, - AR-GE vergi ertelemeşi, - Gayrimenkul ve iştirak satışından doğan kazançlarda istisna, - Yurt dışında yapılan inşaat, onarma, montaj işleri ve teknik hizmetlerden sağlanan kazançlarda istisna.
Katma Değer Vergisi Kanunu	<ul style="list-style-type: none"> - İhracat istisnası, - İhraç kaydıyla yapılan mal teslimlerinde tecil-terkin uygulaması, - Yatırım malı teslimlerinde K.D.V. istisnası, - İthalatta K.D.V. istisnası
Vergi Usul Kanunu	<ul style="list-style-type: none"> - Enflasyon Düzeltmesi ve Yeniden Değerleme Oranı, - Vergi borçlarının terkinini
Özel Tüketim	<ul style="list-style-type: none"> - İhracat istisnası,

Vergisi Kanunu	<ul style="list-style-type: none"> - Diplomatik istisna, - İhraç kaydıyla yapılan mal teslimlerinde tecil-terkin uygulaması, - Diğer istisnalar.
Amme Ala. Tah. Us. Hk. Kanun	<ul style="list-style-type: none"> - Vergi borçlarının tecil ve taksitlendirilmesi.
Diğer	<ul style="list-style-type: none"> - 4325 sayılı Olağanüstü Hal Bölgesi Kanunu'ndaki teşvikler, - 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'ndaki teşvikler, - 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'ndaki teşvikler - İhracat ve döviz kazandırıcı işlemlerde vergi, resim ve harç istisnası, - Yatırımlarda vergi resim ve harç istisnası - 5084 Sayılı Kanun kapsamındaki istisnalar

Tablo-1: Türk Vergi Sistemi'nde yer alan bazı vergi bağışıklıkları

1. Yatırım Bölgelerinin Sınıflandırılması

Türkiye'de düzenlenen yatırım teşvikleri ile ilgili düzenlemelere bakıldığında⁴⁰ illerin belirli sınıflandırma altında desteklendiği görülmektedir. Teşviklerde desteklenen yöreler şöyledir:

Gelişmiş yöreler: İstanbul ve Kocaeli sınırları ile Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya Büyükşehir Belediye Sınırları dahil. Gelişmiş yörelerden İstanbul ve Kocaeli il sınırları dahilinde teşviklerle desteklenmektedir. Bir başka anlatımla bu illerde

⁴⁰ 98/10755, 99/12475, 99/12656 sayılı kararlar ve 98/1 ve 99/1 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları ile ilgili tebliğlerde açıklamalar bulunmaktadır.

Büyükşehir Belediye sınırları dışı normal yöre olarak kabul edilmekte ve teşvik edilmektedir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere: Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Amasra, Ardahan, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çanakkale, Bozcada ve Gökçeada ilçeleri, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kars, Kırıkale, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Osmaniye, Rize, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Tunceli, Van, Yozgat ve Zonguldak illeri kalkınmada öncelikli yörelerdir.

Normal Yörelere: Kalkınmada öncelikli ve gelişmiş yöreler dışında kalan yörelerdir. (Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya illerinin Büyükşehir Belediye sınırları dışında kalan bölgeleri de normal bölgedir.)

2. Yatırım Teşvik Belgesi ve Avantajları

Hazine Müsteşarlığı'nca başvuru üzerine yatırımcılara verilen ve teşviklerden yararlanma imkanı sağlayan anahtar bir belgedir. Bu belge yatırım izin belgesi dahil, yatırımcıya devletçe bazı avantajlar sağlayan bir belgedir.⁴¹

98 Sayılı Hazine Müsteşarlığı Tebliği'ne göre, gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, iş ortaklıkları, kamu kuruluşları, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar ve yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri yatırım teşvik belgesine sahip olabilirler. Yatırım teşvik belgesini yabancı sermayeli ortaklıklar ve yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri için Müsteşarlık bünyesindeki Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü ve diğer kişi ve yatırımcı kuruluşlar için ise yine Hazine Müsteşarlığı bünyesindeki Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü vermektedir.

Yatırımların yapılacağı yöreler itibariyle yararlanılabilecek destek unsurları Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında Kararın Uygulanmasına ilişkin 98/1 sayılı Tebliğde belirtilmiştir. Ancak şunu kesin olarak

---

⁴¹ Mustafa DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi-I", a.g.m., s.173

belirtmek gerekir ki teşvik belgesi kapsamında sağlanan teşvik unsurlarından yararlanabilmek için yatırım finansmanının normal koşullarda en az % 20'sinin öz kaynaklardan karşılanması gerekir. "**Asgari özkaynak oranı**" adı verilen bu durum 2002/1 sayılı tebliğin 39. maddesinde düzenlenmiştir.

Yatırım teşvik belgesine sahip olanlar bazı istisnai durumlar haricinde yatırım teşviklerinden yararlanabilmekte ve önemli avantajlar elde edebilmektedirler. Bunları şöyle sıralayabiliriz:⁴²

Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası: 3502 sayılı kanun çerçevesindeki uygulamaya göre, bazı istisnalar dışında yatırım teşvik belgesi kapsamında onaylanan makine ve teçhizat (hammadde, ara madde ve işleme malzemeleri hariç) ithalatı ödenmesi gerekli gümrük vergileri ve toplu konut fonundan istisna edilmiştir.

Katma Değer Vergisi istisnası: Teşvik belgesi kapsamında onaylanan yurt dışından ve yurt içinden temin edilecek makine ve teçhizatlar ithalde ve yurt içi teslimde ödemesi gereken K.D.V.'nden 01.08.1998 tarihinden itibaren istisna edilmiştir. Böylece daha önce K.D.V. iadesi şeklindeki uygulamaya son verilmiş ve yatırımcı için daha avantajlı bir sisteme geçilmiştir.⁴³

Vergi, resim ve harç istisnası: Yatırımcının yatırım tamamlanmasını müteakip 2 yıl içinde 10.000 ABD Doları tutarında ihracat yapacağına dair taahhütte bulunması kaydıyla; şirket kuruluşu; yatırım teşvik süresi içinde kalmak kaydıyla ve teşvik belgesinde öngörülen özkaynak tutarını geçmemek üzere sermaye artırımını; teşvik belgesinde öngörülen yabancı kaynak tutarını aşmamak üzere bir yıl ve daha uzun vadeli olarak yurt içinden ya da dışından sağlanacak yatırım kredileri; aynı hakların sermayeye ilave amacı ile şirket adına tapuya tescilli işlemlerinde tahakkuk eden damga vergileri, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu'na, harçlar ise 492 sayılı harçlar Kanunu'na göre istisna edilmektedir.

---

⁴² Mustafa DURMUŞ; "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi-II", **Yaklaşım**, Y. 10, S. 117, Eylül 2002; Ayrıca söz konusu konularda daha fazla bilgi için bkz., ERGÜLEN-ERDEM, a.g.e., s. 86 vd.

⁴³ Mustafa DURMUŞ; "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi-II", a.g.m.

Enerji Desteği: 99/12478 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre bazı illerde⁴⁴ faaliyette bulunan firmaların, yatırım teşvik belgesi kapsamındaki yatırımlarının tamamlama vizesi yapıldıktan sonraki üç işletme yılı döneminde tüketecekleri elektrik enerjisi bedeli indirimli olarak tahsil edilmektedir. Söz konusu firmaların birinci işletme yılında tüketecekleri elektrik enerjisi fatura bedellerine % 50, ikinci yıl % 40 ve üçüncü yıl % 25 oranlarında TEAŞ ve TEDAŞ tarafından indirim uygulanmaktadır.

Arsa Tahsisi: 4325 sayılı kanun⁴⁵ ile kalkınmada öncelikli yörelerde en az 10 kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için gerçek ve tüzel kişilere, Hazine'ye ait arazi ve arsalarn mülkiyetlerinin bedelsiz olarak devredilebilmesi imkanı sağlanmıştır.

Kredi Tahsisi: Belirli yatırımlara yönelik olarak teşvik belgeli ya da belgesiz yatırımlara kredi tahsisi verilmektedir. Yapılacak yatırımlar yatırım ve/veya işletme kredisi olarak sunulmaktadır. Ayrıca mevcut olan ve asgari 50 kişilik istihdamı ve işletme sermayesi yetersizliği bulunan tesisler için bölgesel ve sektörel kısıtlamalar dikkate alınmaksızın işletme kredisi verilmektedir.

Bu teşvikler dışında yatırım teşvik belgesine bağlı olarak uygulanan bir diğer teşvik uygulaması da yatırım indirimi istisnası uygulamasıydı. Ancak 24.04.2003 tarihinde yapılan yeni düzenleme ile ileride ayrıntılı ele alınacak olan "Yatırım İndirimi İstisnası" yatırım teşvik belgesine bağlı olmaktan çıkarılmıştır. Diğer bir deyişle yatırım indirimi uygulamasından yararlanmak için yatırım teşvik belgesine ihtiyaç kalmamıştır.

Yatırım teşvik belgesi verilmeye devam edilecek ancak bu belge yatırım indirimi dışındaki teşvik unsurlarından (K.D.V. istisnası, vergi, resim, harç istisnası gibi) yararlanmak için alınacaktır. Değişiklik öncesinde de teşvik belgesi alınmadan yatırım indiriminden yararlanmak mümkün olmakla birlikte son derece sınırlı bir uygulama alanı bulunmaktaydı.⁴⁶

---

⁴⁴ Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Hatay, Iğdır, Kahramanmaraş, Kars, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Ordu, Rize, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Van ve Yozgat.

⁴⁵ 23.01.1998 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁴⁶ M. Emin AKYOL; "4842 ve 5024 Sayılı Kanunlar Sonrasında Yatırım İndirimi Uygulaması", **Yaklaşım**, Yıl:12, Sayı:134, Şubat 2004, s.76

3. Konularına Göre Yatırımlar

Teşvik düzenlemelerine göre uygun yatırım konuları şöyle belirlenmiştir:⁴⁷

- Eğitim, sağlık, turizm, elektronik sanayi yatırımları,
- Çevre koruma yatırımları, öncelikli teknoloji alanında yapılan yatırımlar,
- Teknopark yatırımları ve teknoparklarda yapılacak yatırımlar,
- AR-GE yatırımları, enerji dahil altyapı yatırımları,
- Tersane yatırımları, gemi ve yat inşa yatırımları, *(asgari öz kaynak oranı uygulaması dikkate alınmaz),*
- Maden istihracına yönelik yatırımlar
- Bilişim teknolojisi ve yazılım geliştirme yatırımları,
- Uçak ve helikopter yatırımları *(söz konusu yatırımların ithalat amaçlı olanlarında asgari öz kaynak oranı uygulaması dikkate alınmaz),*
- Genel amaçlı rehabilitasyon merkezleri ve huzur evleri,
- Yap-işlet ve/veya yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yapılacak yatırımlar *(asgari öz kaynak oranı uygulaması dikkate alınmaz),*
- Kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları yatırımlar ile finansal kiralama şirketlerinin yapacakları kiralama yatırımları *(asgari öz kaynak oranı uygulaması dikkate alınmaz)*
- İleri teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirlerini ve istihdamı artırma özelliklerinden bir veya birden fazlasını içeren ve sabit yatırım tutarı 50 milyon ABD doları karşılığı TL'sinin üzerindeki Müsteşarlıkça uygun görülen yatırımlar.

4. Düzenlemelere Göre Yatırım Türleri

Teşvik belgesi kapsamında yapılacak yatırımlar dokuz tür olarak şöyle sıralanmaktadır:⁴⁸

---

⁴⁷ DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi -I", a.g.m., s. 175; ERGÜLEN-ERDEM, a.g.e., s. 94

- *Komple yeni yatırım*: Mal ve hizmet üretimine yönelik olarak ana makine ve teçhizat ile yardımcı tesisleri içeren, gerektiğinde arazi, arsa, bina, inşaat harcamalarını da ihtiva eden, yatırımın yapılacağı yerde aynı üretim konusunda mevcut tesisi bulunmayan yatırımlardır.
- *Tevsi (Genişletme)*: Yeni bir yatırım hüviyeti taşımayan, genişleme yapıldıktan sonra mevcut tesis ile müşterekliği oluşturarak bir bütün teşkil eden, aynı işletmede aynı mal ve hizmetin kapasitesini artırmaya yönelik, gelişmiş yörelerde ilave kapasitenin, mevcut kapasitesinin % 100'ünü aşmayan yatırımlardır.
- *Modernizasyon*: Gelişen teknoloji sonucunda verimlilik yönünden teknik ya da üretim maliyetleri açısından iktisadi ömrünü tamamlamış olan mal ve hizmet üretimine yönelik tesislerde, ana veya yardımcı makine ve teçhizatlara teknolojiye uygun parçaların eklenmesi veya makinede mevcut bir aksamın gelişmiş bir modeli ile değişmesini içeren yatırımlardır.
- *Yenileme*: Mal ve hizmet üretimine yönelik tesislerde, üretim hattında yer alan bir bölüm ana makine ve teçhizat ve/veya yardımcı makine teçhizatların teknik ve/veya iktisadi ömrünü tamamlamış olması sebebiyle yenileri ile değiştirilmesini içeren yatırımlardır.
- *Kalite Düzeltme*: Mal ve hizmet üretimine yönelik tesislerin mevcut üretim hatlarında elde edilen nihai ürünün doğrudan kalitesinin yükseltilmesine veya modelin değiştirilmesine yönelik olarak yapılacak yatırımlardır.
- *Dar boğaz giderme*: Mal ve hizmet üretimine yönelik tesislere, mevcut üretim hattında yer alan ana ya da yardımcı makine ve teçhizatın bir bölümünün kapasite açısından işlevsel olarak üretim akışındaki diğer makine ve teçhizatların bir bölümünün kapasite olmadığı durumlarda yapılan, makine ve teçhizatların değiştirilmesi veya yeni makine ve teçhizat ilâve

---

⁴⁸ DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi -I", a.g.m., s. 175; DURMUŞ, "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi -II", a.g.m.

edilmesine yönelik, kurulu kapasiteden tam olarak yararlanmak amacıyla yapılan yatırımlardır.

- *Tamamlama:* Mal ve hizmet üretimine yönelik tesislerin mevcut üretim hattında ürün cinsini değiştirmeden, yeni bir ürün oluşturmadan ve kapasite artışına yol açmadan eksik kalmış makine ve teçhizatın tamamlanmasına yönelik yatırımlardır.
- *Entegrasyon:* Mal ve hizmet üreten tesislerin mevcut üretim hatlarında elde edilen nihai ürüne bütünleyici nitelikte ara malı verecek ve/veya üretilmekte olan nihai ürünü ara yatırım konusu ve projenin özelliği dikkate alınarak kaideten aynı il sınırları içinde veya yerde ve aynı tesis bünyesinde olan yatırımlardır.
- *Ürün Çeşitlendirilmesi:* Yeni bir ürün hüviyeti taşımayan, mevcut tesis ile alt yapı müşterekliliği olan, aynı işletmede mevcut makine ve teçhizata yapılacak ilave yatırım ile farklı bir ürün elde edilmesine yönelik yatırımlardır.

5. Yatırım Teşvik Belgesi Olmadan Yararlanılabilecek Teşvikler

Yukarıdaki teşviklerden yararlanmak için yatırım teşvik belgesine sahip olmak gereklidir. Ancak sınırlı da olsa bazı teşvikler için yatırım teşvik belgesi alma şartı bulunmamaktadır:

- Bina-İnşaat Harcı İstisnası,
- 4325 sayılı Kanun'un⁴⁹ getirdiği bazı teşvikler
- Yatırım İndirimi Uygulaması (4842 sayılı kanun, 24.04.2003'ten itibaren)

6. Yatırımların ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Yeni Teşvikler

Türkiye'de önceki yıllarda geri kalmış yörelerde yeni yatırım sahalarının açılması, buralarda yaşayanlar için yeni istihdam imkanlarının artırılması, gelir dağılımının

---

⁴⁹ "Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam Yararlanması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi ile 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 23.01.1998 tarih ve 23239 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

iyileştirilmesi ve diğer bölgelere olan göçün önlenmesi amacıyla bazı vergisel teşvikler uygulanmıştır. Bu teşviklerden istenilen sonuç alınamadı ve buna bir yenisi eklendi.⁵⁰

5084 sayılı⁵¹ kanun ile Türkiye’de önemli teşvik uygulamalarının getirildiği görülmektedir. Teşviklerden yararlanmanın ilk koşulu daha önce de değinildiği gibi yatırım teşvik belgesine sahip olmaktır. Söz konusu kanun ile yatırım teşvik belgesi vb. bir unsur olmaksızın kanunla belirlenen illerde yapılan yatırımlara ve meydana getirilen istihdam olanaklarına göre teşviklerden yararlanmak mümkün hale gelmiştir.

Kanunun 1. maddesinde amaç belirtilmiştir. Buna göre kanunun amacı, bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkanlarını artırmak, olarak belirtilmiştir.

Kapsamına bakıldığında ise belirli bir ana kriter saptandığı farkedilmektedir. Buna göre söz konusu teşviklerden yararlanabilmek için, Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, 2001 yılında kişi başına gayri safi yurt içi hasıla tutarı 1500 ABD doları veya altında olan illerde⁵² yatırım yapmak gereklidir. Diğer yandan gayri safi yurt içi hasıla tutarı 1500 ABD doları üzerinde olup, kalkınmada öncelikli iller kapsamında olan illerde sadece bedelsiz arsa ve arazi temini teşvikinden yararlanmakta mümkündür.

Teşvik uygulamalarının içeriğine bakıldığında, teşviklerden yararlanmanın mümkün olduğu son tarih olarak 31.12.2008 göze çarpmaktadır. Diğer bir deyişle uygulama bu tarihe kadar geçerlidir. Diğer yandan kanunen belirlenen 01.10.2003 tarihinden itibaren yapılan yeni yatırımlara veya mevcut işletmeler için ise artırılan istihdam olanaklarına göre teşviklerden yararlanmak mümkün hale getirilmiştir. Söz konusu teşvikler şöyle belirtilebilir:⁵³

- Gelir vergisi stopajı teşviki,

---

⁵⁰ Mustafa Gürhan ACAR; "5084 Sayılı "Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la Getirilen Düzenlemeler", **Vergi Dünyası**, S. 271, Mart 2004, s. 103

⁵¹ 06.02.2004 tarih ve 25365 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁵² Kanuna göre söz konusu iller şunlardır: Adıyaman, Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Diyarbakır, Düzce, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kars, Kırşehir, Malatya, Mardin, Muş, Ordu, Osmaniye, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Uşak, Van, Yozgat.

⁵³ Söz konusu konuda daha fazla bilgi için bkz. KAYA, a.g.m., s. 24-26; ACAR, "5084 Sayılı...", a.g.m. ss. 103-109

- Sigorta primi işveren paylarında teşvik,
- Enerji desteği,
- Bedelsiz yatırım yeri tahsisi.

Kanunda bazı sınırlayıcı ve muvazaayı önleyici hükümlerde getirilmiştir. Genel olarak bakıldığında teşviklerden haksız yararlanılmasına karşı yapılan düzenlemeler olduğu farkedilmektedir. Söz konusu kanun ile geri kalmış bölgelere önemli avantajlar getirildiği ortadadır. Asıl alınan temel hedef istihdamın artırılmasıdır. Ülke yönetiminin bu hedefleri ülkenin geneline yaygınlaştırması daha uygun olacaktır.

Diğer yandan 1500 ABD dolarının kriter alınması ilk etapta tasvip edilebilir gibi görünse de geri kaldığı halde bir takım nedenlerden dolayı kağıt üstünde safi yurt içi hasıla tutarı 1500 ABD dolarını geçen bölgelerde mevcuttur. Örneğin, Elazığ ili Keban Barajı'nın gelirleri nedeniyle belirlenen miktarın üstündedir. Yine Tunceli 139 tane kurumlar vergisi mükellefine sahip bir il olarak ve yüksek işsizlik yaşanan bir yer olarak bölgedeki askeri personelin gelirleri nedeniyle belirlenen miktarın üzerinde görünmektedir. Keza Trabzon ilinde de kişi başına gelir 1506 ABD doları çıkmış ve bu durum teşviklerden yararlanılamamasına neden olmuştur.⁵⁴ Dolayısıyla reel anlamda illerin değerlendirilmesi ve tekrar gözden geçirilmesinde fayda görünmektedir.

Bir başka açıdan 5084 sayılı yasa her ne kadar yatırımları teşvik amaçlı olsa da kendisinden daha önce yürürlükte olan diğer teşvik kanunlarıyla⁵⁵ kıyaslandığında dar kapsamlı kalmaktadır. Daha önceki teşviklerde gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti gibi daha geniş kapsamlı bir teşvik mevcut iken söz konusu kanun kapsamında ücretlerde belirli oranda bir gelir vergisi terkinin göze çarpmaktadır. Öte yandan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi, Damga Vergisi, Emlak Vergisi ve Harçlar ile Belediye Gelirleri Kanunu'na göre alınan vergi, resim ve harçlardan istisna da bulunmamaktadır. Teşviklerin öngörülen amaç dışında kullanılması durumunda cezai bir yaptırım da düzenlenmemiştir. Ancak enerji desteği uygulaması daha önceki kanunlarda olmayan yeni bir uygulamadır.⁵⁶

---

⁵⁴ KAYA, a.g.m., 27

⁵⁵ Örneğin, 4325 sayılı kanunla kıyaslandığında...

⁵⁶ ACAR, "5084 Sayılı...", a.g.m., s. 108

G. YATIRIM İNDİRİMİ KAVRAMI

Yatırım indirimi konusunda pek çok tanımlama yapılmıştır. Genel olarak aynı ifade ve terimler kullanılmışsa da ortak bir tanım yapıldığını söylemek kolay değildir. Yatırım indirimi kavramını açıklamadan evvel, söz konusu kavramla ilgili olan ve karışıklığa mahal verecek derecede yakın anlamlar içeren yatırım kredisi (investment tax credit) ve yatırım ihtiyatı (investment reserve) ifadelerini de açıklamakda fayda vardır.

Yatırım kredisi uygulamasında yatırımlara ilişkin olarak yapılan indirim teşebbüsün vergi borcundan düşülmektedir. Diğer bir deyişle, yatırım yapan bir teşebbüsün bu yatırımlarının belli bir oranının doğrudan doğruya o yılın vergi borcundan düşülmesi olarak ifade edilmektedir. Yatırım kredisinin gerçek anlamda yatırım indirimi olarak nitelendirilme olanağı bulunmamaktadır. Zira, az gelişmiş ülkeler yönünden uygulama olanağı yok denecek kadar azdır.⁵⁷

Yatırım ihtiyatı; gerek vergiye tabi gelir, gerekse vergi miktardan üzerinden düşülen yatırımlar ileride tekrar ödeniyorsa, devletçe sağlanan tedbirdir. Teşebbüsler, yatırımları için gerekli sermaye miktarını yatırım ihtiyatı yoluyla sağlayabilirler. Yatırım ihtiyatı devletten alınan bir borç niteliğindedir. Teşebbüs tarafından alınan bu borç ilk yıl faydalandıktan sonra taksitler halinde tekrar ödenmektedir. Bu borcun geri ödenmesi uzun vadeye yayılırsa, yatırım ihtiyatının değerini yükseltir. Dolayısıyla gerek vergi veya vergi matrahından düşülen miktarın tekrar ödenmesi, gerekse uzun vadede hali hazırda değerinin yüksek olması yatırım ihtiyatını devlet yönünden avantajlı bir duruma getirmektedir.⁵⁸

Yatırım indirimi (investment allowance) ise kısaca yatırımlarla ilgili olarak yapılan indirimin ilgili dönemdeki vergi matrahından düşülmesidir.⁵⁹ Yatırım indirim sistemi normal amortisman indirimini dışında vergi indirimi sağlayan ve pek çok ülkede kullanılan bir uygulamadır. Yatırımlar üzerinde kurumlar vergisinin etkisini azaltan bir

---

⁵⁷ Ç. Özhan ULUATAM, **Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikası**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:311, s. 48; Ankara 1971; Nihat EDİZDOĞAN, **Yatırım İndirimi ve Türkiye Uygulaması**, İTİA Yayın No:25, Bursa 1977, s. 5

⁵⁸ EDİZDOĞAN, a.g.e., s. 6

⁵⁹ ULUATAM, a.g.e., s. 48

avantaj sağlamaktadır.⁶⁰ Kavram bu kadarla kalmamış çeşitli çalışmalarda gözlemlendiği üzere pek çok açıdan tanımlanmıştır.

Bir tanıma göre; "yatırıma yöneltilen fonların belli bir yüzdesinin matrahtan veya vergi borcundan düşülmesini öngören seçimsel nitelikte bir tedbir"dir.⁶¹ Bu tanım yaklaşımıyla konuya bakılacak olursa, yatırım kredisi de yatırım indirimi kapsamına girmektedir. Çünkü, tanımdan da anlaşılacağı üzere sadece vergi matrahı değil diğer yandan vergi borcundan da söz konusu indirimin yapılmasına olanak tanınmaktadır.

Yatırım indirimi ile ilgili yapılan diğer tanımlardan; vergi yüküne etki eden bir faktör olarak ele alınan bir çalışmada yatırım indirimi, "muayyen sahalara tespit edilen miktarlarda yapılan yatırımların bir kısmının gelirden indirilerek vergi alınmaması" olarak belirtilmiştir.⁶² Bir diğer çalışmada yatırım indirimi "yatırımlara ayrılmış olan gelir veya kazançların, çeşitli yollarla, kısmen veya tamamen vergiden istisna edilmesini sağlayan bir yöntem" olarak nitelendirilmiştir.⁶³

Bir diğer tanımda ise "belirli şartlara uymak kaydıyla yapılan yatırımın maliyetinin kısmen veya tamamen, bu yatırımdan elde edilen gelirlerden düşülerek vergi dışı bırakılması" yatırım indirimi olarak tanımlanmış, aynı zamanda da yatırım indiriminin sermaye-yoğun yatırımları teşvik ettiği ve devletin yatırım indirimi ile bir miktar verginin tahsilinden vazgeçerek yatırımın müteşebbise maliyetinin düşmesini sağlamak istediğine değinilmiştir. Diğer yandan da eğer sermaye-yoğun teknolojiler müteşebbisler tarafından seçilecek olunursa bunun istihdam üzerinde olumsuz etkileri olacağı da belirtilmiştir.⁶⁴

Bir başka çalışmada yatırım indiriminin "yatırımların tutarının belirli bir yüzdesinin yatırımı yapan kişinin kazancından indirilerek kazancın belirli bir kısmının vergi dışında bırakılması" esasına dayandığı anlatılarak, yatırım indirimi yatırımların artırılmasının teşvikiyle ekonomik kalkınmanın sağlanmasına, bölgeler arası ekonomik

---

⁶⁰ DUE, John F.; "Public Finance", 5. Edition, Illinois: Richard D. Irwin Inc., 1973

⁶¹ EDİZDOĞAN, a.g.e., s. 6

⁶² H. Üren ARSAN, **Vergi Yükü Üzerinde Bir İnceleme**, (Teori, Metodoloji ve Türkiye'ye Ait Bazı Hesaplar), 2.b., Ankara Üniversitesi, S.B.F. Yayını, No: 264, 1975, s. 121

⁶³ EDİZDOĞAN, a.g.e., s. 7

⁶⁴ Fazıl TEKİN, **Kamu Maliyesi**, (Ed. M. Burhan ERDEM, Fethi HEPER), Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayını Eskişehir 1996, s. 187

ve sosyal dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir vergi teşviki olduğu ve bu teşvik sayesinde özel sektör yatırımlarının belirli alanlara kanalize edilmesinin amaçlandığı ortaya konulmaktadır.⁶⁵

Bir başka çalışmada ise, "yatırım indirimi, aslında vergilendirilmesi gereken bir mali güç mevcut iken, bazı ekonomik ve sosyal hedefler doğrultusunda, bu mali güçten bazı sınırlamalar çerçevesinde vergi alınmamasını öngörmektedir. Amaç, güdülen ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşabilmede katkı sağlamak bakımından yatırım indiriminden yararlanmaktır. Kuşkusuz mevcut mali gücün vergilendirilmemesi dolayısıyla da ortaya bir katlanılması gereken maliyet çıkmaktadır. Yatırım indiriminin amaçlarına ulaşabilmesi, bu maliyet ve faydaların göz önünde tutulması suretiyle uygulamaya yön verilmesine bağlıdır" denilmektedir.⁶⁶

Yatırım indirimi gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, yatırımları ile ilgili gerçekleştirdikleri veya gerçekleştirmeyi öngördükleri harcamalarını belirli şartlar altında vergi matrahlarının tespitinde indirim konusu yapmaları suretiyle uygulanan bir teşvik sistemidir.⁶⁷

Bu tanımlar beraberinde yatırım indiriminin dar ve geniş anlamda tanımı yapılabilir. Geniş anlamda yatırım indirimi; "yatırım yapmak üzere gerçekleştirilen toplam harcamaların tamamen veya kısmen vergiden müstesna tutulması" olarak belirlenebilir. Dar anlamda ise; "belirli faaliyetlere yönelik olmak üzere saptanan asgari miktarlarda gerçekleştirilen yatırımların spesifik bir oran çerçevesinde vergi matrahından indirilmesi" şeklinde yapılabilir.

H. YATIRIM İNDİRİMİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİNE KISA BAKIŞ

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın temel şartı yatırım hacmini artırmak ve yatırımlardan azami toplumsal faydayı sağlamaktır. Bu

---

⁶⁵ Doğan ŞENYÜZ, **Türk Vergi Sistemi**, Gözden Geçirilmiş 7.b., Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 2001, s. 81

⁶⁶ Abdurrahman AKDOĞAN, **Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması**, genişletilmiş 2.b., Gazi Kitabevi, Ankara 1998, s. 91

⁶⁷ Mehmet AHKEMOĞLU, "Yatırım İndirimi Uygulaması", **Vergi Dünyası**, S.248, Nisan 2002, ss.21-30

bakımdan yatırımların artırılması ve bu yatırımların bir planlama anlayışı ve esası dahilinde yapılmış olması gerekir.⁶⁸

Ülkemizde planlı ekonomiye geçildiği 1960'lı yıllardan bu yana ekonomik kalkınmamıza destek veren politikalar çerçevesinde, yatırımları özendirici ve teşvik edici uygulamalara gidilmiştir. Bu uygulamalara destek veren en ciddi teşvik tedbirlerinden biri de "yatırım indirimi" müessesesi olmuştur. Yatırım indirimi müessesesinin üstlenmiş olduğu bu ciddi misyon nedeniyle, uygulama daha çok kalkınma plan ve programları yönünden marjinal verimi yüksek sektörler yönüne yönlendirilmiştir.⁶⁹

Yatırım indirimi, vergi mevzuatımıza 1963 yılında girmiştir. Batı kampında planlamanın yapıldığı, iktisatçıların yeni planlama teknikleri geliştirdiği bu yıllarda; ülkelerin başarısı, büyüme hızının yüksekliği ve sanayileşmeyle ölçülüyordu. Türkiye açısından da, söz konusu dönem; planlı-denetimli ekonomi, hesaplı sermaye girişi ve istikrarlı büyümenin başlangıç dönemidir. Planlar kamu yatırımları için "zorunlu hedefler", özel kesim yatırımları için ise "yol gösterici hedefler" gösteriyordu. Bu hedefler mali teşvikler ve koruma politikasının düzenlenmesiyle özendiriliyordu. Anayasal bir kurum olarak örgütlenen Devlet Planlama Teşkilatı ise, özel yatırımların bu teşvikleri alıp alamayacağı konusunda karar verecekti. Dönemin dış ticaret politikası, temelde tarımı ve imalat sanayiini geliştirme hedeflerine göre düzenlendi. İç piyasayı yerli üretime açık tutmak amacıyla, üretim düzeyi yeterli miktara ulaşan malların ithalatı yasaklanıyor; denetimli kambiyo rejimiyle mal ve hizmet, ithalat ve ihracat hareketi denetlenirken, kur sistemiyle serbest piyasa fiyatlarının etkinliği iyice sınırlanıyordu.⁷⁰

"İthal İkamesi" adı verilen bu politikalar, 202 Sayılı Kanun'la "Yatırım İndirimi" adı altında G.V.K.'na eklenen 6 ek maddeden oluşan ve 1.1.1963 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren bir vergisel teşvik paketi ile de destekleniyordu. Kanunun gerekçesinde bu düzenlemenin amacı "*genel kalkınma planları ve yıllık uygulama programlarında ön görülmüş bulunan sahalara, yapılacak yatırımları özendirmek ve kalkınmayı*

---

⁶⁸ Yusuf İLERİ, "Yatırım İndirimindeki Kısımların Ekonomiye Etkileri", **Vergi Dünyası**, S. 267, Kasım 2003, ss. 175-180

⁶⁹ Harun KAYNAK, "4842 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Sonrası Yatırım İndiriminde Özellik Arz Eden Durumlar", **Vergi Dünyası**, S. 263, Temmuz 2003, ss. 67-73

⁷⁰ Gülten KAZGAN, **Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1999, s. 111-114

hızlandırmak” olarak ifade edilmiş olup; bu teşvik müessesesinin işleyiş esası ise, gerçekleştirilecek yatırımların belirli bir yüzdesine tekabül eden kazancı, gelir veya kurumlar vergisinden istisna etmektir.⁷¹ Bu şekilde mükellefe vergi tasarrufu sağlanarak söz konusu yatırımın net maliyeti düşürülmüş olmaktadır ki, bu mükellefe verilen sübvansiyonla aynı niteliktedir.⁷²

Yatırım indirimi sistemi yürürlüğe girdiği 1963 yılından 18 yıl sonra ilk kez 2361 sayılı kanunla⁷³ 1.1.1981 tarihinden geçerli olmak üzere değişikliğe uğramıştır. Yatırımlara ilişkin bu vergisel teşvik hükümleri, bu ilk değişiklikten sonra da belirlenebildiği kadıyla sekiz değişiklik daha yaşamıştır. Bu değişikliklerin önemli bir bölümünü; indirimden yararlanacak en az yatırım tutarlarının küçük ve orta ölçekli yatırımlar aleyhine artırılması, ithal edilen kullanılmış eski makine ve tesislerin yeni addolunmasına daha fazla imkan sağlamak suretiyle kendi ülkelerinde kullanımı kârlı olmaktan çıkmış makine donanımı ile eski teknolojinin getiri süresinin bu ülkeler yararına uzatılması ile yatırım indirimi belgesinin müracaat, tasdik ve vize edilmesine ilişkin bürokratik işlemlerin artırılmasına yönelik olmuştur.⁷⁴

O dönem uygulamalarında genel indirim oranının % 100 olduğu farkedilmekte, belli niteliklere sahip yatırımlar için ise % 200 oranının yürürlükte olduğu görülmektedir.

Günümüze geldiğimizde ise en son değişikliklerin 24.04.2003 tarihli 4842 sayılı kanunla⁷⁵ yapıldığını görüyoruz. Söz konusu kanunla yatırım indiriminde köklü değişimler olduğu, geçmiş uygulamaların bir kısmının devam ettiği, ancak önemli kısmının ise yeniden düzenlendiği fark edilmektedir.

J. YATIRIM İNDİRİMİ YÖNTEMLERİ

Yatırım indirimi müessesesinin temel çalışmalarını yapan Vergi Reform Komisyonu'nda yatırım indirimi yöntemleri ile ilgili olarak bazı tartışmalar yaşanmıştır.

---

⁷¹ Nevzat SAYGILIOĞLU, “Yatırım İndirimi Uygulamasının Gelişimi ve Öneriler”, *Yaklaşım*, S. 24, s. 19

⁷² İLERİ, a.g.m., s. 175

⁷³ 27.12.1980 tarih ve 17203 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷⁴ İLERİ, a.g.m., s. 176

⁷⁵ 24.04.2003 tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Bu tartışmaların bir noktası da hangi yatırım indirimi yönteminin benimsenmesi gerektiğidir. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:⁷⁶

a. Yatırım indiriminin belirli kayıt ve şartlara göre uygulanması ilk yöntemdir. Bu yöntemde iki usulün uygulandığı görülmektedir:⁷⁷

- *Liste Usulü*: Yatırım indiriminden yararlanacak olan yatırımların bir listesi hazırlanır. Diğer bir deyişle önceden kapsama girecek yatırım harcamaları belirlenir. Bu usulde kişisel değer yargıları ve ilişkilerden kaynaklanan subjektif değerlendirme söz konusu olamamaktadır. Ancak, listedeki yatırımların etkinlik dereceleri konusunda yanılma olasılığı olabilir.

- *Kriter Usulü*: Yatırımın yarattığı katma değer, istihdam üzerindeki etkisi, ihracat etkisi, ithalat ikame etkisi, yatırım büyüklüğü gibi bir takım kriterler kullanılmaktadır. Ülkelerde, kalkınma plan ve stratejilerine uygun olarak bu kriterlerden bir veya birkaçını seçebilirler. Bu usulle dış fayda ve dolayısıyla etkinliği en yüksek projeler seçilebilir. Ancak, yatırımcının ne kadar teşvik alacağını bilinememesi nedeniyle proje maliyeti konusunda yanılma söz konusu olabilir. Kriter usulünde subjektif unsurlara yer verme olanağının varlığı sakıncalı bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

b. Yatırım indiriminin kayıtsız şartsız vergiden istisna edilmesi, (yani global indirim usulü adı verilen, teşebbüsten çekilmeyen kazançların -rezervlerin-topyekün vergi dışı bırakılması yöntemi)⁷⁸

c. Kâr payı kazançları hakkında istisna veya indirim tanınması

d. Yatırım indirimi yerine vergilerin oranlarının genel olarak düşük tutulması veya yatırımlar bakımından farklı nisbetler uygulanması.

Bu yöntemler çerçevesinde ve tartışmalar sonucunda Vergi Reform Komisyonu, amaca daha uygun olması ve Türkiye'nin az gelişmiş bir ülke olması nedeniyle sayılan

---

⁷⁶ İnsan AKKÖY, "Yatırım İndirimi İstisnası Konusunda Yapılan Spekülasyonlar", **Vergi Dünyası**, S. 225, Mayıs 2000, ss. 28-30

⁷⁷ Filiz GİRAY-Emine KOBAN-Adnan GERÇEK, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Yatırımlara ve İhracata Yönelik Vergi Teşvikleri ve Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi**, BOSYÖD Yayınları, Bursa, Temmuz 1998, s. 24

⁷⁸ AKKOY, a.g.m., s. 29

ilk usulü, diğer bir deyişle belirli şartlar çerçevesinde yatırım istisnası veya indirim esasının kabul edilebilir olduğuna kanaat getirmiştir. Ancak mezkur müessesenin bugünkü hali ileride görüleceği üzere seçilen bu usulden uzaklaşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASI TÜRKİYE UYGULAMASI

A. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASININ AMACI

Günümüzde devletin ekonomideki rolünü en aza indirerek, devletin yapması gereken en temel hizmetlerle sınırlandırılması ve özel sektörün girişimcilik ruhundan en fazla yarar sağlayabilmek gibi amaçlarla özel kesimin teşvik edilmesi zorunlu hale gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sınırlı kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasını sağlamak, ulusal ölçekte çarpık gelişen sektörleri dışarda bırakarak ülke ekonomisi için gerekli yatırımları da teşvik etmek kaçınılmaz olmuştur. Ülkemizde de belli özellik ve ölçekteki yatırımları teşvik etmek amacıyla yatırım indirimi uygulanmaktadır.¹

Yatırımlar, üretimin artırılması ve firmaların büyümesi açısından olduğu kadar firmanın içinde bulunduğu sektörün büyümesi ve ekonominin gelişmesi açısından da büyük öneme sahiptir. İşsizliğin çok yüksek seviyelerde bulunduğu, sürekli krizler yaşayan ülkemiz ekonomisi açısından büyük öneme sahip olan yatırımların, desteklenmesi ve teşviki için bir çok düzenlemeler yapılmıştır. En önemli teşvik unsuru ise vergi kanunlarında yer alan düzenlemeler ile yatırımlara vergisel avantajlar sağlanmasıdır. Vergi kanunlarında yer alan yatırım indirimi istisnası, temelde

---

¹ Mürsel Ali KAPLAN, "Yatırım İndirimi Uygulaması ve Dönem Sonlarına İlişkin Özellikli Konular", **Vergi Dünyası**, S.244, Aralık 2001, ss. 154-162

işletmelerin kazançlarından ayırarak yatırıma tahsis ettikleri fonların vergilenmesini önlemeye yöneliktir.²

Yatırım indirimi istisnası yatırımların artırılmasının teşvikiyle ekonomik kalkınmanın sağlanmasına yönelik bir vergi teşvik önlemidir. İlgili müessesesyle sağlanan vergi avantajları yoluyla özel sektör yatırımlarının artırılması amaçlanır. İşletmeler için bir maliyet unsuru olarak görülen verginin bu etkisinin ortadan kaldırılmasının yaratacağı cazibe yatırım indiriminin etkinliğini doğrudan etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.³

Bu genel açıklamalar dışında söz konusu müessesenin düzenlenmesinde gerek kanun koyucu açısından gerekse uygulamanın niteliği itibariye incelenerek, yatırım indirimi müessesesinin amacının ortaya konulması gerekir. Ancak yatırım indirimi müessesesi amacı ortaya konulurken gerek müessesenin ilk düzenlendiği tarihlerdeki amacı ile son yapılan 4842 sayılı kanunla değişik yapısının ayrı başlık altında incelenmesi konunun ortaya konulması yönünden daha sağlıklı bir görüş ortaya çıkaracaktır. Çalışmada uygulamanın bugünkü yapısının amacına ne kadar hizmet ettiği 4842 sayılı kanun öncesi ve 4842 sayılı kanun sonrası düzenlemelere göre incelenmiştir.

1. 4842 sayılı Kanun Öncesine Göre

19.12.1963 gün ve 202 sayılı Kanunla Türk Vergi Sistemi içerisinde yerini almış olan yatırım indirimi müessesesi, genel kalkınma planları ile yıllık programlarda belirlenen sektör ve konularda yapılacak yatırımlarla ilgili harcamaların belirli bir tutarının, vergiye tabi matrahın tesbitinde indirim konusu yapılması suretiyle, yatırımların teşvik edilmesi ve böylece kalkınmanın hızlandırılması amacıyla ihdas edilmiş bulunmaktadır. Bu özelliği ile yatırım indirimi, bir yandan anılan Kanun'la Gelir Vergisi Kanunu kapsamına alınarak, şartlar dahilinde yapılan harcamaların devlet tarafından, vergiden istisna tutulmak suretiyle finanse edilmesini sağlarken, diğer

---

² Figen SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-I", **Yaklaşım**, S.126, Y.11, Haziran 2003

³ Doğan ŞENYÜZ, **Türk Vergi Sistemi**, Gözden Geçirilmiş 9.b., Ezgi Kitabevi Yay., Bursa 2003, s. 82

yandan da yatırım maliyetine etkide bulunarak, yatırımın kârlılığını artıran bir teşvik tedbiri olarak ortaya çıkmaktadır.⁴

Yatırım indirimi istisnasının amacı, genel kalkınma planlarında ve yıllık programlarda öngörülmüş bulunan alanlara, özel sektör tarafından yapılacak yatırımları teşvik etmektir.⁵ Bunun yanında yurdun sosyal, ekonomik ihtiyacına ve kalkınma planına uygun bir yönde yatırım yapılmasına hız kazandırılması amacı güdülmüştür. Günümüz vergi politikası mali amacı yanında gelecekte daha güçlü ve verimli bir vergi kaynağı yaratılmasını hedef almaktadır.⁶

Yatırım indirimi, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek, özel sektör yatırımlarını teşvik etmek amacıyla kabul edilmiş bulunan özel bir vergi istisnadır. Yatırım indirimi, ticari ve zirai kazançlarda yasanın öngördüğü koşullar yerine getirildiği takdirde, yapılan yatırım harcamalarına belli oranların uygulanması ile bulunacak tutarın, vergiye tabi kazançlardan indirilmesine imkan sağlar.⁷

Söz konusu müessese ile; Gelir Vergisi Kanunu'nda yazılı düzenlemeler çerçevesinde yapılacak yatırımlarla sadece yatırımcılara bir nevi finansman sağlamanın yanısıra;⁸

- İstihdam olanaklarının artırılması,
- Yatırımların belirli bölgelere gitmesinin sağlanması suretiyle bölgesel gelişmişlik farklılıklarının, çarpık kentleşmenin ve çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Uluslararası rekabet üstünlüğü olan sektörlerde verimli yatırımların yapılması amacıyla yatırımların belli sektörlerle kanalize edilmesi,
- Yabancı sermayenin ve gelişmiş teknolojinin teşviki amaçlanmaktadır.

---

⁴ Ayhan ÜNGÖRMÜŞ-Burçin GÖZLÜKLÜ, "Yatırım İndirimi Konusunda Özellik Arz Eden Hususlar", **Vergi Dünyası**, S.256, Aralık 2002, ss. 80-100

⁵ Mehmet CEYLAN, "Yatırım İndirimi Uygulaması Yönünden Teşvik Belgesi Kapsamındaki Yatırım Mallarının Elden Çıkarılması", **Yaklaşım**, S.113, Y.10, Haziran 2002, ss.210-217

⁶ H. Fevzi KARAGÖZOĞLU-Samet TAMER; **Gelir Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Vergi Hukuku Yayınları, 4-5, Mart 1976, Ankara, s. 186

⁷ CEYLAN, a.g.m., s. 212

⁸ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m., s. 80

Tüm bunlara ilaveten, 09.07.2002 tarihli ve 24810 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 2002/4367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesinde, Avrupa Birliği normlarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknoloji kullanan yatırımlara yönlendirmek suretiyle yatırımların desteklenmesinin sağlanması da yine sözü edilen amaçlar kapsamında mütalaa edilmiştir.

Yatırım indirimi işletmenin ödeyeceği vergiyi azaltması nedeniyle nisbi karlılığı artırır ve artan karlılığın cazibesi, kaynakların yatırım yapılmak suretiyle değerlendirilmesine sebebiyet verir. Yatırım indirimi gerçekleştirilen yatırımların tutarının belirli bir yüzdesinin yatırımı yapan kişinin kazancından indirilerek kazancın belirli bir kısmının vergi dışında tutulması esasına dayanır.⁹

4842 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile yatırım indirimi yukarıda belirtildiği üzere ortaya konuluş amacına hizmet etmekten uzak bir yapı sergilemektedir. Diğer bir deyişle, ülke ekonomik programları, ekonomik politikalar dikkate alınmaksızın, bölgeler arası dengesizlikler vb. unsurlar ele alınmadan düzenlenmiş genel bir mahiyet kazanmıştır.

Bu yapısı ile ileride değinileceği gibi yatırım teşvik belgesinin de kaldırılması ile yatırımların nerelere kanalize edildiği kontrolden çıkmıştır. Diğer bir deyişle denetim mekanizmasında bu bağlamda ciddi eksiklikler oluşmuştur.

Öte yandan yatırım indirimi müessesesi bir teşvik aracıdır. Amaç vergisel avantaj yaratarak, mükelleflere cazip ortam yaratmak yoluyla ülkenin ihtiyacı olan yatırımları körüklemektir. Ancak G.V.K. m. 19'da yeniden düzenlenen yatırım indirimi istisnası bu amacından sapmıştır. Dolayısıyla kanaatimiz, istisnanın bu amacı ışığında göz önüne alınması gerektiği olmakla beraber yeniden yapılandırılarak teşvik aracı niteliği kimliğine büründürülmesidir.

---

⁹ ŞENYÜZ, a.g.e., s. 82

2. 4842 sayılı Kanun Sonrasına Göre

4842 sayılı kanun ile G.V.K. m. 19'da yeniden düzenlenen yatırım indirimi müessesesinin amacına bakıldığında söz konusu kanunun genel gerekçesinde ilgili açıklamalar bulunmaktadır. Buna göre, yatırım indiriminin yeniden düzenlendiği, istisnanın teşvik belgesi olmaksızın otomatik işler hale getirildiği, bölgesel ve sektörel ayrımlara son verildiği, teşvikin daha dar kapsamlı ancak daha etkin ve basit hale getirilmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.¹⁰

Salt bu amaç göz önüne alınırsa yatırım indirimi müessesesinin görevini yerine getirdiği kesin olarak açıktır. Diğer bir deyişle bürokrasi olmadan, herhangi bir kurum veya kişi onayı olmaksızın her mükellef yatırım indirimi konusuna giren harcamalar dahilinde yatırım indirimi müessesesinden yararlanabilmektedir.

Ayrıca yine açıkça belirtilebilir ki uygulama basitlik kazanmış, daha anlaşılabilir düzeye inmiş ve pek çok mükellef tarafından kullanılabilir duruma gelmiştir. Bu amaçlar ışığında, başka deyişle 4842 sayılı kanun amacına uygun, yani amacına ulaşmış bir yatırım indirimi müessesesi gerçekleşmiştir denebilir.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi uygulama bir teşvik aracı olmaktan çıkmıştır. En önemli eleştirilerden biri olan hızlandırılmış amortisman yöntemine benzemekte, tabir yerinde ise bir defalık kullanılmak üzere düzenlenmiş bir itfa yöntemini andırmaktadır. Buna ilerde ayrıntılı değinilecek olan tek ve genel oran uygulaması da ilave edilirse teşvik aracı niteliğini kaybettiği çok daha iyi anlaşılabilir.

Bunun yanında vergi kanunlarında uzun yıllardır yer alan selektif bir maliye politikası aracı olan yatırım indirimi müessesesi piyasa mekanizmasının işleyişine bırakılmıştır. Diğer yandan yeni yapılan düzenleme ile hiçbir ayırım yapılmadan, gerek sektör ve miktar gerekse bölge ayırımı yapılmaksızın genel mahiyete büründürülmesi teşvik aracı niteliğini bozmuştur. Halbuki Türkiye dahilinde bölgeler arası dengesizliklerin açık olarak ortada olduğu ortadadır. Öncelikli sektörlerin de belirlenmemesi kanımızca gerekli gereksiz yatırımlara neden olabilecek konumdadır.

---

¹⁰ Akın TAVUZ, "Yatırım İndirimine Tabi İktisadi Kıymetlerin Satışı ve Devri İle Diğer Özellikli Durumlar", *Vergi Dünyası*, S. 264, Ağustos 2003, ss. 109-114

B. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASINDAN YARARLANACAK OLAN MÜKELLEFLER

Yatırım indirimi müessesesi, Türk Vergi Sistemine girdiği 1963 yılından bu yana pek çok defa değişikliğe uğramış ve yeniden düzenlemelere tabi tutulmuştur. En son yapılan değişiklik neticesinde öteden beri uygulanan müessese ciddi değişikliğe maruz kalmış ve 4842 Sayılı Kanun ile V.U.K.'nın 19. maddesinde yeniden düzenlenmiştir.

Ancak, yatırım indiriminden yararlanacak olan mükellefler konusunda 4842 sayılı kanunla değişiklik yapılmamış, dolayısıyla bu konuda öteden beri uygulanan maddeler geçerliliğini korumuştur. Buna göre göre; dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları üzerinden vergiye tabi mükelleflerden;

- Gerçek kişiler,
- Adi ortaklıklar,
- Kollektif şirketler,
- Adi komandit şirketler

ile, kurumlar vergisi mükelleflerinden;

- Sermaye şirketleri (anonim, limited ve eshamlı komandit şirketler),
- Kooperatifler,
- İktisadi kamu müesseseleri,
- Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler,
- İş ortaklıklarının,

yatırım indiriminden faydalanması mümkündür.

Anlaşılabacağı üzere, ticari ve zirai kazanç dışında kazanç elde eden mükellefler yatırım indirimi istisnasından yararlanamazlar. Ayrıca ticari ve zirai kazanç elde etmekle birlikte, kazançlarını işletme hesabı esasına göre veya basit usulde tespit edenler de yatırım indirimi istisnasından yararlanamazlar. Yatırım indirimi istisnasından yararlanmak isteyen mükelleflerin kayıtlarını, hesaplanan ve yararlanılan yatırım indirimi istisnası tutarlarının yıllar itibariyle takibini yapacak şekilde tutmaları zorunludur. Bunun yanında dar mükelleflerde yatırım indiriminden yararlanır.

Yatırım indirimi uygulama bakımından sadece ticari ve zirai kazançlar için geçerlidir. Ancak, yatırım indirimi tutarı sadece yatırıldıkları sahanın kazançlarından indirilir. Başka deyişle, ticari kazanç elde etmek için yapılan yatırım üzerinden hesaplanan yatırımın yapılmış olduğu işletmeden elde edilen kazançlarla birlikte varsa tüm ticari işletmelerden elde edilen ticari kazançların toplamına uygulanır. Ancak toplama işleminde işletmenin şirketlerden aldığı kâr payları ile şahıs şirketleri dikkate alınmaz. Çünkü, yatırım indirimi adi, kollektif ve adi komandit şirketleri bağımsız birer ünite olarak görmüş ve hesapların şirket bünyesi içinde işlenmesi uygun görülmüştür. Yoksa, gelirin diğere unsurlarından doğan kazanç ve iratlardan indirilemez. Örneğin, bir kişinin ticari ve zirai kazancı yanında serbest meslek kazancından da gelir elde ettiğı ve yatırımın yaptığı alanın ticari kazançca yönelik olduğu varsayılırsa, ticari kazançca yönelik yatırımdan dolayı yatırım indirimine hak kazanan bir kişi, yatırım indirimi miktarını, beyannameinde göstereceğı ticari kazancından düşebilir. Ticari kazançtan kaynaklanan yatırım indirimi miktarının zirai ve serbest meslek kazançlarından düşülmesi mümkün değildir. Aynı şekilde, zirai faaliyetle ilgili olarak yapılan yatırımdan dolayı hak kazanılan yatırım indirimi tutarı bu kişinin ticari faaliyetinden sağlanan kazançca uygulanmayacaktır.¹¹

Bir görüşe göre, yatırım indirimi istisnasının, gerçek anlamda teşvik niteliğı kazanabilmesi için, beyanname ile beyan edilen tüm kazançlara ve istisnalara uygulanması gerektiğı öne sürülmüştür.¹² Ancak ilk bakışta doğru bir yaklaşım gibi görünen bu düşünceye tam olarak katılmak mümkün görünmemektedir. Zira, ticari ve zirai kazançlar dışında geriye kalan gelir unsurlarına bakıldığında, menkul sermaye iratları, gayri menkul sermaye iratları, serbest meslek iratları, ücretler, diğere kazanç ve iratlar olarak karşımıza çıkmaktadır. (G.V.K.m.2)

Gerçek anlamda yatırım önceki bölümde de belirtildiğı gibi mal ve hizmet üreten ve katma değer yaratan gerçek ve yeni varlıklardan oluşmaktadır. Ticari ve zirai kazançlar bir kenara bırakılacak olursa, ücret, diğere kazançlar ve iratlar başlıklar altında gelir yaratan etmenlerde yatırımdan söz etmek nitelik bakımından zordur.

¹¹ ŞENYÜZ, a.g.e., s. 82

¹² Nezih SÖNMEZ-Ali Galip Ö. HALICI; **Gelir ve Kurumlar Vergilerinde İstisna ve Muafiyetlerin Uygulama Sonuçları ve Değerlendirilmesi**, TOBB Yayınları, No: Genel 144, 1990, s. 20

Öte yandan menkul sermaye iradı sağlayan etmenlerin çok çeşitli enstrümanlardan oluştuğu dikkate alındığında her türlü menkul sermaye yatırımını gerçek anlamda yatırım olarak nitelendirmek mümkün değildir. Devlet tahvili, hazine bonosu alımları, hisse senedi yatırımları bir anlamda yatırım olarak nitelendirilse de ve sonuçta finansman sağlayan araçlar olarak bakılsa da bunları reel anlamda yatırım olarak nitelendirmek yanlıştır. Çünkü kanımızca reel yatırım doğrudan üretime aktarılan kaynaktır.

Diğer yandan şirket ortaklıkları açısından konuya bakıldığında durum biraz farklılaşabilmektedir. Zira şirketler ister şahıs şirketleri ister sermaye şirketleri olsun yatırım indirimi istisnasından zaten faydalanabilmektedir. Buna ilaveten söz konusu şahıs şirketlerinde indirilemeyen yatırım indirimi tutarının ortakların kişisel kazançlarından indirmek gerekliliği görüşü¹³ makul olarak karşılanabilir. Zira vergisel açıdan şahıs şirketlerinde ortaklar madem ki tüm mal varlıklarıyla sorumluluk taşımaktadırlar öyleyse kurum olarak yararlanılamayan yatırım indiriminden de kişisel olarak yararlanmalıdırlar.

C. YATIRIM İNDİRİMİNİN KONUSU

Yatırım indirimi 24.04.2003 tarihinde 4842 sayılı kanunla yeniden düzenlenerek G.V.K.'nın 19. maddesinde belirlenmiştir.

Buna göre; mükelleflerin faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin % 40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yapabileceklerdir.

Ayrıca, Petrol Kanunu ve Maden Kanunu'na göre yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan ve aktifleştirilen harcamalar yatırım indirimi istisnası uygulamasından faydalanabileceklerdir.

---

¹³ SÖNMEZ-HALICI; a.g.e., s. 20

D. YATIRIM İNDİRİMİNİN KONUSU DIŞINDA KALAN HARCAMALAR

4842 Sayılı kanuna göre, yatırım indiriminin konusunu, mükelleflerin faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetler oluşturmaktadır. Bu durumda satın alınan veya imal edilen bir iktisadi kıymetin yatırım indirimi istisnası kapsamında değerlendirilmesi için; amortismanına tabi olması ve faaliyetlerde kullanılmak üzere edinilmesi gerekmektedir.

Eski düzenlemeye bakıldığında, imal edilen iktisadi kıymetlerin yatırım indiriminden yararlanacağı açıkça yer almamakla beraber; G.V.K.'nun ek. 3 ve V.U.K.'nun 262. ve 271. maddelerinde yer alan, yatırımın konusunun iktisadi kıymetin maliyet bedeli olduğu, imal ve inşa giderlerinin maliyet bedelini oluşturacağı hükümlerinden hareketle, imal edilen iktisadi kıymetlerin de yatırım indirimi istisnasından yararlanacağı sonucuna ulaşılmaktaydı. Yeni düzenleme de, mükelleflerin imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin de yatırım indiriminden yararlanacağı açıkça düzenlenmiştir.¹⁴

Bunun yanında söz konusu kanunda yer aldığı üzere amortismanına tabi iktisadi kıymet niteliğinde olmamakla beraber, Petrol Kanunu ve Maden Kanunu'na göre yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan ve aktifleştirilen harcamalar da yatırım indirimi istisnasından yararlanacaktır.

Eski düzenlemede de aynı husus yer almakla beraber, söz konusu harcamaların tamamı değil, Maliye Bakanlığı'na belirlenen kısmı yatırım harcaması olarak kabul edilmekteydi. 4842 sayılı kanun ile bu konu değişikliğe uğramış, arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan ve aktifleştirilen harcamaların tamamı indirim konusu yapılabilir hale getirilmiştir.¹⁵

Petrol Kanunu ve Maden Kanunu'na göre yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan harcamaların tamamının yatırım indirimi istisnasından faydalanması, tekel

---

¹⁴ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-1", a.g.m.

¹⁵ Neslihan İÇTEN, "4842 Sayılı Kanunla Yatırım İndirimi İstisnasında Yapılan Değişiklikler", **Vergi Raporu**, Vergi Denetmenleri Demeği, S. 65, 2003, s. 42

niteliğindeki bu kuruluşlara ait harcamaların ülke kaynaklarıyla finanse edilmesini amaçlayan bir ayrıcalıktır.¹⁶

Gelir Vergisi Kanunu'nda 4842 sayılı kanunla yapılan son değişiklikle yatırım indirimi istisnasında esas alınacak harcamaların çerçevesi yeniden belirlenmiştir. Mezkur kanunla yürürlüğe giren 19. maddenin 5. bendine göre aşağıda belirtilen harcamalar yatırım indirimine konu edilemez.

1. Bedeli 6 Milyar Liradan Az Olan İktisadî Kıymetler

G.V.K.'nun yeniden düzenlenen 19. maddesinin 4. fıkrasına göre bedeli kanunen belirlenen miktarın altında kalan harcamalar yatırım indiriminden faydalanamaz. Kanunla belirlenen sınır 5 milyar TL'dir. Yine aynı hükme göre Bakanlar Kurulu, bu surette tespit edilen sınır ve tutarları % 50'sine kadar artırmaya veya indirmeye yetkilidir. Nihayetinde Bakanlar Kurulu bu yetkisini kullanmış ve 31.12.2003 tarihli ve 2003/6578 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile söz konusu değeri 2004 yılı için 6 milyar olarak belirlemiştir.¹⁷

İktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz eden iktisadi kıymetler, haddin aşılp aşılmadığının tespitinde bir bütün olarak dikkate alınır. İktisadi ve teknik bakımdan bütünlük arz eden iktisadi kıymetler, bir işletmede bir fonksiyon etrafında birleşerek bir üretimde bulunan veya üretime herhangi bir aşamada bir değer kazandıracak nitelikteki bir fonksiyonu birbirini tamamlayarak yerine getiren iktisadi kıymetler topluluğudur.¹⁸

"İktisadi ve teknik bakımdan bütünlük" ifadesi her ne kadar sirkülerle tanımlandıysa da ve söz konusu sirkülerde örnek verildiyse de tartışmaya açık bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kanunda yazılı olduğu üzere bir iktisadi kıymet topluluğunun bir arada değerlendirilip yatırım indirimine konu olabilmesi için "iktisadi ve teknik bakımdan" bir bütün teşkil etmesi gerekir. Dikkat edilirse iktisadi ve teknik ifadelerinin her ikisi de aynı

---

¹⁶ İLERİ, a.g.m., s. 179

¹⁷ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

anda aranmaktadır. Zira ifade "...ve..." bağlayıcı ile belirtilmiştir ki bu her iki şartında aynı anda oluşmasını ifade eder.

Salt iktisadi bütünlük, sabit kıymetlerin iktisadi bir fonksiyonu istenilen verimde gerçekleştirebilecek bir sistem oluşturmalarını ifade eder. Diğer bir deyişle, ticari örf ve teamüle göre, birlikte alınıp satılan ve teknik niteliği bulunmayan belli bir hizmetin yapılmasına topluca katılan değerler iktisadi bir bütün oluşturur. Örneğin, otelcilik faaliyetinin icrasında zorunlu ve ayrılmaz unsur olan karyola, abajur, çatal, bıçak, kaşık gibi demirbaşlar iktisadi bütünlük arz eder. Öte yandan salt teknik bütünlük ise, sabit kıymetlerin iktisadi bir fonksiyonu gerçekleştirmek için birbirine bağlı yani entegre olarak çalışmalannın teknik özellikleri gereği zorunlu olmasını ifade etmektedir. Teknik bütünlükte "fiziki bir bağımlılık" da söz konusudur. Örneğin manuel olarak kullanılması mümkün olmayıp, bilgisayar kontrolü ile çalışabilen bir iplik tezgahının, monte edilen bilgisayar ile iktisadi olduğu gibi teknik bütünlük de teşkil ettiği söylenebilir.¹⁹

Ancak uygulamada, hatta idare ve yargı görüşlerinde²⁰ bu iki kavramın birlikte değil, tek başlarına ayrı ayrı dikkate alındığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, "iktisadi ve teknik bakımdan bütünlük" ifadesindeki "ve" bağlacı, "veya" şeklinde algılanmıştır. Dolayısıyla buradaki ifadenin algılandığı şekilde değiştirilmesinde fayda vardır.

Yatırım indirimi istisnası uygulamasının dikkate alınması esnasında iktisadi ve teknik bütünlük ifadesinin işletmelerde satın alınan ya da imal edilen her türlü sabit kıymetin yatırım indirimine konu harcama olarak sayılmamış, ileride ayrıntılı değinileceği üzere genel anlamda mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili olmayan sabit kıymetler yatırım indiriminin dışında tutulmuştur. Dolayısıyla yatırım indirimi açısından iktisadi ve teknik bütünlüğün bu gözle değerlendirilmesi gerekir.

---

¹⁹ Şenol TURUT; "Yatırım İndirimi ve Amortisman Açısından İktisadi ve Teknik Bütünlük Kavramı", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Nisan 2004, Sayı:4, s.18

²⁰ "...bu dosyaya konu olan okul işletmesinin zaruri ve ayrılmaz bir parçası olan okul sıraları iktisadi ve teknik bütünlük arz eder.", (Danıştay 4. Dairesi, 30.03.1971 tarih ve E.69/3421, K.71/2542 no'lu kararı); "Sinemacılık faaliyeti hizmetinin zaruri ve ayrılmaz şart ve unsuru olan sandalyeler iktisadi ve teknik bir bütünlük teşkil eder", (Danıştay 4. Dairesi, 15.06.1970 tarih ve E.69/3722, K.70/3502 no'lu kararı); "Otelcilik faaliyeti hizmetinin zaruri ve ayrılmaz şart ve unsuru olan çatal, kaşık, bıçak, dolap, karyola gibi demirbaşlar iktisadi ve teknik bir bütün teşkil eder", (Danıştay, 4. Dairesi, 17.11.1970 tarih ve E.69/5454, K. 70/6514 no'lu kararı); bu örnekler ve daha fazla bilgi için bkz. TURUT, a.g.m., ss. 16-25

4842 Sayılı kanun'un 16. maddesi ile G.V.K.'nun mükerrer 123. maddesinde değişiklik yapılmış olup, bu değişikliğe göre; 6 milyarlık bu sınır, her yıl bir önceki yıla ilişkin olarak Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerleme oranında artırılmak suretiyle uygulanacaktır. Bu şekilde hesaplanan tutarların % 5'ini aşmayan kesirler dikkate alınmayacaktır.

2. Yurt İçinde veya Dışında Daha Önce Kullanılmış Olan İktisadi Kıymetler

Eski düzenlemelerde; iktisadi kıymetlerin yalnızca yeni olanları yatırım indiriminden yararlanabilmekte ancak yurt dışından ithal edilen makine ve tesisatlar Hazine Müsteşarlığı'nın uygun görmesi halinde yeni kabul edilerek yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmekte idi. Bu son değişiklikle yurt içinden veya yurt dışından edinilen iktisadi kıymetler arasındaki fark kaldırılmış ve hepsi için yeni olma şartı getirilmiştir.

Yeni olma şartının tek istisnası yüzer havuzlar ile oniki yaşından küçük gemilerdir. Bunların yurt içinden veya dışından edinilmesi farklılık arz etmemektedir. Kullanılmış olsalar dahi yatırım indiriminden yararlanabilmektedirler ve bunun için herhangi bir kurumun onayına gerek bulunmamaktadır.²¹

Gerçekten, kullanılmış makine ve tesis ithalinin, hurda ve geri teknolojinin ithali olduğu açıkça ortadadır. Nitekim, 3380 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, sadece deniz ve hava araçlarının kullanılmış olanlarının ithali mümkün olmakta idi. Bu tür ithalatın Devlet Planlama Teşkilatı'nın iznine tabi tutulması, hurda ve geri teknolojinin önüne geçilmeye çalışıldığını göstermekteydi. Ülkemizde iş gücü, batı ülkelerine göre daha ucuz olduğu için, kullanılmış makine ve tesisler ithal edildiğinde, bazı sektörler için faydalı olacağı söylenebilir. Ancak, bazı bakımlardan hurda ve geri teknolojinin ithalini uygun görmek mümkün değildir. Mesela, ciddi ve rekabete açık yatırımlarda, bu tür ithalatın menfi etkileri olacağı açıktır. Ancak, kullanılmış olarak makine ve teçhizat ithal edilecekse, olayın çok sıkı bir şekilde kontrol edilmesi ve bu

---

²¹ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-I", a.g.m.

ithalatın, dolar bazında, toplam yatırımın belli bir yüzdesi olarak sınırlandırılması gerekmektedir.²²

Sonuçta ülkemizde pek çok sektörde kullanılmış, eski ithal makine birikimi önlenmiş olacak ve ne olursa olsun yeni olma şartı nedeniyle, yeni mallar teşvik edilmiş olunacaktır. Bu sayede kanaatimizce ülkemiz "hurda makine cenneti" olmaktan kurtulacaktır.

3. Gayri Maddî Haklar

Eski hükümlere bakıldığında; bina, makine, tesisat, araç ve benzeri amortismanına tabi aktif değerlerin yatırım indiriminin konusuna gireceği ve gayri maddi hakların bunlar içinde yer almadığı gerekçesiyle, gayrimaddi haklar için yapılan harcamalar istisnadan yararlanamamakta idi. Ancak 235 seri no'lu G.V.K. Genel Tebliği²³ ile yatırım indiriminden yararlanabilecek iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olan ve teşvik belgesine ekli global listede yer alan bilgisayar programları için yapılan harcamaların istisnadan yararlanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca tebliğle yapılan düzenleme kanun maddesine alınmamıştır.

Ancak hemen burada belirtmek gerekir ki, ileride daha ayrıntılı değinilecek olan, yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmek için teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırıldığından dolayı, bilgisayar programlarının teşvik belgesine ekli listede yer alması zorunluluğu da söz konusu değildir. Bu programların yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olması yeterlidir.²⁴

235 Seri No'lu G.V.K. Genel Tebliği'ne göre, yatırım teşvik belgesine bağlanmış yatırımlarda, yatırım indiriminden yararlanabilecek iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olan ve ekli global listede yer alan bilgisayar programları için yapılan harcamalar üzerinden yatırım indirimi hesaplanması mümkün bulunmaktadır.

Bu konuda bizim de katıldığımız görüşe göre, bilgisayar yazılımları, söz konusu iktisadi kıymetin (bilgisayarın) çalışabilmesi ve belli bazı fonksiyonlarını ifa edebilmesi

---

²² SÖNMEZ-HALICI; a.g.e., s. 19

²³ 17.07.2000 tarih ve 24112 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁴ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-I", a.g.m.

açısından gerekli olan işletim sistemleri ile çeşitli özel amaçlara yönelik olarak belirli fonksiyon ve işlemlerin yerine getirilmesi amacıyla oluşturulan uygulama programları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan işletim sistemleri, bilgisayar sisteminin "olmazsa olmaz" koşullu yazılım türü olup, ona can veren, kullanılmasını sağlayan araçtır. Hatta piyasada satılan bilgisayarlar işletim sistemleri birlikte arz olunmakta ve maliyet bedelinin unsurunu oluşturmaktadır. Bunun yanında uygulama programları, normal olarak kullanılabilen bilgisayarlarda kullanılmak üzere özel amaçlara yönelik olarak sipariş üzerine hazırlanan ya da önceden hazırlanmış paket program niteliğindeki bilgisayar yazılımlarıdır.²⁵ Dolayısıyla tebliğ ile yapılan düzenleme yerinde uygulamadır ve işletim sistemleri içinde geçerlidir.

Maliye Bakanlığı'nda nihayetinde bu düşünceler çerçevesinde kanaat kılmış ve yayınladığı sirküler ile konuya yön vermiştir.²⁶ Buna göre, gayri maddi haklardan sadece yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olan bilgisayar programları yatırım indirimine konu edilecektir. Bu nedenle bilgisayar programlarının yatırım indiriminden yararlanabilmesi için; programların kullanılacağı iktisadi kıymetlerin yatırım indiriminden yararlanması ve programların iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olması şartları aranacaktır.

Bilgisayar programları, işletim sistemleri ve uygulama programları olarak ikiye ayrılabilir. İşletim sistemleri bilgisayarın kullanılabilmesi için gereken programlardır. Uygulama programları ise bilgisayarın kullanımına bağlı olarak çeşitli fonksiyonları yapabilecek programlar olup, bilgisayarların kullanılabilmesi için zorunlu olmamakla birlikte, bazı uygulama programlarının kullanılması, bilgisayar yatırımı yapılarak hedeflenen sonucun elde edilmesi için gerekli olabilir.

Örneğin; bir özel sağlık işletmesinin hasta giriş ve çıkışları ile tıbbî malzeme kayıtlarının izlenmesi amacıyla satın aldığı bilgisayar programları, bilgisayar sisteminin yatırım indirimine konu olması halinde istisna kapsamında değerlendirilecektir. Çünkü işletmenin söz konusu yatırımı yapma amacının gerçekleştirilebilmesi için bu programın alınması gerekmektedir. Ancak, aynı işletmenin satın aldığı grafik tasarımı programı

---

²⁵ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s.85

²⁶ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

veya oyun programları ise sistemi oluşturan bilgisayarların kullanılabilmesi için gerekli olmadığından yatırım indirimi kapsamı dışında kalacaktır.

4. Mal ve Hizmet Üretimi ile Doğrudan İlgili Olmayan; Alet, Edevat, Mefruşat ve Büro Demirbaşları

Alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşları, G.V.K.'nın 4842 sayılı kanun'la kaldırılan ek 3. maddesinde yatırımın konusuna giren aktif değerler kapsamında sayılmamakla birlikte; "... ve benzeri..." ifadesi içinde değerlendirilerek üretimle doğrudan ilgili olmak ve esas proje içinde yer almak şartıyla yatırım indiriminin konusuna gireceği yönünde yorumların yer aldığı görülmekteydi. Ancak yeni düzenlemeyle alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşlarının yatırım indiriminin konusuna girmeyeceği kanun maddesinde açık bir şekilde, diğer bir ifadeyle tartışmalara mahal vermeyecek biçimde düzenlenmiştir.²⁷

Ancak sayılan bu tür harcamaların mal ve hizmet üretimiyle doğrudan ilişkili olduğunu saptamak zordur. Genel olarak bakılırsa, zaten bu tür harcamalar mal ve hizmet üretimi için yapılmaktadır. O zaman akla bu çeşit yapılan tüm harcamaların indirim konusu kapsamına girdiği gelmektedir.

Aslında, mal ve hizmet üretimiyle doğrudan ilişkili olmanın kriterini belirlemek belirli bir oranda mümkün görülmektedir.²⁸ Örneğin; bir sanayii işletmesinde, üretim makinelerine bağlı çalışan bilgisayar sisteminin yatırım indiriminden yararlanması gerektiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan, aynı işletmenin muhasebe ya da satın alma bölümlerinde kullanılan bilgisayar sisteminin durumu ne olacaktır? Başka açıdan bakıldığında muhasebe bölümünde kullanılan bilgisayarın da üretimle ilişkili olarak görülmesi mümkündür.

Başka bir örnek vermek gerekirse, bir yeminli mali müşavirlik şirketinde kullanılan bilgisayarın yatırım indirimine konu olup olmayacağı da farklı açılardan bakışlarla farklı cevaplar bulabilmektedir.

---

²⁷ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-I", a.g.m

²⁸ KAYNAK, a.g.m., s. 69; Selim VURAL; "4842 Sayılı Kanun Sonrası Yatırım İndirimi Uygulaması ve Dönem Sonlarına İlişkin Özellik Arzeden Hususlar", **Vergi Dünyası**, S.268, Aralık 2003, ss. 48-55

Maliye Bakanlığı bu konuya sirküler yayınlamak üzere yön vermiştir. Buna göre, alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşlarının mal veya hizmet üretimi ile doğrudan ilgili olup olmadığının işletmelerin faaliyetlerine göre ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. İşletmede sürekli olarak kullanılmasına rağmen üretim sürecine doğrudan katılmayan masa, sandalye, televizyon, daktilo, mutfak ve temizlik maddeleri, telefon, faks vb. alet ve araçlar bu kapsamdaki iktisadi kıymetlere örnek olarak sayılabilir. Ancak, bazı işletmeler için söz konusu alet ve araçlar, mal veya hizmet üretimi ile doğrudan ilişkili olabilir. Örneğin otel işletmeciliğinde kullanılan televizyon, masa, sandalye vb. demirbaşlar hizmet üretimi ile doğrudan ilişkili olduğundan yatırım indirimi istisnasından yararlanacaktır.²⁹

Bu nitelikteki harcamaların ortaya konulması açısından mal ve hizmet üretim yeri kavramlarının da belirtilmesinde fayda vardır.

a. "Mal Üretim Yeri" Kavramı

6948 sayılı Sanayi Sicil Kanunu'na göre, bir maddenin vasıf, şekil, hassa ve terkiğini, makine, cihaz, tezgah, alet veya diğer vasıta ve kuvvetlerin yardımı ile veya sadece el emeği ile kısmen veya tamamen değiştirmek veya bu maddeleri işlemek suretiyle devamlı ve seri halinde imal veya istihsal edilen yerler ve maddelerin çıkarılıp işlendiği yerler mal üretim yerleri olarak belirlenmiştir.

Üretim faaliyetine katkıda bulunan unsurlar arasında sayılan idari bölümler, depo, yemekhane, laboratuvar ve benzerleri, inşa edilen fabrika binası ve müştemilatında yer alıyorsa, mal üretim yeri olarak değerlendirilecektir. Ancak söz konusu bölümler, fabrika binası ve müştemilatının bulunduğu alan dışında, ayrı bir yerde inşa edilmiş ise, mal üretim yeri olarak değerlendirilemez. Ayrıca fabrika binası ve müştemilatının bulunduğu alanda yer almasın rağmen, üretime katkısı bulunmayan, lojman, spor salonu, sosyal alanlar vb. de mal üretim yerleri dışındaki alanlardır.³⁰

²⁹ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

³⁰ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

b. "Hizmet Üretim Yeri" Kavramı

Yatırım indirimi uygulaması açısından eğitim, sağlık, kültür, spor, turizm, haberleşme, reklamcılık, fuarcılık vb. faaliyetlerin yapıldığı yerler hizmet üretim yerleridir.³¹

Hizmet üretimi ile ilişkisi dolaylı olmasına rağmen, hizmet üretim yeri kapsamında değerlendirilecek olan bölümlerin belirlenmesinde, mal üretim yerine yönelik açıklamalar çerçevesinde saptama yapılacaktır.

5. Bedelsiz Olarak İktisap Edilen İktisadî Kıymetler

Yatırım indirimi, harcama üzerinden hesaplanan bir istisnadır. Bedelsiz edinilen iktisadi kıymetlere ilişkin olarak, işletmenin kazancından ayırıp yatırıma yönlendirdiği bir fon söz konusu olmayacağı için yatırım indirimi istisnasından yararlanması da kabul edilemez.³² Zira ortada gerçekleşen bir harcama söz konusu değildir. Dolayısıyla yapılmayan bir harcama için, indirim hesaplanması yapılamayacaktır. Bunun yanında kanunda da farklı yoruma ihtiyaç bırakmayacak düzenleme açıkça belirtilmiştir.

6. Satın Alma Suretiyle veya İnşa Halinde İktisap Edilen Binalar

Yine eski düzenlemelere göz atıldığında görüleceği üzere, binaların yeni olanları yatırım indirimi konusuna girmektedir. Yalnızca personel lojmanlarının inşası (kalkınmada öncelikli yöreler hariç) için yapılan harcamalar yatırım indirimi istisnasından yararlanamamaktaydı. Ayrıca inşa edilmiş olarak veya inşa halinde satın alınan binaların satın alma bedelleri de yatırım indirimi istisnasından yararlanamamaktaydı. Yeni düzenleme ile binalar yatırım indirimi konusundan çıkarılmıştır.

Konuyla ilgili bir görüşe göre, maddede yer alan "satın alma suretiyle iktisap edilen veya inşa edilen binalar" ibaresinden satın alma veya inşa dışındaki yöntemlerle edinilen binaların yatırım indirimi istisnasından yararlanabileceği sonucuna ulaşılmamalıdır. Çünkü bu ibare her ne suretle olursa olsun, edinilen tüm binaları kapsamaktadır ve binalar yatırım indiriminin konusundan çıkarılmıştır. Bunun tek

---

³¹ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

³² SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-I", a.g.m

istisnası mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere ve inşa edilmek suretiyle edinilen binalar yatırım indirimi konusuna girmektedir. Ancak mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılacak olsalar bile, bu binaların satın alınması durumunda yine yatırım indirimi istisnası uygulanmayacaktır.³³

Mal ve hizmet üretiminde kullanılacak binalar mükelleflerin kendileri tarafından inşa edilmeleri kaydıyla yatırım indirimine konu olabileceklerdir.³⁴ Diğer yandan teşvik belgesi kapsamında olmayan, 24.04.2003 tarihinden önce mal ve hizmet üretim yeri olarak inşaatına başlanılan ve bu tarih itibarıyla inşaatı tamamlanmamış bulunan binalar için bu tarihten sonra yapılan harcamalara yatırım indirimi istisnası uygulanacaktır. Ancak, bu tarihten önce yapılan harcamalar istisnadan yararlanmayacaktır.³⁵

İşletmelerin kullandığı binalar sadece satın alma yoluyla değil aynı zaman da kiralama yoluyla da kullanılmaktadır. İşletmelerin kiralamış oldukları gayrimenkullerle, gayrimenkul gibi değerlendirilen duran varlıklarına bunların değerini artıracak, iktisadi ömrünü uzatacak nitelikte yapmış oldukları harcamalar yasal kayıtlarında maliyet bedeli ile izlenmektedir. V.U.K.'nın 272. maddesinde, kiracılar tarafından yapılmış söz konusu giderlerin "özel maliyet bedeli" olarak değerlendirileceği, kiracının faaliyetinin icrası amacıyla yapmış bulunduğu tesisata ilişkin giderlerin de bu nitelikte giderler olduğu belirtilmiştir.³⁶

Eski düzenlemede, yatırım indirimine, kaynağı ne olursa olsun G.V.K.'nın ek 2. maddesinde yazılı şartlara haiz bulunan yatırımlarla ilgili harcamalardan; bina, makine, tesisat, araç (sadece işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olanlar) ve benzeri amortismanına tabi aktif değerlerin yeni olanlarının maliyet bedelleri esas teşkil eder hükmü geçerliydi. Uygulamada özel maliyet bedeli olarak yapılan harcamalarda diğer şartları sağlıyorsa yatırım indiriminden yararlanmaktaydı. Zira amortismanına tabi iktisadi kıymet olarak değerlendirilmektedir ve dolayısıyla özel maliyet bedeli olarak sayılan harcamalar ile gayrimenkulün maliyet bedelini artıran harcamalar arasında hiçbir fark ortaya konmamıştır. Özel maliyet bedellerinin itfasının kanunun bir başka maddesinde

---

³³ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-I", a.g.m

³⁴ KAYNAK, a.g.m., s. 71

³⁵ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

³⁶ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s.85

1. 327) düzenlenmesi bu giderin amortisman yoluyla itfa edilmesi gereken bir uğu niteliğini değiştirmemektedir. Mükelleflerin özel maliyet bedeli olarak harcamalar sebebiyle yatırım indirimi istisnasından faydalanabilmeleri de bu ayanmaktadır.³⁷

342 sayılı kanunla yapılan düzenlemeler çerçevesinde anlaşılmaktadır ki sadece izmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere ve inşa edilmek suretiyle edinilen atırım indirimi konusuna girmektedir. Farkedildiği gibi yeni bina yapmak göze runlu bir unsurdur. Dolayısıyla özel maliyet bedeli kapsamındaki harcamaların idirimine konu olması mümkün görünmemektedir. Ancak, geçmiş hükümlere da özel maliyet bedellerinin yatırım indirimine konu olmasına engel bir durum nakla beraber bazı Danıştay kararları özel maliyet bedeli kapsamındaki yatırım indirimine konu olarak kabul etmektedir.³⁸ Gerek mustekar hale gelmiş arları, gerek yukarıda açıklanan sebep çerçevesinde özel maliyet bedeli idaki harcamaların da yatırım indirimi istisnasından yararlanması gerektiği tedir.

u konu üzerine yapılan bir çalışmada özel maliyet bedellerinin yatırım den yararlanması gerektiği savunulmuştur. Söz konusu çalışmada dayanak zel maliyet bedellerinin maddi bir varlık ve dolayısıyla sabit bir kıymet olduğu, ın "Değerleme" başlıklı üçüncü kitabında "İktisadi İşletmelere Dahil Kıymetleri e" başlığı altında, iktisadi kıymet olarak değerlendirildiği gösterilmiş, buna ek ine V.U.K.'nun "Amortismanlar" genel başlığı altındaki üçüncü kısmında da özel bedellerinin itfasının düzenlendiği, dahası özel maliyet bedellerinin yeniden eye tabi tutulabilmesi altında da özel maliyet bedellerinin amortismanına tabi kıymet olarak anlaşıldığı ileri sürülmüştür. Ayrıca söz konusu çalışmada bir arazi sahibinin bina inşa etmesiyle, kiralanan arazi üzerine özel maliyet teşkil ekelde kiracının bina inşa etmesi arasında yatırım indiriminin amacı bakımından unmayacağı belirtilmiş ve özel maliyetleri yatırım indirimi dışında tutmanın, i sahip olduğu gayrimenkulde sürdüren mükellefle, kiraladığı gayrimenkulde

İŞMAN, **İşletmelerde Vergi Planlaması Yöntemleri**, Yaklaşım Yayınları, Nisan 2003, s. 65
da daha fazla bilgi için bkz. ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s.85

sürdüren mükellef arasında farklılık yaratacağı bununda gerek yatırım indiriminin amacına gerekse vergilemede eşitlik prensibine aykırı olduğu belirtilmiştir.³⁹

Ne var ki bizimde katıldığımız bir görüşe göre, G.V.K. m.19' da belirtildiği üzere yatırım indiriminden faydalanma konusunda iki koşul gerekmektedir. "Satın alma" veya "imal etme"dir. Buna karşılık özel maliyet kiracı sıfatıyla kullanılan bir gayrimenkul üzerine değer artırıcı bir eklenti yapmak, kira sözleşmesi sonunda da yapılan bu eklentinin kira sözleşmesinde aksine bir hüküm bulunmuyorsa gayrimenkul sahibine devri koşuluna bağlıdır. Diğer bir deyişle, özel maliyet hali bir başkasına ait gayrimenkulun değerini artırıcı nitelikte bir harcama özelliğini taşımaktadır ki, bu durumda bundan böyle özel maliyet hesaplarının yatırım indiriminden yararlandırılması tartışmaya açıktır ve mümkün değildir.⁴⁰ Diğer bir deyişle sadece amortisman kriterinin esas alınması yeterli değildir. Zira yatırım indirimi istisnası uygulamasını düzenleyen G.V.K. m. 19'a göre satın alma veya imal etme şartı amortisman kriteri ile beraber aranmaktadır. Dolayısıyla konuya bu açıdan bakmak daha doğru olacaktır.

Ayrıca yatırım, iktisadi anlamda yeni bir varlık yaratmak ise, mevcut bir varlıkta yapılan yenileme çalışmalarını reel anlamda yatırım olarak nitelendirilemeyecektir. Teşvik aracı olarak uygulamanın amacı yeni üretim alanları yaratmak, istihdamı artırmaktır. Dolayısıyla özel maliyet bedelleri kanımızca istisnadan yararlanamaz. Buna ek olarak Maliye Bakanlığının bir müktezasında da; *"kiralanan bina için yapılan harcamalar, yeni bir iktisadi kıymet edinimi için yapılan harcama niteliğinde değildir. Bu nedenle, bu nevi harcamaların yatırım indirimine konu edilmesi mümkün değildir"*⁴¹ demekle savunulan düşünceleri desteklemektedir.

7. Arazi veya Arsalar

Yatırım indirimi uygulamasının daha önceki düzenlemelerinde de arsa ve araziler için yapılan harcamaların yatırım indirimi istisnasından yararlanması söz konusu değildi. 4842 sayılı kanunla bu konuda da farklı bir düzenlemeye gidilmemiş, arsa ve araziler yine yatırım indiriminin konusu dışında bırakılmıştır.

³⁹ Şenol TURUT; "Özel Maliyetlerde Yatırım İndirimi", **Vergi Dünyası**, Sayı:273, Mayıs 2004, ss. 125-127

⁴⁰ Veysi SEVİĞ; "Özel Maliyet Giderleri Yatırım İndiriminden Yararlanırmı?", **Dünya**, 26.04.2004

⁴¹ Maliye Bakanlığının 22.06.2000 tarihli ve B.07.0.GEL.045/4500-30879/30244 no'lu müktezası.

Arazi veya arsalara yönelik harcamaların yatırım indirimi istisnasından yararlanamamasına katılmak mümkün değildir. Her ne kadar kanunda kesin olarak yer almışsa da, mal ve hizmet üretmek için satın alınan arazi ve arsaların, indirim konusu edilmesi gereklidir. Alet, edevat, mefruşat ve büro demirbaşları nasıl ki mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili olunca indirim konusu ediliyorsa bu konuda da o şekilde bir yaklaşım içinde olmak daha adil bir çözüm olacaktır. Diğer bir deyişle bahsedilen maddenin arkasında oluşan mantık, arazi veya arsa harcamalarında da varolmalıdır.

Bir işletme kurulacağı zaman, müstakbel sahibi ya da ortaklar, önce işletmenin kurulacağı yeri tespit ederler. Üretim faktörlerinden biri de toprak olduğuna göre, bu amaçla satın alınan arazi veya arsaların yatırım indirimine konu harcama olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Diğer taraftan konuya gelir idaresi açısından yaklaşıldığında, her arazi veya arsa alımının yatırım harcaması olarak nitelendirilmesi söz konusu olamayacağına ya da diğer bir deyişle bu yönde bir harcama olup olmayacağı bilinemeyeceğine göre, bu aşamada bir saptama yapmak ve metod geliştirmek uygun görünmektedir.

Bu noktada öneri olarak "taahhüt uygulaması" düzenlenebilir. Bu uygulamaya göre, idare önceden bir süre belirler ve söz konusu harcamaların yatırım indiriminden yararlanabilmesi için bu süreler dahilinde taahhütlerin yerine getirilmesi gerektiğini ortaya koyar. (örneğin, 3 veya 6 ay gibi) Söz konusu harcamayı yapan ve yatırım indiriminden faydalanmak isteyen mükellefler, bir taahhütname tanzim ederek, söz konusu belirlenecek süreler (3 veya 6 ay gibi) çerçevesinde harcamaya konu olan arazi veya arsa üzerine yatırım gerçekleştirileceğini taahhüt eder. Bu taahhüt sonrasında söz konusu harcamadan yatırım indirimi olarak yararlanabilir.

Bu süre dahilinde yatırımını gerçekleştirmez ya da gerçekleştiremezse, yani taahhütünü yerine getirmezse doğal olarak vergi ziyayı yaratılmış olacaktır. Bu aşamada vergi ziyayı cezası uygulaması cihetine gidilebilecektir.

8. Binek Otomobili ve Benzeri Kara Taşıtları, Yat, Kotra, Tekne ve Benzeri Motorlu Deniz Araçları ile Uçak ve Helikopter Gibi Hava Taşıtları

4842 Sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce de işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olanlar dışında kalan araçlar yatırım indiriminin konusuna girmemekteydi. 4842 Sayılı kanun ile araçlar tek tek sayılmış ve faaliyet konusuyla ilgili olmayanlar yatırım indiriminin konusu dışında bırakılmıştır.

Bir taşıtın binek otomobili benzeri taşıt olup olmadığı aracın niteliğine göre belirlenecektir. Nitelikleri itibariyle binek otomobil olarak kullanılabilen yapıda olan panel van, kaptıkaçtı (carry-all, travel-all, jeep-station) gibi taşıtlar, binek otomobili benzeri taşıtlar olarak değerlendirilecektir. Ancak, bu araçların nitelikleri itibariyle binek otomobil olarak değil de, sadece yük taşımak amacıyla kullanılabilen bir yapı arz etmesi durumunda, binek otomobili ve benzeri araçlar kapsamında değerlendirilemeyecektir. Örneğin, bir panel van'ın sadece ön koltuklarının bulunması ve aracın arkasında koltuk ve cam bulunmaması durumunda, bu aracın binek otomobile benzediğinden söz edilemez.⁴²

Binek otomobil ve benzeri kara taşıtları dışında kalan kamyon, kamyonet, otobüs, minibüs, tır, tanker gibi araçlar, işletmenin faaliyetlerinde kullanılmak üzere satın alınmış olması halinde, yukarıdaki kısıtlamalara tabi olmaksızın, yatırım indirimi istisnası kapsamında değerlendirilecektir. Örneğin, meşrubat dağıtım ve pazarlama işi ile uğraşan firmanın ürünlerinin dağıtımını amacıyla satın aldığı kamyon veya kamyonet bu kapsamdadır.

9. Yurt Dışındaki Yatırımlarda Kullanılmak Üzere Alınan İktisadî Kıymetler

4842 Sayılı kanunla kaldırılan maddelerde yurt dışı veya yurt içinde yapılan yatırımlar arasında bir ayırım yapılmamaktaydı. Ancak yatırım indirimi istisnasından yararlanmak için teşvik belgesi zorunluluğunun bulunması ve teşvik belgesinin Hazine Müsteşarlığı'nca kalkınma planlarına göre verildiği düşünülürse; zaten yurt dışındaki

---

⁴² Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

yatırımların istisnadan faydalanması düşünülemez. Yeni düzenleme ile teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırılmış olduğundan, yurt dışındaki yatırımlarda kullanılmak üzere alınan iktisadi kıymetler için yapılan harcamaların istisnadan yararlanamayacağına maddede açık olarak düzenlenmesi yerinde olmuştur.⁴³

Buna ilaveten; teşvik mevzuatına göre teşvik verilebilse dahi, ülke gümrük sınırlarının dışında, vergi mevzuatının uygulanmadığı ve ayrı mevzuat hükümlerine tabi yerler olarak kabul edilen serbest bölgelerde, gelir vergisi mevzuatı içerisinde düzenlenmiş bulunan yatırım indirimi istisnasının uygulanması mümkün değildir.⁴⁴

Diğer taraftan, yatırım indirimi konusuna giren aktif değerlerin finansmanında kullanılan krediler nedeniyle doğan kur farkları ve faizler, yatırıma konu iktisadi kıymetlerin maliyet unsuru olduğundan, yatırım indirimi kapsamına girmektedir. Buna göre, yatırım konusu iktisadi kıymetlerin aktife alındığı dönemin sonuna kadar ortaya çıkan ve maliyete intikal ettirilen kur farkları ve faizlere yatırım indirimi uygulanır. Ancak, yatırım konusu iktisadi kıymetlerin aktifleştirilerek üzerinden amortisman ayrılabilir hale geldiği dönemi izleyen dönemden itibaren, bunlarla ilgili olarak ortaya çıkan kur farkları ve faizlere yatırım indirimi uygulanması mümkün değildir. Yatırım indirimi uygulamasında özellikli konulardan biri kur farkları ve kredi faizleri ile ilgili olarak G.V.K.'nın 187 no'lu tebliğinde⁴⁵ yapılan bu açıklama 4842 sayılı kanunla yapılan düzenleme sonrası da geçerliliğini sürdürmektedir.

Diğer taraftan, iktisadi kıymetin maliyetine giren montaj ve taşıma giderlerine ilişkin harcamaların da yatırım indiriminden faydalanacağına şüphe yoktur.

E. YATIRIM İNDİRİMİ UYGULANACAK SEKTÖRLER, BÖLGELER VE YATIRIM MİKTARLARI

Eski düzenlemede yatırım indirimi uygulanacak her türlü yatırım harcaması indirime konu olmayıp, yatırımın Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda belirtilenlerden, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından ortaklaşa kararlaştırılan sektörler veya konularda yapılması gerekmekte, bu sektör ve konular her

⁴³ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-I", a.g.m

⁴⁴ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s.84

⁴⁵ 03.08.1995 tarih ve 22363 no'lu Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

yıl yayımlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile ilan edilmekteydi.⁴⁶ 24.04.2003 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş olan 4842 sayılı kanunla yatırım indirimi uygulamasında baz alınan sektör, konu ayrımı kaldırılmıştır. Yapılan son düzenleme ile yatırımın belli sektör ve konularda yapılmış olması şartı olmayıp, uygulama tüm sektör ve konuları kapsayacak şekilde genişletilmiştir.⁴⁷

Yine aynı kanun kapsamında belirtildiği üzere yatırım indiriminden yararlanabilmek için ticari, sınai ve zirai yatırımlara ilişkin ayrı ayrı belirlenen asgari tutarlar kaldırılmış ve sadece bedeli 6 milyardan az olan iktisadi kıymetler için yatırım indirimi hesaplanmayacağı belirtilmiştir. Diğer bir deyişle yatırım indiriminden faydalanmak isteyen mükellefler, satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin 6 milyar TL' ndan fazla olmasına dikkat etmelidirler.

Yatırım indiriminde sektörel bazda özendirici roller ve uygulamalar yapmaya imkan veren hükümlerin kaldırılmasıyla, üretimi genişletmeye, verimi artırmaya, ihracatı geliştirmeye, tarıma, ilim ve teknik araştırmalara veya kalkınma planları ve yıllık programlarda belirtilen başkaca alanlara yönelik yatırımları korumak ve teşvik etmek mümkün olamayacaktır. Oysa ulusal bir ekonominin sanayileşerek üretimini çeşitlemesi için, daha önce sanayileşmiş ülkelerin rekabetinden korunması ve bunu sağlamak içinde özellikli sektörlerle ve stratejik alanlara teşvikler yapması olmazsa olmaz bir kuraldır. Aynı şekilde bölgesel olarak farklı yatırım indirimi imkanı sağlayan düzenlemelerde kaldırıldığı için bundan böyle bölgesel farklılıkları giderecek uygulamalar mümkün olamayacaktır. Bu durumda ülkemizde zaten var olan bölgeler arası eşitsizlikler artarak daha da belirgin hale bürünecektir.⁴⁸

Diğer yandan bazı görüşlerde yatırım indiriminin basitleştiği yönünde olumlu eleştiriler yapılmaktadır.⁴⁹ İlk bakışta doğru olarak nitelenebilecek bu değerlendirmenin, derin bir araştırma neticesinde basitlikten çok "yüzeysellik" taşıdığı ve bir teşvik aracının

---

⁴⁶ İÇTEN, a.g.m. s. 44

⁴⁷ Metin KAYRAK, "4842 Sayılı Kanunla Getirilen Yatırım İndirimi İstisnası Uygulaması", **Vergi Dünyası**, S.262, Haziran 2003, ss. 93-96

⁴⁸ İLERİ, a.g.m., s. 178

⁴⁹ KAYNAK, a.g.m., s. 67

taşması gereken özellikten uzaklaştığı görülmektedir. Yukarıda değinilen konular dikkate alındığında bunun sonucu daha iyi anlaşılmaktadır.

F. YATIRIM TEŞVİK BELGESİ

Yatırım teşvik belgesi birinci bölümde belirtilen önemli avantajlar sağlamakla beraber 4842 sayılı kanun kapsamında yapılan değişiklikler neticesinde, yatırım indirimi müessesesi bazında önemini yitirmiştir. Daha önce de değinildiği gibi önemli değişikliklerden biri de yatırım teşvik belgesinin kaldırılmasıdır. Yatırıma başlanmadan önce Hazine Müsteşarlığı'ndan alınması zorunlu olan "Teşvik Belgesi" uygulaması sona erdirilmiştir. Dolayısıyla buna bağlı olarak yatırım teşvik belgesinde onaylanan şartlar ve süreler içerisinde yapılmış olması şartı da ortadan kaldırılmıştır.

Başka bir ifade ile, kanunun yürürlüğe girdiği 24.04.2003 tarihinden itibaren yatırım indiriminden yararlanabilmek için yatırım teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırılmıştır. Bunun dışında sayılan diğer avantajlar devam etmektedir.

4842 sayılı kanunun gerekçesinde yatırım indirimi istisnasının yeniden düzenlendiği, istisnanın teşvik belgesi olmaksızın otomatik işler hale getirildiği, bölgesel ve sektörel ayrımlara son verildiği, teşvikin daha dar kapsamlı ancak daha etkin ve basit hale getirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.⁵⁰

Yatırım indirimi müessesesinde teşvik belgesi uygulamasının kaldırılması her ne kadar bürokratik işlemlerin azaltılması ve yatırım indiriminde basitlik sağlanması amacıyla getirilmişse de, yatırım indirimi uygulamalarında Hazine Müsteşarlığı'nın tamamen devre dışı bırakılması eksiklik olarak görülmektedir. Eski uygulamada söz konusu kurum yatırım indirimi müessesesinin işleyişinin yönlendiricisi olma fonksiyonu üstlenmiş, değişken ekonomik şartlara göre ülke kalkınmasında marjinal verimi yüksek sektörlerle yatırım indiriminin yönlendirilmesi yetkisi tek elde bu kurumda toplanmıştır. Ülkemizin uluslararası rekabet gücünü artırabilmesi için avantajlı olduğu sektörlerle yatırımların yönlendirilmesinin önemi ortadayken, yatırım indirimi müessesesine hiçbir yönlendirici fonksiyon yüklememiş olmak ciddi bir eksikliktir. Bu açıdan, sektörel olarak

---

⁵⁰ TAVUZ, a.g.m., s. 109

avantajlı olan alanların yeniden gözden geçirilmesi ve belirlenen sektörlerin fiziki yatırım ihtiyaçlarına bakılması yerinde olacaktır.⁵¹

Diğer yandan yapılan bir incelemede de, eski uygulamada yatırımcıların çoğunun yatırıma başladıktan sonra teşvik belgesi başvurusu yaptığı anlaşılmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın bu aşamada bazen başvuruları reddettiği görülmektedir. Bu durumda mükellefler teşvikten yararlanmayı beklerlerken reddedilme sonucunda teşvikten yararlanamamakla kalmışlardır. Yatırım teşvik belgesinin kalkması ile bu olayların tümü ortadan kalkmaktadır.⁵² Ancak yukarıda da belirtildiği gibi yatırım teşvik belgesinin kaldırılması değil bürokrasinin kalkması bir rahatlama sağlamaktadır. Önemli olan yatırım teşvik belgesi uygulamasının devam etmesi, böylece kontrollü ve planlı yatırımlara yönelmesi, diğer yandan da bürokrasinin azaltılarak hızlı bir şekilde cevap verilmesi ve teşvik belgesinin oluşturulması gereklidir. Ekonomik programlara uygun yatırımlar planlanacak, eksik ya da yetersiz yatırımlara özel kesim daha rahat kanalize edilebilecektir. Dolayısıyla hem sağlıklı yatırım politikaları hem yatırım indirimi teşvikinin sağlıklı işleyişinin görülmesi açısından konu önem kazanmaktadır.

G. YATIRIM İNDİRİMİ ORANI

4842 Sayılı kanun öncesinde yatırım indirimi oranında pek çok kez düzenlemeye gidildiği görülmektedir. Yıllar içerisinde yatırım indirimi oranlarının, yatırımların yapıldığı yere, yatırımların niteliğine, miktarına göre % 30 ila % 200 arasında değiştiği görülmektedir.

24.4.2003 tarihinden geçerli olmak üzere 4842 sayılı kanunla G.V.K.'nın 19. maddesi "ticari ve zirai kazançlarda yatırım indirimi istisnası" başlığı ile yeniden düzenlenmiş ve yatırım indirimi oranı; yatırım miktarı, türü vb. unsurlar arasında fark gözetilmeksizin % 40 olarak belirlenmiştir. Böylelikle genel ve tek oran mahiyetini kazanmıştır.

Yatırım indirimi konusunda, yatırım indiriminden faydalanabilecek mükellefler faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi

---

⁵¹ KAYNAK, a.g.m., s. 67-68

⁵² SÖNMEZ-HALICI; a.g.e., s. 21

iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin % 40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası kapsamında indirim konusu yapacaklardır. Yatırım indirimi bu değişlikle bir tür amortisman uygulamasına dönüşmüştür. Buna göre mükelleflerin 1 trilyon TL'sına satın aldığı amortisman tabi iktisadi kıymet dolayısıyla faydalanabileceği yatırım indirimi tutan 400 milyar TL olacaktır.⁵³

Bununla birlikte tüm sektör, yöre ve bölgeler için tek oran % 40'ın uygulanması yerine özel önem taşıyan sektör yatırımları ile organize sanayi bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımların farklı oranlarla (% 40'dan daha yüksek oranla) teşvik edilmesinin daha yararlı olacağı bir teşvik aracı olarak uygulamanın yerinde olmasını sağlayacaktır. Aksi takdirde, ülkemiz koşullarında özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımların kaynaklara uzaklık kriteri çerçevesinde yatırımcılar tarafından yatırım yapılacak bir yöre olarak seçimi gerçekleşmeyecektir. Diğer yandan, vergi mevzuatımızda yapılacak değişikliklerin şahıs ya da firmaların özel isteklerine göre düzenlenemeyeceği açıktır. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "vergi ödevi" başlığını taşıyan 73. maddesine göre; *"herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır, hükmü"* doğrultusunda, ülkemiz coğrafyası içerisindeki bölgeler arası eşitliğinde korunması gerekmektedir. Özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde % 40'dan daha yüksek bir oranın uygulanması yatırımları bu alanlara yönlendirecek, bölgeler arası eşitsizlik giderilmiş olacak ve bu yörelerde yatırımların farklı oranlarla teşvik edilmesi ile işsizliğin azalması sonucu göç engellenmiş olacaktır.⁵⁴

Bir anket uygulamasına dayanılarak yapılan bir çalışmada, 500 büyük firma üzerinde inceleme yapılmış ve sonucunda, % 88'i kalkınmada öncelikli yörelere yatırım yapmadığını belirtmiştir. 1990 yılında yapılan bu çalışma sırasında yatırım indirim oranının, şu an tespit edilen % 40 oranından çok daha yüksek oranlarda seyrettiği göz önüne alındığında, % 40 oranının bu yöreler için cazip olmadığı açıktır. Diğer yandan aynı çalışmada kalkınmada öncelikli yörelerde yatırım indirimi oranının % 100 olması

---

⁵³ Mustafa Gürhan ACAR, "Yatırım İndirimi Stopajı", *Vergi Dünyası*, S. 262, Haziran 2003, ss. 182-185

⁵⁴ İÇTEN, a.g.m., s. 48

durumunda yatırımlar bu bölgelere kayabilir mi sorusuna ise ankete katılanların ancak % 18'i evet yanıtını vermiş, % 62'si kısmen diyerek bu oranın yetersizliğini göstermiştir. Elbette bu yörelerde pek çok alt yapı eksikliği de belki bu sonuca katkı olarak düşünülebilir. Ancak anılan uygulamanın mahiyeti açısından konuya bakıldığında özellikle kalkınmada öncelikli yörelere tanınan teşviklerin dikkatle incelenmesi ve gerçek bir teşvik aracı şeklinde oluşturulması şarttır.⁵⁵ Bu yapıdaki yatırım indirimi müessesesinin özendirici olmadığı aşikardır.

İstanbul'da kurumlar vergisi mükellef sayısı 233.739 rakamında seyretmekteyken, Tunceli'de sadece 139 tane mükellef olması da göz önüne alındığında⁵⁶ bölgeler arası yatırımların ne kadar farklı olduğu ve buna göre düzenleme yapılarak gelişmemiş yerlere yatırımların çekilmesi gerektiği daha iyi anlaşılacaktır.

H. YATIRIM İNDİRİMİNİN BAŞLANGICI VE UYGULAMA SÜRESİ

Yatırım indirimi istisnası uygulamasına, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır ve indirilecek tutara ulaşıncaya kadar devam olunur. (4842 SK.) Buna göre, yatırım indirimi istisnasından yararlanmaya başlamak için harcamanın gerçekleşmesi gerekir.

Yatırım indirimi uygulaması açısından harcama; yatırım indirimine konu iktisadi kıymetlere ilişkin bedelin ödenmesi ya da borçlanması, bu iktisadi kıymetlerin işletmenin aktifindeki herhangi bir hesaba kaydedilmesi ve iktisadi kıymetlere yatırımcı tarafından tasarruf edilebilir duruma gelmesi anlamına gelmektedir.⁵⁷ Yurt dışından sağlanacak yatırım mallarına ait harcamalara ilişkin yatırım indirimi, kat'ı ithalleri yapıp gümrükten çekilerek işletmenin aktifindeki bir hesaba alındığı tarihte uygulanacaktır. Mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilen bina yatırımlarında veya yatırım indirimine tabi iktisadi kıymetlerin parça parça satın alınıp monte edilmesi durumunda yatırım indirimi istisnası, harcamaların yapılmaya başlandığı yıldan itibaren uygulanır.⁵⁸

⁵⁵ SÖNMEZ- HALICI; a.g.e., s. 17

⁵⁶ A. Bumin DOĞRUSÖZ; "Kurumlar Vergisi ve Hasılat", *Dünya*, 08.04.2004

⁵⁷ BİYİK- KIRATLI, a.g.e., s. 58-59; AHKEMOĞLU, a.g.m., s. 22

⁵⁸ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

Bundan evvelki kanun hükümlerine göre, yatırım indirimi istisnasından yararlanan teşvik belgesine sahip mükellefler müteakip dönemlerde yapmayı öngördükleri harcamalar için de istisnadan yararlanabilmekteydiler. Teşvik belgesiz yatırımlar için ise böyle bir uygulama bulunmamaktaydı. Yeni hükümlere tabi olan yatırım harcamalarında teşvik belgesi zorunluluğu kaldırılmıştır ve gelecek dönemlerdeki öngörülen yatırımların indirim konusu yapılması olanağı bulunmamaktadır. Yeni düzenleme ile gerçekleşen harcamalar, harcamanın gerçekleştiği dönem kazancından indirilebilecektir. Yatırım indiriminin uygulanmasına da harcamanın yapıldığı yılın beyanında başlanacaktır.

Bu düzenlemeyle beraber yine 4842 sayılı kanun kapsamında yer alan 37. madde ile G.V.K.'nın mükerrer 120 maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi de yürürlükten kaldırılmıştır. Eski haliyle söz konusu maddenin son cümlesinde "*Geçici vergi matrahının hesabında, yıllık beyannamede kazancın yetersiz olması nedeniyle indirilemeyen tutar hariç, harcama yapılmadıkça yatırım indirimi uygulanamaz.*" denilmektedir. Yeni düzenlemeyle öngörülen yatırım harcamalarının yıllık kazancın tespitinde de indirim konusu yapılamaması nedeniyle geçici vergi için bu düzenlemeye artık gerek bulunmamaktadır.⁵⁹

Yatırım indirimi tutarlarının vergi matrahının tespitinde indirim konusu yapılmasında herhangi bir süre sınırı bulunmamaktadır. Yatırım indirimi tutarının vergi matrahının tespitinde indirim konusu yapılmasına kazancın elverişli olduğu ilk yıldan başlanacak ve uygulamaya, vergi matrahının tespitinde indirim konusu yapılan tutar indirimden yararlanabilecek tutara ulaşıncaya kadar devam edilecektir.⁶⁰

4842 Sayılı kanunda, yatırım indirimi istisnası uygulamasına, istisnaya konu varlığa ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanacağı belirtilmiştir. Bu durum, yatırım konusu varlığa ilişkin ilk harcamanın yapıldığı tarihten itibaren istisna uygulamasına başlanacağı izlenimi vermektedir. Ancak V.U.K.'nın 313. ve müteakkip maddelerine göre, bir varlık aktife alınmadıkça, amortisman tabi iktisadi kıymet niteliğine kavuşamaz. Varlığın aktife alınması, varlığın bir bütün halinde tasarruf edilebilir hale

---

⁵⁹ Figen SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-II", **Yaklaşım**, S.127, Y.11, Temmuz 2003, s. 88

⁶⁰ AHKEMOĞLU, a.g.m., s. 24

gelmesi ile mümkündür. Bu noktada, kanun metnine göre kuruluş ve örgütlenme giderleri gibi bir kısım "aktifleştirilmiş giderler" in yapılmaya başlaması, yatırım indirimi uygulamasına başlamak için yeterli görülür.⁶¹

Diğer yandan, V.U.K.'nun 313. ve devamı maddeleri dikkate alındığında, amortisman tabi olma potansiyeli bulunan varlıklar bir bütün halinde tasarruf edilmeden, öncesi itibarıyla bunlar için yapılan harcamalar "kuruluş ve örgütlenme giderleri" kapsamında değerlendirilecek ve bu harcamaların yapılmış olması, yatırım indirimi uygulamasına başlamak için yeterli olmayacaktır. Yapılan harcamaların iktisadi kıymetin maliyet bedeli içerisinde yer alacak olup olmamasının da önemi bulunmamaktadır.⁶² Bu konuda idarenin genel tebliğ düzenlemesinde bulunmak suretiyle uygulamaya ışık tutması yerinde olacaktır.

J. ENDEKSLEME UYGULAMASI

Yatırım harcamalarının yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan (indirilemeyen) istisna tutarı, izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen oranda artırılarak dikkate alınacaktır. Böylece daha önce yararlanılamayan yatırım indirimi istisna tutarı reel değerine ulaştırılarak matrahtan indirilebilir hale gelecektir.

1. Endeksleme Uygulamasının Amacı

Endeksleme uygulaması adı verilen bu yöntemin konulmasındaki gaye; yatırım indirimi tutarlarının kazancın yetersizliği durumunda izleyen yıllarda kullanılmasında, enflasyonun yatırım indirimi uygulamasından beklenen teşvik edici etkiyi azaltması dikkate alınarak, hesaplanan ancak ilgili yılda kazancın yeterli olmaması dolayısıyla indirim konusu yapılamayan yatırım indirimi tutarlarının izleyen yıllarda endekslenerek dikkate alınması ve miktarının reel değerine ulaştırılmasıdır.⁶³

2. Geçmiş Uygulamalar İtibarıyla Endeksleme Uygulaması

---

⁶¹ KAYNAK, a.g.m., s. 68

⁶² KAYNAK, a.g.m., s. 69

⁶³ AHKEMOĞLU, a.g.m., s. 24

Endekslleme uygulaması yatırım teşvik belgesi kapsamındaki uygulamalar çerçevesinde yıllar itibariyle şu şekilde uygulanacaktır:⁶⁴

1.1.1995 tarihinden önce yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlar ile teşvik belgesiz yatırımlar kapsamında yapılan yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan ancak ilgili yılın kazancından indirilemeyen yatırım indirimi tutarlarının sonraki yıllarda endekslenerek indirim konusu yapılması mümkün bulunmamaktadır.

1.1.1995 – 31.12.1997 tarihleri arasında yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlara ilişkin olarak hesaplanan ve ilgili yıl kazancından indirilemeyen tutarları, izleyen ilk üç yılda endekslenerek dikkate alınacaktır.⁶⁵

1.1.1998 tarihinden itibaren teşvik belgesine bağlanan yatırımlarla ilgili olarak hesaplanan ancak indirim konusu yapılamayan yatırım indirimi tutarı izleyen yıllarda süre sınırı olmaksızın endekslenerek dikkate alınabilecektir.⁶⁶

3. Endekslleme Uygulamasının Son Hali

Endekslleme, ilgili yıl kazancının yetersiz olması dolayısıyla indirim konusu yapılamayan yatırım indirimi tutarının, izleyen yılda dikkate alınması sırasında, yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle uygulanmaktaydı.

Endekslleme uygulamasında kullanılan yeniden değerlendirme oranı indirimin uygulanmadığı döneme ilişkin beyannamenin verildiği yıl için belirlenen orandı. Harcamanın yapıldığı yıl indirilebilen yatırım indirimi tutarı için endekslleme yoktur. Uygulama bir sonraki yıl başlamakta olduğuna göre, bu yıla ait yeniden değerlendirme oranında endekslleme yapılması doğru bir yaklaşımdı.⁶⁷

Endekslleme uygulaması, her yıla ait yatırım indirimi tutarının indirilemeyen kısmı için ayrı ayrı yapılır ve kayıtlarda yıllar itibariyle izlenir. Ayrıca, mükelleflerin kazançlarının yatırım indiriminin uygulanmasına elverişli olmasına rağmen, yatırım

---

⁶⁴ AHKEMOĞLU, a.g.m., s. 24; SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 89; KAPLAN, a.g.m., s. 160

⁶⁵ 4108 Sayılı kanuna göre.

⁶⁶ 4369 Sayılı kanuna göre.

⁶⁷ BIYIK- KIRATLI, a.g.e., s. 69; Mürsel Ali KAPLAN-Özkan ATILLA, "Yatırım İndirimine Konu Aktif Değerleri Satın veya Devir Alanların Yararlanabilecekleri Yatırım İndirimi Miktarı ve Bu Miktarın Hesaplanmasında Endekslenmiş Tutarın Dikkate Alınabilirliği", *Vergi Dünyası*, S. 260, Nisan 2003, s. 35

indirimi tutarını kazançlarından indirmeyerek endekslmeye tabi tutmaları mümkün değildir. 09.12.1977 Tarih, 234 yayın, 235/5 genel sıra no'lu Hesap Uzmanları Danışma Komisyonu Kararında, kazancın elverişli olmasına karşılık ilgili yıl kazancından indirilmeyen yatırım indirimi tutarının sonraki yıllarda indirilemeyeceği, aksi takdirde V.U.K.'nun düzeltme hükümlerine göre düzeltileceği belirtilmiştir.⁶⁸

4842 Sayılı kanunla yapılan düzenleme de endekslme uygulaması için sınırlama getirilmemiştir. Önceden sadece teşvik belgeli yatırımlar için kullanılan endekslme uygulaması, teşvik belgesinin kaldırılması sebebiyle tüm yatırımları kapsar hale gelmiştir. Yeniden değerlendirme oranları itibarıyla endekslme uygulanacaktır.

Diğer yandan yapılan son düzenlemeler çerçevesinde endekslmede dikkate alınacak yeniden değerlendirme oranı baz alımı değişikliğe uğramış ve TEFE uygulamasına geçilmiştir. Ancak teşvik belgesi kapsamındaki endekslme uygulamaları yine yeniden değerlendirme oranına göre devam edeceğinden konunun bu başlıklar altında incelenmesi yerinde olacaktır.

a. G.V.K. ek. madde-4 kapsamında endekslme

Söz konusu maddeye göre yapılan yatırım harcamalarının ilgili yıl kazancından indirilemeyen kısmı, izleyen yıllarda V.U.K. hükümlerine göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınır. (Teşvik belgesiz yatırımlar bu hükümden yararlanamaz.)

Maliye Bakanlığı'nın ilgili sirkülerlerine göre,⁶⁹ 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki harcamalar (teşvik belgelerine bu tarihten sonra ilave edilen iktisadi kıymetler için yapılan harcamalar hariç) harcamanın yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahından indirilecek, ancak kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı izleyen yıllarda Vergi Usul Kanunu'na göre bu yıllar için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak dikkate alınacaktır.

⁶⁸ KAPLAN-ATILLA, a.g.m., s. 35 (dipnot)

⁶⁹ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

b. G.V.K. m.19'a göre endeksleme

5024 sayılı kanun⁷⁰ ile yapılan son düzenleme neticesinde, yatırım indirimi istisnasının endeksleme uygulaması sırasında yeniden değerlendirme oranının baz alımı kaldırılmıştır. Buna göre, yatırım harcamalarının yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı, izleyen dönemlerde, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından belirlenen Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksi'nde (TEFE) meydana gelen artış oranı göz önüne alınarak dikkate alınacaktır.

Yeni düzenlemeye göre⁷¹ endekslemede kullanılacak oranın tespitinde de, yeniden değerlendirme uygulamasındaki Kasım-Ekim dönemi yerine, hesap dönemi takvim yılı olan mükellefler açısından Ocak-Aralık dönemi, özel hesap dönemine sahip olan kurumlar vergisi mükellefleri açısından kendi özel hesap dönemleri baz alınacaktır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 4842 sayılı kanunla değişik 19. maddesi kapsamındaki istisna hesaplaması 24.04.2003 tarihinden itibaren geçerli olduğundan, TEFE artış oranı kullanılmak suretiyle yapılacak ilk endeksleme, 2003 yılına ilişkin olarak verilecek beyannameler üzerinden yararlanılmayan tutarların 2004 yılına ilişkin beyanlarda (geçici vergi uygulaması dahil) indirim konusu yapılmasında söz konusu olacaktır.

Diğer yandan 5024 sayılı kanuna göre enflasyon düzeltilmesi uygulanan dönemlerde, yatırım indirimi istisnası tutarının hesaplanmasında amortisman tabii iktisadî kıymetin aktife alındığı hesap dönemi sonunda düzeltilmiş değeri esas alınır.

Ancak iktisadî kıymetin aktife alındığı hesap döneminden önceki hesap dönemlerinde gerçekleşen harcamalar, gerçekleştirildikleri dönem sonundaki düzeltilmiş değerleri ile dikkate alınır. İzleyen dönemlerde enflasyon düzeltilmesi nedeniyle bu harcamalardan kaynaklanan farklar üzerinden yatırım indirimi istisnası hesaplanmaz.

---

⁷⁰ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁷¹ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

c. Endekslemede eski ve yeni uygulama arasındaki kritik nokta

5024 sayılı kanun⁷² ile yapılan son düzenleme neticesinde, yatırım indirimi istisnasının endeksleme uygulaması sırasında yeniden değerlendirme oranının baz alımı kaldırılmıştır. Buna göre, yatırım harcamalarının yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde, kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınamayan istisna tutarı, izleyen dönemlerde, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından belirlenen Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksi'nde (TEFE) meydana gelen artış oranı göz önüne alınarak dikkate alınacaktır.

Bu noktada kritik bir durum karşımıza çıkmaktadır. 5024 sayılı kanunla endekslemede baz alınan yeniden değerlendirme oranı değiştirilerek, TEFE baz alınmaya başlanmıştır. Fiyat artışlarının istikrarlı olduğu ve/veya düşük olduğu dönemlerde her iki oran birbirine yakın değerlerde olmaktadır. Bununla beraber, önemli dalgalanmalar ve/veya trendlerde farklılaşma olduğunda bu iki oran önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Genel olarak, fiyat artış hızının düşme trendine girdiği dönemlerde ortalama artış oranı, yıllık artış oranından daha yüksek olmaktadır; yükselme trendine girildiği durumlarda ise yıllık artış oranı ortalama artış oranının üzerinde gerçekleşmektedir. Yapılan değişiklik yatırım indirimi istisnasındaki endeksleme uygulaması ile ileriki bölümlerde açıklanacak olan enflasyon düzeltmesi uygulaması arasında paralellik sağlamaktadır. Kullanılmayan istisna tutarının DİE tarafından yayınlanan TEFE'nde meydana gelen artış oranında artırılması, istisna tutarının enflasyon düzeltmesinde kullanılan taşıma katsayısı kullanılmak suretiyle bir sonraki döneme aktarılması ile aynı sonucu vermektedir. Böylece kullanılmayan istisna tutarları taşıma katsayısı kullanılmak suretiyle bir sonraki yıla taşınmaktadır.⁷³

4. Geçici Vergi Dönemlerinde Endeksleme⁷⁴

Hesaplanan ancak harcamanın yapıldığı yıla ilişkin vergi matrahının tespitinde kazancın yetersiz olması dolayısıyla indirim konusu yapılamayan istisna tutarları ertesi döneme ilişkin geçici vergilendirme dönemlerinde, bu dönemde TEFE'de meydana

---

⁷² 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁷³ Mehmet AHKEMOĞLU; "Yatırım İndiriminde Endeksleme", *Vergi Dünyası*, S. 271, Mart 2004, s. 25-26

⁷⁴ AHKEMOĞLU, "Yatırım İndiriminde...", a.g.m., s. 28-29

gelen artış oranında artırmak suretiyle dikkate alınacaktır. 2003 yılında yapılan harcamalar üzerinden hesaplanan ve kazancın yetersizliği dolayısıyla 2003 yılı matrahının tespitinde dikkate alınamayan 100 birimlik istisna tutarı, 2004 yılına ilişkin ilk geçici vergi döneminde beyan edilecek matrahın tespitinde Ocak-Mart 2004 döneminde TEFE'de meydana gelen artış oranında artırılarak dikkate alınacaktır. İkinci geçici vergi döneminde ise Ocak-Haziran 2004 döneminde TEFE'de meydana gelen artış oranı dikkate alınarak endeksleme yapılacaktır.

Geçici 61. madde kapsamında yararlanılmaya devam edilen istisna tutarları için yine geçici vergilendirme dönemleri itibarıyla yeniden değerlendirme oranının belirlenmesinde esas alınan kurallar çerçevesinde belirlenecek oranlar kullanılmak suretiyle endeksleme yapılması gerekecektir.

Geçici vergilendirme döneminin ilgili olduğu hesap dönemi içinde yapılan harcamalar üzerinden hesaplanacak harcamalar, enflasyon düzeltmesinin uygulandığı dönemlerde, düzeltilmiş değerleri üzerinden yatırım indirimi istisnasına konu edilecektir. Dolayısıyla, 2004 yılının Ocak ayında yapılan 100 birimlik harcama üzerinden yararlanılabilecek yatırım indirim tutarı birinci geçici vergi döneminde 31 Mart tarihindeki düzeltilmiş değerine % 40 oranı, ikinci geçici vergi döneminde ise 30 Haziran tarihindeki düzeltilmiş değerine % 40 oranı kullanılmak suretiyle hesaplanacaktır. Doğal olarak 4. geçici vergi döneminde hesaplanan istisna tutarı aynı zamanda yıllık beyanname üzerinden yararlanılabilecek geçici vergi tutarı olacaktır. Yine bu uygulama sadece 19. madde kapsamında yararlanılacak istisna tutarlarının hesaplanmasında geçerli olacaktır.

5. Finansman Giderlerinin Durumu

Yatırım finansmanında kullanılan kredilere ilişkin faiz ve kur farklarının yatırım dönemine ilişkin olanlarının yatırım maliyetine dahil edilmesi zorunludur. (163 Seri No'lu V.U.K. Genel Tebliği). Tebliğ uyarınca yatırıma konu iktisadi kıymetlerin işletme aktifine alındığı dönemin sonuna kadar oluşan faiz ve kur farklarının iktisadi kıymeti aktifleştirme maliyetine dahil edilmesi zorunlu olup, bu tarihten sonra ortaya çıkan faiz ve kur farklarının iktisadi kıymet maliyetine ilavesi mükelleflerin ihtiyarına bırakılmıştır.

Yatırım finansmanında kullanılan kredilere ilişkin faizler alınan finansman hizmetinin karşılığı olmakla birlikte, kur farkları enflasyonist etkinin bir sonucudur. Dolayısıyla söz konusu kur farkları yatırım reel değerini artıran bir maliyet veya gider unsuru değildir. Ancak faizler yatırıma ilişkin reel bir maliyet unsurudur. İktisadi kıymet maliyetine eklenmesi zorunlu bulunan faiz ve kur farklarının aynı zamanda yatırım indirimi tutarının tespitinde dikkate alınması, yatırım maliyetleri açısından zorunludur. Kur farklarının yatırım maliyetine eklenmesi ise yatırımın cari fiyatlarla ifade edilmesi açısından gereklidir.⁷⁵

Diğer taraftan kazanç yetersizliği nedeniyle ilgili yılda indirilemeyen yatırım indirimi tutarları yukarıda açıklandığı üzere izleyen yıllarda endeksenerek dikkate alınacaktır. Söz konusu endekslleme, yatırım indirimi hakkı üzerinde oluşacak enflasyonist yıpranmanın giderilmesini amaçlamaktadır. Bu durumda yatırım maliyetine eklenen kur farkları ile yatırım indirimi endekslmesi, izleyen yıllarda indirilecek (önceki dönemden devreden) yatırım indirimi açısından mükerrerlik ortaya çıkaracaktır. Ancak Gelir İdaresi bu mükerrerliği giderecek henüz herhangi bir açıklama yapmamıştır.⁷⁶

K. YATIRIM İNDİRİMİ TUTARININ TESPİTİ

Belli bir yıla ilişkin gelir veya kurumlar vergisi matrahının tespiti sırasında indirim konusu yapılabilecek yatırım indirimi tutarlarının tespiti açısından;

- Önceki dönemlerde yapılan harcamalar üzerinden hesaplanan ancak kazancın yetersiz olması nedeniyle indirilemeyen, cari dönemde dikkate alınabilecek yatırım indirimi tutarları,
- Beyannamenin ilgili olduğu yılda gerçekleşen yatırım harcamaları üzerinden hesaplanan yatırım indirimi tutarları,

olmak üzere iki kaynak bulunmaktadır.

---

⁷⁵ Muzaffer KÜÇÜK; "Yatırım İndirimi ve Endekslleme"; **Vergi Dünyası**, Sayı: 273, Mayıs 2004, ss. 31-35

⁷⁶ KÜÇÜK, a.g.m., s. 34

Belirli bir yılda her iki nitelikteki yatırım indirimi tutarının bulunması halinde indirimin yapılmasında yukarıda belirlenen sıra takip edilir. Bu sıranın izlenmesi endeksleme uygulamasının da sağlıklı yapılabilmesi açısından gereklidir.⁷⁷

4842 Sayılı kanun öncesinde bu sıralamada üçüncü bir madde daha bulunmaktaydı. Bu madde "öngörülen harcamalar" ile ilgiliydi. Zira eski düzenlemelere göre, mükellefler gelecek dönemlerde yapmayı öngördükleri, diğer bir ifade ile, gelecek dönemde planladıkları yatırımlar için de indirim yapabilmekteydi. Dolayısıyla yukarıdaki indirim sırasına öngörülen harcamalarını da ekleyerek, kazançları kalırsa, kalan miktarları üzerinden de öngördükleri harcamaları indirebiliyorlardı. Bu indirimin peşin indirim hakkı kalan kazancın kendisi ile sınırlıydı.⁷⁸ Örneğin, geçmiş dönem ve cari dönemde gerçekleştirilen yatırımlar için hesaplanan indirim hesaplandıktan sonra, kalan miktar 5 milyar ise, öngörülen harcamanın peşin indirimi bu miktarı geçemezdi.

1.1.1999 tarihinden sonra verilen teşvik belgelerine bağlı olarak yatırımlarda, gerek beyannamenin ilgili olduğu yılda gerçekleştirilen gerekse izleyen yılda gerçekleştirilmesi öngörülen yatırım harcamaları üzerinden yatırım indirimi hesaplamak mümkündür. Gerçekleşen yatırımlar üzerinden hesaplanan ancak indirim konusu yapılamayan yatırım indirimi tutarları, izleyen yıllarda yeniden değerlendirme oranında artırmak suretiyle dikkate alınabilecektir. Endekslemede herhangi bir süre sınırı yoktur.⁷⁹

4842 sayılı kanunla daha önce de belirtildiği üzere, öngörülen harcamaların indirimi kaldırılmıştır. Dolayısıyla kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 24.04.2003 tarihinden itibaren yararlanılan yatırım indirimlerinde, öngörülen yatırımların indirimi söz konusu değildir.

Söz konusu kanuna göre, birden fazla yılda yatırım harcaması bulunan mükelleflerin, kazancın yetersiz olması nedeniyle istisnadan faydalanamaması durumunda, ileriki yıllarda öncelikle hangi yatırım harcamalarının istisnadan

---

⁷⁷ AHKEMOĞLU, "Yatırım İndirimi...", a.g.m., s. 25

⁷⁸ Mehmet MAÇ - Cemalettin TURAN, "Tüm Yönleriyle Yatırım İndirimi", **Vergi Dünyası**, S. 222, Şubat 2000, s. 13

⁷⁹ AHKEMOĞLU, "Yatırım İndirimi...", a.g.m., s. 25

yararlanacağı konusunda herhangi bir belirleme yapılmamaktadır. Bu konuda mükelleflere seçimsel bir hak verildiği ileri sürülebilir.

Ancak, madde metninde "kazancın yetersiz olması nedeniyle dikkate alınmayan istisna tutarı"nın sonraki yıllarda indirim konusu yapılabileceği düzenlenmiştir. İki yıl üst üste yatırım harcaması yapan ve bunları indirim konusu yapamayan mükellefin, üçüncü yıl kazancından (kazancının iki yatırım indirimi için yeterli olmaması varsayımıyla) ikinci yıl yaptığı yatırım harcamasını indirim konusu yapması durumunda, ilk yıl yapmış olduğu yatırım harcaması için üçüncü yıl kazancı yeterli olmasına rağmen istisnadan yararlanmamış olacak ve istisna hakkını kaybedecektir. Bu konuda düzenleme yapılması, mükelleflerin yanlış uygulama nedeniyle istisna hakkını kaybetmelerini önleyecektir.⁸⁰

L. YATIRIM İNDİRİMİ VE GEÇİCİ VERGİ

G.V.K. eski mükerrer 120. maddesine göre; geçici vergi matrahının hesabında yıllık beyannamede kazancın yetersiz olması nedeniyle indirilemeyen tutar hariç, harcama yapılmadıkça yatırım indirimi uygulanamayacaktır. Öngörülmeyen yatırım harcaması esası kaldırıldığından bu maddenin varlığının anlamı kalmamıştır.

Dolayısıyla geçici vergiye ilişkin yatırım indirimi uygulaması açısından da harcama esası geçerli bulunmaktadır. Harcama yapıldıkça, harcamanın yapıldığı üç aylık geçici vergi dönemini için verilen geçici vergi beyannamesinde varsa matrahtan düşülebilecektir.

Bir önceki yıl kazancının yetersiz olması dolayısıyla indirilemeyen yatırım indirimi tutarının anılan yılda veya daha önceki yıllarda fiilen yapılan yatırım harcamalarından kaynaklanan kısmı için, endekleme yapılmak suretiyle geçici vergi dönemleri itibariyle yatırım indiriminden yararlanılabilecektir. Söz konusu işlemlerde kullanılacak nispetler üçer aylık dönemler itibariyle Maliye Bakanlığı'nca açıklanmaktadır.

---

⁸⁰ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 89

M. ENFLASYON DÜZELTMESİ VE YATIRIM İNDİRİMİ

1. Enflasyon ve Enflasyon Muhasebesi'nin Gerekliliği

Enflasyon fiyatlar genel düzeyinin yükseldiği ve paranın değer kaybettiği bir süreçtir. Tanımda iki özellik dikkat çekmektedir. İlki, enflasyon özünde parasal bir kavramdır, çünkü enflasyonist süreçte değişen sadece belirli mal ve hizmetlerin fiyatı değil fiyatlar genel düzeyi ve dolayısıyla paranın değeri yani satın alma gücüdür. Örneğin, petrol fiyatı % 10 artarken bilgisayar fiyatı % 10 azalırsa fiyatlar genel düzeyi (yani ortalama fiyat) sabit kalacak ve enflasyondan söz edilmeyecektir. İkinci olarak enflasyon bir kerelik bir olgu değil, süreklilik gösteren bir süreçtir.⁸¹

Ülkemizde uzun yıllar yaşanan enflasyonun işletmeler üzerindeki bir takım etkileri bulunmaktadır. İlk olarak görülen yersiz (fiktif) vergilendirmelerdir. İşletmelerin finansal tablolarını düzenleme amacı, faaliyetleri hakkında ilgililere bilgi sunmakla birlikte tablolar sayesinde geleceğe ilişkin kararlar alınmasında, stratejiler geliştirilmesinde, hedeflere ulaşılmasında etkinlik derecelerini ölçümlemek ve eksiklerini gidermek, potansiyel yatırımcılara bilgi vermektir. Ancak enflasyon nedeniyle işletmelerin finansal tablolarının gerçekçiliği yitirilmiştir. Dolayısıyla söz konusu tablolar finansal durumun ortaya konulmasını engellemekte⁸² hatta yanıltmaktadır.

Aslında enflasyon muhasebesi diye bir muhasebe türü yoktur. Bu terim "galat" (yanlış kullanılan sözcük ya da sözler için kullanılır) olarak kullanılmaktadır. Bir İngiliz ekonomi sözlüğüne göre enflasyon muhasebesi; *"zaman içinde, paranın satın alma gücünde meydana gelen değişikliklerin, mali işlemlerin kayıt ve analizinde kullanılan yöntemleri ifade etmektedir."* Bir başka geniş anlamda yapılan tanıma göre ise, *"enflasyon muhasebesi denilince, nisbi ve genel fiyat hareketlerinin muhasebeye yansıtılmasını öngören tüm yöntemler akla gelmektedir."*⁸³

⁸¹ İlyas ŞIKLAR, **İktisat Teorisi**, Anadolu Üniversitesi Yay. No:1056, (Ed.Nüvit Oktay), Haziran 2001,s.424

⁸² Ozan USLU, "Genel hatlarıyla Enflasyon Muhasebesi", <http://www.alomaliye.com>, (29.12.2003)

⁸³ Selahattin TUNCER; "Enflasyon Muhasebesi İle İlgili Deyimler ve Kavramlar", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 4, Nisan 2004, ss. 71-79

Sayılan nedenlerden dolayı gündemde tartışılan sürekli konu halini almış enflasyon düzeltmesi nihayetinde 5024 sayılı kanunla⁸⁴ düzenlenmiştir. Enflasyon muhasebesi en genel hatlarıyla işletme finansal tablolarının (Bilanço, Gelir Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Satışların Maliyeti Tablosu vs.) enflasyon karşısında güncelleştirilmesi, çeşitli endeksler yardımıyla düzeltilmesi mantığına dayanır. Ölçü birimi olarak paranın değerinin değil satın alma gücü kullanılır. Enflasyon düzeltmesinin amacı; Türk lirası olarak sunulan faaliyet sonuçlarını ve ortaya konulan finansal durumun, dönem sonlarındaki, Türk lirasının satın alma gücüne göre endeksler yardımıyla düzeltilmesidir.⁸⁵

2. Enflasyon Düzeltmesi ve Yatırım İndirimi

Enflasyon düzeltmesi, parasal olmayan kıymetlerin enflasyon düzeltmesinde dikkate alınacak tutarlarının düzeltme katsayısı ile çarpılması suretiyle, mali tabloların ait olduğu tarihteki satın alma gücü cinsinden hesaplanmasını ifade etmektedir.⁸⁶

Vergi Usul Kanunu'nun 5024 sayılı kanunla değişik 298. maddesine göre kazançlarını bilanço esasına göre tespit eden gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri fiyat endeksindeki artışın, içinde bulunulan dönem dahil son üç hesap döneminde % 100'den ve içinde bulunulan hesap döneminde % 10'dan fazla olması halinde mali tablolarını enflasyon düzeltmesine tabi tutarlar. Enflasyon düzeltmesi her iki şartın birlikte gerçekleşmemesi durumunda sona erer.

Kanuna bakıldığında mali tablolarda yer alan kalemlerin "parasal kıymetler" ve "parasal olmayan kıymetler" olarak sınıflandırıldığı ve bu sınıflandırmaya göre düzeltme işleminde dikkate alınacağı anlaşılmaktadır. Parasal kıymetler zaten reel değerlerini koruduklarından dolayı enflasyon düzeltmesi uygulamasına maruz kalacak kalemler parasal olmayan kalemlerdir.

V.U.K. Genel Tebliği, Sıra no:328'de⁸⁷ parasal olmayan kıymetler "Ek" halinde sunulmuştur. Ayrıca tebliğde parasal olmayan kıymetlerin tanımı yapılmıştır. Buna göre,

---

⁸⁴ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır

⁸⁵ USLU, a.g.m.

⁸⁶ TUNCER; "Enflasyon...", a.g.m., s. 73

⁸⁷ 28.02.2004 tarih ve 25387 no'lu Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

ulusal para değerindeki değişmelere rağmen satın alma güçleri değişmeyen kıymetler parasal olmayan kıymetlerdir.

Yatırım indirimi uygulaması muhasebe düzeninde "258-Yapılmakta olan yatırımlar" hesabında izlenmektedir. 328 no'lu tebliğin EK-2'de yer alan parasal olmayan kıymetler başlıklı ilavesinde 258 no'lu hesabın da bulunduğu görülmekte ve dolayısıyla enflasyon düzeltmesine tabi tutulacağı anlaşılmaktadır.

Enflasyon düzeltmesinin uygulandığı yılda düzeltilmiş değer üzerinden yatırım indirimi hesaplanması sadece Gelir Vergisi Kanunu'nun 4842 sayılı kanunla değişik 19. maddesi uyarınca yararlanılan yatırım indirimi istisnası açısından geçerlidir. Diğer bir deyişle 24.04.2003 tarihinden itibaren yapılan madde kapsamındaki harcamaları içine almaktadır. Geçici 61 veya 65. maddeler gereğince tercihlerini değiştirmeyen mükellefler yatırım indirimi istisna tutarlarının tespitinde enflasyon düzeltmesi uygulaması sonucu yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetlerle ilgili olarak oluşan düzeltme farklarını dikkate alamazlar. Geçici vergilendirme döneminin ilgili olduğu hesap dönemi içinde yapılan harcamalar, enflasyon düzeltmesinin uygulandığı dönemlerde, düzeltilmiş değerleri üzerinden yatırım indirimi istisnasına konu edilecektir.⁸⁸

3. Reel Olmayan Finansman Maliyetleri ve Yatırım İndirimi

5024 sayılı kanunla eklenen geçici 25. maddeye göre 31.12.2003 tarihli bilanço üzerinde yapılacak düzeltme işleminde; tevsik edilmek şartıyla, mali tabloda yer alan bazı parasal olmayan varlıkların içerisinde bulunan reel olmayan finansman maliyetlerinin, ilgili varlığın maliyet ve alış bedelinden düşülmesi sonucu bulunacak tutar düzeltmeye esas alınacaktır.

328 Seri No'lu V.U.K. Genel Tebliği (EK-3)' de yayınlanan tabloya göre reel olmayan finansman maliyeti ihtiva edebilecek kalemler arasında "258-Yapılmakta olan yatırımlar" hesabı da yer almaktadır ki buradan yatırımlarla ilgili yapılan harcamaların da reel olmayan finansman maliyetleri uygulamasına tabi tutulacağı farkedilmektedir.

---

⁸⁸ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, 22 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri, 24.03.2004

Reel olmayan finansman maliyeti; her türlü borçlanmada, borç tutarlarına, borcun kullanıldığı döneme ait TEFE artış oranının uygulanması suretiyle hesaplanan tutarı ifade etmektedir. Borcun kullanıldığı döneme ait TEFE artış oranı, yabancı para üzerinden borçlanmalarda borç tutarınının 31.12.2003 tarihindeki Türk Lirası karşılıklarına uygulanacaktır. Aynı durum, kendilerine özel hesap dönemi tayin edilenlerde 2004 yılı içinde biten hesap dönemi sonu için geçerlidir.⁸⁹

V.U.K. 5024/geçici 25. maddeye göre, yapılacak düzeltme işleminde; tevsik edilmek (belgelendirmek) şartıyla, mali tabloda yer alan bazı parasal olmayan varlıkların içerisinde bulunan reel olmayan finansman maliyetlerinin, ilgili varlığın maliyet ve alış bedelinden düşülmesi sonucu bulunacak tutar düzeltmeye esas alınacaktır. Borçlanma sonucu katılan finansman maliyetlerine borcun kullanıldığı döneme ait TEFE artış oranının uygulanması ile reel olmayan finansman maliyetlerinin düzeltilmeye tabi tutulacak parasal olmayan varlıkların değerinden indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle düzeltme işlemlerinde maliyet ve alış bedellerine intikal ettirilmiş ve düzeltmeye esas tutara ulaşırken düşülecek reel olmayan finansman maliyetini ihtiva edebilecek parasal olmayan varlıkların tespit edilmesi gerekir.⁹⁰

Parasal olmayan varlık kalemlerinin maliyet ve alış bedelleri içerisinde yer alan ancak belgelendirilemeyen reel olmayan finansman maliyetlerinin ilgili kalemlerin değerinden düşülmesi ve düzeltmeye esas olacak tutarlarının tespitinde parasal olmayan varlık kaleminin işletme aktiflerine giriş tarihi esas alınmaktadır. Buna bağlı olarak parasal olmayan varlık kalemleri aşağıdaki sınıflandırmaya tabi tutulacaktır:⁹¹

- Son beş hesap dönemi içinde aktiflere giren parasal olmayan varlıklar,
- Son beş hesap döneminden önce aktiflere giren parasal olmayan varlıklar.

---

⁸⁹ Salt Y. KAYGUSUZ-Şükrü DOKUR; **Enflasyon Düzeltmesi ve Uygulamaları**, Alfa Yayınları, Bursa, Mart 2004, s. 138

⁹⁰ KAYGUSUZ-DOKUR, a.g.e., s. 139

⁹¹ KAYGUSUZ-DOKUR, a.g.e., s. 144

4. Enflasyon Düzeltmesine Yönelik Örnekler

a. Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabında Enflasyon Düzeltmesi

258-Yapılmakta olan yatırımlar hesabında izlenen yatırım harcamalarına göre bir örnek aşağıda düzenlenmiştir. Söz konusu harcamalar bittiğinde ilgili hesaba aktararak kaydedilir.

Örneğin, (X) Makine A.Ş. üretim yeri olarak yeni bir bina inşa etmek üzere Şubat 2003 yılında 10 milyar yatırım harcaması gerçekleştirmiştir. 328 Seri No'lu tebliğde belirlenen düzeltme katsayısına göre enflasyon düzeltmesi gerçekleştirilecektir. Buna göre söz konusu katsayı 1.04626 olarak belirlenmiştir. Yapılan harcama tutarı ile düzeltme katsayısı çarpılarak 10.462.600.000 olarak dikkate alınacaktır. Aradaki fark 462.600.000'dir. Bunun sonucunda muhasebe kaydı şöyle gerçekleşecektir:

-----/-----	
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS	462.600.000
258.09 ENFLASYON FARKI	
698 ENFLASYON DÜZELTME HESABI	462.600.000
-----/-----	

Öte yandan büyük defter kayıtlarında söz konusu hesabın borcuna da aynı miktar kaydedilir.

b. Reel olmayan finansman maliyetleri

Aynı örnek çerçevesinde reel olmayan finansman maliyetlerini incelemeye çalışalım. Ancak inceleme sırasında reel olmayan finansman maliyetlerini tevsik edilen ve tevsik edilemeyen başlıkları altında incelemek konunun analizi açısından daha iyi olacaktır.

ba. Tevsik Edilmesi Halinde

Üretim yeri hazırlayan firma bina inşasına yönelik olarak borçlanmış olsun. Kısa vadeli kredi kullandığı varsayalım. 10 milyar değerindeki aldığı kredi miktarını 11.12.2003 tarihinde geri ödemiş olsun. Aynı zamanda 2 milyar değerinde finansman

gideri de kaydedilerek kısa vadeli mali kredi hesabı kapatılmış kabul edilsin. Bu aşamada borçlanmanın gerçekleştiği döneme ilişkin reel olmayan finansman maliyetleri hesaplanırken mali kredinin kullanıldığı ve ödendiği dönemlerdeki TEFE artış oranının hesaplanması gerekecektir. Kredinin alışı tarihi de 27.01.2003 olarak tespit edilmiştir.

Kredinin alındığı tarih Ocak 2003'tür. Endeksi ise, 328 Seri No'lu tebliğe göre 6840.7'dir. Kredinin ödendiği tarih ise Aralık 2003, endeksi de 7382,1'dir. Buradan tefe artış oranı;

$$\text{TEFE artış oranı: } 7382.1 - 6840.7 / 6840.7 = 0.0791$$

olarak hesaplanacaktır. Hesaplanan TEFE artış oranının kullanılan mali kredi miktarı ile çarpılmasından sonra da reel olmayan finansman maliyeti (ROFM) hesaplanacaktır.

$$\begin{aligned} \text{ROFM} &= 10.000.000.000 \times 0.0791 \\ &= 791.000.000 \text{ TL olacaktır.} \end{aligned}$$

Hesaplanan reel olmayan finansman maliyeti, düzeltme işlemine tabi tutulacak harcamanın 31.12.2003 tarihli bilançoda görülen değerinden indirilerek, düzeltilmeye esas tutulacak tutar hesaplanır.

---

698 ENFLASYON DÜZELTME HESABI	791.000.000
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS	791.000.000
258 REEL OLMAYAN FİN. MAL.	

Yapılmakta olan yatırımlar hesabında düzeltilecek tutarın hesaplanması da şöyle gerçekleşecektir.

$$12.000.000.000 - 791.000.000 = 11.209.000.000 \text{ TL}$$

Görüleceği üzere, enflasyon düzeltmesinde 31.12.2003 tarihli bilançoda yer alan 12.000.000.000 TL değil, 11.209.000.000 TL esas alınacaktır. Mali kredi kullanılarak satın alınan makineye ilişkin reel olmayan finansman maliyetleri hesaplanarak

düzeltilecek değer tespit edildikten sonra yapılan harcamanın düzeltme işlemi şöyle gerçekleştirilecektir.

$$11.209.000.000 \times 1.0791 = 12.095.631.900$$

$$\text{Düzeltilme farkı} = 12.095.631.900 - 11.209.000.000 = 886.631.900\text{'dür.}$$

Buradan muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılarak işlem tamamlanmış olmaktadır.

-----/-----	
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS	886.631.900
258.09 ENFLASYON FARKI	
698 ENFLASYON DÜZELTME HESABI	886.631.900
-----/-----	

Düzeltilme işlemi sonucunda, makinenin düzeltilmiş tutarı 12.095.631.900 TL olarak bilançoda yer alacaktır.

bb. Tevsik Edilememesi Halinde

Örneğimizdeki firma kullandığı krediyi Aralık 2003'te tamamen kapatmış ve 500.000.000 TL de faiz ödemiş olsun. Toplam finansman maliyetinin 2003 dönemine isabet eden kısmı 100.000.000 TL kabul edilsin. Belgelendirilemeyen bu finansman maliyeti neticesinde reel olmayan finansman uygulaması şu şekilde gerçekleşecektir.

Kullanılan kredi miktarı 10.000.000.000 TL, tarih Ocak 2003

Ödenen Finansman Maliyeti 500.000.000 TL, tarih Aralık 2003

Belgelendirilemeyen Finansman Maliyeti 100.000.000 TL.

Bu döneme ait ortalama ticari kredi faiz oranı 50,35'dir.

$$\text{TEFE artış oranı: } 7382.1 - 6840.7 / 6840.7 = 0.0791$$

Faktör (Oran) = Finansman maliyetinin dönemine ait TEFE artış oranı / Finansman maliyetinin dönemine ait kredi faiz oranı, buradan;

$$\text{Faktör} = 0.0791 / 0.5035 = 0.157$$

ROFM = 100.000.000 x 0.157 = 15.700.000 TL olacaktır.

Hesaplanan reel olmayan finansman maliyeti, düzeltme işlemine tabi tutulacak harcamanın 31.12.2003 tarihli bilançoda görülen değerinden indirilerek, düzeltilmeye esas tutulacak tutar hesaplanır.

-----/-----	
698 ENFLASYON DÜZELTME HESABI	15.700.000
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS	15.700.000
258 REEL OLMAYAN FİN. MAL.	
-----/-----	

Yapılmakta olan yatırımlar hesabında düzeltilecek tutarın hesaplanması da şöyle gerçekleşecektir.

$12.000.000.000 - 15.700.000 = 11.984.300.000$ TL

Enflasyon düzeltmesinde 31.12.2003 tarihli bilançoda yer alan 12.000.000.000 TL değil, 11.984.300.000 TL esas alınacaktır. Mali kredi kullanılarak satın alınan makineye ilişkin reel olmayan finansman maliyetleri hesaplanarak düzeltilecek değer tespit edildikten sonra yapılan harcamanın düzeltme işlemi şöyle gerçekleştirilecektir.

$11.984.300.000 \times 1.0791 = 12.932.258.130$

Düzeltilme farkı = $12.932.258.130 - 11.984.300.000 = 947.958.130$ 'dur.

Buradan muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi yapılarak işlem tamamlanmış olmaktadır.

-----/-----	
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS	947.958.130
258.09 ENFLASYON FARKI	
698 ENFLASYON DÜZELTME HESABI	947.958.130
-----/-----	

Düzeltilme işlemi sonucunda, makinenin düzeltilmiş tutarı 12.932.258.130 TL olarak bilançoda yer alacaktır.

N. YATIRIM İNDİRİMİNE TABİ İKTİSADİ KIYMETLERİN ELDEN ÇIKARILMASI

Yatırım indiriminden yararlanan veya yararlanmak isteyen mükellefler, gerek yatırım indiriminden yararlanmaları sırasında, gerek yatırım indiriminden yararlandıktan sonra, çeşitli sebeplerle yatırım mallarının bir kısmını veya tamamını satması veya devretmesi ticari yaşam içinde olası durumlardandır. Bu işlemlerin neticesi, yatırım indirimi teşvikinden yararlanma hakkının kaybedilmesi veya kaybedilmemesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Yatırım harcamalarına konu olan mal veya hizmetlerin elden çıkarma sebepleri genel olarak şöyle sıralanabilir:⁹²

- Yatırımın gerçekleştirilmemesi,
- Yatırımda değişiklik yapılmasının düşünülmesi,
- Yatırım mallarının yatırım sürecindeki görevini tamamlaması,
- Doğal afetler ve kaza

olarak sayılabilir.

Yapılan son düzenlemelere göre yatırım indirimi istisnasının uygulanabilmesi için istisnadan yararlanan kıymetin iki tam yıl süreyle elden çıkarılmaması gerekmektedir. Bu şarta uyulmadığı takdirde, daha önce yararlanılan istisna tutarı nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler açısından herhangi bir işlem yapılmayacak, ancak daha önce yararlanılamayan istisna tutarının kullanım imkanı kalmayacaktır. Bu durumda yatırım harcamasının tamamını, iktisadi kıymeti elinden çıkarmadan önce indirim konusu yapmış olan mükellefler açısından "*iki tam yıl süreyle elde tutma*" şartı sağlanmamış olsa bile herhangi bir yatırım söz konusu değildir.

Öte yandan, yatırımın konusuna giren iktisadi kıymeti alan açısından nasıl işlem yapılacağı madde metninde düzenlenmemiştir. Ancak, 4842 sayılı kanunun gerekçesinde; yatırım indiriminden kısmen faydalanmış veya hiç faydalanmamış aktif değerleri devir alan kimselerin, kalan yatırım indiriminden yararlanmalarını sağlayacak herhangi bir düzenleme yapılmadığı, dolayısıyla aktif değerleri devralanların istisnadan

---

⁹² CEYLAN, a.g.m., s. 210

yararlanmalarının hiçbir durumda mümkün olmadığı belirtilmiştir.⁹³ Aynı zamanda bu hüküm yatırım indiriminden faydalanabilmek için "yeni iktisadi kıymet alınması şartı" ile paralellik göstermektedir.

Önceki uygulamaya bakıldığında, yatırım indirimine konu aktif değerler yatırımın herhangi bir aşamasında satılır ya da devredilirse, satış veya devir işleminin yapılış zamanı ve şekline göre satan veya devreden ya da satın alan veya devralan yönünden bazı işlemlerin yapılması gerekmekte idi.⁹⁴ G.V.K.'nun kaldırılan ek 5. maddesinde; yatırımın konusuna giren aktif değerın yatırım tamamlanmadan satılması durumunda satan açısından daha önce tahakkuk ettirilmemiş vergilerin tahakkuk ettirilerek ödenmesi, alan açısından ise bakiye indirimden yararlanma hakkına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerle istisnadan, yatırımın amacına uygun olarak harcama yapan mükellefin faydalanması sağlanmaya çalışılmıştır. Yeni düzenleme de ise yatırım konusu aktif değeri satın alan açısından herhangi bir yatırım indirimi istisnası hakkı söz konusu olmadığı gibi satan açısından, iktisap tarihinden itibaren satış bir gün sonra yapılırsa bile herhangi bir yatırım söz konusu değildir. Bu durumda hesap dönemi sonunda alınan bir aktif kıymetin bir sonraki hesap dönemi başında satılması durumunda bile yatırım indirimi istisnasından yararlanılabilecektir. Bu düzenleme vergi kayıp ve kaçaklarına yol açabilecek bir görünüm sergilemektedir.⁹⁵

Son düzenlemelere göre, amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin aktife alınma tarihinden itibaren, iki yıl içerisinde elden çıkarılan varlıklar için yatırım indiriminden yararlanılamaz. Bu konuda ileri sürülen ve tartışma yaratabilecek görüşlerden birine de bir örnekle devam edilebilir.

15 Ağustos 2003'de 20 milyar TL bedelle aktife alınan ve kazancın yetersizliği nedeniyle indirim hakkı (20 milyar x 0.40) 5 milyar TL'si 2005 yılına sarkan bir aktif kıymetin 2 yıl dolmadan 20 Mayıs 2005 tarihinde satılması durumunda, bu makineyle ilgili olarak satışın yapıldığı yılda indirim hakkının kullanılıp kullanılmaması belirsizlik göstermektedir. Çünkü kanunda, yatırım indiriminden yararlanma hakkının satışın yapıldığı dönem başından itibaren mi, yoksa satışın yapıldığı tarihten itibaren mi

---

⁹³ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 90

⁹⁴ KAYRAK, a.g.m., s. 94

⁹⁵ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 90

biteceği belirsizdir fikri ileri sürülmüştür. Buna ilave olarak, kıst olarak yatırım indiriminden yararlanılmış olması durumunda olayın daha da karmaşık hale geleceği belirtilmektedir.⁹⁶

V.U.K.'nun 3/a maddesine göre, "... Vergi kanunları, lâfzı ve ruhu ile hüküm ifade eder. Lâfzın açık olmadığı hallerde vergi kanunlarının hükümleri, konuluşundaki amaç, hükümlerin kanunun yapısındaki yeri ve diğer maddelerle olan bağlantısı göz önünde tutularak uygulanır" denilmektedir. Buna ilave olarak, 4842 sayılı kanunun gerekçesinde "...yatırım indirimi istisnasının uygulanabilmesi için yararlanan kıymetin iki tam yıl süreyle elden çıkarılmaması gerekmektedir. Bu şarta uyulmadığı takdirde, daha önce yararlanılan istisna tutarı nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler açısından herhangi bir işlem yapılmayacak, ancak daha önce yararlanılmayan istisna tutarının kullanım hakkı imkanı kalmayacaktır" denilmektedir.

VUK. madde 3/a hükmü çerçevesinde olaya bakılırsa, kanun gerekçesinde, "... daha önce yararlanılmayan istisna tutarının kullanım hakkı imkanı kalmayacaktır..." ifadesinden dönemlerin önemli olmadığı, iki yıl dolmadan satılan aktif kıymet için yararlanılan yatırım indirimi için herhangi bir işlem yapılmayacağı, buna karşın yararlanılmayan indirim hakkının ise ne olursa olsun kaybedileceği anlaşılmalıdır görüşündeyiz.

1. Birden Çok Yatırım Teşvik Belgesine Sahip Mükelleflere Ait Teşvik Belgeleri Arasındaki Devir ve Satışların Durumu

Son düzenlemelerle yatırım teşvik belgesi alma zorunluluğu kaldırılrsa da gerek eski yatırım teşvik belgesi sahipleri açısından, gerekse geçiş hükümleri çerçevesinde bir mükellefe ait birden fazla yatırım teşvik belgesinin mevcut olması açısından, bu belgelerden birisinin kapsamında yer alan yatırım mallarının yine aynı mükellefe ait diğer bir yatırım teşvik belgesine devredilmesi veya satılması gibi özellik arz eden durumların incelenmesi yerinde olacaktır.

"Cepten cebe devir"⁹⁷ olarak da adlandırılan bu durumun özellikli olması nedeniyle çeşitli açılardan ele alınması uygun olacaktır.

---

⁹⁶ KAYNAK, a.g.m., s. 72

a. Topluca devir veya birleşme nedeniyle teşvik belgesinin iptal edilmesi

Aynı mükellefe ait iki yatırım teşvik belgelerinden birisinin diğerine topluca devredilmesi veya aynı konudaki teşvik belgelerinin birleştirilmesi nedeniyle yatırım teşvik belgesi iptali söz konusu ise, topluca devredilen veya birleştirilen yatırım teşvik belgelerine istinaden yararlanılan indirimler yönünden yapılacak herhangi bir işlem bulunmamaktadır. Bu durumda, vergi kaybı doğmasından ve yatırım indiriminden yararlanma şartlarının ihlalinden söz edilmeyeceği açıktır.⁹⁸

b. Yatırım unsurlarının kısmen devredilmesi

Aynı mükellefe ait bir yatırım teşvik belgesi kapsamındaki yatırım unsurlarının, yine aynı mükellefe ait diğer bir yatırım teşvik belgesine kısmen devredilmesi ve devreden yatırım teşvik belgesinin iptal işlemi yapılması halinde, iptal edilen teşvik belgesi kapsamında kalan yatırım malları yönünden yatırım indirimi hakkı kaybedilmiş olacaktır. Bu durumda, devreden teşvik belgesi kapsamında kalan mallara istinaden yararlanılan indirimler cezasız olarak geri alınacaktır. İptal edilen teşvik belgesinden devir yoluyla diğer belge kapsamına alınan yatırım malları için ise istisnadan yararlanma hakkı devam edecektir.

Devir edilen teşvik belgesinin iptalini gerektirecek bir hususun bulunmaması halinde ise, yatırım indirimi istisnası uygulaması yönünden yapılacak bir işlem bulunmamaktadır. Benzer bir olay nedeniyle Maliye Bakanlığı'nın vermiş olduğu bir özalgede şu görüşe yer verilmiştir; "...Aynı şirkete ait birden fazla yatırım teşvik belgesi arasında kısmen yatırım malı devri olması halinde, yatırım teşvik belgesinin iptal edilip edilmediğine bakılmaksızın yatırım indirimi istisnası uygulaması yönünden yapılacak bir işlem bulunmamaktadır. Ancak, şirketin iptal edilen yatırım teşvik belgesi kapsamında kalan yatırım mallarına istinaden yararlandığı indirim bulunması halinde, yatırım indirimi

---

⁹⁷ CEYLAN, a.g.m., s. 214

⁹⁸ CEYLAN, a.g.m., s. 214

dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmemiş olan vergilerin mükelleften geri alınması gerekmektedir...”⁹⁹

2. Devir, Birleşme ve Bölünme Nedeniyle Yatırım Mallarının Elden Çıkarılması

K.V.K.’nın 36, 37 ve 38. maddelerinde belirtilen devir, birleşme, bölünme veya nevi değişikliklerinde, münfesi kurumun vergilendirme ile ilgili bütün yükümlülükleri hukuken yeni şirkete geçmektedir.¹⁰⁰ Bu nedenle, münfesi kurumdan, diğer bir ifadeyle yatırım indirimi konu aktif değerleri devir eden kurumundaki kurumdan, evvelce uygulanan yatırım indirimi dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergilerin geri alınmaması gerekmektedir. Devir ve nevi değişikliği sonucu oluşan yeni şirket ile bölünme sonucu oluşan şirketler ise yatırım indiriminden yararlanma şartlarını taşımaları kaydıyla yatırım indiriminden yararlanmaya devam edebileceklerdir.¹⁰¹

Diğer taraftan, 187 Seri No’lu G.V.K. Genel Tebliği’nde; G.V.K.’nın 81. maddesi hükmüne uygun olarak;

- Ferdi bir işletmenin sahibinin ölümü halinde kanuni mirasçılar tarafından işletmenin faaliyetlerinin sürdürülmesi,
- Kazancı bilanço esasına göre tespit edilen ferdi bir işletmenin bilançosunun bir sermaye şirketine bütün aktifi ve pasifiyle devrolunması,
- Kollektif ve adi komandit şirketlerin nevi değiştirerek sermaye şirketine dönüştürülmesi

hallerinde de zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergilerin geri alınmayacağı ve devir, birleşme veya nevi değişikliği işlemlerinin K.V.K.’nın 36, 37, ve 38. maddelerine uygun olarak gerçekleşmemesi halinde, devir eden kurumdan yatırım indirimi dolayısıyla alınmayan vergilerin tahsil edileceği açıklanmıştır.

---

⁹⁹ CEYLAN, a.g.m., s. 214

¹⁰⁰ ŞENYÜZ, a.g.e., s. 362-363

¹⁰¹ CEYLAN, a.g.m., s. 215

3. Satış ve Devir ile İlgili Özellikli Durumlar

Yatırım indirimine konu amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin satışı veya devir alınması esnasında gerek aynı yılda birden fazla kıymet alınması gerekse kanuni süre dolmadan söz konusu aktiflerin elden çıkarılması konularında özel durumlarla karşılaşılabilenmektedir. Bu gibi durumlarda nasıl hareket edileceği ve nasıl işlem yapılacağı da sorun oluşturmaktadır.

a. Aynı yılda birden fazla iktisadi kıymet alınması

Yapılan son düzenlemelerle, yatırım indirimi istisnasına konu iktisadi kıymetleri aktife alındıkları tarihten itibaren iki yıl içinde elden çıkaran mükellefler, bu iktisadi kıymetlerle ilgili olarak yatırım indirimi istisnası uygulama haklarını kaybederler. Bu durumda daha önce yararlanılan yatırım indirimi istisnası için herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Yine yapılan düzenlemeler çerçevesinde daha önce de belirtildiği gibi, yatırım indirimi istisnası, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlayacaktır.

Bu hükümler çerçevesinde konuyu örnek vererek açıklamaya çalışalım. 25.05.2003 tarihinde üretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere, her biri 10.000.000.000 TL değerinde iki adet makine alınmış olsun. İlgili dönemde kârımız ise 4.000.000.000 TL kabul edilsin. Bu durumda yararlanabileceğimiz istisna tutarı olan (20.000.000.000 x 0.40) 8.000.000.000 TL'nin 4.000.000.000 TL'lik kısmından yararlanılacaktır. Yararlanılamayan tutar ise, geri kalan kısım olan 4.000.000.000 TL'dir.

Sonraki dönemde, yani 2004 yılında da üretim hacmimizi daraltacağımızı düşündüğümüzü, bunun akabinde de aktif kıymetlerimizden birini sattığımızı düşünelim. İşte tam bu noktada, 2003 hesap dönemine ilişkin olarak 2004 yılında yararlanabileceğimiz 4.000.000.000 TL tutarındaki yatırım indiriminin hangi makine ile ilgili yapılan harcamadan kaynaklandığı yatırım indirimi uygulaması ile ilgili yapılacak işlemler açısından önem taşımaktadır.¹⁰²

---

¹⁰² TAVUZ, a.g.m., s. 111

Yararlanılan yatırım istisnası tutarının, satılan aktifle ilgili olması durumunda gelecek dönemde kalan yatırım indiriminden yararlanabileceği ortadadır. Ancak, kalan istisna tutarının satılan makine için değil de eldeki makine için olduğu kabul edilirse gelecek dönemde yararlanılabilecek istisna tutarı olmayacaktır. Aktif kıymetler arasında yanı yana paylaşılması durumunda ise, gelecek dönemde indirilebilecek miktar 2.000.000.000 TL olacaktır.

Aynı yıl içinde birden fazla iktisadi kıymet alınması veya önceki yıllarda tamamen uygulanmamış olan eski yatırımlarla ilgili devreden indirimlerin bulunması durumunda hangi indirimlerin öncelikle uygulanacağı kanunda yer almamaktadır. Eski düzenlemeye bakıldığında, önceki yıllardan devreden indirimlerin, daha sonra yeni yatırımlara ilişkin indirimlerin uygulanacağı belirtilmişti. Yeni uygulamanında bu paralellikte gitmesi gerektiği söylenebilir. Ancak aynı tarihte alınan kıymetler için kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. Farklı tarihlerde çok sayıda aktif alınması durumunda karmaşıklık daha da artacaktır. İdarenin bu konu hakkında açıklama yapması gerekli görünmektedir.¹⁰³

b. İki yıl içinde elden çıkarılan kıymetlerin durumu

4842 Sayılı kanuna göre, yatırım indirimi istisnasına konu iktisadi kıymetleri aktife alındıkları tarihten itibaren iki yıl içinde elden çıkaran mükellefler, bu iktisadi kıymetlerle ilgili olarak yatırım indirimi istisnası uygulama haklarını kaybederler. Bu durumda daha önce yararlanılan yatırım indirimi istisnası için herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Yatırım indirimi istisnasına konu iktisadi kıymetlerin aktife alındıkları tarihten itibaren iki yıl içinde elden çıkarılması durumunda yararlanılan istisna tutarı nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler açısından herhangi bir işlem yapılmamasının kârlı işletmeleri yıl sonunda amortismanına tabi iktisadi kıymet alımına yönlendirmesi muhtemeldir. Bu da işletme kaynaklarının duran varlıklara yönlendirilmesi suretiyle

---

¹⁰³ TAVUZ, a.g.m. s. 112

işletmenin likiditesini azaltacağı gibi verimsiz yatırımları da beraberinde getirebilecektir.¹⁰⁴

Örneğin, 2003 hesap dönemi kârı 40.000.000.000 TL olan bir mükellef yıl sonunda 50.000.000.000 TL tutarında yatırım indirimine konu amortismanına tabi iktisadi bir kıymet almak suretiyle 2003 hesap dönemine ilişkin olarak verdiği kurumlar vergisi beyannamesinde 20.000.000.000 TL tutarında yatırım indirimi istisnasından yararlanabilecektir. Aynı mükellefin 2004 yılında 2003 yılında aldığı kıymeti sattığını düşünürsek, 2004 yılında elden çıkan aktif için yararlanılan indirim açısından herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Bu durumda söz konusu mükellef 2003 yılı sonunda daha az vergi ödeyecektir. Bu durumun işletmeleri yıl sonunda yatırım indirimine konu iktisadi kıymet alımına yönlendireceği söylenebilir. Diğer yandan işletmenin yıl sonunda daha az vergi ödemek amacıyla amortismanına tabi iktisadi kıymet alması verimsiz yatırımlara yol açacağından işletmenin finansal kaynaklarını zorlayabilecek ve likiditesini düşürebilecektir.¹⁰⁵

O. FİNANSAL KİRALAMA (LEASİNG) KONUSU YATIRIM MALLARINDA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

1. Finansal Kiralama Kanunu'nda Finansal Kiralama

Ülkemizde 1986 yılından itibaren uygulanmaya başlanan finansal kiralama, 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu'nun¹⁰⁶ 4. maddesi ile "Kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyedliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakılmasını öngören bir sözleşmedir" şeklinde tanımlanmıştır.

4842 Sayılı kanunun 31. maddesiyle 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu'nda değişiklik yapılmış ve "*Yatırımların tamamının veya bir bölümünün finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilmesi halinde kiralayan, finansal kiralamaya konu olan iktisadi*

¹⁰⁴ TAVUZ, a.g.m. s. 114

¹⁰⁵ TAVUZ, a.g.m. s. 114

¹⁰⁶ 28.06.1985 tarih ve 18795 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

kıymetlerle ilgili olarak bunların satın alınması halinde uygulanan teşviklerden yararlanır” hükmü getirilmiştir.

Yeni kanun maddesinde önceki uygulamadan farklı bir uygulama getirilmiş gibi bir ifade kullanılmış olmakla birlikte, bu değişiklik önceki uygulamaya göre farklılık arz etmemektedir. Dolayısıyla 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu’nda değişiklik yapılmadan önceki halinde olduğu gibi, finansal kiralama konusu malın mülkiyeti kiralayan şirkete ait olduğundan yatırımların tamamının veya bir kısmının finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilmesi halinde, yatırım indirimi istisnasından malın mülkiyetine sahip olan finansal kiralama şirketi yararlanacaktır.¹⁰⁷

2. V.U.K.’nda Finansal Kiralama

V.U.K.’nun mükerrer 290. maddesine göre; işlemin finansal kiralama olabilmesi için aşağıda belirtilen kriterlerden en az birine veya daha fazlasına sahip olması gerekmektedir.¹⁰⁸

- a. İktisadi kıymetin mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi,
- b. Kiracıya kira süresi sonunda iktisadi kıymeti rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkının tanınması,
- c. Kiralama süresinin iktisadi kıymetin ekonomik ömrünün % 80’inden daha büyük bir bölümünü kapsaması,
- d. Sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının iktisadi kıymetin rayiç bedelin % 90’ından daha büyük bir değeri oluşturması.

4842 sayılı kanunla V.U.K.’nda yapılan düzenlemede 3226 sayılı kanuna bir atıfta bulunulmamıştır. Dolayısıyla, Finansal Kiralama Kanunu kapsamında yapılan bir kiralama işlemi, yapılacak inceleme sonucunda kiralama işleminin bu madde hükümleri gereğince finansal kiralama olarak kabul edilmemesini gerektirmesi halinde vergi

¹⁰⁷ KAYRAK, a.g.m., s. 95

¹⁰⁸ Kadir DEMİRBİLEK; “Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanma Şartlarını Taşıyan A.T.İ.K.’lerin Finansal Kiralama ile Temin Edilmesi Halinde Oluşacak Vergi Yükünün Değerlendirilmesi”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 192, Nisan 2004, ss. 116-123

uygulamaları açısından finansal kiralama olarak kabul edilmeyecek veya tam tersi durumda Finansal Kiralama Kanunu kapsamında yapılmayan bir kiralama işleminin yapılacak inceleme sonucunda bu madde hükümleri gereğince finansal kiralama şartlarını sağladığının anlaşılması halinde vergi uygulamaları açısından finansal kiralama olarak kabul edilecektir. Bu yüzden V.U.K.'nun mükerrer 290. maddesinde tanımlanan finansal kiralama işlemi vergi uygulamaları açısından önem arz etmektedir.¹⁰⁹

3. Finansal Kiralama Kanunu ile V.U.K.'nun Konuya Farklı Yaklaşımı

Vergi Usul Kanununa 4842 sayılı kanunla eklenen mükerrer 290. maddesi ile finansal kiralama sözleşmelerinin vergi hukukundaki yansımaları düzenlenmiştir. Ancak bu düzenleme, büyük ölçüde, özel hukukun konuya ilişkin özel düzenlemesi olan 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'ndan kopartılmıştır. Zira finansal kiralama kanununa göre finansal kiralama sözleşmeleri, yalnızca bu maksatla kurulmuş ve anonim şirket statüsünde akdedilebilir. Özel hukuk açısından, finansal kiralama şirketlerinin taraf olmadığı sözleşmelerin finansal kiralama sözleşmesi olarak kabulü ve hükümlerinden yararlandırılması mümkün değildir.

Buna karşılık 4842 sayılı kanunla getirilen düzenleme ise finansal kiralama şirketlerini berteraf etmiş durumdadır. Tüm şirketlere kendi aralarında finansal kiralama sözleşmesi yapma yolu açılmıştır. 4842 sayılı kanunla getirilen yeni madde, sadece finansal kiralama sözleşmesinin unsur ve özelliklerini belirlemiştir. Maliye Bakanlığı, bu belirlemeyi 319 sayılı V.U.K. Genel Tebliği ile somutlaştırmıştır. Bu düzenlemeler neticesinde, Finansal Kiralama Siciline kaydedilmeyen, gün ışığına çıkmayan sözleşmelerle grup şirketleri arasında, özellikle "sat-geri kirala (sale and lease back)" türü sözleşmelerin yolu açılmıştır. 4842 sayılı kanun zamanında finansal kiralama sözleşmelerinin unsurlarını ve özelliklerini belirleme görevini, bu konuda sahip olduğu "usul ve esasları belirleme yetkisini" kullansa idi, önceki peçeli uygulamalar özel hukukla uyumlu biçimde gösterilmiş olurdu. Aynı belirleme, belki yasa değişikliği yolu ile, finansal kiralama bedellerinin muhasebeleştirilmesi içinde yapılabilirdi. Oysa şimdi vergi hukuku açısından muteber, ancak finansal kiralama hukuku açısından muteber

---

¹⁰⁹ DEMİRBİLEK, a.g.m., s. 117

olmayan, veya finansal kiralama hukuku açısından muteber, ancak vergi hukuku açısından muteber olmayan sözleşmelerin varlığına yol açılmıştır. Hukuk sisteminin birliği ve bütünlüğü ile bağdaştırılması mümkün olmayan ve kolaylıkla vergisiz saha yaratmaya elverişli bu düzenlemenin düzeltilmesi gerekmektedir.¹¹⁰

4. Finansal Kiralama Konusunda Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanacak Olanlar

Finansal Kiralama Kanunu'nun 9. maddesinde, "*finansal kiralama konusu malın mülkiyeti kiralayan şirkete aittir*" şeklinde bir ibare yanında, aynı kanunun 28. maddesine göre ise, Teşvik Belgesine bağlanmış bulunan yatırımların tamamının veya bir bölümünün finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilmesi halinde kiralayan, kiracının Teşvik Belgesinde belirtilen ve satın alma halinde onun tarafından kullanılmasına hak kazanılan teşviklerden, teşvik mevzuatına göre belirlenecek esaslar çerçevesinde yararlanır.

5. Finansal Kiralama Konusu Mallar Ve Harcamalar

Daha önceki bölümlerde açıklandığı gibi harcamalar konusunda, söz konusu müessese için belirlenen esaslar finansal kiralama için de geçerli olmakla birlikte, Finansal Kiralama Kanunu'nun 5. maddesine göre, finansal kiralamaya her türlü taşınır ve taşınmaz mallar konu edilmektedir. Ancak, patent gibi fikri ve sınai haklar finansal kiralamaya konu olamazlar.

Yatırım teşvik belgesi uygulama zorunluluğu son düzenlemeler çerçevesinde kaldırıldığından, bundan böyle finansal kiralama hizmetinden faydalanabilmek için yatırım teşvik belgesine gerek yoktur. Ancak bu durumda önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır.

Eski uygulamada yatırım teşvik belgesinin zorunluluğu, yatırım yapmak isteyen firmanın, teşvik belgesi kapsamında harcama yapıp yapmadığını ortaya koymak ve bu nedenle finansal kiralamadan yararlanmak istediğini göstermekteydi. Ancak 4842 sayılı

---

¹¹⁰ A. Bumin DOĞRUSÖZ; "Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Açısından Vergi Hukuku Özel Hukuk İlişkilerine Bakış", XIX. Türkiye Maliye Sempozyumu, 10-14 Mayıs 2004, Antalya; tam metin için bkz. <http://www.uludag.edu.tr/~malienesempozyumu/> (20.05.2004)

kanun ile yapılan değişiklikler neticesinde, yatırım teşvik belgesi kullanma zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır. Bu durumda, finansal kiralama hizmeti veren bir işletme, bu hizmeti herhangi bir işletme için temin ederken, faydalanan işletmenin ne amaçla söz konusu hizmetten yararlanmak istediğini tespit etmekte zorlanacaktır. Dolayısıyla yatırım indirimi istisnasından hangi tarafın yararlanacağı sorunu ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçlar dahilinde, finansal kiralama hizmeti veren tüm işletmeler, bu hizmetten yararlanan şirketlerin finansman konusunun amortismanına tabi bir iktisadi kıymet olması durumunda, otomatikman yatırım indiriminden yararlanması gerektiği şeklinde bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu noktada yatırım teşvik belgesi kullanma zorunluluğunun kaldırılması ile gözden kaçan yeni bir sorun yaratılmıştır.

6. Finansal Kiralama Sözleşmelerinde Süre

Finansal Kiralama Kanunu'nun 22. maddesine göre finansal kiralama sözleşmeleri aşağıda sayılan nedenlerden dolayı feshedilir;

"Sözleşme, şirketin sona ermesi, tüzel kişiliğin hitamı, kiracının iflası veya aleyhine yapılan bir icra takibinin semeresiz kalması, kiracının ölümü veya fil ehliyettini kaybetmesi veya işletmesini tasfiye etmesi hallerinde, sözleşmede aksine bir hüküm yoksa sona erer"

Kanunda belirtilen söz konusu nedenler dışında sözleşme feshi gerçekleşirse, kiralayanın teşvikler nedeniyle ödemediği vergiler cezalı olarak geri alınacaktır.¹¹¹

7. Yatırım İndiriminin Başlangıcı

Kiralayan, yatırım indirimi uygulamasına, kiralama konusu malı kiracının zilyetliğine bırakmasından itibaren başlar ve indirimden yararlanacak miktara ulaşıncaya kadar devam eder. Ancak Teşvik Belgesi bulunduğu ve kârlılık durumu elverişli olduğu halde, yatırım indirimi istisnasından yararlanamayan finansal kiralama kuruluşları, söz konusu yıllara ilişkin indirim tutarlarını daha sonraki yıl kazançlarından düşemezler. Öte

---

¹¹¹ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 110

yandan, finansal kiralama sözleşmesinde kira bedelinin ödenmesiyle ilgili olarak yer alacak olan hükümler, yatırım indirimi uygulamasında dikkate alınmaz.¹¹²

8. Kiralama Konusu Malın Başka Bir Kiralayana Devri

Finansal Kiralama Kanunu'nun 18. maddesine göre, sözleşmede aksi öngörülmemişse kiralayan, malın mülkiyetini bir üçüncü kişiye devredemez. Sözleşmede bu yetkinin tanınması halinde, devir işlemi, ancak başka bir kiralayana yapılabilir. Devralan sözleşme hükümlerine uymak zorundadır. Bu hüküm çerçevesinde kiralama konusu malın, başka bir kiralayana devri halinde yeni kiralayan, sadece kalan yatırım indiriminden yararlanabilir.¹¹³

P. YATIRIM İNDİRİMİNE KONU İKTİSADİ KIYMETLERİN DOĞAL AFETLER NEDENİYLE ZARARA UĞRAMASI VEYA YOK OLMASI

Yatırım indirimi istisnası uygulamasına, istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır ve indirilecek tutara ulaşıncaya kadar devam olunur.

Bunun yanında yatırım indirimine konu kıymetlerin satılması durumunda uygulanacak düzenlemeler de yeniden belirlenmiştir. İlgili düzenlemelere daha önce yer verildiğinden burada tekrar değinilmeyecektir.

4842 sayılı kanunda yatırım indirimine konu iktisadi kıymetlerin doğal afetlere maruz kalması neticesinde nasıl değerlendirileceğine yer verilmemiştir. Bu durumda eski hükümler çerçevesinde konunun ele alınmasının gereği açıktır.

Bu çerçevede yatırıma konu kıymetler, yangın, deprem ve sel gibi tabii afetler nedeniyle kullanılamayacak hale gelmesi durumunda, yatırım indirimi uygulaması açısından yapılması gereken işlemler, yatırımın tamamlanmış olup olmamasına göre şekillendirilmektedir.¹¹⁴

¹¹² BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 111

¹¹³ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 112

¹¹⁴ Recep BIYIK, "Yatırım İndirimine Konu Aktif Değerlerin Elden Çıkarılması Veya Tabii Afetler Nedeniyle Hasar Görmesi Halinde Yatırım İndirimi Uygulaması", *Vergi Dünyası*, S. 238, Haziran 2001, ss. 52-57; CEYLAN, a.g.m., s. 213

Yatırımın tamamlanması ile yatırım indirimi uygulamasından beklenen amaç gerçekleşmiş olur. Dolayısıyla yangın, deprem ve sel gibi doğal afetler sebebiyle, yatırıma konu aktif kıymetlerin kullanılamayacak derecede hasar görmesi veya yok olması halinde, yatırımla güdülen amaç dışında bir işlem yapılmadığının kabul edilmesi gerekir. Bu durumda yatırım indirimi uygulamasının ihlalden söz edilemez ve yatırım indirimi uygulamasına devam edilir.¹¹⁵

Yatırım indirimine konu iktisadi kıymetlerin hasar görmesine veya yok olmasına yol açan olayın yatırım tamamlanmadan meydana gelmesi ve bu olaydan sonra yatırım kararından vazgeçilmesi durumunda, yapılmış bir yatırım harcaması bulunmakla birlikte, yapılması taahhüt edilen yatırım gerçekleştirilmemiş olduğundan, daha önce yapılan yatırım harcamaları ile ilgili yatırım indiriminden yararlanılması mümkün değildir. Bu nedenle, daha önceki dönemlerde yatırım indiriminden yararlanılmış olması durumunda, yatırım indirimi nedeniyle tahakkuk ettirilmemiş vergilerin geri alınması gerekir.¹¹⁶

Yatırım indirimine konu iktisadi kıymetlerin hasar görmesine veya yok olmasına neden olan doğal afetin, yatırım tamamlanmadan önce meydana gelmesi ve daha sonra yatırıma devam edilmesi durumunda, yatırım indirimi koşullarının ihlal edilmiş olması söz konusu değildir. Hasar gören veya yok olan iktisadi kıymetlerin yerine alınan iktisadi kıymetler için yapılan harcamalar üzerinden de yatırım indiriminden yararlanılabilir. Hem hasar gören iktisadi kıymet hem de onun yerine alınan yeni kıymet için yapılan harcama üzerinden yatırım indirimi hesaplanması mümkün değildir.¹¹⁷ Ancak hasar gören veya yok olan iktisadi kıymetlerle ilgili olarak daha önceki dönemlerde yatırım indiriminden yararlanılmış olması durumunda, söz konusu iktisadi kıymetlerin yerine yenisinin alınması için yapılan harcamaların, daha önce yararlanılan istisnaya karşılık gelen kısmını aşan kısım için yatırım indiriminden yararlanılabilir. Bu durumda, hasar gören veya yok olan iktisadi kıymetler dolayısıyla daha önceki

---

¹¹⁵ Maliye Bakanlığının 16.05.2001 tarih ve 45/4500-31508/26872 sayılı, Ankara Defterdarlığının 18.05.1999 tarih ve KVK-13014-101/04263 sayılı özelgeleri, aktaran, BIYIK, a.g.m., s. 57

¹¹⁶ Maliye Bakanlığının 16.05.2001 tarih ve 45/4500-31508/26872 sayılı özelgesi, aktaran, BIYIK, a.g.m., s. 57; CEYLAN, a.g.m. s. 214

¹¹⁷ CEYLAN, a.g.m. s. 214

dönemlerde yararlanılan yatırım indirimi nedeniyle tahakkuk ettilmemiş vergilerin geri alınması yoluna gidilmemesi gerekir.¹¹⁸

Diğer yandan, kaza sonucu yatırım mallarının kullanılamaz hale gelmesi (pert olması) nedeniyle elden çıkarılmaları halinde, doğal afetler kapsamında değerlendirilmemesi sonucu, bu yatırım mallarına istinaden yararlanılan indirimlerin geri alınması gerektiği Maliye Bakanlığına ait bir özalgede yer almaktadır.¹¹⁹

Her ne kadar Maliye Bakanlığı özalgelerinde yer alan durumların yukarıda belirtildiği gibi bir uygulamaya gidildiği görülmekle beraber bir noktada konuya yetersiz yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. İdarenin yaklaşımı altında doğal afetler nedeniyle yatırım mallarının kullanılamaz hale gelmesine karşın, sonrasında yatırım malları yerine yenisinin alınması ile yatırım indiriminden yararlanılması mümkün görülmektedir. Ancak, ülkemiz ekonomik şartlarının ağırlığı ve üretimin teşvik edilmesi gerektiği ve yatırım indirimi müessesesinin amacı dikkate alındığında, zarar görmüş yatırım mallarının yerine yenisi ikame edecek ekonomik güce sahip olmayan mükelleflerden daha önce yararlanılan yatırım indirimi miktarının geri alınması yanlış görülmektedir. Zaten oluşan durum doğal afetler nedeniyle olmuş, başka bir deyişle elde olmayan sebeplerle gelişmişse, zor durumda olan mükellefin yanında olmak gerekirken, yatırım indiriminin dahi kendisinden geri alınması yoluna gidilmesi adil görünmemektedir. Diğer yandan "sosyal devlet" ilkesini zedelenmektedir.

R. GEÇİŞ HÜKÜMLERİ

4842 Sayılı kanun'un 17. maddesiyle G.V.K.'na geçici 61. madde eklenmiştir. Bu madde ile yatırım indirimine ilişkin olarak yapılan değişikliklerin ve eski hükümlerin uygulanmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Eski ve yeni hükümlerin uygulanması arasında kalan mükelleflerin durumları ortaya konulmuştur.

İlgili maddeye göre, 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırım harcamalarına, yatırım indirimi

---

¹¹⁸ Maliye Bakanlığının 16.05.2001 tarih ve 45/4500-31508/26872 sayılı, 06.05.1999 tarih ve 45/4500-30079/017752 sayılı, Ankara Defterdarlığının 18.05.1999 tarih ve KVK-13014-101/04263 sayılı özalgeleri, aktaran, BIYIK, a.g.m., s. 57; CEYLAN, a.g.m. s. 213

¹¹⁹ Maliye Bakanlığının 23.01.2001 tarih ve 4248 sayılı özalgesi, aktaran, CEYLAN, a.g.m., s. 214

uygulanmasına ilişkin olarak G.V.K.'nın eski hükümleri uygulanır. Diğer bir ifadeyle, 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlarla ilgili olarak; bu tarihten önce ya da sonra yapılan yatırım harcamalarına Gelir Vergisi Kanunu'nun değişiklik öncesi hükümleri uygulanacaktır. 24.04.2003 tarihinden önce teşvik belgesinin alınması gerekmekte, yalnızca müracaatın yapılmış olması yeterlidir. Teşvik belgelerine bu tarihten sonra ilave edilen iktisadi kıymetler için yapılan harcamalara yeni hükümler uygulanacaktır.

İsteyen mükellefler, 24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaatlara istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgesi kapsamında, bu tarihten itibaren yaptıkları harcamaları (öngörülen harcamalar kapsamında daha önce yatırım indirimi istisnasından yararlanmış harcamalar hariç) için yeni hükümlerden yararlanabilecektir. Bunun için bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki ilk geçici vergilendirme dönemine ilişkin beyannamenin verileceği tarihe kadar bağlı bulunulan vergi dairesine bir bildirimde bulunulması ve tercihin, alınmış olan yatırımın teşvik belgelerinin tamamı için yapılması şarttır.¹²⁰

İlk geçici vergilendirme dönemine ilişkin beyannamenin verileceği tarih konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Maliye Bakanlığı ve bir kısım görüş sahipleri 15.05.2003 tarihini ileri sürmekte,¹²¹ bir kısım görüş sahipleri ise 15.08.2003 tarihinin söz konusu hükümde esas alınmasını savunmaktadırlar. Bunun dayanağını ise maddede geçen "*...bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki ilk geçici vergilendirme dönemine ilişkin...*" ibaresini baz almaktadırlar. Buna göre, kanunun yürürlüğe girdiği 24.04.2003 dönemi, Nisan-Mayıs-Haziran ayları geçici vergi döneminin beyanname verilme son günü olan 15.08.2003 tarihidir.¹²² Bu görüş neticesinde 15.08.2003 tarihine kadar bağlı bulunulan vergi dairesine bir bildirimde bulunulması ve tercihin, alınmış olan yatırım teşvik belgelerinin tamamı için yapılması şarttır.¹²³

---

¹²⁰ KAYRAK, a.g.m., s. 96

¹²¹ 249 Seri No'lu GVK Genel Tebliği, (08.05.2003 tarih ve 25102 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır), İÇTEN, a.g.m., s. 47; Özcan SEZGİN, "Yatırım İndiriminde Karar Haftası", **Sabah**, 12.05.2003

¹²² SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 91; KAYNAK, a.g.m., s. 72-73

¹²³ Ankara Yeminli Mali Müşavirler Odası Mevzuatı İzleme Komisyonu'nda aynı doğrultuda karar vermiştir. Geniş bilgi için bkz. Karar No: 37, Tarih: 17.07.2003, Ayrıca bkz. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 192, Nisan 2004, s. 149

Ancak bu konuda 15.08.2003 tarihine katılmak mümkün görünmemektedir. Zira geçici m. 61'de ifade edilen düzenlemenin devamına bakıldığında şu ibare vardır; "*bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki ilk geçici vergilendirme dönemine ilişkin beyannamenin verileceği tarihe kadar bağlı bulunulan vergi dairesine bir bildirimde bulunulması ve tercihin, alınmış olan yatırım teşvik belgelerinin tamamı için yapılması*" ifadesi kullanılmaktadır. Söz konusu maddenin yürürlüğe giriş tarihi 24.04.2003'tür. Bu tarihten sonraki ilk geçici vergilendirme dönemine ilişkin ilk beyanname verilme tarihi, Nisan-Mayıs-Haziran dönemi ait olan Ağustos ayı değil, ondan önce beyanı gereken Ocak-Şubat-Mart dönemine ait geçici beyannamenin verildiği Mayıs ayıdır. Dolayısıyla 15.05.2003 tarihi bildirimde bulunulması gereken son tarih olarak görülmektedir.

Maliye Bakanlığı tarafından yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere geçici 61. madde de yer alan "*..teşvik belgelerine bu tarihten sonra ilave edilen iktisadi kıymetler*" ibaresi 24.04.2003 tarihinden önce yatırım kapsamında yer almayan iktisadi kıymetlerin teşvik belgesine ilavesi olarak anlaşılmalıdır. Buna karşın, yatırım kararlarındaki revizyonlar nedeniyle, yatırım kapsamında bulunan bir iktisadi kıymetin benzer bir iktisadi kıymet ile değiştirilmesi veya projenin uygulanması açısından zorunlu bulunan değişiklikler ilave edilmiş kıymet olarak değerlendirilmeyecektir.¹²⁴

İktisadi kıymetin teşvik belgesinin alınması sırasında yatırım kapsamında bulunduğu veya 24.04.2003 tarihine kadar yapılan revizelerde yatırıma dahil edildiği 24.04.2003 öncesine ait bir tarih taşıyan global listelerle kanıtlanabilecektir. Bu bağlamda teşvik belgelerine konu yatırımlarla ilgili global listelerin saklanması gerekir.

Geçici 61. madde kapsamında uygulanacak yatırım indirimi istisnası temel olarak 24.04.2003 tarihinden itibaren geçersiz kılınan G.V.K.'nın ek 1-6. maddelerinde belirlenmiş olan ilkeler çerçevesinde yürütülecektir. Bu bağlamda yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmesi için ek 2. maddede belirlenmiş şartlara uyulmasını gerektirmektedir.

Bu şartlardan birisi de teşvik belgesine konu yatırımın tasdik edilmiş bulunan şartlar ve süreler dahilinde yapılmış olmasıdır. Tasdik edilen şartlarda meydana gelecek

---

¹²⁴ Veysi SEVİĞ, "Yatırım İndirimi Uygulaması İle İlgili Geçiş Hükümleri", **Dünya**, 05.09.2003

değişikliklerin ve sürelerde doğabilecek gecikmelerin meydana geldiği tarihten itibaren üç ay içinde Hazine Müsteşarlığı'na bildirilmesi ve onayının alınması gerekmektedir.

Yatırım teşvik belgesi alınmasına yönelik mevzuatın diğer kanunlarında değişiklik işleminin bildirilmesi için farklı süreler tanınmış olsa da yatırım indirimi uygulaması açısından meydana gelen değişikliklerin üç ay içerisinde Hazine Müsteşarlığı'na bildirilmesi önemli olmaktadır. Süresinde bildirim yapılmamış olması halinde teşvik belgesi kapsamındaki yatırım indirimi ile ilgili istisna hakkı yitirilmiş olacaktır.¹²⁵

5024 sayılı yasa ile Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 65. madde ile 23.04.2003 tarihinden önce alınmış yatırım teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımları için yeni rejimi tercih etmeyip, eski rejimde kalmış olan mükelleflere yeni bir seçim daha verilmiştir. G.V.K.'nın 19. maddesi içinde düzenlenmiş bulunan yeni rejimi tercih etmek isteyen söz konusu eski yatırım teşvik belgesi sahiplerine 10.02.2004 tarihine kadar bağlı oldukları vergi dairesine bildirimde bulunmak koşuluyla 24.04.2003 tarihinden itibaren yaptıkları harcamalar da dahil olmak üzere yeni yatırım indirimi rejiminden yararlanma olanağı doğmaktadır.¹²⁶

S. YATIRIM İNDİRİMİNDE GELİR VERGİSİ TEVKİFATI UYGULAMASI

Türk Vergi Sistemi içerisinde önemli bir unsur haline gelmiş kaynakta kesinti usulü, yatırım indirimi konusunda pek çok tartışmalara mahal vermiştir. Olması veya olmaması tartışılmış ve konu açığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

1. Gelir Vergisi Kesintisine Bakış

Yatırım indirimini amacından uzaklaştıran ve işlevsiz hale getiren önemli unsurlardan biri, yatırım indirimi uygulayan kurumların, uyguladıkları indirim nedeniyle, bu indirimler üzerinden hesaplanan gelir vergisi kesintisinin (stopaj) giderek yatırımcılar aleyhine arttırılmasıdır. 1999 yılından bu yana, stopaj oranlarının artışına ilişkin mevzuat ve uygulamalar hep tartışmalı olmuş, yargıya taşınmış, bu yüzden yargı kararları ile gündemde süreklilik kazanmıştır. Öyle ki yasayla konulması gereken stopaj unutulduğu

---

¹²⁵ SEVİÇ, a.g.m.

¹²⁶ Selahattin TUNCER, "Vergi Mükelleflerine Uyanlar", **Dünya**, 10.02.2004

için bu hatayı telafi amaçlı kararname çıkarılmıştır.¹²⁷ Bu belirsizlik ortamı, yatırımlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. 2001, 2002, 2003 yılı kurumlar vergisi ve fon payı oranı toplam % 33 iken, yatırım indirimi uygulayan kurumların bu indirimleri nedeniyle ödedikleri stopaj ve fon payı oranı toplam % 19.8'e kadar çıkarılmıştır. Aradaki % 13.2 fark ise, yatırım teşvik belgesi alınması, vize, iptaller ve belgenin kapanması, iş ve işlemlerin takibi gibi yapılan zorunlu masrafları ancak karşılaması ve yatırım teşvik belgesinde yer alan özel şartların gerçekleştirilmesindeki zorluklar dikkate alındığında küçük ve orta ölçekli yatırımlar için astarı yüzünden pahalı olmuştur.¹²⁸

Yürürlükteki teşvik sisteminde vergisel teşvikler arasında sağladığı katkı açısından en güçlü etkisi olan araçlar, yatırım indirimi, gümrük muafiyeti ve K.D.V. desteğidir. Vergi teşvikleri arasında en etkin olanı yatırım indirimidir. Yatırım indiriminden yararlanan firmalardan % 19.8 oranında stopaj kesilmesi yatırım indiriminin etkinliğini zayıflatmıştır. Kısa bir süre öncesine kadar % 40-200 oranları arasında uygulanan yatırım indiriminin yatırım maliyetine katkısı yatırım indiriminden % 40 oranında yararlanılması durumunda sağlanan net tasarruf % 5.4, % 60 yararlanılması durumunda % 8, % 100 oranında yararlanılması durumunda vergi tasarrufu oranı % 13.2 ve % 200 oranında yararlanılması durumunda ise % 26.4 olmuştur. Birinci dereceden rakibi konumundaki ülkelerle Türkiye'nin sağladığı teşvikli oran kıyaslandığında diğer ülkelerin teşviksiz normal düzeylerinin Türkiye'nin teşvikle sağladığı düzeye denk geldiği görülmektedir.¹²⁹

2. Yatırım İndiriminde Gelir Vergisi Kesintisi

G.V.K.'nın 94/6-b maddesine göre kurumlar vergisi mükelleflerinde istisna kazançlar üzerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmaktaydı. 4842 Sayılı kanunla 94. madde de yapılan değişiklikle kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırmasına son verilerek, istisna olsun olmasın kâr dağıtımı aşamasında tevkifat yapılması

---

¹²⁷ Şükrü KIZILLOT, **Kurumlar Vergisi ve Uygulaması**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2000, C.2, s. 726, aktaran, İLERİ, a.g.m., s. 177

¹²⁸ Yusuf İLERİ; "Kısırlaştırılan Yatırım İndirimi", **Dünya**, 18.11.2002

¹²⁹ Naci MUTER-Birol KOVANCILAR; "Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Teşvik Rekabetinin Türk Kamu Mali Yapısı Üzerine Olası Etkileri: Türk Vergi Ve Teşvik Sistemine Yönelik Öneriler", **XIX. Türkiye Maliye Sempozyumu**, 10-14 Mayıs 2004, Antalya, <http://www.uludag.edu.tr/~malibesempozyumu>, 20.05.2004

öngörülmektedir. Dolayısıyla yatırım indirimi istisnası üzerinden, istisnadan yararlanıldığı yılda yapılacak olan gelir vergisi tevkifatı da kaldırılmıştır.

Bu düzenlemeye aynı doğrultuda, 4842 sayılı kanunla G.V.K.'na eklenen geçici 61. ve 62. maddelerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Geçici 61. maddeye göre eski hükümlere göre yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar ile bu maddenin yürürlük tarihinden önce gerçekleşen yatırımlar üzerinden hesaplanan ve kazancın yetersiz olması nedeniyle sonraki dönemlere devreden yatırım indiriminden yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın, dağıtılmasın % 19.8 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır. Yeni hükümlerin uygulandığı yatırımlarda, kâr dağıtımı yapılmadığı sürece yatırım indirimi istisnası üzerinden stopaj yapılmayacaktır.

G.V.K.'na eklenen geçici 62. maddeye göre ise, 31.12.2002 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde yararlanan yatırım indirimi istisnası ve geçici 61. madde kapsamında tevkifata tabi tutulmuş yatırım indirimi istisnası üzerinden, dağıtım aşamasında 94. madde uyanınca tevkifat yapılmaz. Yeni düzenlemeyle istisna kazançlar üzerinden yapılan tevkifat dağıtım aşamasına bırakılmıştır. Geçici 62. maddedeki düzenleme, daha önce tevkifata tabi tutulmuş istisna kazançların dağıtım aşamasında tekrar vergilenmesini önlemek amacıyla yöneliktir.¹³⁰

Yatırım indirimi uygulamasında tevkifat oranı kaldırılmış olmasına rağmen, yararlanan yatırım indirimine isabet eden kazançların dağıtılması durumunda kâr payına bağlı stopaj yapılması nedeniyle, yatırım indiriminin yeni sistemde tam anlamıyla vergiden uzak olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, yatırım indirimi uygulaması dolayısıyla bir yandan mükellefleri vergiden belirli oranda uzak tutarken, doğrudan yararlanan yatırım indirimi üzerinden bir vergi kesintisi yapılmasının öngörülmesi teorik olarak doğru görülmemektedir.¹³¹

Toparlamak gerekirse 4842 sayılı kanunla yapılan düzenlemeye göre yatırım indirimi istisnası üzerinden, istisnadan yararlanıldığı hesap döneminde gelir vergisi tevkifatı yapılmayacaktır. Geçiş dönemine ilişkin hükümler, G.V.K.'na eklenen geçici 61 ve 62. maddelerde yer almaktadır.

---

¹³⁰ SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 91

¹³¹ KAYNAK, a.g.m., s. 67

Aşağıda tablo halinde stopaj konusu gösterilmektedir.

1998 ve öncesi	1999 – 2002	2003'ten itibaren
Vergiden istisna kazanç olup olmadığına ve dağıtılıp dağıtılmadığına bakılmaksızın Gelir Vergisi Kesintisi yapılacak.	Vergiden istisna kazançlar üzerinden dağıtılsın dağıtılmasın, kurumlar vergisine tabi normal kazançlar üzerinden ise dağıtılması durumunda Gelir Vergisi Kesintisi yapılacak.	Kurumlar vergisinden istisna kazançlar üzerinden, 4842 sayılı kanun değişikliği ile 2003 ve sonraki dönemlerde yararlanılan yatırım indirimi üzerinden Gelir Vergisi Kesintisi yapılmayacak.

Stopaj konusunda şöyle bir örnek verebiliriz. (X) Ltd. Şti'nin 15.03.2002 tarihinde almış olduğu yatırım teşvik belgesi kapsamında 2003 yılı içinde yapmış olduğu yatırım harcaması tutarı 250 milyar'dır. Yatırım teşvik belgesinde yer alan yatırım indirim oranı % 100'dür. Mükellef kurumun 2003 yılı hesap dönemi faaliyetleri sonucunda elde etmiş olduğu kurum kazancı ise 320 milyardır.

Buna göre mükellef kurum kazancının yeterli olması nedeniyle 2002 yılında yapmış olduğu yatırım harcaması dolayısıyla yararlanacağı yatırım indirimi istisnası tutarı 250 milyardır. Söz konusu yatırım indirimi istisnası tutarı G.V.K. geçici 61. madde kapsamında % 19.8 oranında stopaja tabidir.

Diğer açıdan, örneğimizdeki mükellef, yapmış olduğu yatırım harcamaları 24.04.2003 (4842 sayılı kanun sonrası) tarihinden itibaren yatırım teşvik belgesi kapsamında indirimine konu harcama yaparsa yine stopaj yapılacaktır. 24.04.2003 tarihinden önce alınan yatırım teşvik belgesi kapsamında olduğundan, söz konusu tarih sonrası ya da öncesi yapılan yatırım harcamaları ile önceki dönemlerden devreden yatırım istisnaları üzerinden G.V.K. geçici 61. madde uyarınca % 19.8 oranında kesinti yapılacaktır.¹³²

¹³² Cem TEKİN, "4842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Uyarınca Yatırım İndiriminden Yapılacak Gelir Vergisi Tevkifatı", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, S. 183, Temmuz 2003, ss. 126-133

Örnekteki mükellef, yatırım teşvik belgesi kapsamında olmayan bir yatırım indirimine tabi bir harcama yaparsa, % 40 orana tabi olacağı gibi, stopaj da uygulamayacaktır.

Aşağıdaki tabloda eski hükümler ve yeni düzenleme karşılaştırılarak vergi yükü gösterilmiştir;¹³³

	GVK Ek: 1-6	GVK 19 (4842)
Kurum Kazancı (I)	2.000.000	2.000.000
Yatırım Harcaması (II)	1.000.000	1.000.000
Yatırım İndirimi Tutarı (III)	1.000.000	400.000
Matrah (IV=I-III)	1.000.000	1.600.000
Kurumlar Vergisi Oranı (V)	% 30	% 30
Kurumlar Vergisi (VI=VxIV)	300.000	480.000
Tevkifat Oranı (VII)	19.8	0
Tevkifat Tutarı (VIII=VIxIII)	198.000	0
Toplam Vergi	498.000	480.000

Görüldüğü gibi vergi yükü eski uygulamada daha fazladır.

3. Tevkifat Yapma ve Ödeme Zamanı

Son düzenlemeler neticesinde tevkifat yapılması, kurum kazançlarının dağıtılıp dağıtılmadığına göre tespit edilecektir. Kazanç dağıtımı yapılması halinde söz konusu kesintinin de yapılması gerekir. Yatırım indiriminden yararlanan kazancın beyanname verme süresinden önce dağıtılması, tevkifat yapma zamanını değiştirmez.¹³⁴

¹³³ ACAR, "Yatırım İndirimi...", a.g.m., s.184

¹³⁴ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 75

Yatırım indirimi uygulanan kazanç dağıtılırsa % 10 stopaj uygulanacak olup, bu stopaj sadece tam mükellef gerçek kişiler ile dar mükellef gerçek kişiler ve dar mükellef kurumlara yapılan kâr dağıtımını sırasında uygulanacaktır. Bunun haricindeki kurumlara yapılan dağıtımda stopaj hesaplanmayacaktır.¹³⁵

Buna göre hesap dönemi takvim yılı olan kurumların, yararlandıkları yatırım indirimi tutarı üzerinden, kurumlar vergisi beyannamesi verdikleri bir sonraki yılın Nisan ayında gelir vergisi tevkifatını yapmaları ve ertesi ayın (Mayıs) 20. gününe kadar muhtasar beyanname ile beyanda bulunmaları gerekir.

Kendilerine özel hesap dönemi tespit edilen kurumlar ise, kurumlar vergisi beyannamesini verdikleri ayda tevkifat yapmaları ve izleyen ayın muhtasar beyannamesi ile beyan etmeleri gerekir.¹³⁶

G.V.K.'nın 119. maddesine göre, aynı kanunun 94/6-b maddesine göre yapılacak tevkifatların, biri beyanname verme süresi içinde, diğerleri kurumlar vergisinin ikinci ve üçüncü taksitlerinin ödeme süreleri içinde olmak üzere üç eşit taksitte ödeneceği hükmü yer almaktaydı. Buna göre söz konusu stopaj,¹³⁷

Kurumlar vergisi mükelleflerinden takvim yılı hesap dönemini esas alan mükelleflerce, kurumlar vergisi beyannamesinin verileceği ertesi yılın Nisan ayına kadar kesinti yapmaları halinde, kesintinin tamamını Mayıs ayında muhtasar beyanname ile beyan edilerek bu sürede ödenmekteydi.

Kurumlar vergisi beyannamesinin verilme zamanı olan Nisan ayının sonuna kadar kâr dağıtımını yapılmaz, bu tarihten sonra kâr dağıtımını yapılırsa veya kurum yönetim organınca tayin edilen bir tarihte kâr dağıtımına karar verilirse, kâr dağıtımını yapılan tarihe kadar dağıtım yapılmamış sayılmakta, kâr dağıtımını sonrası ise yapıldığı ayı izleyen, bir sonraki ayın 20. gününe kadar muhtasar beyanname ile ödeme yapılmaktaydı.

Ancak, G.V.K.'nın 119. maddesindeki hüküm, 4842 sayılı kanunla 01.01.2004 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmış bulunduğundan, hesaplanan

---

¹³⁵ TURUT; a.g.m., s. 125, (dipnot)

¹³⁶ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 76

¹³⁷ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 76

stopaj tutarının tamamı kesinti yapılan ayı takip eden ayın 20. günü akşamına kadar beyan edilecek ve beyannamenin verildiği ayın 26. günü akşamına kadar def'aten (taksitsiz-peşin) ödenecektir.¹³⁸

T. KATMA DEĞER VERGİSİ KANUNU AÇISINDAN YATIRIM İNDİRİMİ

1. Katma Değer Vergisi Kanundaki Düzenleme

K.D.V.K.'nın 13. maddesine 4369 sayılı kanunla¹³⁹ eklenen (d) bendi uyarınca, yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizatın yurt içi teslimleri ile ithalatı K.D.V.'nden istisna edilmiştir.

Konuya ilişkin olarak yayımlanan 69 seri no'lu¹⁴⁰ K.D.V.K. Genel Tebliği'nde istisna konusu makine ve teçhizat için açıklamalarda bulunulmuştur. Buna göre, makine ve teçhizat, amortismanına tabi iktisadi kıymet niteliği taşıyan ve mal ve hizmet üretiminde kullanılan sabit kıymetlerdir. Bu çerçevede, takım tezgahları, dokuma tezgahları, jenaratörler, sanayii kalıpları gibi üretimde kullanılan makine ve teçhizat kapsama girdiğinden istisnadan yararlanacaktır. Sarf malzemeleri, demirbaşlar, yedek parçalar ise makine teçhizat kapsamına girmemektedir. Bu nedenle, telefon, hesap makinesi, masa ve benzeri kıymetler istisnadan yararlanamayacaktır.

Anılan tebliğe göre, kural olarak taşıt araçları da makine ve teçhizat kapsamına girmemektedir. Bu nedenle de otomobil, panel, arazi taşıtı, otobüs, kamyon, çekici ve benzerleri istisnadan faydalanamayacaklardır. Ancak, yüklü ağırlığı 45 tonu geçen kamyonlar, forkliftler, iş makineleri, vinçler, frigorifik (soğutuculu) kamyonlar için istisna kapsamında işlem yapılabilecektir. Hava, deniz ve demiryolu araçları da makine teçhizat kapsamına girmemektedir. Ancak kanununun 13/a maddesi çerçevesinde belirtilen şartların sağlanması halinde, diğer bir ifadeyle, faaliyetlerinin tamamı veya bir kısmı bu araçlarla ilgiliyse, bu araçlar için istisna uygulaması yapılabileceğine şüphe yoktur.

Tebliğ ile böyle bir düzenlemeye gidilmesinin yerinde olmadığı görüşünü desteklemekteyiz. Zira nakliye-taşıma sektöründe çalışan firmalara katma değer vergisi

¹³⁸ Selahattin TUNCER; "Kurum Kazançlarında Gelir Vergisi Stopajı", **Yaklaşım**, Yıl: 12, Sayı: 137, Mayıs 2004, ss. 9-15

¹³⁹ 29.7.1998 tarih ve 23417 no'lu mük. Resmî Gazete'de Yayınlanmıştır.

¹⁴⁰ 14.08.1998 tarih ve 23433 no'lu Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

istisnasından yararlanmamak koşuluyla teşvik belgesi verilebilmekteyken, bu şekilde şartlı teşvik belgesi verilmesinin yasal dayanağı yoktur. Nakliye-taşıma sektöründe yatırım teşvik belgesine bağlı olarak yapılan kamyon, otobüs ve benzeri taşıt aracı yatırımlarının da istisnadan yararlanması gerekir. Kanunla verilmiş bir hakkın tebliğ ile sınırlandırılması¹⁴¹ anayasa hükümlerine aykırıdır.

2. İstisna Uygulaması İçin Aranılan Koşullar

69 ve 87 Seri No'lu K.D.V.K. Genel Tebliği'ndeki açıklamalar uyarınca istisna uygulaması için aranılan koşullar şunlardır:

- Makine ve teçhizat mal ve hizmet üretiminde kullanılacak olmalıdır,
- İthalatı yapılacak makine ve teçhizat yatırım teşvik belgesi kapsamında olmalıdır,
- Yatırım teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizatın ithalatı belge sahibince yapılmalıdır.
- Belge sahibi kişiler katma değer vergisi yükümlüsü olmalıdır,
- İthalatı yapılacak makine ve teçhizat münhasıran indirim hakkı tanınan işlemlerde kullanılmalıdır,
- İstisna kapsamında mal ithal etmek isteyenler bağlı buldukları vergi dairesine başvurarak katma değer vergisi yükümlülüklerinin bulunduğu ve makine ve teçhizatı indirim hakkı tanınan işlemlerde kullanacaklarına dair aldıkları yazının noter ya da yeminli mali müşavir onaylı örneklerini gümrük idaresine ibraz etmelidir.

3. Son Düzenlemelerle İstisna Uygulamasının Durumu

4842 Sayılı kanununun 24. maddesi ile K.D.V.K.'na geçici 18. madde eklenmiştir. Bu madde ile K.D.V.K.'nın 13/d maddesine ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. K.D.V.K.'nın 13/d maddesi ile yatırım teşvik belgesi sahibi mükelleflere makine teçhizat

---

¹⁴¹ Gürol ÜREL, "Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamındaki Makine ve Teçhizat Teslimlerinde KDV İstisnası", **Vergi Dünyası**, S. 226, Haziran 2000, s. 27

teslimleri K.D.V.'nden müstesna tutulmuştur. 4842 Sayılı kanunla yapılan düzenlemeyle teşvik belgesine sahip olan, ancak K.D.V. mükellefiyeti bulunmayanlara da söz konusu istisnadan yararlanma hakkı getirilmiştir. Ayrıca bu uygulama kanunun yürürlük tarihi olan 24.04.2003 tarihinden önce yapılan teslimler için de uygulanacaktır.

Ancak K.D.V.K.'na eklenen geçici 18. maddede teşvik belgesiz yapılan yatırım harcamalarına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. G.V.K.'nda yapılan yeni düzenlemelerle teşvik belgesiz yapılan yatırım harcamaları gelir ve kurumlar vergisi açısından istisnadan yararlanabileceklerdir, ancak K.D.V. istisnasından yararlanamayacaklardır. Yatırım konusuna giren iktisadi kıymetlerin tesliminin K.D.V.'nden istisna olabilmesi için mükellefin teşvik belgesine sahip olması gerekmektedir. Görüldüğü gibi teşvik belgesi gelir ve kurumlar vergisi açısından önemini kaybetmekle beraber K.D.V. istisnası açısından önemini hala korumaktadır.¹⁴²

87 Seri No'lu K.D.V.K. Genel Tebliği uyarınca, 4842 sayılı kanunun yayım tarihi olan 24.04.2003 tarihinde yürürlüğe giren hükme göre, K.D.V. mükellefi olmayan yatırımcılara teşvik belgesine dayanarak 24.04.2003 tarihine kadar (bu tarih dahil) yapılan teslimler K.D.V.K.'nın 13/d maddesindeki istisna kapsamında mütalaa edilecektir. Bu nedenle K.D.V. mükellefiyeti bulunmayanlara 24.04.2003 tarihine kadar yapılan makine teçhizat teslimleri nedeniyle tarhiyat yapılmayacak, yapılmış olan tarhiyatlar V.U.K.'na göre düzeltilerek red ve iade edilecek, satıcının bu tarhiyatlar nedeniyle yargı yoluna başvurmuş olması halinde ise ihtilaftan vazgeçilecektir.

Diğer yandan, 24.04.2003 tarihinden sonra, K.D.V. mükellefiyeti olmayan veya makine teçhizatı münhasıran indirim hakkı tanınmayan işlemlerde kullanacak olanlara yapılacak teslimlerde ve bu malların ithalinde, teşvik belgesinde aksine belgeler bulunsa bile K.D.V. uygulanacaktır. İstisna kapsamında mal satın almak isteyen alıcılar, bağlı oldukları vergi dairesine başvurarak, katma değer vergisi mükellefiyetlerinin bulunduğu ve makine teçhizatı indirim hakkı tanınan işlemlerde kullanacaklarına dair bir yazı alarak, noter veya Y.M.M. onaylı örneklerini gümrük idarelerine veya yurt içindeki satıcılara ibraz edeceklerdir. Gümrük idareleri ve yurt içindeki satıcılar 69 seri no'lu K.D.V.K. Genel Tebliği'ndeki diğer şartlar yerine gelmeden ve bu belge ibraz

---

¹⁴² SARKIN, "Yatırım İndirimi İstisnasında...Düzenlemeler-II", a.g.m., s. 91

edilmeden istisna kapsamında işlem yapmayacaklardır. Satıcıların kendilerine ibraz edilen bu belgeyi V.U.K.'nun muhafaza ve ibraz hükümlerine göre saklamaları gerekmektedir.

4. İstisna Kapsamında İşlem Yapan Satıcıların Durumu

Satıcılar tarafından istisna kapsamında yapılan teslimlere ilişkin bedeller, K.D.V. beyannamesinin 41. satırında gösterilmek suretiyle matrahtan düşülecektir. Ayrıca bu dönem beyannamesine istisnayı belgelemek üzere, örneği 69 Seri No'lu K.D.V.K. Genel Tebliği'nde yer alan form doldurularak eklenecektir.¹⁴³

İstisna, K.D.V.K.'nun 32. maddesine göre tam istisna mahiyetindedir. Tam istisna (indirimli istisna), teslim edilen mallar ve ifa edilen hizmetlerden vergi alınmaması yanında mal ve hizmetlerin bünyelerinde bulunan K.D.V.'nin teslim veya ifa eden tarafından indirilmesi şeklinde ortaya çıkar.¹⁴⁴ Dolayısıyla bu istisna kapsamında işlem yapan satıcılar, bu malların edinimi dolayısıyla yükledikleri K.D.V.'ni genel esaslara bağlı kalmak şartıyla indirim konusu yapacaklar, indirimin mümkün olmaması halinde nakden veya mahsuben iade talep edeceklerdir. Diğer yandan, istisna kapsamında işlem yapıldığı dönemde K.D.V. beyannamesinde ödenecek vergi çıkmış ise, satıcı bu şekilde sattığı kıymet için yüklediği K.D.V.'ni indirimle gidermiş, iade gereği ve imkanı kalmamış demektir.¹⁴⁵

Şayet ilgili dönemde, indirimle giderilmemiş K.D.V. bulunuyorsa, satıcının nakden veya mahsup suretiyle iade alması mümkündür. Bununla birlikte bu durumda, satıcının iade hakkını kullanmaması da mümkündür. Bu aşamada satıcı iade hakkını devrolan K.D.V. olarak kullanmış olacak ve izleyen dönemlerde indirim konusu yapabilecektir. Satıcı bu şekilde istemez, iade isteyecekse istisna kapsamında teslim ettiği makine ve teçhizat için yüklediği K.D.V.'ni genel usullere göre hesaplayacak ve K.D.V. beyannamesinin 42. bölümünde gösterecektir.¹⁴⁶ Bu takdirde beyannameye

---

¹⁴³ ÜREL, a.g.m., s. 27

¹⁴⁴ ŞENYÜZ, a.g.e., s. 413

¹⁴⁵ ÜREL, a.g.m., s. 27

¹⁴⁶ ÜREL, a.g.m., s. 27

ayrıca, alış-satış faturalarının (imalatçılar sadece satış faturalarını) fotokopileri veya bu faturaların dökümünü gösteren bir liste eklenecektir.

İade uygulaması için mükellefin dilekçeyle başvurusu gerekmektedir. Mükellef iadenin nakden ödenmesini isteyebileceği gibi kendi vergi borçlarına mahsuben yapılmasını da isteyebilir.

Konuyla ilgili olarak yayımlanan 73 Seri No'lu K.D.V.K. Genel Tebliği'ne göre, her bir dönem itibarıyla nakden iadesi istenen K.D.V. tutarının 200.000.000 TL'sini aşmaması şartıyla, mükellefin nakden iade talebi vergi dairesince yerine getirilecektir. Bu durumda mükellef vergi dairesinin istediği belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir. Gerekli incelemeler neticesinde iade işlemi teminat ve inceleme raporu aranmaksızın yerine getirilecektir.

Nakden iadesi istenen tutarın 200.000.000 TL'sini aşması durumdaysa, iade işlemi aşan kısım için teminat verilmesiyle yerine getirilecektir. Bu durumda mükellef ayrıca konuya ilişkin olarak vergi incelemesine sevk edilecek ve inceleme raporunun sonucuna göre teminat çözülecektir. İnceleme raporunun zamanlaşımı süresi içinde vergi dairesine ulaşmaması halinde de teminat mektubu çözülecektir. Nakden iade işlemlerinin Y.M.M. raporuna göre de yerine getirilmesi mümkündür. 72 Seri No'lu K.D.V.K. Genel Tebliği uyarınca, ihracattan doğan K.D.V. iadelerinin Y.M.M. tasdik raporuyla yerine getirilmesine ilişkin sınırlar geçerli olacaktır. 23 Seri No'lu S.M., S.M.M.M., Y.M.M.K. Genel Tebliği'ne göre, 15.000.000.000 TL'na kadar olan iade talepleri, teminat mektubu ve inceleme raporu aranmaksızın yeminli mali müşavir raporuna göre yerine getirilecektir. Ayrıca Y.M.M. ile tam tasdik sözleşmesi yapan mükellefler ise hiçbir miktar sınırlaması olmaksızın, Y.M.M. raporuna göre nakden iade alabileceklerdir.

Teminat mektubu vermeyen ve Y.M.M. tasdik raporu da ibraz etmeyen mükelleflerin 200.000.000 TL üzerindeki nakden iade talepleri, yapılacak vergi incelemesi sonucu düzenlenecek inceleme raporuna göre getirilecektir.

5. Harcamanın Yatırım Teşvik Belgesinde Öngörüldüğü Şekilde Gerçekleşmemesi

K.D.V.K.'nın 13/d maddesinde, yatırım teşvik belgesinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmemesi durumunda zamanında alınamayan verginin vergi ziyai cezası uygulanarak gecikme faizi ile birlikte alıcıdan tahsil edileceği hükme bağlanmıştır.

Yatırım teşvik belgesinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmemesi ibaresinin yatırım teşvik belgesinde yazılı kayıt ve koşullara uygun olarak gerçekleştirilmemiş olmasını ifade etmektedir. Bu durumda söz konusu ibarenin içerdiği anlama ilişkin olarak tereddüt olmaması gerekir.¹⁴⁷

U. YATIRIM İNDİRİMİ İÇİN YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİR TASDİK RAPORU DÜZENLEME UYGULAMASI

1. "Tasdik" Kavramı

3568 Sayılı Kanunun 12 nci maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak hazırlanan "Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konulan ve Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in¹⁴⁸ 4. maddesinin ilk fıkrasında tasdik kavramı; "Gerçek veya tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işletmelerinin yeminli mali müşavirlerce denetleme ilke ve standartlarına göre uygunluk yönünden incelenmesi, bu inceleme sonuçlarına dayanılarak tasdik kapsamına giren konuların ve belgelerin gerçeği yansıtip yansıtmadığının imza ve mühür kullanmak suretiyle tespiti ve rapora bağlanması" şeklinde tanımlanmıştır.

7. maddesinde tasdik işlemi yapılırken aranacak asgari bilgi ve şekil şartları ile tasdike ilişkin diğer usul ve esasların Maliye Bakanlığınca çıkartılacak tebliğlerle belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Bu yetkiye dayanılarak Maliye Bakanlığınca çeşitli tarihlerde yayımlanan tebliğler ile tasdik konusuna giren konu ve işlemler ve tasdik ile ilgili diğer hususlar açıklanmıştır.

¹⁴⁷ Cahit YERÇİ, "Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Yapılan Makine ve Teçhizat İthalatında Katma Değer Vergisi İstisnası", **Vergi Dünyası**, S. 267, Kasım 2003, ss. 131-134

¹⁴⁸ 30.07.1995 tarihli ve 22359 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmü ile de, tasdik kavramının tanımında geçen denetleme ilke ve standartlarından, konu ile ilgili olarak Maliye Bakanlığı tarafından tebliğler ile yapılan düzenlemeler ve esasların anlaşılması gerektiği açıklığa kavuşturulmuştur. Maliye Bakanlığı kendisine tanınan yetkilere dayanarak bu konuda tebliğler yayınlamıştır.

2. Yatırım İndirimi İstisnası Tasdik Raporu İçin Yasal Hadler

Yatırım indirimi uygulaması, 3568 sayılı kanuna¹⁴⁹ ilişkin 7 seri no'lu tebliğ¹⁵⁰ ile, Y.M.M. tasdiki kapsamına alınmış, bu tebliğde 2.5 milyar TL olarak belirlenen tasdik sınırı, mütekkip 13, 20 ve 25 no'lu tebliğler ile 100 milyara çıkarılmıştır. 18 no'lu tebliğde¹⁵¹ belirtildiği üzere de tam tasdik sözleşmesi yapanlarda bu sınırlar dikkate alınmayacaktır. Ancak, bu mükelleflerin yatırım indirimi istisnasına konu teşkil eden işlemlerine, tam tasdik raporunun ayrı bir bölümünde yer verilmesi gerekmektedir.¹⁵² Bu konuda 32 Seri No'lu S.M., S.M.M.M., Y.M.M.K., Genel Tebliği ile, gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri, yatırım teşvik belgesine bağlı olan proje tutarları toplamı 250 milyar TL'sini aşan yatırımları nedeniyle yıllık beyannamelerinde yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmek için, bu sınırı aşan yatırım indirimine konu harcamaları yeminli mali müşavirlerce tasdik ettirilme zorunluluğu getirilmiştir.¹⁵³ Bununla birlikte, Maliye Bakanlığı'nca 27.03.2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 35 sıra no'lu genel tebliğle bu konu yeniden değerlendirilmiştir. Bu yeni genel tebliğ ile yatırım indirimi istisnasından yararlanan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 2003 yılında gerek Gelir Vergisi Kanunu'nun yatırım indirimini yeniden düzenleyen 19. maddesi kapsamında gerek 24.04.2004 tarihinden önce yürürlükte bulunan ek 1-6 maddeleri kapsamında yaptıkları yatırım harcamalarının 250 milyar lirayı aşması halinde istisnadan yararlanmaları tasdik raporu¹⁵⁴ ibrazı koşuluna bağlanmıştır. Bu düzenlemeye göre, 250 milyar liranın altında kalan yatırım harcamaları için tasdik raporu alınması zorunlu değildir.

¹⁴⁹ 13.6.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁰ 30.01.1993 tarih ve 21481 no'lu Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵¹ 30.07.1995 tarih ve 22359 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵² Bumin DOĞRUSÖZ; "Yatırım İndiriminde Tasdik Koşulu", *Dünya*, 05.04.2004

¹⁵³ 26.01.2002 tarih ve 24652 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵⁴ Yatırım İndirimi Tasdik Raporu (EK-1) çalışmanın sonunda ek olarak sunulmuştur.

Diğer yandan bu yeni belirlenen "250 milyar lira" sınır, istisna olarak beyan olunacak harcama tutarına göre belirlendiğinden, bir mükellefin hem yeni rejim hem de eski rejim kapsamında yatırımları bulunması halinde sınır, ayrı ayrı uygulanamayacak, her iki rejim kapsamında yapılan yatırım harcamalarının toplamına uygulanacaktır. Burada sınırın artık yatırım harcama tutarına göre belirlenmesi dolayısıyla, 2003 yılında yatırım harcama tutarı 250 milyar lirayı aşanların, kazanç yetersizliği dolayısıyla istisnadan kısmen yararlanmaları halinde de tasdik raporu almaları zorunluluğu doğmaktadır. Zira rapor şartı, istisnadan kazanç yeterliliğine göre yararlanma şartına bağlı değildir. Sınır geçen tutarda harcaması bulunan mükelleflerin, kazanç yetersizliği dolayısıyla yararlanamadıkları yatırım indirimi tutarından izleyen yıl devren yararlanmak istemeleri halinde, harcamanın yapıldığı yılda sınır geçildiği halde rapor alınmamış olması dolayısıyla, bu istekleri kabul görmeyebilir. Ancak bu konunun, bir başka deyişle tasdik raporu alınması koşullarının, anılan sınır geçen tutarda harcama yapılmasından başka, bu tutarda istisnadan yararlanabilmeye de bağlı olup olmadığı konusunun, Maliye Bakanlığı'nca açıklığa kavuşturulmasında yarar vardır. Yatırım indirimi için öngörülen diğer şartlar yerine getirilmiş olsa dahi tasdik zorunluluğu getirilen "yatırım indirimi" istisnasına konu teşkil eden işlemlerin yeminli mali müşavirlere tasdik ettirilmemesi veya tasdik raporunun süresinde ibraz edilmemesi halinde istisnadan yararlanılması mümkün değildir. Tasdik raporlarının ilgili yıl gelir ve kurumlar vergisi beyannameleri ile birlikte veya beyannamenin verildiği ayı takip eden iki ay içinde verilmesi gerekmektedir.¹⁵⁵

3. Yatırım İndirimi Tasdik Raporunun Mahiyeti ve İşlemler

Belirlenen kanuni tutar, proje tutarı ile ilgilidir. Proje bu tutarı aşıyorsa, fiilen kullanılan yatırım indirimi de varsa tasdik zorunluluğu bulunmaktadır. 32 Seri No'lu tebliğ düzenlemesine göre bu parasal sınırlar, Bakanlıkça özel bir belirleme yapılmadığı takdirde her yıl bir önceki yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak uygulanacaktır. Bu şekilde yapılacak hesaplamada 1 milyar TL'sından daha düşük olan tutarlar dikkate alınmayacaktır.

---

¹⁵⁵ DOĞRUSÖZ; a.g.m.

Yatırım indirimi tasdik raporları, 3568 sayılı kanuna ilişkin 25 Seri No'lu tebliğ¹⁵⁶ göre, yatırım indirimine konu harcamaların gerçekleştirildiği dönemler için gerçekleştirilecektir.

Yatırım harcamasının yapıldığı dönem için düzenlenen tasdik raporunda;

- Yatırım indiriminden yararlanılabilecek harcama tutarına,
- Bir önceki yıl öngörülen yatırım harcaması üzerinden yatırım indiriminden yararlanılmış olması halinde, harcama tutarı da dikkate alınarak öngörülen yatırım indirimi uygulamasının doğruluğuna
- Bu dönem için yararlanılabilecek yatırım indirimi tutarına

ilişkin açıklamalara yer verilecektir.

Gelir ve kurumlar vergisi beyannameleri ile eklerinin tasdikine ilişkin olarak yeminli mali müşavirlerce düzenlenen sözleşmelerin, mükellefin bağlı oldukları vergi dairelerince bilinmemesi uygulama da çeşitli sıkıntılara mahal vermiş dolayısıyla 25 Seri No'lu tebliğ ile düzenleme yapılmıştır. Buna göre, 1.1.2000 tarihinden itibaren yeminli mali müşavirler, sözkonusu sözleşmeleri, sözleşme düzenledikleri mükellefin bağlı olduğu vergi dairesine, sözleşme düzenlenmesi gereken sürenin bitimini takip eden ayın son gününe kadar bir yazı ile bildireceklerdir. Yazıya yapılan sözleşmenin ilk sayfasının fotokopisini de ekleyeceklerdir.

Düzenlenen sözleşmenin daha sonra taraflarca feshedilmesi halinde de durum yeminli mali müşavirlerce fesih tarihini izleyen bir ay içerisinde ilgili vergi dairesine bildirilecektir. Bildirimlerin posta ile yapılması durumunda taahhütlü olarak gönderilmesi gerekmektedir. Düzenlenen sözleşmelerin Bakanlığa, meslek odaları aracılığıyla bildirilmesine ilişkin uygulama eskisi gibi devam edecektir.

Yatırım indirimi harcama esasına göre uygulandığı için, yani her yıl yapılan yatırım harcamaları üzerinden hesaplama yapılarak, varsa o yıl kazancından geçmiş beş yıllık zararlarla diğer istisnaların indirilmesinden sonra kalan kazançlara uygulanması gerekmekte ve imkan bulunmasına rağmen yararlanılmayan istisna tutarı, müteakkip yıl

---

¹⁵⁶ 30.12.1999 tarih ve 23922 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

kazançlarından indirilememektedir. İndirim hakkı yararlanılmayan yıllarda tasdik raporu şartı olmamakla beraber, müteakkip yıllarda indirim hakkından yararlanıldığı takdirde, daha önce rapora bağlanmamış olan o dönem ve geçmiş dönem yatırım harcamaları için tasdik raporu alınması ve ibrazı zorunludur.

Yatırımlar sırasında, kazançların müsait olmaması sebebiyle indirim hakkının hiç kullanılmaması, tüm indirim hakkının yatırım bittikten sonra yararlanılacak olması halinde de, tasdik raporunu veya rapora istinaden indirim hakkının kullanıldığı beyanname ekinde vergi dairelerine verilmesi durumunda, müteakkip dönemlerde verilecek yıllık beyannamelerde indirim konusu yapılacak olan, bu raporların kapsamına dahil yatırım indirimi için, ayrıca ve yeniden tasdik raporuna ihtiyaç yoktur. Bunun nedeni, tasdik raporlarının beyannamede yer alan matrahın doğruluğunu değil, sadece kazançtan indirilecek olan yatırım indirimi tutarının gerçeğe uygunluğunu tasdike yönelik olmasıdır.¹⁵⁷

Yatırım tamamlanmadan veya tamamlandıktan sonra tasdik raporu alınmasının ve alınacak raporun yatırım indirimi istisnasından bilfiil yararlanılacak yıldan önce vergi dairesine verilmesinin ne olacağı hakkında açıklama yoktur. Ancak, gerek tasdik raporunun mahiyeti ve görevi, gerek geçmiş incelemeler sırasında verilmiş uygulama sonuçlarına göre, bu şekilde uygulamaya engel bulunmadığı, aksine bu şekilde bir uygulamanın işin gereğine çok daha uygun düşeceğini ifade etmek mümkündür. Bunun yanında düzenlemelere bakıldığında, yatırımın tamamlanmasını müteakip alınan tasdik raporlarının vergi dairesine verilmesinden sonra, devam eden yıllarda rapor verilmesine gerek olmadığı belirtilmiş olması da bu hususu onaylamaktadır. Özetle, tasdik raporunun tanzim ve tevdi tarihinin erken olması mümkündür.¹⁵⁸

4. Yeminli Mali Müşavirlerin Yapacakları Araştırma ve İncelemeler

35 Seri No'lu tebliğde yer alan açıklamalara göre yeminli mali müşavirler yatırım indirimi istisnası tasdik incelemeleri yaparken yeterli miktarda güvenilir kanıt toplamakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için, diğer kanıt toplama

---

¹⁵⁷ MAÇ-TURAN, a.g.m., s.7

¹⁵⁸ MAÇ-TURAN, a.g.m., s.7

ve denetim teknikleri yanında, rapor dispozisyonunda¹⁵⁹ yer alan hususlar da dikkate alınarak aşağıda belirtilen araştırma ve incelemelerin yapılması zorunludur.

a. Karşıt inceleme

Yeminli mali müşavirlerin yatırım indirimi istisnası tasdiki çalışmalarında karşıt inceleme yapması zorunludur. Karşıt incelemelerin 27¹⁶⁰ ve 29¹⁶¹ Sıra No'lu S.M., S.M.M.M. ve Y.M.M.K. Genel Tebliğlerinde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Karşıt incelemede amaç tasdike konu işlemin gerçek mahiyetinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır.

Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları ve Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 14. maddesinde yeminli mali müşavirlerin tasdik konusu ve kapsamı ile ilgili yeterli miktarda güvenilir kanıtları toplamak zorunda oldukları belirtilmiş, "Denetim Teknikleri" başlıklı 15 inci maddesinin (d) bendinde ise işletme kayıtlarında yer alan hususların ilgili üçüncü şahıslar nezdindeki defter ve belgeler üzerinde araştırılarak tespit edilmesi de denetim teknikleri arasında sayılmıştır.

27 Seri No'lu tebliğe göre, karşıt incelemeler kural olarak tasdik işlemini yapan yeminli mali müşavir tarafından yerine getirilecektir. Ancak, nezdinde karşıt inceleme yapılacak mükellefin yeminli mali müşavir ile süresinde düzenlenmiş tam tasdik sözleşmesinin bulunduğu hallerde karşıt incelemelerin teyit yazısı alınması suretiyle yapılması da mümkündür. Yeminli mali müşavirler teyit vermek amacıyla yaptıkları karşıt incelemelerde işlemlerini tasdik ettikleri mükellefe mal veya hizmet satan mükellefler nezdinde inceleme yapmakla yükümlü olacaklardır. Daha alt kademelerdeki incelemeler, teyit isteyen yeminli mali müşavir tarafından yapılacaktır. Bununla birlikte, yeminli mali müşavirlerin kendi aralarında anlaşmaları halinde sözkonusu alt kademe incelemelerinin de teyidi veren yeminli mali müşavir tarafından yapılması mümkün bulunmaktadır. Bu taktirde yapılan karşıt inceleme ile ilgili sorumluluk incelemeyi yapan yeminli mali müşavire ait olacaktır.

---

¹⁵⁹ Rapor Dispozisyonu (EK-2) çalışmanın sonunda ek olarak sunulmuştur.

¹⁶⁰ 06.12.2000 tarih ve 24252 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶¹ 02.03.2001 tarih ve 24334 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tasdike konu işlemin gerçek mahiyetinin ortaya çıkarılması incelenen işlemin özelliğine, kullanılan yöntem ve mükelleflere göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle, bu konudaki sorumluluk yeminli mali müşavire ait olmak üzere karşıt incelemenin hangi aşamaya kadar yapılacağına kural olarak incelemeyi yapan yeminli mali müşavir karar verecektir. Bununla birlikte, hem tam tasdik işlemlerinde hem de K.D.V. iadesi tasdik işlemlerinde yeminli mali müşavirler en az işlemlerini tasdik ettikleri mükellefe mal veya hizmet satan mükelleflerin kayıtlarına inip gerekli karşıt incelemeyi yapmakla yükümlüdürler. Yeminli mali müşavirlerin müteselsil sorumluluk, disiplin hükümleri ve diğer yaptırımlarla karşılaşmamaları açısından karşıt incelemeler konusunda gerekli titizliği göstermeleri ve gerektiği kadar alt kademeye inerek inceleme yapmaları gerekmektedir.

Sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenlenmesi veya kullanılması ihtimalinin bulunduğu haller ile benzeri diğer şüpheli durumlarda yeminli mali müşavirler herhangi bir kademe sınırlaması olmaksızın işlemin gerçek mahiyetini ortaya çıkarıncaya kadar alt kademelere inceklerdir.

b. Üretici veya ithalatçı firma bilgileri ve diğer belgeler

Yeminli mali müşavirler yatırım indirimi istisnası incelemelerinde satın alınan amortisman tabii iktisadi kıymeti üreten veya ithal edilmiş ise ihraç eden firmaya ilişkin; firma ünvanı, adres, telefon, faks, varsa e-posta, internet ağı gibi bilgileri araştırılacaktır. Yurtdışındaki ihracatçının iktisadi kıymeti bir başka ülkeden alarak ihracat yapıyor olması halinde ihracatçı bilgileri yanında menşe ülkesindeki üreticinin belirtilen bilgilerini de elde etmeye çalışılacaktır.

Yatırımla ilgili varsa, fizibilite raporu ve üretici belgesi, taşıma belgesi, montaja ilişkin bilgi ve belgeler ile ithal edilmiş ise eşyanın gümrük hattından geçiş belgesi örneklerinin doğruluğu araştırılacak ve raporun ilgili bölümlerinde bu konuda yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilecektir.

c. Yatırım harcamalarına ilişkin borçlanma ve/veya ödeme bilgi ve belgeleri

İktisadi kıymetlere ilişkin olarak yapılan ödeme ve/veya borçlanma bilgi ve belgeleri (sözleşme, banka havalesi, çek vb.) ile borç-alacak ilişkileri irdelenerek

birbirlerini doğrulayıp doğrulamadıkları araştırılacaktır. Ayrıca, tevsik zorunluluğu kapsamında bulunan ödemelerin V.U.K.'nın mükerrer 257. maddesi hükmü uyarınca yayımlanan 320¹⁶², 323¹⁶³ ve 324¹⁶⁴ Sıra No'lu V.U.K. Genel Tebliği hükümlerine uygun olarak yapıp yapılmadığı kontrol edilecektir.

d. Kullanıma hazır halde bulunma

Yatırım indirimi istisnasına konu iktisadi kıymet, yatırım yapıldığı yerde fiziki olarak gözlem suretiyle kontrol edilecek, iktisadi kıymetin yeni olduğu, kullanıma hazır olduğu veya kullanılmaya başlandığı tespit edilecektir.

e. Harcamalarla ilgili diğer belgelerin incelenmesi

Yatırım indirimi istisnasına konu harcamalarla ilgili karşıt inceleme yapılması zorunlu olmayan belgelerle diğer belgelerin de hukuki geçerliliği ve gerçek durumu yansıttığı tespit edilecek ve şüphelenilen durumlarda ilgili mükellefler hakkında vergi daireleri ve diğer kamu idarelerinden bilgi alınarak gerekli araştırma yapılacaktır.

5. Yatırım İndirimi İstisnası Tasdik İşlemlerinde Yeminli Mali Müşavirlerin Sorumluluğu ve Yaptırım Durumu

Yeminli mali müşavirlerin yapacakları tasdik incelemelerinin amacı vergi istisnasından faydalanmak için gerekli koşulların yerine getirilip getirilmediğini ve vergi matrahını oluşturan gelir ve kurumlar vergisi beyanlarının doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamaktır. Bu nedenle yeminli mali müşavir gerçek durumu tespit etmek için her türlü inceleme tekniklerini kullanmak zorundadır. İmza ve mühür kullanmak suretiyle tasdik yapan ve tasdik raporu düzenleyen yeminli mali müşavirler tasdik kapsamı ile sınırlı olmak üzere tasdikin doğruluğundan sorumludurlar. Bu bağlamda yeminli mali müşavirler, yaptıkları tasdikin doğru olmaması halinde ziyaa uğratılan vergilerin ve kesilecek cezaların ödenmesinden yükümlü ile beraber müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulmaktadır.¹⁶⁵

¹⁶² 04.07.2003 tarih ve 25158 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶³ 01.08.2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶⁴ 28.10.2003 tarih ve 25273 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶⁵ Veyis SEVİĞ; "Yatırım İndirimi ve Tasdik Raporu Koşulu", *Dünya*, 07.04.2004

Bu konuda son olarak belirtilecek önemli bir noktada tasdik işlemlerinin yaptırılmaması neticesinde karşılaşılabilecek yaptırımlardır. V.U.K. mük. m. 277/2'ye göre, vergi kanunlarında yer alan muafiyet, istisna, yeniden değerlendirme, zarar mahsubu ve benzeri hükümlerden yararlanılmasını yeminli mali müşavirlerce düzenlenen tasdik raporu ibraz şartına bağlamaya Maliye Bakanlığının yetkili olduğu belirtilmiştir. Buna ilaveten, yararlanılması yeminli mali müşavirlerce düzenlenen tasdik raporu ibraz şartına bağlanan konularda tasdik raporu zamanında ibraz etmeyen mükelleflerin tasdike konu haktan yararlanamayacakları belirtilmiştir. Dolayısıyla yeminli mali müşavirlerce tasdiki zorunlu olan işlemlerde, tasdik işleminin yaptırılmaması halinde mükellefler tasdike konu haklardan yararlanamayacaklardır. Diğer bir deyişle tasdik yapılmazsa, uygulamalar geçersizdir. (25 Seri No'lu tebliğ)

V. YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASININ DİĞER İNDİRİM VE İSTİSNALAR KARŞISINDAKİ DURUMU

1. Yatırım İndirimi İstisnasını Uygulama Sırası Konusunda Mükellefin Tercihi

4842 sayılı kanunla değişen ve G.V.K: m.19'da yeniden oluşturulan yatırım indirimi müessesesinin uygulanması sırasında yeni ve eski hükümler arasında çeşitli yönlerden geçiş hükümleri de düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerden biri de hem eski hem de yeni hükümlere göre harcama yapan mükelleflerin durumlandırılmasıdır. Bu harcamaların nasıl değerlendirileceği ve indirim tabi tutulacağı hakkında 23 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri'nde¹⁶⁶ yer verilmiştir.

Buna göre, öncelikle eski ve yeni düzenlemeye tabi harcamalar iki gruba ayrılacaktır:

- Eski düzenlemeye tabi yatırım harcamaları grubu, teşvik belgesi kapsamında önceki yıllarda yapılan harcamalar ile cari yılda yapılan harcamalardan,

---

¹⁶⁶ Maliye Bakanlığı, Gelirler Genel Müdürlüğü, Gelir Vergisi Sirküleri, G.V.K.-23/2004-15, 14.04.2004

- Yeni düzenlemeye tabi yatırım harcamaları grubu ise, G.V.K.'nın 19 uncu maddesi kapsamında 24/04/2003 tarihinden sonra yapılmış olan harcamalardan oluşturulacaktır.

Mükellefler bu iki gruptan hangisine öncelik vereceklerini kendileri kararlaştıracak ve tercihlerini sonraki vergilendirme dönemlerinde de devam ettireceklerdir. 1 numaralı Gelir Vergisi Sirkülerinin 8 inci bölümündeki yatırım indirimini uygulama sırası, her iki gruba dahil harcamalar için grup içi sıralamayı belirlemede dikkate alınacaktır.

Bu bağlamda, geçici vergi dönemlerinde zorunlu olarak eski hükümlere tabi yatırım indirimi istisnasından yararlanan mükelleflerin, 2003 yılına ait beyannamelerinde yararlanacağı istisnanın tamamını, geçici vergi dönemlerinde yararlandıkları yatırım indirimini dikkate almaksızın, 24/4/2003 tarihinden sonraki harcamalardan oluşturmaları mümkündür. Ancak, yeni düzenlemeye tabi harcamaların indirilmesinden sonra kalan bir tutarın bulunması halinde, eski düzenlemeye tabi yatırım harcamalarının indirilebileceği tabiidir.

24.4.2003 tarihinden önceki dönemlerde gerçekleştirilmiş fakat indirilememiş yatırım harcamalarına yeni hükümlerin uygulanması mümkün bulunmamaktadır.

2. Başka İstisnaların Bulunması Halinde Mahsup Sırası

Yatırım indirimi istisnasına ilişkin mevcut iki önemli özellik söz konusu müessesenin vergi matrahından indirimde mahsup sırasını önemli hale getirmektedir. Sözü edilen özellikler şöyle sıralanabilir;¹⁶⁷

Birincisi; yatırım indirimi müessesesinin, ancak bir kazanç mevcut olması durumunda uygulanabilecek bir vergi istisnası olması;

İkincisi; yatırım indiriminin herhangi bir süreyle sınırlı olmaksızın uygulanabilmesidir.

Yatırım indiriminin mahsubunda süre kısıtlanması bulunmaması ve süreklilik halindeki endeksleme uygulaması nedenleriyle, diğer istisnaların yatırım indirimine göre

---

¹⁶⁷ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s. 99

öncelikli mahsubu mükelleflere önemli avantajlar sağlayacaktır. Bu doğrultuda, vergi idaresi de konuya bu açıdan yaklaşmış ve 187 No'lu G.V.K. Genel Tebliği'nde; mükelleflerin yatırım indirimi dışında uygulamaları gereken başka indirim ve istisnaların da bulunması durumunda, önce diğer istisnaların, daha sonra ise yatırım indirimi istisnasının uygulanacağını belirtmiş bulunmaktadır.

Yatırım indiriminde temel prensip, kazancın elverişli olduğu ilk yılda indirimin uygulanmasıdır. Ancak, yatırım indirimi yanında diğer istisna ve indirimlerin de bulunması durumunda yatırım indiriminin yapılan harcamalara bağlı bir indirim olması nedeniyle, (1) önce kazanç istisnası, (2) sonra hasılat istisnası ve (3) daha sonra da harcamalara bağlı istisna ve indirimler ve yatırım indirimi, ilgili kazançtan indirilecektir.¹⁶⁸

3. Geçmiş Yıl Zararlarının Bulunması Halinde Mahsup Sırası

Gelir vergisi, mükelleflerin G.V.K. m.2'de yazılı kazançları üzerinden alınmaktadır. Kanununun 85. maddesinde, farklı gelir unsurlarından oluşan vergiye tabi gelirin toplanmak suretiyle vergilendirilmesi, 89. maddesinde ise; geçmiş yıl zararlarının toplam gelirlerden mahsubu öngörülmektedir.

Diğer taraftan, gelir vergisi mükelleflerinde yatırım indirimi, ticari veya zirai kazançtan indirilebilmekte, bunların dışında, diğer gelir unsurlarından indirimi ise mümkün bulunmamaktadır.

Bu düzenlemelere göre, gelir vergisi mükelleflerinin sırasıyla; (1) Vergiye tabi gelir unsurlarının tespiti; (2) Beyan edilecek gelirlerin, ticari kazancın tespitinde dikkate alınacak yatırım indirimi de dikkate alınmak suretiyle bir araya getirilmesi ve bu şekilde indirimler öncesi toplam gelir tutarına ulaşılması; (3) Geçmiş yıl zararlarının gelir unsurları itibarıyla ayırım yapılmaksızın toplam gelirden düşülerek gelir vergisi matrahının hesaplanması gerekmektedir.

Maliye Bakanlığı bünyesinde bulunan Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu'nca da; yatırım indiriminin öncelikle ilgili olduğu zirai ya da ticari kazançta

---

¹⁶⁸ HUK Danışma Komisyonu'nun 07.05.1985 tarih ve 263/3 genel sıra no'lu kararı, aktaran, KAPLAN, a.g.m., s. 159

uygulanması gerektiği, zarar mahsubunun ise, bu işlemten sonra, kazanç ve iratların toplanması sırasında yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.¹⁶⁹

Kurumlar vergisi mükellefleri açısından konuya bakıldığında; geçmiş yıl zararlarının, K.V.K.'nun 14/7.maddesi hükmü uyarınca, kurum kazancından indirilebilecek bir gider niteliğinde olması dolayısıyla, beyannameye intikal ettirilen kurum kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınacağı ve bir istisna olan yatırım indiriminin beyanname üzerinden daha sonra indirileceği belirtilmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, kazançtan geçmiş yıllara ilişkin zararın mahsubu ve yatırım indirimi konusunda önceliğin hangisinde olduğudur. Gelir vergisi mükelleflerinde, ilgili kazançtan önce yatırım indirimi tutarının indirilmesi, sonra zararın mahsubu gerekirken; kurumlar vergisi mükelleflerinde ise, önce zarar mahsubu sonra yatırım indirimi tutarı ilgili kazançtan indirilmektedir. Zaten gelir ve kurumlar vergisi beyannameleri bu hususa uygun şekilde hesaplanmıştır.¹⁷⁰ Görüldüğü gibi bu noktada kurumlar vergisi mükellefleri açısından bir vergi avantajı oluşmaktadır.

Y. YATIRIM İNDİRİMİNE İLİŞKİN MUHASEBE DÜZENİ

4842 sayılı kanunla vergi kanunlarında önemli değişiklikler yapılmış, yatırım indirimi de söz konusu kanunda yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme içerisinde yatırım indirimi ile ilgili muhasebe usul değişikliği mevcut değildir. Dolayısıyla bu konuda eski hükümleri geçerli olduğu görülmektedir.

G.V.K.'nun eski ek 6. maddesine göre, yatırım indirimine ilişkin muhasebe kayıtlarının, söz konusu indirimden yararlanan miktarların yıllar itibariyle izlenmesi sağlayacak şekilde tutulması gereklidir. Bunun yanında aynı madde çerçevesinde; birden fazla yatırım yapan ve bu yatırımlar nedeniyle yatırım indiriminden faydalanan mükelleflerin, her bir yatırım için yararlanılabilecek ve yararlanan yatırım harcamalarını ve indirim tutarlarını defterlerinde ayrıntılı olarak izlemeleri gerekmektedir.

Tek Düzen Hesap Planı uyarınca, işletmede yapımı süren ve tamamlandığında ilgili maddi duran varlık hesabına aktarılacak olan yatırım harcamaları, "258-Yapılmakta

¹⁶⁹ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s. 99

¹⁷⁰ KAPLAN, a.g.m., s. 159

Olan Yatırımlar" hesabında izlenmekte olup, yatırım indiriminden yararlanacak olan harcamaların da anılan hesapta izlenmeleri gerekmektedir. Muhasebe kayıtlarının 7/B seçeneğine göre tutuluyor olması durumunda ise, yatırımlara ilişkin harcamalar, öncelikle gider çeşitlerine ilişkin hesaplarda (79-Gider Çeşitleri) izlenecek, sonra da "258-Yapılmakta Olan Yatırımlar" hesabına aktarılacaktır. Kayıtların 7/A seçeneğine göre tutulması durumunda, yatırım harcamalarının fonksiyonel gider hesapları bünyesindeki "Yatırım Gider Yerleri" itibarıyla kayda alınması ve dönem sonunda "258-Yapılmakta Olan Yatırımlar" hesabına aktarılması uygun olacaktır.¹⁷¹

Diğer yandan, yatırım indiriminin, beyanname üzerinden yapılan bir istisna uygulaması olması dolayısıyla yatırım indirimi tutarlarının, belirtilen aktif hesapların yanısıra nazım hesaplarda izlenmeleri de mümkündür.

G.V.K.'nın eski ek 6. maddesinde yer almakta olan gereklere uyulmaması, sadece usul hükümler açısından eleştiri gerektirecek olup, yatırım indirimi koşullarının ihlali anlamına gelmeyecek ve dolayısıyla yatırım indiriminden yararlanmama gibi bir sonuç da ortaya çıkmayacaktır.¹⁷² Bu kayıt düzenine uyulmaması, tek başına yatırım indirimi istisnasından yararlanılmaması sonucunu doğurmaz, ancak usul yönünden eleştiriyi gerektirir niteliktedir.¹⁷³

Aşağıda örnek muhasebe kayıtları yer almaktadır.¹⁷⁴

– Yapılmakta Olan Yatırımlar

---

¹⁷¹ ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s. 100

¹⁷² ÜNGÖRMÜŞ-GÖZLÜKLÜ, a.g.m. s. 100

¹⁷³ VURAL, a.g.m., s. 55

¹⁷⁴ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 121

-----/-----
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS XXX

- Ana Fabrika Bina İnşaatı
- Makine ve Teçhizat
- Montaj Giderleri

.....

102 BANKA HS. XXX

-----/-----
Yatırım harcamasının bir kısmının yatırım indiriminden yararlanamaması halinde, yararlanabilecek indirim tutarının izlenebilmesi için yukarıdaki yerine yapılacak kayıt:

-----/-----
258 YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR HS. XXX

- Yatırım İndiriminden Yararlanan Harcama XXX
- Yatırım İndiriminden Yararlanamayan Harcama XXX

102 BANKA HS. XXX

- /-----
- Yararlanılabilecek yatırım indirimi tutarının kaydı

-----/-----
920 NAZIM HESAPLAR XXX

- Yararlanılacak Yatırım İndirimi

920 NAZIM HESAPLAR XXX

- Yararlanılacak Yatırım İndirimi Karşılığı
- /-----

- Yatırım indiriminden yararlanıldığında yapılacak kayıt

-----/-----

920 NAZIM HESAPLAR

XXX

- Yararlanılan Yatırım İndirimi

920 NAZIM HESAPLAR

XXX

- Yararlanılacak Yatırım İndirimi

-----/-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. BAZI ÜLKELERDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI VE TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI İLE KIYASLAMA

Türk Vergi Sistemi'nde olduğu gibi diğer pek çok ülkelerde de yatırımlara yönelik teşvikler ve bununla beraber yatırım indirimi uygulamaları veya benzer düzenlemeler görülmektedir. Çalışma sırasında öncelikler bazı ülke uygulamaları irdelenecek, bunun akabinde de bire bir Türk Vergi Sistemi içerisindeki uygulama ile kıyaslama yapılacaktır.

A. A.B.D.'NDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) federal bir yapıya sahiptir. Diğer bir deyişle, federasyon yapısı içinde, uluslararası kişiliğe sahip olmayan federe devletlerin oluşturdukları bir devlet şeklidir. Federasyonda, federal devlet üstün yetkilere ve tek bir hükümete sahiptir; uluslar arası kişiliğe sahip olan da yine federal devlettir. Ancak, federal anayasa ile federe devlete bırakılmış olanların dışında kalmak koşulu ile, federal devletler de –bunlara üye devletler ya da devletçikler de denilmektedir- yasama ve yargı bağımsızlığına sahiptirler.¹

Amerika'da hasılat yönünden önemli bir paya sahip gelir vergisi konusunda vergilendirme otoritesi Federal Devlettir. Üye devletlerin pek çoğu ayrıca gelir ve kurumlar vergisi tahsil ettikleri gibi bazı üye devletlerde kendi sınırları içindeki yerel

---

¹ Halil NADAROĞLU-Nezih VARGAN, "Yerel Yönetimler", (Ed.Nezih Vargan), Açıkoğretim Fakültesi Yayınları, NO:522, Eskişehir, Ekim 2000, s. 15

yönetimlere gelir vergisi tahsil etme yetkisi vermişlerdir. Bu yetki yapısı içerisinde Federal devlet kendi yetkisini kullanarak vergi kanunlarını yürütmekle beraber yerel yönetimler de lokal uygulamalara gidebilmektedir.² Dolayısıyla yatırım indirimi konusunda da farklı prosedürler görülmekle beraber federal devletin kabul ettiği ana uygulamalar da mevcuttur.

1. Amerika'da Yatırım İndiriminin Kısa Tarihçesi

Yatırım indirimi söz konusu ülkede ilk defa 1962 yılında³ Gelir Vergisi Kanunu ile vergi sistemine getirilmiştir. O yıllarda geçerlilik kazanan oran % 7 olarak tespit edilmiştir.⁴ 1962 yılında o dönem başkanlık görevini yürüten John F. Kennedy hükümetince yürürlüğe sokulan yatırım indirimi aynı dönemde yaşayan, Washington'un önde gelen politikacılarından Charles E. Walker tarafından ileri sürülmüştür. Uygulamanın kanunlaşmasına zemin hazırlayan Walker, söz konusu ülkede yatırım indiriminin "babası" olarak nitelendirilmektedir.⁵

Yürürlüğe konulduğundan beri uygulamanın pek çok defa değişikliğe uğratıldığı gözlemleniyor. 1966-1967 yıllarında uygulama askıya alınmış, 1969 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. 1971 yılında yeniden getirilmiştir.⁶ 1969 yılında yürürlükten kaldırılmış olan uygulamadan o dönemde 2.5 milyar Amerikan Doları faydalanıldığı gözlemlenmektedir.⁷ 1975'de önemli değişim geçirerek "müessese" halinde düzenlenmiş olan uygulama, nihayetinde 1986 yılında Vergi Reform Kanunu aracılığıyla yeniden ve son kez uygulamadan kaldırılmıştır.⁸

Charles E. Walker, 1986 yılında uygulama kaldırıldığı sırada, yatırım indiriminin hayatta kalabilmesi için büyük çaba sarfettiyse de başarılı olamamıştır. Sermaye Birikimi Kurulu Başkanlığı sırasında da, Amerikan Gelir Kanunu (Internal Revenue Code-IRC)

---

² NADAROĞLU-VARCAN, a.g.e., s. 133

³ Jane GRAVELLE, "What Can Private Investment Incentives Accomplish? The Case of Investment Tax Credit", *Natinal Tax Journal*, Sep. 1993, 46/3, s. 275

⁴ Harold M. GROOVES-Robert L. BISH, *Financing Government*, 7th ed., Holt-Rineport-Winston Press, 1973

⁵ Bill HOGAN, "The Six Year Itch", *D&B Reports*, Dun and Bradstreet Inc., Mar/Apr 1992, Vol. 40, Iss. 2, s. 56

⁶ GRAVELLE, a.g.m., s. 275

⁷ John F. DUE, "Public Finance", 1972, s. 344

⁸ Harvey S. ROSEN, *Public Finance*, Mac-Grow Hill/Irwin Publications, 6th ed., NY 2002, p. 403; GRAVELLE, a.g.m., p. 275; HOGAN, a.g.e., s. 57

dahilinde kalıcı ve sürekli bir yatırım indirimi uygulaması olması için yapılan çalışmalara liderlik etmeye devam etmiştir.⁹

1986 yılında Vergi Reform Kanunu yürürlüğe giren A.B.D.'nde, yatırım indiriminin yürürlükten kalkmasına karşın tartışmalara konu olmaya devam ettiği görülmektedir. Vergi politikaları çalışmalarında popülerliliğini kaybetmeyen yatırım indirimi, 1993 yılında Clinton hükümetince de yeniden yürürlüğe konulmak istenmiş ancak Ulusal Kongre tarafından kabul edilmemiştir.¹⁰

Uygulanmış olan yatırım indiriminin matrah üzerinden indirim yoluyla değil, yatırım indirimine konu olan aktif kıymetin satın alma bedeli üzerinden bir iskonto uygulaması yoluyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Buna göre, % 7 indirim uygulaması altında, 100\$ maliyetli bir aktif kıymetin bedeli 93\$'a düşerek, indirimden yararlanan firmaya mâl olmaktadır.¹¹

Bu gelişmeler neticesinde günümüzde Amerika Birleşik Devletleri bünyesinde yatırım indirimi uygulamasını müessese halinde görmek mümkün olmamakla beraber yatırım teşvik etmek amacıyla benzer uygulamalar olduğu görülmektedir. Çalışmanın bu bölümüne benzer uygulamalar irdelenerek devam edilecektir.

2. Küçük Sermayelere Yönelik Gider İndirimi Uygulaması¹²

Amerika Gelir Kanunu (IRC) madde 179 da yer alan mevcut düzenlemeye göre, yıllık sermaye yatırımı küçük olan şirketlerin almış oldukları yeni ekipman için 25.000\$ ilk alındığı yıl masraf yazılmasına olanak tanınmaktadır. Ayrıca bu masraf yazılacak miktarın toplamı, diğer bir deyişle satın alınan yeni ekipman maliyet bedelinin toplamı, "maksimum harcama sınırı" olarak tespit edilen 200.000\$ baz alınarak hesaplama yoluna gidilecektir. Yapılan harcama ya da satın alınan kıymet söz konusu maksimum harcama sınırını geçerse, öncelikle bu miktarla arasındaki fark tespit edilecek, daha sonra indirime izin verilen miktarla karşılaştırma yapılarak uygulamaya yön verilecektir. İndirime konu olan miktarla bulunan fark arasında olumlu fark var ise, söz konusu

⁹ HOGAN, a.g.e., s. 56

¹⁰ ROSEN, a.g.e., s. 403

¹¹ **Financial Handbook**, Ed. Jules I. Bogen, 4th ed., The Ronald Press Company, 1965, s. 17-12

¹² "Small Business Expensing Provision", IRC, Section 179.

miktar indirim miktarı olacaktır. O nedenle toplam 225.000\$'ın üzerinde ekipman alan bir şirket bu maddeden yararlanamamaktadır. Maksimum miktarı aşmayan yatırımlar için, tespit edilen 25.000\$'ın indirileceği açıktır. Söz konusu uygulama ile küçük ölçekli sermayelere kolaylık sağlanmış, büyük sermaye gerektiren yatırımlar göz ardı edilmiştir.

Uygulama yukarıda belirtildiği üzere belirli miktarlar çerçevesinde cereyan etmektedir. İndirilebilecek miktarlar yıllar itibarıyla şöyledir:¹³

YILLAR	İNDİRİM MİKTARI (\$)
1997	18.000
1998	18.500
1999	19.000
2000	20.000
2001-2002	24.000
2003	25.000

1986 yılındaki Vergi Reform Kanunu yürürlüğe girmeden evvel, diğer bir deyişle yatırım indirimi uygulaması kaldırılmadan evvel uygulanan yöntem de, bir mali yıl içinde satın alınan aktif kıymetler için satın alınan fiyatları üzerinden belirli oranlarda indirim yapılmakta ve herhangi bir miktar kısıtlamaya gidilmemekteydi. 1980'lerin başında uygulamada geçerli olan oranlar %6 ila %10 arasında değişmekteydi. Örneğin, XYZ firması 1000\$ değerinde bir mal satın aldığı ve % 10 oranında indirim söz konusu olduğunda 100\$ değerinde indirimden yararlanarak, söz konusu aktif kıymeti 900\$a elde etmekteydi.¹⁴ Bugünkü uygulamada oranlar kaldırılmış, maksimum harcama miktarı belirlenmiş ve uygulamanın alanı daraltılmıştır.

¹³ Söz konusu maddenin tam metni için bkz. <http://www4.law.cornell.edu/uscode/26>.

¹⁴ ROSEN, a.g.e., p. 403

Son değişiklikler çerçevesinde¹⁵ 179. madde indiriminden yararlanmanın şartları kısaca şöyle sıralanabilir:

Satın alınan aktif kıymetler amortismanına tabi olmalıdır (bina yada tamamlayıcı malları hariç).

Satın alınan mallar üretim veya hizmete yönelik ve yeni olmalıdır.

Satın alınan aktif kıymetler için uygulanan indirim miktarı 100.000\$ olarak belirlenmiştir ancak yıl içinde üretim veya hizmete yönelik ticari veya sınai amaçlı yapılan harcamaların toplam miktarı 400.000\$'ı geçemez.

3. "Prim Amortisman" Yöntemi

2002 yılı dönemi içerisinde Amerika GSMH'sı negatif büyüme göstermiş bu doğrultuda ekonominin hızlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ekonomiyi canlandıracak ve yeni yatırımları uyuracak bir teşvik yürürlüğe sokularak, 2002 yılı Mart ayında istihdam yaratımı ve çalışanların haklarına yönelik yürürlüğe giren bir kanun kapsamı dahilinde yeni bir uygulama getirilmiştir. Bu düzenlemenin arkasında yatan inanç; firmaların daha çok mal satın alması ile imalat sanayinin faaliyetinin körükleneceği, böylece yeni istihdam olanaklarının ve ekonomik büyümenin artacağıdır.¹⁶

Yeni getirilen düzenleme; "prim amortisman (bonus depreciation)" adı verilen bir yöntemdir. Söz konusu düzenlemeye göre, mükellefler mali yıl içinde üretime yönelik olarak satın aldıkları amortismanına tabi yeni mallar üzerinden 2003 yılı sonuna kadar, söz konusu malların satın alım fiyatı üzerinden % 30 prim amortisman indirimi yapmaları olanağı verilmektedir. Kalan % 70 oran üzerinden ise mevcut amortisman kurallarına göre uygulama devam edecektir.¹⁷ 2003 yılında yürürlüğe giren yeni kanunla

---

¹⁵ Amerika'da 2003 yılı bahar döneminde yürürlüğe sokulan "Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act of 2003" isimli kanunla, belirtilen miktarlar artırılarak yeniden belirlenmiştir. Dennis J. GAFFNEY, Mauren H. SMITH, Bonnie M. MOE, "JGTRRA increases in accelerated capital recovery provisions are generally taxpayer friendly", *Journal of Taxation*, Jul 2003, VOL. 99, Iss. 1, p. 20

¹⁶ KLEIN, a.g.m., s. 2

¹⁷ KLEIN, a.g.m., s. 3

uygulanan % 30 oranı % 50'ye yükseltilmiştir ve yöntemden yararlanmanın son tarihi yeniden belirlenerek 2005 yılına kadar uzatılmıştır.¹⁸

Uygulama geçici olarak düzenlenmiş, diğer bir deyişle uygulamanın yürürlük tarihleri belirlenmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki hedef ekonomideki kısa dönemde varolan kısıtlılıkları yok etmek ve yatırımları teşvik etmektir.¹⁹ Aşağıda açıklanan tarihler ve koşullar çerçevesinde mükellefler uygulamadan yararlanabilecektir:²⁰

- 05/05/2003 tarihinden sonra, 31/12/2004 tarihinden önce yeni malları iktisap etmek.

- Yukarıdaki tarihler çerçevesinde söz konusu malları üretime veya hizmete fiilen katmak.

Yukarıda belirlenen 05/05/2003 tarihinden önce satın alınan mallar prim amortisman uygulamasından yararlanamaz. Satın alınan yeni mallar % 50 oranının uygulanması için, söz konusu tarihler içerisinde satın alınmalı ve aynı tarihler çerçevesinde üretime veya hizmete girmelidir.²¹

Prim amortisman yönteminin uygulamasına yönelik olarak şöyle bir örnek verilebilir:²²

(X) Firması normal takvim yılı içerisinde vergilendirilen bir mükelleftir ve 10 Haziran tarihinde derhal üretime sokmak üzere, 900.000 \$ değerinde yeni ekipman satın almıştır. Aynı dönemde amortismanına tabi başka bir mal almamıştır. Bu şartlar altında, 2003 yılı sonunda (X) firmasının prim amortisman uygulamasından faydalanması halinde $(900.000\$ \times \%50)$ 450.000 \$ değerinde bir itfadan yararlanabilecektir. Söz konusu tarih 2002 yılının içinde cereyan etmesi halinde yararlanılacak miktar 270.000 \$ değerinde kalacaktır. $(900.000\$ \times \%30)$

---

¹⁸ GAFFNEY, SMITH, MOE, a.g.m. s. 23; CARR, a.g.m., s. 6; KLEIN, a.g.m., s. 4

¹⁹ KLEIN, a.g.m., s. 3

²⁰ GAFFNEY, SMITH, MOE, a.g.m. s. 22; CARR, a.g.m., s. 6

²¹ GAFFNEY, SMITH, MOE, a.g.m. s. 21

²² GAFFNEY, SMITH, MOE, a.g.m. s. 20

4. A.B.D.'ndeki Düzenlemelere Göre Örnek Uygulamalar²³

- *Örnek 1:* (ABC) firması, takvim yılına göre defter tutan bir mükellef olarak 5 Haziran tarihinde 210.000\$ maliyetli yeni bir makine satın almış ve üretime sokmuştur. Başka bir amortisman tabii mal satın almayan firmanın 179. madde ve "prim amortisman" usulü karşısındaki durumu nasıl gerçekleştirecektir? Söz konusu firmanın dönem net geliri 200.000\$ olarak belirlenmiştir.

179. madde değerlendirilmesinin başlangıç noktası firmanın satın almış olduğu yeni ekipmanın maliyet bedeli olacaktır. 2002 dönemi içinde işlemlerin gerçekleştiği farzedilir ve bu yıl miktarları dikkate alındığında;

$$210.000\$ - 200.000\$ = 10.000\$, \text{ buradan } 24.000\$ - 10.000\$ = 14.000\$$$

olarak indirilebilecek miktara ulaşılmaktadır. Prim amortisman miktarı ise;

$$210.000\$ - 14.000\$ = 195.000\$, \text{ buradan } 195.000\$ \times \% 30 = 58.800\$$$

olarak tespit edilmekte ve bu miktarlar üzerinden muhasebesi yapılmaktadır. Böylelikle firma 2002 yılı için 72.800\$ (14.000\$ + 58.800\$) indirimden yararlanabilecektir. Söz konusu firmanın aynı şartlar altında 2003 yılı için hesaplaması ise şöyle gerçekleşecektir;

210.000\$, 2003 yılı için belirlenen maksimum harcama miktarı olan 400.000\$'dan düşük olduğundan, doğrudan kanunla belirtilen indirim miktarından, yani 100.000\$'dan yararlanacak ve gider yazacaktır. Prim amortismanı da indirim uygulamasından sonra elde edilen bedel üzerinden ayırabilecektir. Buna göre;

210.000\$ - 100.000\$ = 110.000\$, malın kayıtlarda görünen maliyet bedeli, buradan da prim amortisman uygulaması yapılacaktır, şöyle ki;

110.000\$ x % 50 (2003 yılı) = 55.000\$ olarak tespit edilecektir. Böylelikle 2003 yılında yararlanabileceği toplam indirim miktarı 165.000\$ (110.000\$ + 55.000\$) olarak bulunur.

Görüldüğü gibi son yapılan düzenlemeler çerçevesinde yeni yatırım yapmak isteyen küçük sermaye sahiplerinin yolu açılmış, küçük ve orta ölçekli yatırımların

²³ GAFFNEY, SMITH, MOE, a.g.m. s. 26-27

desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca artırılan prim amortisman usulü ile de bu teşvik daha da güçlenmiştir. Ancak 179. madde uygulaması görüldüğü üzere dar kapsamlı ve küçük sermayeleri teşvik amaçlıyken, prim amortisman usulü tüm mükelleflere dönük olup miktar kısıtlaması söz konusu değildir.

- *Örnek 2:* (KLM) firması, takvim yılına göre vergilendirilen bir mükellef olarak 20 Aralık tarihinde 400.000\$ maliyet bedeli olan ekipman satın almış ve üretim faaliyetlerinde kullanmaya başlamıştır. Başka bir gider yapmamış olan firmanın net geliri 300.000\$ olarak tespit edilmiştir. 179. Madde indirimi ve prim amortisman uygulamasına göre yararlanabileceği miktar ne olacaktır?

Söz konusu örneği 2002 ve 2003 yılı için ayrı ayrı ele almak gerekirse; 2002 yılı için, yine öncelikle kanunda belirtilen maksimum harcama miktarını geçip geçmediğine bakmak gerekir. 2002 yılı için belirlenen maksimum harcama miktarı 200.000\$ olduğuna göre, örnekteki firmanın harcaması bu miktardan üzerindedir. Dolayısıyla doğrudan kanunla belirlenen indirim miktarını yazmak mümkün değildir. Çünkü;

$400.000\$ - 200.000\$ = 200.000\$$, $24.000 - 200.000 = 0$ olduğundan, 2002 yılı için 179. madde hükmünden yararlanamaz. Dolayısıyla bu durumda yapılacak olan prim amortismanına bakmaktır. Prim amortisman oranı 2002 yılı için % 30 olduğuna göre, $400.000 \times \% 30 = 120.000\$$ prim amortisman ayırmasında engel yoktur.

2003 yılı için durum değerlendirildiğinde oldukça farklı olduğu görülür. Bu yıl için tespit edilen maksimum harcama miktardan 400.000\$'a çıkarıldığına göre;

$$400.000\$ - 400.000\$ = 0, \text{ buradan } 100.000\$ - 0 = 100.000\$$$

elde edilir ki bu firmanın 2003 yılı için 100.000\$ indirimden yararlanmasını mümkün kılmaktadır. Buradan prim amortisman miktarı hesaplanarak; (% 50)

$$400.000\$ - 100.000\$ = 300.000\$, \text{ buradan } 300.000\$ \times \% 50 = 150.000\$$$

sonucuna ulaşılmaktadır. Böylelikle firmanın toplam yararlanacağı indirim miktarı 250.000\$'a (100.000\$ + 150.000\$) ulaşmaktadır. Geliri 300.000\$ olan firma indirimden faydalanarak 50.000\$ matrah üzerinden vergilendirilir. Böylelikle önemli miktarda vergisel avantaj sağlanmış olmaktadır.

Örneklerde görüleceği üzere, yapılan yatırımlar kanunla belirtilen maksimum harcama miktarının ne kadar üzerine çıkıyorsa o kadar az indirimde faydalanmakta, hatta bir noktadan sonra hiç faydalanamamaktadır. Bunun tersine, ne kadar düşük yatırım yapılırsa ki (bunun son basamağı indirim miktarı olan 100.000\$'dır) o kadar büyük oranda indirimden faydalanılmış olmaktadır. Örneğin 500.000\$ yatırım yapan bir mükellef, 179. madde indiriminden yararlanamamaktadır. (500.000\$ - 400.000\$ = 100.000\$; 100.000\$ - 100.000\$ = 0). Ancak 150.000\$ yatırım yapan bir mükellef, doğrudan 100.000\$ indirim hakkından yararlanarak önemli bir avantaj elde etmektedir. (150.000 / 100.000 = % 66 vergi avantajı) Dolayısıyla son düzenlemeler neticesinde yatırım maliyeti 500.000\$ aşan mükellefler bu indirimden yararlanamazlar. Daha önce de belirtildiği üzere önemli olan nokta küçük sermayeli yatırımları desteklemektir ve bu şekilde madde amacına ulaşmaktadır.

5. A.B.D. ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Karşılaştırmanın sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi için, A.B.D.'ndeki uygulamaları birbirinden bağımsız düşünmek yerinde olacaktır.

Buna göre, Türk Vergi Sisteminde yer alan yatırım indirimi ile A.B.D.'nde uygulanan 179. madde indirimi arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Öncelikle Türkiye'deki uygulama genel bir uygulama olup bilanço esasına göre defter tutan tüm mükellefere, sermaye miktarına bakılmaksızın açıktır. 179. Madde indirimi sadece küçük ve orta ölçekli sermayeyi hedeflemektedir.

179. madde indirimi maktu miktarlar üzerinden belirlenmiş ve söz konusu miktarlar çerçevesinde cereyan ederken, Türkiye'deki uygulamada böyle bir değerlendirme mevcut değildir. Sadece belirlenen genel oran neticesinde indirilecek miktara ulaşılmaktadır.

Diğer yandan hemen her ikisinde de aynı harcamalar konu edildiği farkedilmektedir. Buna eş olarak yine her iki uygulamada da bölge farklılığı olmadığı görülmektedir. Her ikisi de seçimlik hak olarak mükelleflere sunulmuştur. Keza her iki uygulamada da başlangıç süresi aynıdır, diğer bir deyişle her iki uygulamada da söz konusu indirimden iktisadi kıymetin iktisap tarihinden itibaren yararlanılabilir.

Öte yandan yatırım indirimi Türkiye uygulamasında, faydalanılmayan yatırım indirimini endekleme yoluyla güncellemek mümkünken, A.B.D.'nde 179. madde indirimi için böyle bir uygulama görülmemiştir. Bunun arkasında, Türkiye'de uzun yıllar enflasyonun yüksek seyri ve böyle bir uygulama ihtiyacının doğması, buna karşın A.B.D.'nde düşük seyreden enflasyonun olduğu düşünülebilir.

Türkiye'de yürürlükte olan yatırım indirimi uygulamasından yararlanan mükellefler, indirim konusu olan aktif kıymeti, iktisap tarihinden itibaren 2 yıl içinde elden çıkarmaları halinde, yararlanamadıkları indirimlerden o tarihten itibaren faydalanamamaları söz konusu iken, A.B.D.'nde böyle bir düzenleme mevcut değildir. Ancak, A.B.D.'nde yürürlükte olan 179. madde indirimi sadece bir defalıktır ve spesifik legal miktarlar üzerinden hesaplanmaktadır. Dolayısıyla böyle bir düzenlemenin olmaması eksiklik olarak görülmeyebilirse de kanaatimizce Türkiye'deki uygulamanın taşıdığı sakıncaların bazılarını içerisinde barındırmaktadır.

"Prim amortisman" yöntemi ile yatırım indirimi Türkiye uygulaması kıyaslandığında genel bir benzerlik görülmektedir. Her iki uygulamada da harcamalar aynı kapsamda olmakla birlikte belirlenen oran da birbirine yakındır.

Prim amortisman yöntemi de gelecek yıllara devredilebilir, isteğe bağlı bir uygulama iken²⁴, yatırım indirimi Türkiye uygulaması için de aynı kurallar geçerlidir.

Diğer yandan prim amortisman usulü amortisman ömrü 20 yılı aşkın olan malları²⁵ kapsama almamakta ve kiralama yoluyla yapılan harcamalar üzerinden de uygulanması mümkündür. Buna karşın, yatırım indiriminin Türkiye uygulamasında bu veya benzer düzenleme mevcut değildir. Ancak finansal kiralama yoluyla yatırım indirimine konu olan aktifler söz konusu olduğunda, yatırım indiriminden finansal kiralama hizmeti veren kurum faydalanmaktadır.

Yine her iki uygulamada da zarardan mahsup etmek mümkündür ve indirilemeyen kısım gelecek dönemlere aktarılabilmektedir.

---

²⁴ GAFFNEY, SMITH, MOE, a.g.m. s. 24

²⁵ A.B.D.'nde aktif kıymetlerin amortisman ömürleri "Modified Accelerated Cost Recovery System" (MACRS) isimli kanunla belirlenmiştir. Her aktif kıymet belirlenen ömürler doğrultusunda amorti edilmektedir.

Son olarak belirtilmesi gereken diğler bir unsur da şudur ki, A.B.D.'nde yürürlükten kalkan yatırım indirim uygulamasında yapılan indirim Türkiye uygulamasındaki gibi matrah üzerinden değil, satın alınan aktifin maliyet bedeline uygulanmaktadır. Diğler bir deyişle bir çeşit iskonto olarak uygulanmaktadır ki daha çok sübvansiyon niteliğindedir. Halbuki Türkiye uygulamasında indirim beyanname üzerinden matrahtan düşölmektedir.

B. KANADA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

Türkiye uygulamasına göre farklı bir yapı sergileyen ve daha çok 4842 sayılı kanunla yapılan değışiklikler öncesi uygulamalarla benzerlik sergileyen bir yatırım indirimi uygulaması olan Kanada'da, değışik pek çok oran belirlenmiş, yapılan harcama türleri ve farklı yatırım bölgelerine göre değışiklikler sergileyen bir uygulama benimsenmiştir.

1. Kanada'da Yatırım İndiriminin Geçmişi²⁶

Yatırım indirimi söz konusu ölkede ilk kez 1975 yılında uygulanmaya başlamıştır. İlk kez 24.06.1975 – 31.03.1977 tarihleri arasında uygulanmak üzere getirildiğı görölmektedir. Bu dönemde belirlenen yatırım indirimi oranı % 5 olarak belirlenmiştir.

Daha sonraki gelişmelere bakıldığında, 01.04.1977 – 16.11.1978 tarihleri arasında uygulanmak üzere değışikliğe gidildiğı görölmektedir. Bu tarihlerde 3 farklı oranın geçerliliğı göze çarpmaktadır. Söz konusu oranlar; %2, % 5 ve % 10 olarak tespit edilmiştir. Özellikle o dönemde yatırım harcamalarının odağını bilimsel araştırmalar oluşturmaktaydı.

16.11.1978 tarihinden sonra yeni bir düzenleme daha yapılmıştır. Bu tarihte, yatırım indirimi oranlarının % 7, % 10 ve % 20 olduğı anlaşılmaktadır. Yine aynı dönemde küçük ölçekli sermayelere yönelik olarak % 25 oranı da mevcut bulunmaktadır. Bu dönemde yatırım indirimi kapsamına ulaşım, taşımacılık ve nakliyat harcamaları dahil edilmiştir.

---

²⁶ IC78-4R3 Investment Tax Credit Rates, **Canada Customs and Revenue Agency**, <http://www.ccradrc.gc.ca/E/pub/tp/ic78-4r3/ic78-4r3-e.html> (20/01/2004)

31.10.1983 – 01.01.1985 tarihleri arasında yıl içinde yapılan yatırım harcamalarına yönelik indirim oranları artırılarak % 20 ve % 30 olarak iki oran tespit edilmiştir. Spesifik durumlara yönelik ayrıca % 35 oranında bir yatırım indirimi de düzenlenmiştir. Bu oran sonraki yıllarda artırılarak uygulanmaya devam etmiştir.

Kanada'da bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine yönelik olarak belirli bölgelerde, belirli harcamalara ve aktiflere yönelik farklı oranların yürürlükte olduğu görülmektedir. Harcamaların kapsamı konu itibariyle belirlenmiş ve tespit edilmiş oranlar uygulanarak yatırım indirimi belirlenmektedir.

2. Yatırım İndiriminin Kapsamı ve Oranları²⁷

Kanada'da yatırım indiriminin kapsamının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ilgili ülkede tanımlanan bazı kavramları açıklamak gerekmektedir. Söz konusu ülkenin kanunlarında yatırım indirimine konu olan mallar ve harcamalar çeşitli isimler altında tanımlanmakta ve bu tanımlar çerçevesindeki harcamalara yönelik oranlar uygulanmaktadır.

- 1. Grup (Qualified Property): Bu tür varlıklara binalar, makineler ve ekipmanlar gibi aktifler girmektedir. Bu gruba giren mallar öncelikli olarak, tomrukçuluk, hububat depolama, sanayi mineralleri üretimi, imalat, zirai faaliyetler gibi alanlar başta olmak üzere çeşitli faaliyetlere yönelik amaçlar taşımalı ve bu amaçlara yönelik kullanılmak üzere belirlenen bölgelerde iktisap edilmelidir.²⁸

- 2. Grup (Certified Property): Kanunla belirlenmiş bölgelerde kullanılmak üzere iktisap edilmiş mallardır. Bu tür mallar söz konusu ülkede kabul edilen Bölgesel Kalkınma Teşvikleri Kanunu'nda tanımlanan ve bu bölgelerde kurulan tesislerin bir parçası veya kısmı olmalı ve söz konusu bölgelerde kullanılmalıdır. Bunun yanında satın alınan malların bu tür mallar sınıfında kabul edilmesi için; hiç kullanılmamış yani yeni olması ve mükellef adına veya mükellef tarafından bizatihi kendi çalışmalarıyla üretim

---

²⁷ T2038 (IND) E(02), "Investment Tax Credit", **Canada Customs and Revenue Agency**, (01.12.2003) http://www.ccr-aadrc.gc.ca/E/pbg/tf/t2038_ind/t2038_ind-02e.pdf

²⁸ Söz konusu bölgeler, Newfoundland ve Labrador, Prince Edward Island, Nova Scotia, New Brunswick, or the Gaspé Peninsula ve belirli off-shore bölgeler'dir.

amaçlı bu bölgelerde kullanılması gereklidir. Kiralanmış aktifler indirimden yararlanamaz.

- 3. Grup (Qualified Expenditure): Bu grubun kapsamına belirli bölgelerde bilimsel amaçlı yapılan araştırma giderleri ve deneysel geliştirme harcamaları girmektedir. Bunun için bu tür harcama yapan mükellefler, önceden bu faaliyetlere yönelik ayırmış kaynaklarını beyan ederek bildirimde bulunmakta ve sonrasında indirimden yararlanmaktadırlar. Bu konuda bürokratik işlemleri azaltan prosedür izlenmektedir.

Bu 3 grup farklı oranlarla yatırım indirimine konu olmaktadır. Söz konusu oranlar şöyle belirtilmiştir:

Yatırım ya da harcamanın tipi	Belirlenmiş Oran
1. Grup	% 10
2. Grup	% 30
3. Grup	% 20

Bu oranlar baz alınarak, yapılan harcamanın veya yatırım amaçlı satın alınan kıymetin maliyet bedeli üzerinden yatırım indirimi uygulamasına gidilir. Kanada'da yürürlükte olan uygulamaya göre, söz konusu harcamalar ya da yatırım amaçlı satın alınan aktifler, teşvikli veya herhangi bir şekilde yardım görmüşse, (sübvansede edilmiş, bağışlanmış, borçlanarak alınmış veya devlet yardımı almış vb. destek görmüş ise), yardım alınan miktar kadar yatırım maliyetinden indirim yapılmaktadır. Bu yardımlardan herhangi birini veya birkaçını kullanmış ancak daha sonra geri ödeme yapmış bir mükellef, tekrar geri ödeme yaptığı miktarları yatırım maliyetine ilave edebilecektir. Dolayısıyla esas alınan, temel yatırım maliyeti (original investment cost) rakamıdır.²⁹ Diğer bir deyişle esas gaye, yapılan yatırımın bizzat mükellef tarafından katlanması, bireysel ya da kurumsal anlamda oluşturulan sermaye birikimlerinden yararlanılması

²⁹ T2038 (IND) E(02), a.g.t., s. 1

olarak görülmektedir. Bu doğrultuda geçerli olan diğer bir kurala göre de, bir ortaklıkta pay sahibi olan bir mükellef, ortaklığın sahip olduğu yatırım indirimi miktarından kişisel olarak faydalanmakta ve sahip olduğu pay oranında indirim yapmaktadır. Bu noktada yatırım indirimi uygulamasının "subjektif" olarak düzenlendiği söylenebilir.

Kanada uygulamasında göze çarpan bir diğer unsurda yararlanılan yatırım indirimi miktarının son 3 yıllık zarardan düşülebilmesi ve gelecek 10 yıl içinde indirilebilmek üzere devredilebilmesi özelliğidir. Dolayısıyla, bugün için yatırım yapan bir firmanın hakettiği yatırım indirimi miktarı, geriye dönük olarak son 3 yıl içinde aktararak gelen zarar varsa, söz konusu zarardan indirilebileceği; buna karşın böyle bir zarar yoksa, sonraki dönemlerde ancak 10 yıla kadar devredileceği, bu süreden sonra yararlanılmasının mümkün olmadığı görülmektedir.

3. Kanada ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Türkiye uygulaması ile söz konusu ülke uygulaması arasındaki göze çarpan farklılıklardan ilki uygulanan oranlardır. Her ne kadar Türk Vergi Sistemi içerisinde de belirli alanlarda ya da bölgelerde yapılan yatırımlar, tamamen ya da kısmen vergiden muaf tutulma vb. teşvikler olsa da, (örneğin, Serbest Bölge veya Teknoloji Bölgeleri Geliştirme Kanunlarındaki uygulamalar gibi), ülke genelinde uygulanabilir tek bir oran mevcuttur. Buna karşın Kanada'da 3 farklı oran uygulaması yürürlüktedir. Diğer yandan Türkiye'de geçerli oran daha yüksektir ve ilk yıl için daha çok vergisel avantaj yaratmakta ve kaynak sağlamaktadır.

Bu paralellikte diğer gözlemlenen bir unsur da Kanada'da farklı oranlar, farklı harcamalar etrafında uygulanmakta, gerek harcamanın niteliği gerekse harcamanın yapıldığı bölgenin konumuna göre uygulanmaktadır. Ancak Türkiye'deki mevcut uygulamada bölge ayırımı ortadan kaldırılmış ve her bölgede geçerli genel bir oran düzenlenmiştir. Bu noktada Kanada uygulamasının daha iyi olduğunu söylemek gerekir. Zira yatırım indiriminin bir diğer amacı da bölgeler arasındaki eşitsizliği gidermek ve adil bir üretim dağılımı yaratmak ise, Türkiye uygulaması bu amacından sapmıştır. Ülkemizde bölgeler arası dengesizliklerin çok fazla olduğu açık olarak meydandayken bu şekilde bir uygulama amacından sapmaktadır. Kısaca Kanada uygulamasının bu noktada Türkiye'den daha iyi olduğunu kabul etmek gerekir. Öte yandan Kanada gibi dünya ekonomisinde önde olan bir ülkede dahi bölgeler arası denge kurulmak için

uygulamaya yön verilirken, Türkiye gibi kalkınma hamlesi içinde gelişmekte olan bir ülke olarak tek oran uygulayacak bir lükse sahip olmamız şu an için mümkün görünmemektedir. Son olarak bu konuda eski uygulamanın Türkiye için daha iyi olduğunu söylemek mümkündür.

Kanada da farklı uygulanan diğer bir nokta da, yatırım indirimi miktarının en fazla 10 yıl öteye aktarılabilmesidir. Bu sınır en azından söz konusu miktar indirim hakkına sahip bir mükellef tarafından ancak bu süre dahilinde kullanılması zorunluluğu yaratmaktadır. Türkiye uygulamasında ise, yatırım indirimi miktarının gelecek dönemlere aktarılmasında süre sınırlaması yoktur. Mükellefler uygun olduğu sürece söz konusu yatırım indirimi miktarını devredebilirler. Bu da yatırım indirimi miktarını akıllıca kullanan mükelleflere önemli avantaj sağlayabilir. Örneğin birkaç yıl üst üste aşırı kâra gitmeyecek ya da gidemeyecek bir mükellef/kurum, yatırım indirimi miktarı ile matrahını miktar miktar yok edebilir. Diğer yandan endeksleme uygulaması sayesinde güncelleyerek, daha reel rakamlardan yararlanabilecektir. Kanada'da endeksleme uygulaması mevcut değildir. Bu noktada Türkiye uygulamasının çok daha avantajlı olduğu ortadadır.

Uygulamanın başlangıç süresi her iki ülke uygulamasında da aynıdır. Harcamalar bakımından konuya bakıldığında çok farklılık olmamakla beraber, Kanada uygulamasında daha dar ve belirli harcamaların, görece olarak daha yüksek oranlardan yararlandığı görülmektedir.

Finansal kiralama açısından Türkiye uygulamasında finansal kiralama şirketinin yatırım indiriminden yararlandığı görülmektedir. Kanada da finansal kiralamanın uygulamadan yararlanması söz konusu değildir. Buna ek olarak herhangi bir destek gören yatırımlarda maliyet bedellerinden, alınan yardım miktarları kadar indirim yapılmakta ve bu indirim sonrası kalan değer üzerinden yatırım indirimi uygulaması yapılmaktadır. Türkiye'de ise yatırım kaynağının nerden veya nasıl olduğu önemli değildir. Önemli olan yatırım harcamasının fiilen gerçekleşmesi ve işletme aktifine alınmasıdır. Bu uygulamanın Kanada'da bu şekilde olmasının amacı birey ya da kurumların kendi sermaye birikimlerinden yararlanılması olarak görülmektedir. Ancak Türkiye'de sermaye birikiminin yetersizliği ve kaynak bulma sorununun varlığı dikkate

alındığında, bu tür bir değerlendirme yapılması uygun olmayabilir ve şu an için geçerli kuralların yerinde olduğu ileri sürülebilir.

C. JAPONYA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

Dünya ekonomisinde önde gelen ülkelerden biri olan Japonya'da yatırımları teşvik etmeye yönelik olarak birkaç uygulama görmek mümkündür. Pek çok ülkedeki gibi yatırımları hızlandırmak üzere vergi indirimleri ve özel amortisman uygulamaları düzenlenmiştir. Diğer yandan belirli bölgeler için ayrıcalıklı uygulamalarda mevcuttur.

Japonya'da mali dönem başlangıç ayı Nisan, son ayı ise Mart'tır. Ancak buna karşın kurumların faaliyet dönemleri ile bireylerin vergilendirme dönemi normal takvim yılı olarak belirlenmiştir.³⁰ 2003 yılı Vergi Reform düzenlenmesi sırasında yatırım teşvikleri ile ilgili değişikliklere gidilmiştir. Değişikliklerin amacı olarak, güçlü bir ülke ekonomisi ve toplum yapısı hedeflendiği ve arzulanan bir vergi sistemi oluşturulmak istendiği belirtilmiştir.

1. Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Faaliyetlerinde Yatırım İndirimi³¹

Japonya'da üretim faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik olarak oluşturulan değişikliklerden biri de AR-GE faaliyetlerine yönelik vergi indiriminde gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikte uygulama 2005 yılının sonuna kadar geçerlidir.

Buna göre kuruluşlarca yürütülen AR-GE faaliyetlerinde, söz konusu faaliyetlere yönelik yapılan harcamalara konu miktarlar için % 8 artı % 2 orantılı vergi indiriminden yararlanmak mümkündür. Küçük ve orta ölçekli kuruluşlar için bu oran % 12 artı % 3 olarak uygulanacaktır.

Küçük ve orta ölçekli kuruluşlara yönelik oranlar; akademik çevreler, iş dünyası ve devlet kurumları tarafından idare edilen kuruluşlarca yürütülen AR-GE faaliyetleri içinde geçerlidir.

---

³⁰ FY2003 Tax Reform (Main Reforms), Japan Ministry of Finance, <http://www.mof.go.jp/english/tax/tax2003/tax2003d.pdf> (25.11.2003)

³¹ FY2003 Tax Reform (Main Reforms), Japan Ministry of Finance, a.g.t., s.1

AR-GE harcamalarının kapsamına, iş gücü ve otomasyona yönelik harcamalar, bina ve makine amortismanı ve denizaşırı yürütülen AR-GE faaliyetlerinin harcamaları gibi kalemler girmektedir.

Bu konuda belirtilmesi gereken önemli nokta da, söz konusu vergi indiriminden yararlananın maksimum miktarı, indirimden yararlanan dönemde gerçekleşen kurumlar vergisi miktarının % 20'sidir. Diğer bir deyişle vergi indirimi, kurumlar vergisinin % 20'sini aşamaz.

Öte yandan maksimum miktarı aşan vergi indirimi sadece bir yıl için gelecek döneme devredilir ve o dönemde indirim konusu olabilir. Daha sonraki yıllara devir mümkün değildir.

AR-GE faaliyetlerinde ayrıca % 50 oranında hızlandırılmış amortisman usulü de kullanmak mümkündür.

2. Bilgi Teknolojileri (IT) Vergi İndirimi Uygulaması³²

Orta ve uzun dönemde endüstriyel rekabetin artırılmasına yönelik ve talep canlanması yaratmak hedeflenerek, Bilgi Teknolojileri (Information Technologies - IT) yatırımlarına yönelik teşvikler düzenlenmiştir. Yine bu teşviklerde 2005 yılının sonuna kadar geçerliliğini korumaktadır. Aşağıda belirtilen harcamalar, belirtilen oranlarda vergisel teşviklerden yararlanabileceklerdir:

- IT yatırımlarının kapsamı hem yazılım hem donanım harcamalarını kapsamaktadır.
- Söz konusu harcamaları gerçekleştiren kurumlar seçimlik iki uygulamadan birini seçebilirler; birincisi, % 10 oranında vergi indirimi; ikincisi, hızlandırılmış amortisman uygulamasına giderek % 50 amortisman yöntemidir.
- Söz konusu vergi indirimi, indirimden yararlanan dönemde ödenecek kurumlar vergisinin % 20'sini aşamaz. Aşan kısımlar sadece 1 yıllığına gelecek döneme devredilebilir.

---

³² FY2003 Tax Reform (Main Reforms), **Japan Ministry of Finance**, a.g.t., s.2

3. Japonya Kurumlar Vergisi Kanunda Yer Alan Vergi İndirimleri³³

Söz konusu ülkenin kurumlar vergisi incelendiğinde yatırımları teşvik amaçlı çeşitli vergisel düzenlemeler olduğu görülmektedir. Yatırım indirimi uygulaması ile benzerlik gösteren düzenlemelerin belirtilmesi yerinde olacaktır.

- Enerji Sistemlerinin Yapısal Gelişimine Yönelik Vergi İndirimi

Enerji arz ve talebinde olumlu yapısal değişiklikler yaratmak üzere, bir kuruluş tarafından ekipman veya donanım iktisap edildiğinde, indirimin yararlanılacağı yıl ödenecek olan kurumlar vergisinin % 20'sini aşmamak üzere, harcamaların maliyet bedelinin % 7'si oranında vergi indirimi ile iktisap maliyetinin % 30 oranında özel başlangıç amortisman uygulamasından seçimlik olarak yararlanılabilir. Küçük ve orta ölçekli kuruluşlar her iki yöntemi de aynı dönemde uygulayabilme hakkına sahiptir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmeler, kiraladıkları aktifler için yaptıkları harcamaların maliyet bedelleri üzerinden de % 7 oranında indirim yapabilirler.

- Okinava'da Belirli Bölgelerde İktisap Edilen Sanayi Mallarına Yönelik İndirim

Japonya'nın güneyinde, Ryu-Kyu takım adalarının ve Okinava grup adalarının başlıca adası olan Okinava'da yapılan yatırımlara önemli ayrıcalıklar veren yatırım teşvikleri getirilmiştir.

Buna göre, bölgede iktisap edilen sanayi mallarına yönelik olarak, aşağıda belirtilen bölgelerde yatırım harcaması yapan mükelleflere, yatırım maliyetlerinin % 15'i oranında (binalar için % 8) vergi indiriminden yararlanma imkanı tanınmıştır. Diğer uygulamalarda olduğu gibi vergi indiriminin maksimum miktarı, kurumlar vergisinin % 20'si ile sınırlanmıştır. Vergi indiriminin geçerli olduğu bölgeler şöyle belirtilmiştir:

- Turizm Kalkınma Bölgeleri,
- Bilgi ve İletişim Endüstrisi Geliştirme Bölgeleri,
- Gelişmiş Sanayileri Hızlandırma Bölgeleri,
- Serbest Ticaret Bölgeleri,

³³ Corporation Tax (Corporate Income Tax), Japan Ministry of Finance http://www.mof.go.jp/english/tax/taxes2003e_c.pdf, (25.11.2003)

- Finansal Hizmetlere Yönelik Özel Bölgeler.

Yukarıda belirtildiği gibi bu bölgelerde yapılan yatırımlara yönelik olarak mükellefler vergi indiriminden belirlenen oranlarda ve şartlarda yararlanabilirler.

- Okinava Bölgesinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerce Gerçekleşen Yatırımlar

Japonya'da küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olarak "Yönetim Yenileme Destek Kanunu" yürürlükte bulunan teşvik kanunlarından biridir. Söz konusu kanun kapsamına göre harcamalarda bulunan kuruluşlar, Okinava Kalkınma Bölgesi'nde iktisap ettikleri donanımlara yönelik olarak, % 34 oranında özel amortisman ayırabilme imkanından (binalar için % 20) ve buna ilaveten, % 15 oranında vergi indiriminden (binalar için % 8) yararlanabilirler. Her düzenlemede olduğu gibi bu indirimin maksimum miktarı da kurumlar vergisinin % 20'si ile sınırlandırılmıştır. Kiralık aktifler için de, toplam kira bedeli üzerinden % 15 oranında vergi indiriminden yararlanılabilir. İndirilemeyen miktar gelecek 4 yıl boyunca devredilir, söz konusu süre sonrasında indirimi mümkün değildir.

4. Japonya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Japonya uygulaması, Türkiye uygulamasından tamamen farklı bir yapı sergilemektedir. Diğer yandan Japonya'da genel bir yatırım indiriminin olmayışı, belirli harcamalara ve sektörler için avantajlar verildiği gözlemlenmektedir. Son olarak en önemli ayrımlardan biri vergi indirim oranlarının düşüklüğü, buna karşın ayrılacak ilk amortisman oranlarının yüksek olduğudur.

Türkiye'de yatırım indirimi genel bir oran üzerinden yapılmaktadır. Ve tüm bölgeler için, diğer bir deyişle Türkiye'nin her yeri için aynı oran geçerlidir. Yine yapılan harcamaların yatırım indirimine konu olabilmesi için amortisman tabi aktif bir kıymetin belirlenen şartlara uygun iktisap edilmesi yeterlidir.

Japonya'da uygulamaya bakıldığında vergi indirimlerinin çeşitliliği farkedilmektedir. Herşeyden evvel küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olarak avantajlar çok daha geniş tutulmuş ve yüksek oranlar ayrılmıştır.

Özellikle Okinava Bölgesinde belirlenen alanlarda yapılan yatırımlar geniş ölçüde vergisel avantajlardan yararlanmaktadır. Japonya'da uygulamanın bu şekilde

gerçekleştirilmesinin amacı, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi veya yatırımları belli bölgelere kanalize ederek buralarda toplamak olarak görülebilir. Oysa Türkiye’de bu ihtiyaçların giderilmesi gerekirken, bölge ayırımı kaldırılmış ve tek bir oran getirilmiştir.

Diğer yandan daha önce de belirtildiği üzere, vergi indirimlerinden ziyade yüksek amortisman oranları mevcuttur. % 30 ila % 50 arasında değişen amortisman oranları dikkat çekmektedir. Bu amortisman oranlarının, yapılan yatırımların maliyet bedelleri üzerinden ilk sene için ayrılabilmesi, ülkemizde uygulanan yatırım indirimini andırmakla beraber, Türkiye uygulamasının hızlandırılmış amortisman yöntemine benzerliğini savunan eleştirileri de haklı çıkarmaktadır.

10.000\$ maliyetli bir yatırım yapan mükellef, Türkiye uygulamasına göre, 4.000\$ değerinde yatırım indiriminden yararlanmasına karşın, aynı mükellef Japonya’da maksimum 1.500\$ indirimden yararlanmaktadır. Diğer yandan aynı mükellef Türkiye uygulamasında 2.000\$ amortisman ayırabilirken³⁴ (normal amortisman ayrıldığı varsayılırsa), Japonya’da yararlanabileceği miktar 5.000\$’a ulaşabilmektedir. Nihayetinde Türkiye’de 6.000\$’lık (4.000\$ + 2.000\$) vergi avantajı söz konusu iken, Japonya’da 7.000\$ (2.000\$ + 5.000\$) miktarında avantajdan yararlanılabilmektedir. Bu karşılaştırma da Japonya’daki miktarlar maksimum olarak hesaplandığı unutulmamalı, vergi indirimlerinin ve amortisman oranlarının uyum içinde olması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır.

Önemli ayrımlardan biri de Japon’ya da indirilemeyen vergi indirimleri sınırlı süre ile gelecek yıllara aktarılmaktadır. Hemen tüm uygulamalarda yararlanılamayan indirim maksimum bir yıl gelecek döneme aktarılabilir. Türkiye uygulamasında bu şekilde bir uygulama yoktur ve kanımızca Türkiye uygulaması daha doğru bir yöntemdir. Zira kazanılan indirim hakkına karşın, indirilebilecek mali hesaplar çıkmayan bir mükellef, kâr elde edemeyip indirimden yararlanamadığından cezalandırılmış gibi işlem görecektir.

---

³⁴ Azalan Bakıyeler Amortisman Usulü göz ardı edilmiştir.

Son olarak özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olarak tanınan, kiralık aktiflerde de vergi indiriminden yararlanılabilmesi, Türkiye uygulamasından ayrılan önemli noktalardan biridir. Türkiye’de kiralama nedeniyle yapılan harcamalar için yatırım indiriminden yararlanmak mümkün değildir. Sadece finansal kiralama işlemlerinde yatırım indiriminden finansal kiralama hizmetini sağlayan kurum yararlanabilmektedir.

D. İSPANYA’DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

İspanya’da yatırım indirimi ve benzeri uygulamalara bakıldığında inceleme iki alt başlık altında toplanabilir. İlki, yeni yapılan yatırımlara yönelik tanınan teşvik uygulamaları, diğeri ise mevcut işletmelerin, yenileme, istihdam artırma vb. başlıklar altında işletmelerini genişletmeye yönelik yaptıkları yatırımlara yönelik teşvik uygulamalarıdır. İspanya’da sadece vergisel anlamda değil, pek çok finansal ve sübvansiyon niteliğinde mali destekler de kurulan işletmelere sağlanmaktadır. Teşviklerle hedeflenen alanlar, AR-GE faaliyetleri, personel eğitimi ve yetiştirilmesi, ihracat yapacak yabancı firmaların yatırımları olarak sayılabilir.³⁵

1. Yeni Yatırımlara Yönelik Vergi İndirimleri³⁶

- % 10 Vergi indirimine konu olan maddi duran varlıklar

İspanya’da belirli amaçlar çerçevesinde yapılacak yatırımlara yönelik olarak yüzde 10 oranında vergi indirimi getirilmiştir. Söz konusu yatırımların konusu, sanayi tesislerinden açığa çıkan hava kirliliğini önlemek, bu amaçla çevre korumasına yönelik tesisler oluşturmak, çevre temizliğini önlemek, endüstriyel israfı önlemeye yönelik çalışmalar yapmak vb. kamusal nitelikteki hizmetlerden oluşmaktadır. Yine söz konusu indirimden yararlanabilmek için bu yatırımlara yönelmekle birlikte, çevre kuruluşlarıyla beraber faaliyetler yürütülmeli, anlaşma veya programlar gerçekleştirilerek indirimden faydalanılmaktadır.

---

³⁵ Isabelle JOURMARD and Aristomène VAROUDAKIS , “Options For Reforming The Spanish Tax System”, **OECD Economics Department Working Papers**, No. 249, www.oecd.org/eeco/eeco, s. 24

³⁶ “Tax Credits, Withholdings and Prepayments”, **Spain Commercial Office**, <http://www.spainbusiness.com>, (16.02.2004)

- Denizcilik ve mahal sistemlerin uydu araçlarına yönelik yatırım indirimi

Gerek denizcilik gerekse lokal sistemlerde uydu araçlarına sahip ulaştırma veya nakliyat taşımacılık şirketlerinde bu konuda yapılan yatırımlara yönelik olarak, yatırım miktarının % 10 oranında bir vergi indirimi uygulanmasına olanak tanınmaktadır.

- Toplu taşıma araçlarında özürülere yönelik yapılan yatırımlar için indirim

Kamu toplu taşıma araçlarında kullanılmak üzere, tekerlekli sandalye ve özürü kişilerin söz konusu araçlara rahatça erişimini sağlayacak ekipmanlara yönelik olarak yapılan yatırımlar için, yatırım miktarının % 10'u oranında vergi indirimi uygulanması mümkündür.

- Görsel İşitsel ya da hareketli film çekimlerine yönelik yatırım indirimi

İspanya'da gerçekleştirilen hareketli film ve görsel-işitsel faaliyetlere yönelik olarak % 20 oranında vergi indirimi uygulamasının mevcut olduğu görülmektedir. Diğer yandan maliyet düşürücü bir takım desteklerinde olduğu tespit edilebilmektedir.

- Kitap basımlarına yönelik yapılan yatırımlarda vergi indirimi

Söz konusu ülkede özel bir durum olarak, kitap basımı ve yayımı ile ilgili faaliyetlere yönelik olarak yapılan yatırımlar için % 5 vergi indirimi söz konusudur.

- Araştırma Geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine yönelik yatırım indirimi

Bilimsel AR-GE faaliyetlerine yönelik olarak, dönem içinde gerçekleşen harcamaların % 30'u oranında bir vergi indirimi söz konusudur. Yapılan yatırım, önceki iki yıl içinde gerçekleşen ortalama harcamaları aşmışsa, aşan kısma % 50 indirim uygulayabilme olanağı da getirilmiştir. Bunun yanında, söz konusu AR-GE faaliyetlerinde veya ilgili projelerde görev almak üzere istihdam edilen personele yönelik olarak yapılan harcamaların % 10'u oranında da vergi indirimi de düzenlenmiştir.

Diğer yandan dönem boyunca gerçekleştirilen teknolojik yenileme faaliyetleri için yapılan giderlere yönelik % 10, söz konusu konuda yapılan proje giderlerinde ise % 15 oranında vergi indirimi uygulamak mümkündür. AR-GE ve teknolojik yenileme için yapılan toplam harcamaların % 25'ini geçmemek kaydıyla yurtdışında yapılan giderler de vergi indirimi kapsamına girmektedir.

AR-GE harcamalarından ayrı olarak, AR-GE faaliyetlerinde kullanılmak üzere maddi duran varlıklar ve maddi olmayan varlıklar (bina veya arazi yatırımları hariç) iktisap edilerek yapılan yatırımlar içinde bir vergi indirimi düzenlenmiştir. Buna göre; vergi indiriminde kullanılacak miktar, yukarıda belirtilen aktiflerin yatırım maliyetleridir. Yatırımların yapıldığı ve faaliyete girdiği andan itibaren indirimden yararlanmak mümkündür. Burada da geçerli oran % 30'dur.

2. Yenileme Yatırımlarına Yönelik Vergi İndirimi

İspanya'da yeni yapılan yatırımlarla , mevcut işletmelerin gerek yenileme amaçlı gerek kapasite artırılmasına yönelik olmak üzere yapılan harcamaları konu alan ayrı bir vergi indirim uygulaması olduğu görülmektedir.

Söz konusu indirimin esası şöyledir; iktisap edilmek istenen aktif kıymet için ödenecek vergiden % 20 oranında indirim yapılması ile uygulanmaktadır. Doğaldır ki yapılan bu işlem yeniden yatırım (reinvestment) amaçlı olmalıdır. Vergi oranlarına bağlı olarak vergi indirimleri uygulanmaktadır. Buna göre, % 20, % 25 ve % 40 oranında vergilenen bir işlem için sırasıyla % 5, % 10 ve % 25 oranındaki indirimler söz konusudur. Kısmi bir yeniden yatırım için kısmi bir vergi indirimi uygulamakta mümkündür. Vergi indirimi, yeniden yatırım harcamasının yapıldığı dönem içinde ve ödenecek vergide herhangi bir sınırlama olmadan kullanılacaktır.

Yenilene ve dolayısıyla yeniden yatırıma konu olan aktif kıymetler, en az bir yıldır elde tutulmuş olunmalı ve sermayenin % 5'ini temsil etmelidir. Mülkiyet süresinin hesaplanabilmesi açısından ilk giren ilk çıkar yöntemi uygulanacaktır. Diğer yandan söz konusu aktifler indirimden yararlanacak işletmenin faaliyet kapsamı içinde olmak zorundadır. Yeniden yatırıma başlanılan dönem içinde harcamalar başlamalı, en geç 3 yıl içinde bitirilmelidir. Bu süreler içinde gerçekleşmeyecek nitelikte olan ve daha uzun süre dahilinde düzenlenebilecek yatırımlar için özel uygulama planları düzenlemekte mümkündür.

Yeniden yatırıma konu olan aktifler iktisap tarihinden itibaren en az beş yıl süre ile mükellefin mülkiyetinde olmak zorundadır. Söz konusu süreden önce aktifler el değiştirirse vergi indiriminden yararlanılma hakkı kaybedilir. Ayrıca da yararlanılan miktar, gecikme bedeli de dahil edilerek cezalı tahsil edilir.

3. İspanya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Çok farklı bir uygulama görülen İspanya'da bölgesel ayırım olmadan % 5 ila % 30 oranlarında vergi indirimleri tespit edilmiş, daha çok harcamaların konusu üzerinde yoğunlaşmıştır.

En önemli indirimlerin başında AR-GE faaliyetlerine yönelik yapılan harcamalar gelmektedir. Bunun yanında genel oran olarak görülen % 10'luk oran ise, kamusal nitelikteki, çevre temizliğini artırma veya sanayi atıklarının yarattığı kirliliği önleme vb. harcamaları esas almaktadır.

Diğer yandan önemli ayrımlardan biri de yenileme faaliyetleri kapsamındaki, yeniden yatırım indirimi uygulamasıdır. Söz konusu uygulama neticesinde İspanya'da faaliyet gösteren firmalar belirli oranlarda teşviklerden yararlanarak bu kapsam dahilindeki indirimlerden yararlanmaktadır.

Türkiye'de genel oran % 40 iken İspanya'da genel oran olarak belli bir rakam söylemek mümkün değildir. Bu iki neden etrafında açıklanabilir. Birincisi, Türkiye'deki uygulamanın kapsamı çok geniştir, buna ek olarak yatırım indiriminin konusu amortisman tabii aktif kıymetler olarak özetlenebilir ki bu oldukça geniş bir harcama yelpazesini kapsamaktadır. Halbuki İspanya'da harcamaların içeriği bellidir. Kamusal nitelikte olan ve belirli özellikteki yatırımlar üzerinden uygulanmaktadır.

İkincisi, İspanya'da harcamalar ayrı ayrı belirlenirken bunlara uygulanabilir indirim oranları da ayrı ayrı belirlenmiştir. Dolayısıyla önce yapılan yatırım harcamasının niteliği göz önüne alınmalı, ardından bunun için belirlenen oran uygulanmalıdır. Örneğin, kamusal nitelikteki faaliyetler için vergi indirimi % 10 iken, görsel-işitsel faaliyetlere yönelik yatırımlarda yararlanılabilecek oran % 20 olmaktadır. Bu konuda şu belirtilmelidir, İspanya'da mevcut indirim, Türkiye uygulamasına göre son derece dar kapsamlı ve düşük oranlıdır.

Diğer yandan yeniden yatırım indirimi uygulaması çok farklı bir yöntem olarak görünmekle beraber, Türkiye uygulaması açısından üstünlüğü görülmemektedir. Diğer bir deyişle Türkiye uygulaması daha avantajlı kılınmıştır. Zira, mevcut bir firmanın yeniden yatırımdan faydalanabilmesi için, belirli şartlar gerektiği gibi, faydalanabileceği oran da en fazla % 25 olarak görülmektedir. Buna karşın, Türkiye uygulamasına

bakıldığında, indirimden yararlanabilmek için en önemli şartın yeni bir amortismanına tabi iktisadi kıymet iktisabından ibaret olduğu görülür. Ayrıca da yararlanılacak oran % 40 olup, mukayeseli olarak yüksektir.

Önemle değinilecek bir nokta da, İspanya'da yeniden yatırım indiriminden yararlanan bir firma, iktisap ettiği aktif kıymeti en az beş yıl elde tutmak zorundadır. Bu süre öncesinde söz konusu aktifi elden çıkartırsa, vergi indirim hakkını kaybedip, yararlandığı indirim kadar miktarı cezalı olarak geri ödemektedir. Oysa Türkiye'de yatırım indiriminden yararlanabilmek için, söz konusu aktif kıymeti en az iki yıl elde tutmak gereklidir. Bu süre içinde elden çıkartılırsa aynı İspanya uygulamasındaki gibi yatırım indirimi uygulamasından yararlanmak mümkün değildir. Ancak bundan sonraki prosedürde ise iki ülke arasında ve Türkiye aleyhine bir farklılık mevcuttur. Türkiye uygulamasında yararlanılan yatırım indirimi için hiçbir yaptırım söz konusu değildir. Bu noktada İspanya uygulamasının daha uygun olduğunu söylemek gerekir. Zira Türkiye uygulamasının bu şekilde düzenlenmesi ve cezai uygulamasının olmayışı, söz konusu hükmün otomatikman işlerliğinin yitirilmesine yol açabilecek durumdadır.

Diğer yandan İspanya'da sosyal ve toplumsal amaçlı teşviklerin daha ağır bastığı farkedilmektedir. Özellikle, gerek hareketli filmler ve kitap basımı, gerekse çevre kirliliği ve temizliği vb. harcamalar bunun başlıca göstergesi konumundadır. Aslında objektif olarak bakıldığında, indirimlerin hepsinin bir amacı olduğu görülmektedir. Buna karşın Türkiye'de son düzenlemeler de dikkate alındığında belirli bir amaç olduğu söylenememektedir. Çünkü, ne bölge ayrımı ne belirli bir harcama veya faaliyet ayrımına gidilmeden tekdüze bir düzenleme olduğu farkedilmektedir.

E. BELÇİKA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI³⁷

Belçika'daki yatırım teşviklerine göz atıldığında çok çeşitli olduğu farkedilmektedir. Teşvikler gerek yerel gerekse yabancı firmalar tarafından fark gözetilmeksizin uygulanmaktadır. Yabancı firmalar ya da şubeler aynı yasal yükümlülüğe sahiptir ve aynı zamanda yerel firmalar gibi tüm şartlara uyan teşvikleri

---

³⁷ Investment incentives framework, **Federal Public Service Economy, S.M.E.s, Self-employed and Energy Service for Foreign Investments**, http://www.investinbelgium.fgov.be/frame_en.htm (17.02.2004)

uygulayabilmektedirler. Belçika'da özellikle yabancı sermayeye yönelik teşviksel çalışmalar dikkat çekmektedir. Özellikle bu faaliyete yönelik kurulan "Yabancı Yatırımlar İçin Mali Departman (Fiscal Department for Foreign Investments)" birimi mevcut bulunmaktadır.

Belçika'da yer alan teşviklerin kapsamına bakıldığında, uluslar arası ticaret ve AR-GE fırsatları, iş gücü ve çalışma teşvikleri ve bunlara ek olarak mali teşvikler karşımıza çıkmaktadır. Mali ve vergisel konuların çoğunu federal devlet idare etmekle beraber bazı noktalarda yerel bölgelerce de karar verilmektedir. İş gücü teşvikleri hem federal devlet hem de bölgesel yönetimlerin inisiyatifindedir.

Finansal teşviklerin hepsi karşılıksızdır. Genel olarak yatırımlar için verilen sübvansiyonlar ya faiz indirimi ya da sermaye katkısı olarak veyahut da bu iki bileşenden meydana gelen bir kombinasyondan oluşmaktadır. Bu konuda baz alınan kriterler, yatırım projesinin; oto finansman ya da borçlanma yoluyla finanse edilmesine veya da her iki yöntemin karma kullanımına göre değişmektedir. Prensip olarak yatırımlara verilen maksimum yardım söz konusu yatırım miktarının % 21'i olarak tespit edilmiştir.

Belçika yönetiminin yabancı yatırımları çekmek için özel çalışmalar içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmalardan biri de gelen yatırımcılara güven ortamı yaratmak üzere getirilen "idari karar bildirimi" yöntemidir. Söz konusu ülkede yatırım yapacak mükellefler vergileme konusunda vergi idaresinden yazılı olarak, gerek yapacağı proje hakkında gerekse daha önce yapılan benzer yatırımlar hakkında her türlü bilgiyi isteyebilmekte ve istediği bu karar bağlayıcı bir unsur olarak kalmaktadır. Böylece yatırım yapacak firmaya önceden nasıl bir prosedüre bağlı kalacağı hakkında güven yaratan bir ortam gösterilebilmektedir.

1. Yatırım İndirimi Uygulamasının Kapsam ve Niteliği

Belçika'da ilk defa 1954 yılında yürürlüğe sokulan³⁸, hem kişisel işletmeler hemde kurum bazındaki işletmelere getirilen teşviklerden biri de yatırım indirimi uygulamasıdır. Belçika'da iş amaçlı kullanılmak üzere, sabit kıymet olarak yapılan

---

³⁸ Edizdoğan, a.g.e., s. 38

yatırımların, yatırım miktarının belli bir oranında vergilenebilir gelirden indirim yapma hakkı bulunmaktadır.

Yatırım indirimi bu açıdan bakıldığında, sabit kıymet olarak yapılan yatırımların tamamını kapsar görünmekle beraber, yatırım indiriminin uygulanabileceği harcamalar belirlenerek, belirli faaliyetlere yönelik olarak düzenlendiği görülmektedir. Yatırım indirimi sadece aşağıda belirtilen harcamalara yöneliktir:

- Araştırma-Geliştirme faaliyetleri, "enerji tasarrufu" ve "yeşil" yatırımlar,
- Küçük ve orta ölçekli firmalarca yapılan yatırımlar. (Küçük ve orta ölçekli yatırımlar, yönetim hakkının çoğunluğunun büyük grupta şirketlerden ziyade ferdi kişi ya da işletmelerin elinde bulunan işletmeler olarak tanımlanmıştır)

Yatırım indiriminde temel alınacak oran enflasyon rakamı ile ilintili olarak hesaplanmaktadır. 2002 yılında % 3 ila % 13.5 arasında düzenlenen söz konusu oranların daha öncesinde küçük ve orta ölçekli firmalar için %4 - % 4.5; AR-GE faaliyetleri ve enerji tasarrufu yatırımlarında ise % 14.5 olduğu anlaşılmaktadır.³⁹ Firmanın yapmış olduğu yatırımın tipine göre oran belirlenmektedir. Diğer taraftan söz konusu indirim sadece bir kez uygulanmaktadır. Bununla birlikte, istihdam ettiği personel sayısı 20'yi aşmayan firmalar, yatırım indirimi miktarını amortisman yöntemine göre yıllara yayarak indirebilirler. Bu kolaylığın getirilmesinin sebebi küçük ve orta ölçekli işletmelere avantaj sağlamaktır. Baz alınan nokta istihdam edilen personel sayısıdır.

Yatırım indiriminin yanında, AR-GE faaliyetlerinde, ihracat departmanı veya kalite departmanında, bilimsel araştırma veya mevcut teknolojiyi geliştirme çabalarına yönelik olarak istihdam edilen her bir ek personel için 11.800 EURO mali destekte verilmektedir.

2. Belçika ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Belçika ve Türkiye yatırım indirimi uygulamalarına ilk olarak bakıldığında yöntem olarak aynı olduğu buna karşın kapsam bakımından farklılığı göze çarpmaktadır.

---

³⁹ GİRAY-KOBAN-GERÇEK, a.g.e., s. 45

Belçika'da yatırım indirimi, yatırıma konu olan aktif kıymetlerin bedeli üzerinden, aynı Türkiye uygulamasında olduğu gibi vergilenebilir gelirden indirilerek uygulanmaktadır. Buna karşın Türkiye'de yatırım indirimi uygulamasının kapsamı Belçika uygulamasından daha geniş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de yeni iktisap edilen amortismanına tabi tüm kıymetlerin yatırım indiriminden faydalanması mümkündür. Ancak Belçika'da yatırım indiriminden yararlanmak, özellikle de yüksek orandan faydalanabilmek için AR-GE faaliyetlerine veya enerji tasarrufu yatırımlarına yönelik harcamalar yapmak gereklidir.

Diğer yandan Türkiye uygulaması ile örtüşen nokta küçük ve orta ölçekli firmalara getirilen kolaylıktır. Yukarıda belirtildiği gibi anlaşıldığı üzere, Belçika'da yatırım harcamasının niteliklerinde herhangi bir ayrıma gidilmeksizin, küçük ve orta ölçekli firmalarca yapılan tüm harcamalar yatırım indiriminden yararlanabilmektedir.

Belçika'da yatırım indiriminde oran iki rakam çerçevesinde belirlenmiştir. % 3 oranında küçük ve orta ölçekli firmalara tanınan indirim hakkı; % 13.5 oranında AR-GE faaliyetleri ve enerji tasarrufu yatırımlarına yönelik tanınan indirim hakkı. Türkiye'de ise genel ve tek oran mevcuttur.

Belçika'da yabancı yatırımları ülke ekonomisine kazandırmak, böylece yeni iş imkanları yaratabilmek ve üretimi artırmak vb. amaçlar etrafında güçlü bir ekonomi yaratabilmek üzere çalışmalar yapıldığı farkedilmektedir. Özellikle ülke yönetimi her türlü kolaylığı göstermekte ve her türlü soruya ve soruna cevap vermek için düzenlemeler yapmaktadır. Ancak Türkiye için bunları söylemek mümkün değildir. Oysa Türkiye açısından da yabancı sermayenin gereksinimini tartışmaya gerek yoktur.

Türkiye'de yatırım indirimi hakkı kazanan mükellef, indirim miktarını gelecek yıllara devredebilmektedir. Oysa Belçika'da yatırım indirimi bir defalıktır. Buradan söz konusu hakkın sonraki yıllara devredilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Son olarak vergisel teşvikler yanında istihdam artırıcı mali desteklerde söz konusu ülkede uygulanmaktadır. AR-GE, kalite kontrol ve ihracat departmanlarında çalıştırılan her bir ek personel için parasal destek mevcuttur. Türkiye'nin de bu tür uygulamaları benimsemesinin yerinde olacağı aşikardır.

F. YUNANİSTAN'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

AB ülkelerinden biri olan Yunanistan'da 1998 yılında düzenlenen yatırım kanunu ile tüm ülke çapında gerçekleştirilen veya gerçekleştirilecek yatırımlara yönelik tüm teşvikler ele alınmıştır. Söz konusu kanuna göz atıldığında yatırım teşviklerinin ve yatırım indirimi uygulamasının çeşitli bölgeler ve faaliyet konularına göre şekillendiği görülmektedir. Özellikle yatırım indirim oranları her bölge ve faaliyet konusuna göre farklılık göstermekte, diğer yandan söz konusu faaliyet türlerinde en az yatırım miktarlarının belirlenmesi dikkat çeken noktalardır.

1. Yunanistan'da Teşvik Uygulamaları

Yatırım indirimi konusunu ele almadan evvel, yatırım teşviklerinin genel olarak ne olduğunu ve söz konusu ülkedeki teşviklerin ne amaçlar edindiğine bakmak yerinde olacaktır.

Yunanistan Yatırım Kanunu birinci maddesinde kanunun kapsamı ele alınmış ve maddeler halinde amaçlar hedeflenmiştir. Özel yatırımları hızlandırmak temel hedef olarak belirlenmişse de diğer söz konusu amaçlar şöyle sıralanabilir:⁴⁰

- Bölgesel kalkınma amaçlarının elde edilmesinde katkı sağlamak,
- Yeni ya da mevcut iş olanaklarını artırmak,
- Rekabeti yükseltmek,
- Sanayi ve üretim sektörlerinin yeniden yapılanmasına hizmet etmek,
- Uluslar arası rekabette ülkenin iş olanaklarından yararlanmak,
- Çevre ve enerji tasarrufunun korunmasına yönelik katkıda bulunmak.

Maddenin devamında Yunanistan devleti tarafından sağlanan teşvikler ve mali yardımlardan söz edilmektedir. Söz konusu yardım ve teşvikler, faiz sübvansiyonları (uzun veya orta vadeli borçlarda düşük faiz uygulaması), kiralama harcamalarına

---

⁴⁰ "Investment Law: Private investment aids for the country's economic and regional development, and other provisions", **Hellenic Investment Centre**, www.elke.gr, 09.02.2004, p. 1

yönelik sübvansiyonlar, vergisel teşvikler ve özel teşvik uygulamaları olarak sayılmaktadır. (madde 1/2).

Söz konusu kanunun 2. maddesinde ise yeni ve eski işletmelere yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Bunun bu ayırım içinde olmasının nedeni Yunanistan'da yeni ve eski işletmelere yönelik teşvik uygulamalarında farklılıklar olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu ülkenin kanununa göre, yeni kurulan ya da beş yıla kadar faaliyetini sürdüren işletmeler "yeni"; beş yıldan daha uzun bir süre faaliyet gösteren işletmeler ise "eski" olarak dikkate alınmaktadır. Yeni işletmeler hem vergisel teşviklerden hem de mali sübvansiyonlardan yararlanabilme imkanı bulmakta, buna karşın eski işletmeler sadece vergisel teşviklerden yararlanabilme imkanına sahiptir.⁴¹ Buradan yatırım indirimi bir vergisel teşvik olduğundan tüm işletmelere yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

2. Yunanistan'da Yatırım İndirimi Uygulaması ve Oranları

Yunanistan'da yatırım indirimi uygulaması, yatırım olarak nitelenen harcamaların maliyet bedeli ya da satın alınan ekipmanların iktisap bedeli üzerinden hesaplanarak uygulanmaktadır.⁴² Kalkınma hamleleri içinde bulunan Yunanistan'da sanayi, madencilik, ziraat ve el sanatları alanlarında yatırımlarda bulunan vergi yükümlüleri yatırım indiriminden geniş ölçüde yararlanabilmektedirler. Yunanistanda, yatırım indirimi uygulamasıyla rantabl çalışan işletmeler, yaptıkları yatırımların maliyetine eşit bir miktarını gayri safi kârlarından düşebilmektedir. İşletmeler yeni makine ve ekipman alımında veya mevcut fabrikaların genişletilmesinde kullanılmak üzere yatırım harcaması yapması yatırım indirimi uygulamasından yararlanmanın önemli bir şartıdır.⁴³

Yatırım kanunu çerçevesinde harcamaların konusu ve oranları tespit edilmiştir. Harcamaların konusu, üretim, turizm, teknolojik gelişim ve enerji harcamalarını kapsamaktadır. Diğer yandan yatırım kanununda çeşitli bölgeler 4 grupta toplanarak,

⁴¹ "Investment Incentives", Hellenic Investment Centre, www.elke.gr, (09.02.2004), p. 2

⁴² GİRAY-KOBAN-GERÇEK, a.g.e., s. 46

⁴³ EDİZDOĞAN, a.g.e., s. 37

söz konusu bölgelerin nitelikleri itibariyle oranlar belirlenmiştir. Yatırım teşvik bölgeleri adı verilen bölgeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır:⁴⁴

A Bölgesi; Attica ve Thessaloniki'nin diğer bölgeler dışındaki kısımları,

B Bölgesi; ETBA Bölgesi (Industrial Estates of the Hellenic Industrial Development Bank), Thessaloniki'nin bir kısmı (Axios River), Langadas ve Trinizia Bölgesi,

C Bölgesi; İşsizlik ve nüfus problemi olan Yunanistan şehirleri,

D Bölgesi; Xanthi bölgesinin bir kısmı, Rodopi ve Evros, Kuzey Ege Adaları, Thasos adası, Dodecanese'nin bir kısmı.

Bu şekilde bölgeler belirlendikten sonra aşağıda tablo halinde görülen oranlar tespit edilmiştir. Oranlar faaliyet konusuna göre farklılaşmaktadır:

Bölge	Faaliyet konularına göre yatırım indirimi oranları			
	Üretim	Turizm	Teknoloji Kalkınma	Enerji
A	-	-	% 60	% 100
B	% 70	% 40	% 100	% 100
C	% 70	% 40	% 100	% 100
D	% 100	% 60	% 100	% 100

Kaynak: Hellenic Investment Centre, www.elke.gr

Tabloda görüldüğü gibi yatırım indirimi oranları % 40 ila % 100 arasında değişmektedir. Özellikle teknolojik kalkınma ve enerji faaliyetleri için % 100 oranı temel olarak alınmaktadır. Diğer yandan turizm göreceli olarak diğer faaliyetler içinde en düşük

⁴⁴ "Investment Incentives", Hellenic Investment Centre, www.elke.gr, (09.02.2004), p. 3

indirimden yararlanırken üretim faaliyetleri de % 70 ila % 100 indirimden yararlanma fırsatı bulabilmektedir.

Yatırım indirimi konusunda, yatırım kanununun 6. maddesinin 27. paragrafında önemli ayrıntılara değinilmiştir.⁴⁵ Buna göre, yatırım indirimi ile ilgili kayıtlar defter kayıtlarında ayrı hesapta gösterilecektir. Eğer mükellefler diğer teşviklerden de geniş ölçüde yararlanırsa ek defterler kapsamında ilgili hesapları izleyeceklerdir. Diğer yandan yatırımın yapıldığı dönemden itibaren yatırım indiriminden yararlanılabilir. Bu dönemden itibaren söz konusu yatırım beş yıl içinde tamamlanmak zorundadır. Kazanç yeter olmazsa veya dönem zararla kapatılırsa, yararlanılamayan indirim sonraki dönemlere devredilir. Ancak bu devir on yıllık süre ile sınırlandırılmıştır.

Yatırımlar tamamen bittiğinde ilgili mükellefler, Yunanistan Gelir İdaresine başvurarak denetim talebinde bulunur. İdare denetim yapmak üzere başvuruyu dikkate alır ve inceleme başlatılır. Söz konusu inceleme ve denetim sırasında, yatırımla ilgili tüm kayıtlar ve belgeler hazır bulundurulur. Denetim en geç mali dönem sonuna kadar bitirilir ve karara bağlanır.

Yunanistan'da yatırım indiriminden genellikle yurtiçi firmalar yararlandırılmıştır. Ancak, yabancı işletmelerin Yunanistan'da devamlı kuruluşları da bu indirimden, bağlı oldukları ülkelerin mevzuatlarının izin verdiği çerçevede yararlanabilirler.⁴⁶

3. Yunanistan ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Yunanistan'daki uygulamada farklı bölgelerin ve bu bölgelere göre farklı yatırım oranlarının belirlenmesi dikkat çeken ilk unsurdur. Yunanistan genelinde 4 grup oluşturularak adeta ülke 4 parçaya ayrılmıştır. Bölge ayırımı yapılırken söz konusu ayırımın temel noktası işsizlik ve nüfus yoğunluğu olarak göze çarpmaktadır. Yunanistan uygulamasında durum böyle iken, Türkiye uygulamasında bölge ayırımı olmadan tüm ülke topraklarının genelinde farklılık olmayan bir uygulama görülmektedir.

Diğer yandan belirtildiği gibi belirlenen bu bölgelere ayrı ayrı oranlar saptanmıştır. Yunanistan'da geçerli oranlar % 40 ila % 100 arasında seyretmektedir.

---

⁴⁵ "Investment Law: Private...", a.g.e., s. 47-48

⁴⁶ Edizdoğan, a.g.e., s. 38

Bunun yanında faaliyet konularına göre oranlar sınıflandırılmıştır. Böylelikle ülke ekonomisine en çok ihtiyaç duyulan sektör ve faaliyetler de daha çok yatırım yapılması teşvik edilmektedir.

Buna karşın ülkemizde bu uygulamaya rastlamak mümkün değildir. Bölge ayrımı olmadığı gibi, oran farklılığında yoktur. Ülke genelinde geçerli genel bir oran belirlenmiştir. Ayrıca da faaliyet alanlarında farklılaştırılma gibi bir düzenlemeye de gidilmemiştir. Bu açıdan Yunanistan uygulamasının daha rasyonel olduğunu ve teşvik uygulamasının amaçladığı hedeflere uygun olduğunu söylemek zor değildir. Aslında ülkemiz uygulamasında 4842 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan evvel bölge farklılığı ve oran ayrımı söz konusu iken ve yatırım indirimi istisnası müessesesi amacına hizmet etmekte daha optimum düzeyde iken, söz konusu kanun değişikliği ile bu fonksiyonunu kaybetmiştir. Bölge dengesizliğinin oldukça fazla görüldüğü Türkiye’de kalkınmada geri kalmış alanların lehine bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Faaliyet konularında da ayrıma gidilmesi ve üretimin fazla olduğu alanlardan ziyade ihtiyaç duyulan faaliyetlere yönelik bir yatırım indirimi uygulamasının getirilmesi hem daha hedefe uygun olacak hem de milli israf önlenmiş olacaktır.

Öte taraftan Türkiye uygulamasında yatırım indirimi ile ilgili hesaplar ayrı tutulmakta ve izlenmektedir. Keza Yunanistan uygulaması da bu bakımdan benzerlik göstermektedir. Ayrılan noktalar ise, devredilme konusunda yaşanmaktadır. Türkiye’de yararlanılamayan yatırım indiriminden gelecek yıllarda belirli bir süre olmaksızın yararlanılabilirken, Yunanistan’da devredebilme yetkisi on yıl süre ile sınırlanmıştır.

Dikkat çeken diğer önemli nokta ise, söz konusu ülkede yatırım sonrası gerçekleşen denetim mekanizmasıdır. Söz konusu mekanizma yatırım bittikten sonra mükellefin başvurusu ile başlamakta ve başladığı dönemin sonuna kadar sonuçlandırılmaktadır. Denetim sırasında her türlü kolaylık gösterilmektedir. Böylece yatırımın kayıtlarda doğru tutulup tutulmadığı tespit edilmekte ve ayrıca yatırım harcamalarının doğru olarak yapılıp yapılmadığı belirlenmiş olmaktadır. Böyle bir uygulama mükellefi doğru hareket etmeye zorlayıcı bir rol oynamaktadır.

Ancak Türkiye’de bu şekilde bir düzenleme mevcut değildir. Yatırım harcamalarının kayıtlarda nasıl tutulduğu, harcamanın nasıl yapıldığı hakkında idarenin bilgi sahibi olması yapacağı incelemeler neticesinde gerçekleşecektir. Ancak ülkemizde

denetim oranı %1, %2 gibi çok düşük oranlarda seyretmekte olduğundan gerçekten yatırımların hesap ve harcamaları hakkında bilgi edinmek tamamen tesadüf gibi görünmektedir. Yunanistan uygulamasında olduğu gibi yatırımların hemen denetlenmesi sağlıklı bir görünüm sergilemektedir. Zira belirtildiği gibi yatırım sonrası böyle bir uygulama olması, yatırımların doğru hesaplarda tutulmasını ve harcamaların hedeflerine uygun yapılmasını sağlayacaktır. Bunlara ek olarak sığağı sığağına bir denetimle de tam ve doğru tespit yapmak mümkün olacaktır. Bu konunun da idarece dikkate alınmasında fayda vardır.

G. ÇİN'DE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

Çin dünyada ekonomik faaliyetlerin ilk ortaya çıktığı yerlerden biridir. Bugün dünyanın en hızlı gelişen pazarlarından biri durumundadır. Dünya Bankası'nın tahminlerine göre Çin 2020 yılında dünyanın ikinci büyük ticaret hacmine sahip ülke olacaktır. Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre ise, Çin bugün A.B.D. ve Japonya'dan sonra dünyada üçüncü büyük ekonomiye sahip ülkedir. 1949 yılından beri yapılan ekonomik reformlar neticesinde dünyada söz sahibi bir ülke konumuna gelen Çin'de yavaş yavaş "fiyatların piyasa düzenlemeleriyle saptanması" aşamasına geçilmiştir. Daha önce devlet tarafından belirlenen fiyat mekanizması geçerliydi. 1999 itibarıyla, devlet fiyatların oluşturulmasında; piyasa tüketim mallarının fiyatlandırılmasında % 95, yatırım mallarının fiyatının belirlenmesinde % 80 etkili konumdadır. Piyasada ise fiyatlar esas olarak arz ve talep arasındaki ilişki vasıtasıyla oluşmaktadır.⁴⁷

Dünyanın en yoğun nüfusuna sahip Çin'de yatırım indirimine yönelik belirli bir uygulama olmamakla beraber, gerek yurtdışındaki teşebbüslere gerekse yabancı girişimlere yönelik farklı düzenlemeler nedeniyle incelenmesinde fayda vardır. Giderek gelişen bir ekonomiye sahip olan Çin'de yeni yatırım yapanlara yönelik muafiyetler ve indirilmiş oranlar ile vergi tatili uygulaması göze çarpmaktadır.

Çin'de özel olarak belirlenmiş bölgeler dahilinde geniş ölçüde uygulama alanı bulan seçimlik hakka dayanan vergi teşvikleri kullanılmaktadır. Gerek yurt içi girişimciler gerekse yabancı yatırımcılar teşviklerden yararlanabilmektedir. Yararlanan teşvikler

---

⁴⁷ Onur GÜNER; "Çin Ekonomisinin Canlanmasında Çin Vergi Sisteminin Rolü", **Vergi Sorunları**, Sayı:185, Şubat 2004, ss. 111-128

arasında gümrük vergilerinden muafiyet, KDV muafiyeti, yerel vergilerde indirilmiş oran uygulaması, vergi iadeleri vb. düzenlemeler dikkat çekmektedir. 1994 yılında yabancı ve yurtiçi yatırımlar arasında fark gözetilmeksizin yeni bir vergi sistemi benimsenmiş ve yerli yabancı kurumlara yönelik düzenlemeler birleştirilmiştir.⁴⁸

Çin sosyalist piyasa ekonomisi sayesinde 1997 yılında yaşanan Güneydoğu Asya mali krizinden etkilenmeyen tek ülke olmuştur. Çin yabancı sermayeye sunduğu ucuz işgücü ve teşviklerle son yılların cazibe merkezi haline gelmiştir. Çin, yabancı sermayeyi finans piyasaları aracılığıyla çekme yerine yatırıma yönlendirerek sermayenin kalıcı olmasını sağlamıştır.⁴⁹

1. Yatırımlara Ayrılmış Özel Bölgelerin Sınıflandırılması⁵⁰

Çin'de yapılan düzenlemelerle yatırımlara yönelik verilen teşvikler belirli bölgeler dahilinde düzenlenmiştir. Ülke genelinde belirlenen şehirler veya alanlar sınıflandırılarak, bu sınıflandırma ile tanınan vergisel teşvikler tespit edilmiştir.

- Özel Ekonomi Bölgeleri (Special Economic Zones)

1980 yılında belirlenen bazı il ve bölgelerin, özel ekonomik bölge olarak düzenlendiği görülmektedir. 1984 yılına dek teşvik verilen yegane alanlar olarak tespit edilen bu bölgeler 1980 yılında dört şehrin tespiti ile başlamış, 1985 yılında beşinci bölgenin eklenmesi ile kesin belirlenmiştir. Söz konusu bölgeler; 1980'de tespit edilen Hong Kong SAR bölgesi yanında Guandong Bölgesi adı verilen yerde bulunan, Shenzhen, Shantou, Zhuhai şehirleri; Çin'in Tayvan kısmına yakın Fujion Bölgesinde bulunan Xiamen şehri ile 1985'te düzenlenen Hainan şehri olarak sayılmaktadır.

Bu bölgelerin kuruluş amacına bakıldığında otonom yatırım politikaları dahilinde düşünülen altyapı projeleri ve büyük ölçekli yatırımlar (30 milyon \$ ve üstü) olduğu görülmektedir.

- Kıyı Şehirleri ve Bölgeleri (Open Coastal Cities)

---

⁴⁸ Wanda TSENG-Harm ZEBREGS, "Foreign Direct Investment in China: Some Lessons For Other Countries", **IMF Policy Discussion Paper**, PDP/02/3, February 2002, <http://www.imf.org>, s. 14

⁴⁹ GÜNER, a.g.m., s. 114

⁵⁰ TSENG-ZEBREGS, a.g.m., s. 14

1984 yılında ondört adet şehir çeşitli yatırımlara yönelik olarak belirlenmiş, endüstriyel tabanlı ve altyapılı olarak kurulmuş ve yabancı yatırımlara açık olarak düzenlenmiştir. Bu bölgelerin, Özel Ekonomi Bölgelerine nazaran çok daha yarar sağladığı anlaşılmaktadır. Bu sınıflandırmaya giren şehirlerin başında Yangzte Delta (Shangai dahil) bölgesi ve Pearl River civarı gelmektedir.

- Ekonomi ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Ondört tane belirlenen kıyı şehirleri ve bölgeleri içinde belirli alanlar ekonomi ve teknoloji geliştirme bölgeleri olarak tespit edilmiştir. Yangzte Valley bölgesi ile 1990 da düzenlenen Pudong Area bölgesi bu sınıfa giren başlıca bölgelerdir.

- Yüksek Teknoloji Geliştirme ve Serbest Ticaret Alanları

1990'lı yılların başlarında belirlenen ileri teknoloji bölgelerinin özellikleri ekonomi ve teknoloji geliştirme bölgelerine benzerlik taşımakta ve özellikle yüksek teknolojiyi desteklemek üzere ek vergi ayrıcalıkları sağlayarak yatırımları teşvik etmektedir.

Serbest Ticaret Alanları, ilk olarak 1990 yılında Pudong ve Shenzhen şeklinde tespit edilmiştir. Bu tarihten sonra çok sayıda serbest ticaret alanı bunlara eklenmiştir. Türkiye uygulamasında olduğu gibi söz konusu bölgelerde ihracat ve ithalat vergileri uygulanmamaktadır.

2. Yatırımlara Tanınan Vergisel Teşvikler ve Uygulamalar⁵¹

Çin'de tanınan yatırım teşvikleri arasında, tüm bölgelerde uygulanabilen iki vergi teşviği dikkat çekmektedir. Birincisi, "iki yıl vergi muafiyeti"; diğeri, "üç yıl indirimli oran uygulamasıdır.

Buna göre, bu bölgelere yapılan yatırımlar için geçerli oran, yurt içinde geçerli oran olan % 33 olmakla beraber, on yıl süreyle anlaşma imzalayarak faaliyette bulunacak yatırımlar için ilk kâr elde ettikten sonra iki yıl süreyle vergiden muaf tutulmaktadır. Bu iki yıl vergi muafiyeti diğeri bir deyişle, kâr elde edilen yıldan itibaren başlamaktadır. Diğeri yandan söz konusu bu muafiyet süresi bittikten sonra diğeri teşvik unsuru olan üç yıl indirimli oran uygulaması başlamaktadır. Söz konusu iki yıl sonundan

---

⁵¹ TSENG-ZEBREGS, a.g.m., s. 14

itibaren yatırım yapan kurumların vergi yükümlülükleri % 50 düşürülmektedir. Yapılan yatırım sonucunda kurulan kurum, yıllık üretim miktarının en az % 70'ini ihracata yönelik yapıyorsa, yukarıda bahsedilen % 50 indirimli vergi oranı uygulamasından sürekli yararlanmaktadır.

Vergi muafiyeti uygulaması yukarıda belirtildiği gibi iki yıl süreyle gerçekleşmekte, bir nevi ertelenerek (vergi tatili), vergileme geçici uygulanmamaktadır. Muafiyet "ilk kar yapılan yıl" başlayacaktır. Bu ilk yıl aynı zamanda "ilk muafiyet yılı" olarak nitelenmektedir.⁵²

Özel Ekonomi Bölgelerinde yürürlükte olan vergi oranı % 18'dir. Bu bölgelerde de iki yıl vergi muafiyeti ve üç yıl indirimli oran uygulaması mevcut olmakla beraber, ihracat amaçlı firmalarla gelişmiş teknoloji kullanan yatırımlara yönelik olarak, yukarıda değinilen beş senelik vergi teşviğinden sonra (iki yıl muafiyet + üç yıl indirimli oran) vergi oranı % 10 olarak uygulanmaktadır.⁵³

Kıyı Bölgelerinde geçerli oran % 27 olmakla beraber, iki yıl muafiyet ve üç yıl indirimli uygulama sonrasında, 30 milyon \$ ve üstü yatırım projeleri, bilgi ya da teknoloji projeleri ile enerji, ulaşım, taşımacılık veya liman yapım projeleri % 15 oranında vergilendirilmektedir.

Diğer yandan ekonomi ve teknoloji geliştirme bölgelerinde ise, tüm üretim faaliyetleri için geçerli oran % 18 olmakla birlikte, iki yıl muafiyet ve üç yıl indirimli oran uygulamasından yararlanmak mümkündür. İleri teknoloji bölgeleri geliştirme bölgelerinde % 18 vergi oranı geçerlidir ve diğer teşvik uygulamalarında mevcuttur.

Diğer yandan bu teşvikler uygulanırken ve uygulama sırasında Çin Devleti birimlerince sürekli denetlenmektedir. Gerek tuttukları kayıtlar açısından gerekse yapılan faaliyetler açısından kontrol altında tutulmaktadır.⁵⁴

---

⁵² K. Hung CHAN-Phyllis Lai Lan MO; "Tax Holidays and Tax Noncompliance: An Empirical Study of Corporate Tax Audits in China's Developing Economy", *The Accounting Review*, October 2000, 75/4, pp. 469-484

⁵³ GÜNER, a.g.m., s. 123

⁵⁴ CHAN-MO, a.g.m., s. 474

3. Çin ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Çin ve Türkiye uygulamasının karşılaştırılması ilk bakışta gereksiz ya da uygunsuz görünmekle beraber uygulamalar arasındaki farklar ve uygulamaların amaçlarına ulaşmasında sağladığı başarılar açısından kıyaslanması yararlı görülmektedir.

Çin'de her ne kadar yatırım indirimi uygulaması olmasa da yatırımları teşvik amaçlı farklı yöntemler farkedilmektedir. Gerek yurt içindeki yatırımlara gerekse yabancı yatırımlara yönelik dikkat çekici düzenlemeler bulunmaktadır.

En önemlisi yatırım yapan firmalara tanınan vergi muafiyetidir. Açıkça görüleceği üzere yatırım nasıl olursa olsun teşvik almakta, diğer yandan bazı hedeflenen faaliyetlere yönelik olduğunda ise fazladan teşviklere maruz kalmaktadır.

Özellikle muafiyetin "ilk kârlı yıl"dan itibaren başlamasının altında öncelikle yatırımcının kazanması, sonra devlete gelir sağlaması felsefesinin yattığı anlaşılmaktadır. Görünen o dur ki, yatırımcı kazanmadan gereksiz yere yatırımcıdan vergi ya da benzeri isimler altında bedel tahsil edilmemekte, böylelikle yatırımcıya bir tür destek sağlanmaktadır. Aynı zamanda iki yıl muafiyet uygulamasından sonra vergi yükümlülüğünü üç yıl süreyle % 50 indirimli uygulanması yatırımcıya destek sağlamakta, finansman sorunu yaşamadan hedeflerine varması için uygun ortam yaratılmaktadır.

Belirli bölgeler altında yatırımları teşvik etmesi hem belirli alanlarda yatırımları toplamak açısından olumlu olmakla birlikte, bölgeler arası ekonomik dengesizlikleri de giderebilmek açısından lehte bir durum yaratmaktadır.

Türkiye'de vergi tatili uygulaması sadece Teknoloji Geliştirme Bölgeleri'nde uygulanmak üzere mevcut bulunmakta⁵⁵, vergi erteleme ise gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine yönelik AR-GE faaliyetlerinde düzenlenmekle birlikte⁵⁶ bu uygulamaların genel olarak faydalanma alanı da bulunmamaktadır. Yatırımlara yönelik Çin'deki gibi bir uygulamanın en az yatırım indirimi uygulaması kadar etkin olacağını görülmekle

---

⁵⁵ 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, m. 8, 06/07/2001 tarihli ve 24454 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁵⁶ BIYIK-KIRATLI, a.g.e., s. 567

beraber daha güçlü bir teşvik unsuru olacağı kanaatimizce düşünülmektedir. Özellikle yatırımlara şiddetle ihtiyaç duyulan Türkiye’de düzenlenecek bu tip bir uygulama gerek istihdam artırımı gerek üretim artırımı yönünden faydası tartışılmaz düzeydedir. Kaldı ki Çin ekonomisi için bu uygulamaların özellikle yabancı sermayeyi çekmesiyle ciddi boyutlara ulaşması ne kadar yerinde olduğunun işaretidir.

H. ÇEK CUMHURİYETİ’NDE YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI

Çek Cumhuriyeti’nde yatırımlarla ilgili teşviklere bakıldığında diğer ülkelerden pek farklı olmayan uygulamalarla karşılaşmaktadır. Diğer yandan teşvikler arasında Türkiye uygulamasına benzer bir yatırım indiriminin mevcudiyeti göze çarpmakla beraber başka vergisel teşvikler olduğu da görülür.

Çek Cumhuriyeti hem mevcut işletmelerin yapacağı modernizasyon ve genişleme yatırımlarına yönelik, hem yeni yatırımlarla kurulan işletmelere yönelik yatırım teşvikleri ve iş destekleri geliştirmiştir. Bu teşvikler “Ulusal Yatırım Teşvik Sistemi” adını almaktadır. 2003 yılı Aralık ayı itibariyle 155 firmanın bu teşviklerden yararlandığını ve 61 firmanın başvurusunun da inceleme aşamasında olduğu görülmektedir.⁵⁷

Şu anda yatırım teşvikleri 72/2000 sayılı “Yatırım Teşvikleri ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Hakkında Kanun” ile yeniden düzenlenmiştir.⁵⁸ Söz konusu kanun kapsamında yatırım yapan firmalara yönelik olarak verilen teşvikler; vergi indirimi, istihdam ve staj, personel eğitim mali yardımları ve düşük maliyetli ve altyapısı hazır devlete ait arazi transferi sayılmaktadır.⁵⁹

1. Vergisel Teşviklerden Yararlanmanın Şartları ve Uygulama

Yatırım teşviklerinin tamamından, dolayısıyla vergisel teşviklerden yararlanmanın çerçevesi çizilmiştir. Belirli şartlar dahilinde teşviklerden

⁵⁷ “Investment Incentives”, **Czech Investment Agency**, www.czechinvest.org, (26.02.2004)

⁵⁸ Söz konusu kanunun tam metni için bkz. www.czechinvest.cz

⁵⁹ “Investment Incentives”, **Czech Investment Agency**, www.czechinvest.cz, (26.02.2004)

yararlanılmaktadır. Buna göre bu teşviklerden yararlanmanın koşulları şöyle sıralanmaktadır:⁶⁰

- Yatırım imalat/üretim sektöründe olmalı ve üretim hattının en az % 50'si idare tarafından belirlenen makine ve ekipman listesinde yer alan donanımlardan oluşmalıdır.

- Yatırımlar yeni işletme kurmak maksatlı ya da mevcut işletmeleri genişletmek veya modernize etmek amaçlı yapılmalıdır.

- Yatırımcı üç yıl içinde en az 350 milyon Çek Koruna'sı⁶¹ değerinde yatırım harcaması gerçekleştirmelidir. Bu parasal miktar yüksek işsizlik görülen bölgelerde 100 milyon Çek Koruna'sı olarak dikkate alınmaktadır.

- Yukarıda belirlenen parasal miktarların yarısı yatırımcının kendi öz sermayesinden karşılanmış olmalıdır.

- Toplam yatırım harcamalarının en az % 40'ı makine ve teçhizat üzerine yapılmış olması gereklidir.

- Hedeflenen üretim faaliyeti Çek Cumhuriyeti çevresel standartlarına uyumlu olmalıdır.

Bu şartların oluşması ile teşviklerden yararlanmak mümkün hale gelmektedir. Diğer yandan vergisel avantaj sağlayan ve Çek Cumhuriyeti teşvik paketinin merkez parçası niteliğinde olan vergi indirim teşviğinin yapısına bakıldığında yeni kurulan tüzel kişiliklere on yıl süre ile kurumlar vergisi indirimi uygulaması görülmektedir. On yıllık indirimden yararlanmanın ilk şartı tüzel kişilik halinde işletme kurmaktır.

Gerçek kişiler için ve mevcut firmaların genişleme veya modernizasyon harcamalarını kapsayan yatırımlar için vergi indirim süresi (kısmi vergi indirimi) beş yıl olarak tespit edilmiştir.

Çek Cumhuriyeti'nde yatırımcıya üç yılı kapsayan bir süre verilir. Bu süre bitimine kadar yatırım şartlarının tamamının yerine getirilmesi şarttır. Aksi takdirde teşviklerden yararlanmak mümkün değildir. Bu üç yıllık süre sonunda şartları sağlayan

---

⁶⁰ "Investment Incentives", **Czech Investment Agency**, www.czechinvest.org, (26.02.2004)

⁶¹ "Investment Incentives", **Czech Investment Agency**, www.czechinvest.cz, (26.02.2004)

yatırımcı otomatik olarak vergi indiriminden yararlanmaya başlar. Bu noktada yatırımcının kâr veya zararda olması dikkate alınmaz. Öte yandan üç yıl dolmadan teşvik şartlarını yerine getiren yatırımcı, vergi indiriminden erken yararlanıp yararlanmama konusunda seçimlik hakka sahiptir. İsterse üç yılın dolmasını bekleyebileceği gibi, isterse şartları yerine getirdiği dönemden itibaren de söz konusu teşvikten yararlanabilir. Ancak üç yıl dolduktan sonra vergi indirimi otomatikman başlayacaktır.

Yatırım teşviklerinden yararlanarak söz konusu ülkede yatırım yapmak isteyen bir yatırımcı belirli prosedürü takip etmek zorundadır. Öncelikle Çek Yatırım Kurumu'na başvuru yaparak yatırımının onay almasını sağlamalıdır. Çek Yatırım Kurumu başvuruyu inceleyerek otuz gün içinde karara bağlar. Bu süre içinde başta Sanayi ve Ticaret olmak üzere bir çok bakanlığın görüşünden yararlanmaktadır.

2. Çek Cumhuriyeti'nde Yatırım İndirimi Uygulaması

Söz konusu ülkede yatırım indirimi uygulaması belirli maddi duran varlıklara yönelik olarak düzenlenmiştir. Buna göre, bu kapsamdaki aktif kıymetlerin değerinin belirli bir yüzdesi, ilgili aktif kıymetin iktisap edildiği dönemde vergi miktarı üzerinden indirilerek uygulanmaktadır. Bu uygulama tamamen yeni satın alınan aktiflere yönelik olarak işleme konulmakta, maliyet bedeli üzerinden % 10, % 15 veya % 20 oranları itibarıyla düzenlemeden yararlanılmaktadır. Yatırım indirimi uygulaması; arazi, bina, mobilya ve yolcu araçları için uygulanmamaktadır. Yukarıda bahsedilen vergi indiriminden yararlanacak olan bir firma öncelikle yatırım indirimi yöntemini kullanacak daha sonra ödeyeceği vergiden vergi indirimi uygulamasını gerçekleştirecektir.

3. Çek Cumhuriyeti ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

Çek Cumhuriyeti'nde Türkiye uygulaması ile bire bir karşılaştırma yapma imkanı veren bir yatırım indirimi uygulaması bulunmaktadır. Diğer yandan konuya, sağlanan teşvikler ile amaçlara varılması açısından bakmak ve Türkiye için uygulanabilirliğini incelemek yönünden ele almak yerinde olacaktır.

Çek Cumhuriyeti'nde en önemli teşviklerden biri vergi indirim uygulamasıdır. Yeni kurulan yatırımlar göz önüne alındığında bu indirim uygulaması on yıllık bir süre dahilindedir. Yatırım yapmak isteyen firmalar için oldukça cazip bir ortam yaratan bu

süre Türkiye içinde uygulanabilir olarak görülebilir. Diğer yandan daha önce belirtildiği gibi çok sayıda büyük firma bu teşviklerden yararlanmış ve ekonomik katkı sağlamıştır. Bu firmalar arasında; otomotiv, elektronik, tekstil, demir-çelik, kimya gibi önemli sektörlerde faaliyet gösteren ve ABD, Kanada, Fransa, Japonya gibi gelişmiş ülkelere ait yatırımlar bulunduğu görülmektedir. Türkiye'nin bu yatırımlara ve daha önemlisi yabancı sermayeye olan ihtiyacı göz önüne alınırsa uygulamanın gerekliliği bir kez daha anlaşılacaktır.

Diğer yandan söz konusu ülkede sadece vergisel teşvikler verilmemiş önemli istihdam teşvikleri, personel eğitimi, staj, yeniden eğitim gibi aktivitelere yönelik mali destekler sağlanmıştır. Vergi teşviği ile bir arada düşünüldüğünde yatırımcı firmaların elde ettiği avantajlar oldukça önemli bir paya yükselmektedir.

Önemli noktalardan biri de ülke genelinde işsizlik oranının yüksek olduğu bölgelerde daha düşük yatırımlara da teşvikler verilmesidir. Buradan anlaşıldığı üzere gelişmemiş bölgelere yeni yatırımlar çekmek ve bölgeler arası dengesizlikleri gidermek amaç olarak görülmektedir.

Türkiye'de yatırım indiriminin tek oran üzerinden ve bir defada uygulanması, bölge ve harcamalar arasında fark gözetilmeksizin düzenlenmesi söz konusu müessesenin yatırım teşviği niteliğini bozmuş ve uygulamayı adeta "hızlandırılmış amortisman" yöntemi haline getirmiştir. Gerek diğer ülkelerdeki uygulamalara gerekse Çek Cumhuriyeti uygulamasında görüldüğü üzere, yatırımlar belirli harcamalara -ki bu harcamalar özellikle ekonomik gelişme yolunda lokomotif rol oynatan faaliyetleri kapsamaktadır- yönelik olarak düzenlenmekte, öte taraftan belirli bölgelere yatırım teşvikleri verilerek bölgeler arası gelişmişlik farkları azaltılmak amaçlanmaktadır. Türkiye uygulamasının bu kriterler çerçevesinde revize edilmesi yerinde olacaktır.

Yatırım indirimi uygulamalarının kıyaslaması yapılacak olursa Türkiye uygulamasının daha kapsamlı olduğu farkedilmektedir. Uygulanan oranlar arasındaki fark Türkiye lehine bir görüntü vermektedir. Çek Cumhuriyeti'nde en yüksek yatırım indirimi oranı % 20'dir. Diğer yandan harcamaların kapsama alanı dardır. Bu açılarından Türkiye uygulamasının daha geniş kullanım alanı mevcuttur. Diğer yandan Türkiye uygulamasında indirimin vergi matrahından yapılmasına karşın, Çek Cumhuriyeti uygulamasında indirim ödenecek vergi üzerinden gerçekleştirilmektedir.

J. İRLANDA'DA YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASI⁶²

İrlanda'da yatırım teşvikleri pek çok ülkede olduğu gibi çeşitli alanlarda verilmekle birlikte daha çok mali yardım niteliğinde kendini göstermektedir. Bununla birlikte vergisel anlamda bir uygulama da mevcuttur. Ancak yatırım indirimi uygulaması söz konusu ülkede mevcut değildir.

1. İrlanda'da Yatırım Teşvikleri ve Düzenlemeler

Söz konusu ülkede gerek yerli sanayi gerek yabancı sermayeyi teşvik etmek üzere düzenlenmiş çeşitli yatırım teşvikleri göze çarpmaktadır. Bunun yanında belirli bölgelerde özel yatırım teşviklerine rastlamakta mümkündür. Diğer bir deyişle bu bölgelerde yapılan yatırımlar söz konusu olduğunda teşviklerden yararlanmak mümkün hale gelmektedir. Bu bölgeler Shannon Serbest Havaalanı Sanayi Alanı (Free Airport Industrial Zone) ve Gaeltacht Bölgesi olarak sıralanmaktadır.

Üretim işletmelerine yönelik olarak, sabit varlıklar, personel eğitimi ve yetiştirilmesi, AR-GE harcamaları, fizibilite ve teknik faaliyetlerine yönelik mali destekler yanında, kira ile faiz sübvansiyonları ve arazi tahsisleri gibi teşvikler bulunmaktadır. Bununla birlikte hizmet sektöründe faaliyet gösteren yatırımlar için ise; istihdam, sabit varlıklar, personel eğitimi ve yetiştirilmesine yönelik yardımlar ve kira sübvansiyonları gibi teşviklerden yararlanmakta mümkündür.

İrlanda'da yatırımcılara tanınan teşvikler kısaca şöyledir:

- Sabit Varlık Desteği: Proje başına maksimum 2.500.000 İrlanda Sterlini mali destek yardımı. Söz konusu yardım idari onayla artırılabilir.
- Personel Eğitim Desteği: İşçi maliyetleri ve idari eğitimlere yönelik harcamaların tamamını karşılayan yardım.
- AR-GE Yardımı: Maksimum 250.000 İrlanda Sterlini'ni geçmeyecek şekilde proje maliyetinin % 50'si miktarında mali yardım.

---

⁶² "Tax and Investment Incentives", **Mccann FfitzGerald Solicitors**, Ireland as a Business Location, <http://www.mccannfitzgerald.ie>, (26.02.2004)

- Fizibilite Desteği: Maksimum 15.000 İrlanda Sterlini'ni geçmeyecek şekilde proje maliyetinin % 50'si miktarında mali yardım.

- Teknoloji Kazanım Desteği: Maksimum 250.000 İrlanda Sterlini'ni geçmeyecek şekilde proje maliyetinin % 50'si miktarında mali yardım.

- Kira Sübvansiyonu: Kira bedelinin % 45'inde kadar mali yardım. (Özel Bölgelerde bu oran % 60'a çıkabilmektedir)

- Vergi Avantajı: Kurumlar Vergisinde indirilmiş % 10 oranına tabi olmak.

- İstihdam Desteği (Sadece hizmet sektöründeki yatırımlar için): 1.250.000 İrlanda Sterlini'ne kadar mali yardım.

2. Yatırımlara Yönelik Vergi Teşviği

İrlanda da vergisel anlamdaki tek teşvik, yapılan yatırımlara yönelik olarak indirimli orana tabi olmaktır. İrlanda'da kurumlar vergisi standart oranı % 36 olarak tespit edilmiştir. Buna göre yeni yapılan yatırımlardan elde edilen kazançlar % 36 oranı yerine indirimli oran olan % 10 üzerinden vergiye tabi tutulmaktadır. Doğrudan yatırım indirim uygulaması olmasa da vergi oranında düşük oran üzerinden vergileme yapılması da indirim niteliğini kazanmaktadır.

Bu yönden bakıldığında yeni bir yatırım gerçekleştiğinde elde edilen 100.000\$ değerinde gelir sağlanması durumunda normal şartlarda % 36 oranında vergileme yapılarak 36.000\$ vergi miktarı ortaya çıkacaktır. Ancak yatırım nedeniyle indirimli oran uygulaması sayesinde 10.000\$ vergi ödenecek ve 26.000\$ yatırımcı lehine olumlu bir fark yaratılmış olacaktır. Halbuki söz konusu indirim vergi miktarı üzerinden olsaydı, (36.000\$ - 3.600\$) 32.400\$ vergi ortaya çıkacaktı. Diğer yandan matrahtan indirim yapılıyorsa bu durumda da (100.000\$-10.000\$) 90.000 \$ matrah üzerinden normal vergileme ile (90.000x%36) 32.400\$ vergi oluşacaktır. İndirimli oran uygulaması ile en yüksek oranda teşvik tanınmakta ve yatırımcıya ciddi finans desteği sağlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda durumu daha açık görmek mümkündür:

	Vergi miktarı üzerinden yatırım indirimi uygulanması durumunda	Vergi matrahı üzerinden yatırım indirimi uygulanması durumunda	İrlanda indirimli vergi oranı uygulanması durumunda
Gelir	100.000\$	100.000\$	100.000\$
Vergi Oranı	% 36	% 36	% 10
İndirim Oranı	% 10	% 10	-
İndirim Miktarı	3.600\$	10.000\$	-
Ödenecek Vergi	32.400\$	32.400\$	10.000\$
Vergi Yüğü	% 32.4	% 32.4	% 10

Tabloda da açıkça görüldüğü üzere İrlanda'da tanınan vergisel yatırım teşviğı ciddi anlamda vergi avantajı yaratmakta ve yatırımcıya oldukça yüksek miktarda finans desteğı sağlamaktadır.

3. İrlanda ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması

İrlanda da Türkiye ile karşılaştırma yapabilme olanağı veren bir yatırım indirim uygulaması bulunmamakla birlikte, sağlanan vergisel avantaj ile yatırım indirimi uygulamasına nazaran çok daha ciddi finans desteğı sağlayan bir uygulama mevcuttur.

Söz konusu ülkedeki adıyla indirilmiş vergi oranı uygulaması ile yatırım yapan kurumlar vergisi mükellefleri % 10 gibi oldukça düşük bir oran üzerinden vergilenmektedir. Böylece düşük vergi yükü ile yatırımlarına ayırabilecekleri veya işletmenin sürekliliğini sağlayabilecekleri harcamalarına kaynak ayırmalarında destek olunmaktadır.

İrlanda indirilmiş vergi oranı uygulaması ile Türkiye yatırım indirimi uygulamasını şu şekilde mukayese edebiliriz (İrlanda da şart koşulan yatırım miktarı dikkate alınmamıştır):

	Türkiye Uygulaması		İrlanda Uygulaması	
Vergi Matrahı	100.000\$		100.000\$	
Yatırım Harcaması Miktarı	100.000\$	50.000\$	100.000\$	50.000\$
İndirim Miktarı	% 40	% 40	-	-
Vergi Oranı	% 33 ⁶³	% 33	% 10	% 10
Ödenecek Vergi Miktarı	19.800\$	26.400\$	10.000\$	5.000\$
Vergi Yüğü	% 19.8	% 26.4	% 10	% 10

Yukarıda tablodan izlenebileceği gibi, aynı vergi miktarı ve aynı yatırım harcamaları söz konusu olduğunda İrlanda'da sağlanan vergi avantajı daha yüksek boyuttadır. Diğer yandan Türkiye uygulamasında yatırım indirim miktarının tespiti sırasında yatırım harcamalarının miktarı göz önüne alındığından, yatırım harcaması miktarı düştüğünde yararlanılan indirim daha da düşmekte, buna ters orantılı olarak ödenecek vergi miktarı yükselmektedir. Dolayısıyla İrlanda'da uygulanan vergi teşviğinin daha yüksek miktarlarda olduğu ve yararlanan yatırımcıya daha fazla finans desteği sağladığı aşikardır. Bu yönden bakıldığında İrlanda uygulamasının incelenmesinde büyük fayda vardır. Bütün bunlara ek olarak diğer teşviklerde göz önüne alındığında yatırımcıya sağlanan destek daha büyük miktarlara ulaşmaktadır.

⁶³ 5035 Sayılı kanun ile kurumlar vergisi oranı yeniden belirlenmiş ve % 33 olarak düzenlenmiştir. 02.01.2004 tarihli ve mük. 25334 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

SONUÇ

Globalleşen dünyada rekabet giderek had safhaya ulaşmıştır. Artık ülkeler arasındaki rekabet ekonomik savaş halinde varlığını sürdürmektedir. Böyle bir ortamda ayakta kalabilmek için otarşik bir yapı içinde olmak, diğer bir deyişle ülkenin kendi kaynaklarıyla, kendine yeter bir vaziyet alması gerekir. Bunu sağlamanın yolu çok çalışmak ve üretmektir. Bunu başarabilen ülkeler ayakta kalabilen ve refaha ulaşabilen yerler olacak, başaramayanlar ise bağımlı yaşamak zorunda kalacaklardır. Üretim yapmak hedefse önce yatırım yapmak şarttır.

Bir ülke ekonomisinde olmazsa olmaz koşullu unsur olan yatırımlar; istihdam yaratımı ve artırımı, milli gelirin yükseltilmesi, uluslar arasında rekabet edebilme kabiliyetini artırması gibi pek çok alanda lokomotif rol oynamaktadır.

Ülkemiz açısından da önemi tartışılmaz derecede büyük olan yatırımlara geniş çapta ihtiyaç vardır. Kamu kesimi ihtiyaç duyulan alanlarda planlamalar yapmak ve kalkınma hamlelerine yönelik zemin hazırlamak durumundadır. Bunu hazırlarken üzerinde düşen görevi yapmak zorunda, diğer yandan özel kesimin de kendisine yardımcı olabilmesi için gerekli yasal düzenlemeleri oluşturması gerekir.

Ülkeler yatırımların bu büyük önemi çerçevesinde söz konusu alanda yapılan ya da yapılacak olan tüm faaliyetleri ve dolayısıyla harcamaları teşvik etmek veya türlü şekilde destek vermek için özendirici uygulamalara gitmişlerdir.

Uygulamaların bütününe bakıldığında çalışmada da bahsedildiği gibi türlü türevlerle karşılaşılmaktadır. Sübvansiyon niteliğindeki teşviklerden, vergisel avantajlara kadar geniş bir yelpaze seyretmektedir.

Bu uygulamaların arasında en önemli başlıklardan birisi vergisel teşviklerdir. Vergisel teşvikler mükelleflere vergi avantajı yaratan onlara türlü indirim, muafiyet veya kolaylık gibi olanaklar sunan düzenlemelerdir. Bu teşviklerden en önemlisi çeşitli şekillerde uygulanan "yatırım indirimi uygulaması"dır.

Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de söz konusu uygulama mevcuttur. Yürürlüğe girdiği 1960'lı yıllardan bu yana, ülke ekonomi politikaları ve müessesenin hedefi dahilinde türlü tadilata uğramıştır. Nihayetinde çalışmanın ilgili bölümlerinde belirtildiği gibi son halini almıştır. Her ne kadar uygulamanın yararı tartışılmazsa da, gerek uygulama sırasında izlenen yol, gerekse müessesenin amacı dikkate alındığında noksan ya da hatalı noktalar olduğu görülmektedir.

24.04.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4842 sayılı kanunla yapılan değişiklikten itibaren yeni bir yapı kazanan müessesenin amacından saptığı farkedilmektedir. 1963 yılında yürürlüğe giren uygulamanın o dönem gerekçesinde; genel kalkınma planları ve yıllık uygulama programlarında öngörülmüş bulunan sahalara, yapılacak yatırımları özendirme ve kalkınmayı hızlandırmak temel gaye olarak gösterilmiştir.

4842 sayılı kanun gerekçesinde ise; bürokratik işlemleri azaltmak için yatırım teşvik belgesinin kaldırıldığı, herkesin uygulayabileceği bir yapıya kavuşturulduğu belirtilmektedir.

Bu düşünce altında düzenleme olumlu görünmesine karşın yeni belirlenen uygulamalar dikkate alındığında yatırım indiriminin ilk amacından saptığı farkedilmektedir. Özellikle bölgeler arası ayırım gözetilmeden ve tüm faaliyetler arasında farklılık dikkate alınmadan tek ve genel bir oran tespit edilmiştir. Oysa Türkiye'deki bölgeler arası ekonomik dengesizliklerin oldukça fazla olduğu bilinen bir gerçektir. Diğer yandan yabancı ülke uygulamaları da dikkatle incelendiğinde görülmektedir ki gelişmiş ekonomilerde dahi bölge, faaliyet, harcama ve oran farklılığı mevcut bulunmaktadır. Dolayısıyla bu noktada gelişmemiş, sanayileşmemiş, işsizlik sorunu görece olarak yüksek olan bölgelerde yatırım indirimi oranının yükseltilmesi, diğer bölgelerde de halihazırda bir genel oran düzenlenmesi yerinde olacaktır. Bugün Türkiye'nin vergi gelirlerinin % 81'nin sadece 4 ilden toplandığı göz önüne alınırsa, bölgeler arası dengesizliklerin ne aşamada olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Öte yandan yatırım indirimi istisna uygulamasından amortisman tabii iktisadi kıymet alımı ile yararlanmak mümkündür. Ancak diğer ülkelerde de olduğu gibi belirli alanlarda daha yüksek indirim oranı verilmesi uygun görülmektedir. AR-GE faaliyetleri ve reel sektör faaliyetleri, personel eğitim faaliyetleri başta olmak üzere makro yararı yüksek alanlarda uygulanan oranların yüksek belirlenmesi akla uygun olacağı gibi yatırım politikalarını destekleyen ve amacına uygun bir yatırım indirimi uygulaması sergileyecektir.

Yatırım indirimi istisnası uygulamasında kapsama girmeyen harcamalar konusunda bazı hatalı ve eksik yaklaşımlar olduğu görülmektedir.

İlk olarak bu noktada söylenebilecek olan mal ve hizmet üretimiyle doğrudan ilgili olmayan; alet edevat, mefruşat ve büro demirbaşlarıyla ilgili harcamalarda satın alınan ilgili malların üretimle ilişkisinin tespitidir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde değinildiği üzere, bu tür iktisap edilen aktiflerin hangi noktada, hangi faaliyetle yatırım indirimi kapsamına gireceği daha kesin hatlarla belirlenmelidir.

Satın alma suretiyle iktisap edilen veya inşa edilen binalar da yatırım indirimi kapsamından çıkartılmıştır. Ülke ekonomisi açısından bazı noktalara uygun görülebilecek bu uygulamanın gözden geçirilmesi faydalı olacaktır. Çünkü bir işletme kurulurken hazır bina satın alarak yatırımlara başlamak, inşa edilmesini beklemekten çok daha hızlıdır. Her ne kadar iktisadi anlamda yatırımdan bahsedebilmek için yeni bir varlık yaratılması esas olsa da üretim için satın alınan bir binanın yatırım indiriminden faydalanması gerekir. Diğer yandan mal veya hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilen binalar kapsama girse de bir binanın bu amaçla yapılıp yapılmamasının tespiti aşamasında zorluk çıkmaktadır. Aslında her ne şekilde olursa olsun yatırım yapmak üzere iktisap edilen tüm binalarda işletmenin bir parçası olduğundan uygulama kapsamına girmesi rasyonel bir hareket olacaktır. Aynı yaklaşım arazi ve arsalar konusunda da dikkate alınması gerekir.

Yatırım indirimi olanağı veren yatırım teşvik belgesinin kaldırılması bürokrasinin yok edilmesi ve böylece uygulamanın geliştirilerek herkes tarafından rahatça uygulanması açısından yerinde gözükse de konunun derinlemesine incelemesi yapıldığında sakıncalı yanları görülebilmektedir.

Yatırım teşvik belgesinin diğer teşvikler yönünden avantajları devam etmekle birlikte yatırım indirimi uygulaması açısından dikkatle ele alınması gerekir. Bu belgenin zorunluluğunun kaldırılmasıyla Hazine Müsteşarlığı'nın yatırım politikaları üzerindeki etkinliği bitirilmiştir. Bölge ve sektör ayrımına gidilmeden tek oran uygulanması da buna dahil edildiğinde yatırımların devlet politikalarının amaçlarından sapması, bambaşka alanlara yönelmesi, rasyonel dağılım olmadan gerekli gereksiz sektörlerde yığılma olması ve bundan dolayı milli israfıda beraberinde getirmesi ve ülke kaynaklarının etkin kullanımının yitirilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Diğer yandan bürokrasinin azaltılması, yeterince düşünülmeden yatırım teşvik belgesinin kaldırılmış olması ile gerçekleştirilmiştir demek zordur. Bürokrasi bir çok ülkede mevcuttur. Ancak önemli olan gerekli uygulamaların yürürlükten tamamen kaldırılması değil, işlemlerin en kısa zaman, prosedür ve en düşük maliyet sonucunda bitirilmesidir. Bir günlük zaman dilimi içerisinde sona erdirilebilecek olan bir işlem, 1-2 ay gibi süreyi kapsıyorsa, pek çok imzadan geçmesi bekleniyorsa bürokrasi had safhada demektir. Uygulamanın kaldırılması ile bürokrasinin azaltılması birbirine karıştırılmamalıdır.

Yatırım indirimi uygulamasında dikkat çeken bir diğer konu da, yatırım indirimine konu olan malların elde tutma süresiyle ilgilidir. Buna göre, istisnadan yararlanan kıymetin iki yıl süreyle elden çıkarılmaması genel kuraldır. Bu süre dolmadan elden çıkartılan aktifler için yararlanılmayan yatırım indirimi istisnasından yararlanmak mümkün değildir. Tamamı veya bir kısmı yararlanılmış indirim miktarı için herhangi bir yaptırım mevcut değildir. Bu noktada uygulamanın dönem sonlarında daha sık ve matrahı azaltıcı bir araç görevinde kullanılabilmesi mümkündür. Ayrıca yaptırım uygulanmaması gayri ciddi yatırım harcamalarına mahal verebilir.

Elden çıkarma konusunda özellik gösteren durumların da gözden geçirilmesinde fayda vardır. Hem mükellefe zorluk çıkarılmadan hem de vergi ziyanına da mahal vermeden uygun çözümler üretilmelidir.

Belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri de finansal kiralama hizmeti veren kurumlara yönelik düzenlemelerdir. Yapılan düzenlemeye göre finansal kiralama hizmetleri altında yatırım yapılması durumunda istisna uygulamasından finansal kiralama hizmeti veren kurum yararlanmaktadır. Bu aşamada satın alınan her mal için

istisna uygulamasından yararlanma fırsatı oluşmaktadır. Buna yatırım teşvik belgesinin kaldırılması da eklenince, bu durumda neredeyse her finansal kiralama hizmetinde istisnadan yararlanmak mümkün hale gelmektedir. Böylece sanki sadece finansal kiralama firmalarına hizmet eden bir istisna uygulaması şekillenmekte ve her dönemde matrahtan indirim olanağı yaratılmaktadır. Finansal kiralama faaliyeti ana konusu olan bir işletme, sadece faaliyetini yaparak hiç kimseye verilmeyen bir avantajdan yararlanmış olacaktır.

Bazı ülke uygulamaları ile karşılaştırma sırasında yatırım indirimi uygulamasının bir takım eksiklikleri farkedilmektedir. Ülke uygulamalarının genelinde çok farklı teşvikler görülmekle beraber vergi indirimi ile ilgili veya benzer uygulamalar da göze çarpan ilk değişiklik, farklı oranlar, farklı bölge ve faaliyetlerin tespit edilmesidir. İncelenen ülkelerin çoğunda belirli bölgeler ve faaliyetler ya da sektörler için yüksek oranlar dikkat çekmektedir. İmalat sektörü başta olmak üzere, KOBİ'ler, AR-GE faaliyetleri, kamusal nitelikteki mal ve hizmet üretim firmaları hedef alınmıştır. Diğer yandan yine pek çok ülkede istihdama yönelik vergi indirimleri de düzenlenmiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri korumak ve ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bir yatırım indirimi uygulaması kısır kalacaktır. Zira gelinen noktada, küçük ve orta ölçekli firmalar ve sermaye eridiği gibi; eş zamanlı olarak Türkiye tam bir açık pazar haline geldiği için, kurumsallaşma ve sermaye birikimi yabancı tekeli firmalara ve bunlara ait sermayenin yararına gerçekleşmiş durumdadır.¹

Öte taraftan çoğu ülkede yeni yatırım harcamalarına yönelik özel amortisman uygulamaları mevcuttur. Bu düzenlemeler bir defalık verilmekte, yatırımın yapıldığı dönemde yatırımcıya bir nevi sübvansiyon sağlanmaktadır. Böylece yatırımcılara elde ettikleri fonları yeni yatırımlara yönlendirme fırsatı verilmektedir. Bu uygulamanın ülkemizde de düzenlenmesi ve yeni yatırımcılara olanak sağlanması yararlı olacaktır.

Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan yatırım indirimi uygulamasında bölge ayırımına gidilmemekte, sektör veya faaliyet türünde farklılık gözetilmeden, amortisman tabi iktisadi kıymet iktisabı neticesinde istisna uygulanabilmektedir.

---

¹ İLERİ, a.g.m., s. 180

Bununla birlikte yüzde 40 oranı kabul edilmiştir. Bölge ayırımına gidilmemesi, sektör gözetimi yapılmaması yatırım indirimi uygulamasını amacından uzaklaştırmaktadır. Pek çok ülkede olduğu gibi gelişmemiş bölgelerde ve sektörlerde yüksek oran uygulanması daha verimli olacaktır. Üstelik bu yapıdaki bir yatırım indirimi uygulaması teşvikten çok muhasebe sistemi içerisinde yer alan sıradan ve bir defalık hızlandırılmış amortisman yöntemine benzemektedir.

Ayrıca pek çok ülke uygulamasında gözlemlendiği üzere "vergi tatili" uygulamaları mevcuttur. Her ne kadar yatırım indirimi ile doğrudan bağlantılı olmasa da uluslararası rekabette ülkelerin uygulamaları göz önüne alındığında mutlak suretle vergi sistemimize getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yabancı yatırımcıları çekmek için en sık ve yaygın olarak kullanılan teşvik yöntemlerinden biri olan vergi tatili uygulaması ülkemizde yatırım indirimi uygulamasının alternatifi olarak görülmüş ve sıcak bakılmamıştır. Vergi tatili lehindeki argüman komşu ülkelerin politikalarının karşılaştırılması temelindedir. Vergi tatillerinin rekabetçi kullanımı özellikle serbest ticaret bölgeleri veya ortak pazarlar içinde ortaya çıkabilmektedir. Gerçekten de vergi tatillerinin bu gibi bölgeler içinde, projelerin yer seçimini etkilediği görülmektedir. Konuya rekabet açısından bakıldığında rakip ülkelerin yaygın kullandığı bir yöntem olan vergi tatili uygulamasının kaçınılmaz olduğu görülebilir.

Çağdaş bir vergi sisteminin tek amacı, kamu giderlerinin finansmanı değildir ve olmamalıdır. Vergi politikası; dinamik bir üretim faktörü olan teknolojik gelişimin teşviki, işgücü potansiyelinin nitelik ve nicelik bakımından artırılması ve nihayet yatırımları teşvik ederek ulusal üretimi artırmasıdır. Bu yönüyle bakıldığında yürürlüğe girdiği 1963 yılındakine göre, daha özendirici bir yatırım indirimi sistemine ihtiyaç vardır.²

Tüm belirtilen konular çerçevesinde yatırım indiriminin revize edilmesi ve etkin kullanıma yönelik düzenlemelere gidilmesi ülkemiz açısından çok daha faydalı olacaktır.

---

² İLERİ, a.g.m., s. 180

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ACAR, Mustafa Gürhan; "Yatırım İndirimi Stopajı", **Vergi Dünyası**, S. 262, Haziran 2003
- ACAR, Mustafa Gürhan; "5084 Sayılı "Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la Getirilen Düzenlemeler", **Vergi Dünyası**, S. 271, Mart 2004
- AHKEMOĞLU, Mehmet; "Yatırım İndirimi Uygulaması", **Vergi Dünyası**, S. 248, Nisan 2002
- AHKEMOĞLU, Mehmet; "Yatırım İndiriminde Endeksleme", **Vergi Dünyası**, S. 271, Mart 2004
- AKDOĞAN, Abdurrahman; **Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması**, genişletilmiş 2.b., Gazi Kitabevi, Ankara 1998
- AKKÖY, İhsan; "Yatırım İndirimi İstisnası Konusunda Yapılan Spekülasyonlar", **Vergi Dünyası**, S. 225, Mayıs 2000
- AKYOL, M. Emin; "4842 ve 5024 Sayılı Kanunlar Sonrasında Yatırım İndirimi Uygulaması", **Yaklaşım**, Yıl:12, Sayı:134, Şubat 2004
- AMLING, Frederick; **Investments**, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978
- ARSAN, H. Üren; **Vergi Yükü Üzerinde Bir İnceleme**, (Teori, Metodoloji ve Türkiye'ye Ait Bazı Hesaplar), 2.b., Ankara Üniversitesi, S.B.F. Yayını, No: 264, 1975
- BALİ, O. Orhan; **Yatırımların ve İhracatın Teşviki ve Kredilendirilmesi**, Mevzuat ve Uygulama Esas Usulleri, Ankara 1977
- BENLİKOL, Sabahattin - Hilal MÜFTÜOĞLU; **Avrupa Birliği Ülkelerinde Vergi Sistemlerindeki Teşvik ve İstisnalar**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın no: 1997-7
- BIYIK, Recep; " Yatırım İndirimine Konu Aktif Değerlerin Elden Çıkartılması Veya Tabii Afetler Nedeniyle Hasar Görmesi Halinde Yatırım İndirimi Uygulaması", **Vergi Dünyası** , S. 238, Haziran 2001
- BIYIK, Recep - Aydın KIRATLI; **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2.b. Temmuz 2001
- BÜYÜKERŞEN, Yılmaz - Halil DİRİMTEKİN - Burhan ERDEM - Mustafa ÖZER; **İktisada Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yay. No: 825, (Ed. Engin Ataç), Ocak 1997

- CEYLAN, Mehmet; "Yatırım İndirimi Uygulaması Yönünden Teşvik Belgesi Kapsamındaki Yatırım Mallarının Elden Çıkarılması", **Yaklaşım**, S.113, Y.10, Haziran 2002
- CHAN, K. Hung - Phyllis Lai Lan MO; "Tax Holidays and Tax Noncompliance: An Empirical Study of Corporate Tax Audits in China's Developing Economy", **The Accounting Review**, October 2000, 75/4
- DEMİRBILEK, Kadir; "Yatırım İndirimi İstisnasından Yararlanma Şartlarını Taşıyan A.T.İ.K.'lerin Finansal Kiralama ile Temin Edilmesi Halinde Oluşacak Vergi Yükünün Değerlendirilmesi", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı: 192, Nisan 2004
- DOĞRUSÖZ, A. Bumin; "Kayıt Dışı Ekonomi ile Mücadele Açısından Vergi Hukuku Özel Hukuk İlişkilerine Bakış", **XIX. Türkiye Maliye Sempozyumu**, 10-14 Mayıs 2004, Antalya
- DOĞRUSÖZ, A. Bumin; "Yatırım İndiriminde Tasdik Koşulu", **Dünya**, 05.04.2004
- DOĞRUSÖZ, A. Bumin; "Kurumlar Vergisi ve Hasılatı", **Dünya**, 08.04.2004
- DUE, John F.; "**Public Finance**", 5. Edition, Illinois: Richard D. Irwin Inc., 1973
- DURMUŞ, Mustafa; "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi-I", **Yaklaşım**, Y. 10, S. 116, Ağustos 2002
- DURMUŞ, Mustafa; "Yatırım Teşvikleri ve Yeni Teşvik Rejimi-II", **Yaklaşım**, Y. 10, S. 117, Eylül 2002
- DÜLGEROĞLU, Ercan; **Kalkınma Ekonomisi**, Uludağ Üniversitesi, VİPAŞ Basımevi, 5.b., Bursa 2000
- EDİZDOĞAN, Nihat; **Yatırım İndirimi ve Türkiye Uygulaması**, İTİA Yayın No:25, Bursa 1977
- EĞİLMEZ, Mahfi - Ercan KUMCU; **Ekonomi Politikası** (Teori ve Türkiye Uygulaması), Om Yayınevi, İstanbul 2002
- ERGÜLEN, Güneri - Hayreddin ERDEM; **Vergi Kanunlarındaki Vergi Avantajları**, Yaklaşım Yayınları, Genişletilmiş 2.baskı., 2000
- GAFFNEY, Dennis - J. Mauren H. SMITH - Bonnie M. MOE, "JGTRRA increases in accelerated capital recovery provisions are generally taxpayer friendly", **Journal of Taxation**, Jul 2003, Vol. 99, Iss. 1
- GİRAY, Filiz - Emine KOBAN - Adnan GERÇEK, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Yatırımlara ve İhracata Yönelik Vergi Teşvikleri ve Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi**, BOSYÖD Yayınları, Bursa, Temmuz 1998

- GRAVELLE, Jane; "What Can Private Investment Incentives Accomplish? The Case of Investment Tax Credit", **Natinal Tax Journal**, Sep. 1993, 46/3
- GROOVES, Harold M. - Robert L. BISH, **Financing Government**, 7th Ed., Holt-Rineport-Winston Press, 1973
- GÜNER, Onur; "Çin Ekonomisinin Canlanmasında Çin Vergi Sisteminin Rolü", **Vergi Sorunları**, Sayı:185, Şubat 2004
- GÜRKAN, Ömer; **Ekonomi**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon 1992
- HOGAN, Bill; "The Six Year Itch", **D&B Reports**, Dun and Bradstreet Inc., Mar/Apr 1992, Vol. 40, Iss. 2
- İÇTEN, Neslihan; "4842 Sayılı Kanunla Yatırım İndirimi İstisnasında Yapılan Değişiklikler", **Vergi Raporu**, Vergi Denetmenleri Derneği, S. 65, 2003
- İLERİ, Yusuf; "Yatırım İndirimindeki Kırılmaların Ekonomiye Etkileri", **Vergi Dünyası**, S. 267, Kasım 2003
- İLERİ, Yusuf; "Kısırlaştırılan Yatırım İndirimi", **Dünya**, 18.11.2002
- JOUMARD Isabelle and Aristomène VAROUDAKİS "Options For Reforming The Spanish Tax System", **OECD Economics Department Working Papers**, No. 249, www.oecd.org/eco/eco
- KAISER, Norman F.; **Macroeconomics**, 2nd E., Random House Inc., 1975
- KAPLAN, Mürsel Ali; "Yatırım İndirimi Uygulaması ve Dönem Sonlarına İlişkin Özellikli Konular", **Vergi Dünyası**, S.244, Aralık 2001
- KAPLAN, Mürsel Ali - Özkan ATİLLA; "Yatırım İndirimine Konu Aktif Değerleri Satın veya Devir Alanların Yararlanabilecekleri Yatırım İndirimi Miktarı ve Bu Miktarın Hesaplanmasında Endekslenmiş Tutarın Dikkate Alınabilirliği", **Vergi Dünyası**, S. 260, Nisan 2003
- KARAGÖZOĞLU, H. Fevzi - Samet TAMER; **Gelir Vergisi Kanunu ve Uygulaması**, Vergi Hukuku Yayınları, 4-5, Ankara, Mart 1976
- KAYA, Mehmet Şevki; "Yatırımların ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Yeni Teşvikler; Vergi ve Sigorta Primi İndirimleri, Enerji Desteği ve Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi", **Vergi Sorunları**, Sayı 186, Mart 2004
- KAYGUSUZ Sait Y. - Şükrü DOKUR; **Enflasyon Düzeltmesi ve Uygulamaları**, Alfa Yayınları, Bursa, Mart 2004
- KAYNAK, Harun; "4842 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler Sonrası Yatırım İndiriminde Özellik Arz Eden Durumlar", **Vergi Dünyası**, S. 263, Temmuz 2003

- KAYRAK, Metin; "4842 Sayılı Kanunla Getirilen Yatırım İndirimi İstisnası Uygulaması", **Vergi Dünyası**, S.262, Haziran 2003
- KAZGAN, Gülten; **Tanzimat'tan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1999, s. 111-114
- KÜÇÜK, Muzaffer; "Yatırım İndirimi ve Endeksleme"; **Vergi Dünyası**, Sayı: 273, Mayıs 2004
- MAÇ, Mehmet - Cemalettin TURAN; "Tüm Yönleriyle Yatırım İndirimi", **Vergi Dünyası**, S.222, Şubat 2000
- MUTER, Naci – Birol KOVANCILAR; "Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Teşvik Rekabetinin Türk Kamu Mali Yapısı Üzerine Olası Etkileri: Türk Vergi Ve Teşvik Sistemine Yönelik Öneriler", **XIX. Türkiye Maliye Sempozyumu**, 10-14 Mayıs 2004, Antalya
- NADAROĞLU, Halil - Nezh VARGAN; "**Yerel Yönetimler**", (Ed.Nezih Vargan), Açıköğretim Fakültesi Yayınları, NO:522, Eskişehir, Ekim 2000
- OKTAY, Nüvit; **İktisat Teorisi**, Anadolu Üniversitesi Yay. No:1056, (Ed. Nüvit Oktay), Haziran 2001
- ROSEN, Harvey S.; **Public Finance**, Mac-Grow Hill/Irwin Publications, 6th ed., NY 2002
- SARKIN, Figen; "Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-I", **Yaklaşım**, S.126, Y.11, Haziran 2003
- SARKIN, Figen; "Yatırım İndirimi İstisnasında 4842 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Düzenlemeler-II", **Yaklaşım**, S.127, Y.11, Temmuz 2003
- SAYGILIOĞLU, Nevzat; "Yatırım İndirimi Uygulamasının Gelişimi ve Öneriler", **Yaklaşım**, S. 24, s. 19
- SEVİĞ, Veysi; "Yatırım İndirimi Uygulaması İle İlgili Geçiş Hükümleri", **Dünya**, 05.09.2003
- SEVİĞ, Veysi; "Yatırım İndirimi ve Tasdik Raporu Koşulu", **Dünya**, 07.04.2004
- SEVİĞ, Veysi; "Özel Maliyet Giderleri Yatırım İndiriminden Yararlanırlar mı?", **Dünya**, 26.04.2004
- SEZGİN, Özcan; "Yatırım İndiriminde Karar Haftası", **Sabah**, 12.05.2003

- SÖNMEZ, Nezihe-Ali Galip Ö. HALICI; **Gelir ve Kurumlar Vergilerinde İstisna ve Muafiyetlerin Uygulama Sonuçları ve Değerlendirilmesi**, TOBB Yayınları, No: Genel 144, 1990
- ŞENYÜZ, Doğan; **Türk Vergi Sistemi**, Gözden Geçirilmiş 9.b., Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa Ağustos 2003
- ŞIKLAR, İlyas; **İktisat Teorisi**, Anadolu Üniversitesi Yay. No:1056, (Ed.Nüvit Oktay), Haziran 2001
- ŞIŞMAN, Bülent; **İşletmelerde Vergi Planlaması Yöntemleri**, Yaklaşım Yayınları, Nisan 2003
- TAVUZ, Akın; "Yatırım İndirimine Tabi İktisadi Kıymetlerin Satışı ve Devri İle Diğer Özellikli Durumlar", **Vergi Dünyası**, S. 264, Ağustos 2003
- TEKİN, Cem; "4842 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Uyarınca Yatırım İndiriminden Yapılacak Gelir Vergisi Tevkifatı", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, S. 183, Temmuz 2003
- TEKİN, Fazıl; **Kamu Maliyesi**, (Ed. M. Burhan ERDEM, Fethi HEPER), Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayını Eskişehir 1996
- TSENG, Wanda -Harm ZEBREGS, "Foreign Direct Investment in China: Some Lessons For Other Countries", **IMF Policy Discussion Paper**, PDP/02/3, February 2002, <http://www.imf.org>
- TUĞLACI, Pars; **Okyanus Ansiklopedik Sözlük**, Cem Yayınevi, İstanbul 1985
- TUNCER, Selahattin; "Vergi Mükelleflerine Uyarılar", **Dünya**, 10.02.2004
- TUNCER, Selahattin; "Enflasyon Muhasebesi İle İlgili Deyimler ve Kavramlar", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 4, Nisan 2004
- TUNCER, Selahattin; "Kurum kazançlarında gelir vergisi stopajı", **Yaklaşım**, Yıl: 12, Sayı: 137, Mayıs 2004
- TURUT, Şenol; "Yatırım İndirimi ve Amortisman Açısından İktisadi ve Teknik Bütünlük Kavramı", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Nisan 2004, Sayı:4
- TURUT, Şenol; "Özel Maliyetlerde Yatırım İndirimi", **Vergi Dünyası**, Sayı:273, Mayıs 2004
- ULUATAM, Ç. Özhan; **Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikası**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:311, Ankara 1971
- USLU, Ozan; "Genel hatlarıyla Enflasyon Muhasebesi", <http://www.alomaliye.com>

ÜNGÖRMÜŞ Ayhan - Burçin GÖZLÜKLÜ; "Yatırım İndirimi Konusunda Özellik Arz Eden Hususlar", **Vergi Dünyası**, S.256, Aralık 2002

ÜREL, Gürol; "Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamındaki Makine ve Teçhizat Teslimlerinde KDV İstisnası", **Vergi Dünyası**, S. 226, Haziran 2000

VURAL, Selim; "4842 Sayılı Kanun Sonrası Yatırım İndirimi Uygulaması ve Dönem Sonlarına İlişkin Özellik Arzeden Hususlar", **Vergi Dünyası**, S.268, Aralık 2003

YERCI, Cahit; "Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Yapılan Makine ve Teçhizat İthalatında Katma Değer Vergisi İstisnası", **Vergi Dünyası**, S. 267, Kasım 2003

Financial Handbook, Ed. Jules I. Bogen, 4th Ed., The Ronald Press Company ,1965

DİĞER KAYNAKLAR

IC78-4R3 Investment Tax Credit Rates, **Canada Customs and Revenue Agency**, <http://www.ccr-a-adrc.gc.ca/E/pub/tp/ic78-4r3/ic78-4r3-e.html> (20/01/2004)

T2038 (IND) E(02), "Investment Tax Credit", **Canada Customs and Revenue Agency**, http://www.ccr-a-adrc.gc.ca/E/pbg/tf/t2038_ind/t2038_ind-02e.pdf, (01.12.2003)

FY2003 Tax Reform (Main Reforms), **Japan Ministry of Finance**, <http://www.mof.go.jp/english/tax/tax2003/tax2003d.pdf> (25.11.2003)

Corporation Tax (Corporate Income Tax), **Japan Ministry of Finance**, http://www.mof.go.jp/english/tax/taxes2003e_c.pdf, (25.11.2003)

"Tax Credits, Withholdings and Prepayments", **Spain Commercial Office**, <http://www.spainbusiness.com>, (16.02.2004)

Investment incentives framework, **Federal Public Service Economy, S.M.E.s, Self-employed and Energy Service for Foreign Investments**, http://www.investinbelgium.fgov.be/frame_en.htm (17.02.2004)

"Investment Law: Private investment aids for the country's economic and regional development, and other provisions", **Hellenic Investment Centre**, www.elke.gr, (09.02.2004)

"Investment Incentives", **Hellenic Investment Centre**, www.elke.gr, (09.02.2004)

"Investment Incentives", **Czech Investment Agency**, www.czechinvest.org, (26.02.2004)

"Investment Incentives", **Czech Investment Agency**, www.czechinvest.cz,
(26.02.2004)

"Tax and Investment Incentives", **Mccann FfitzGerald Solicitors**, Ireland as a
Business Location, <http://www.mccannfitzgerald.ie>, (26.02.2004)

National Council of Economic Education, www.econedlink.org, (01.06.2004)

Kurumlar Vergisi Kanunu

Gelir Vergisi Kanunu

Vergi Usul Kanunu

Katma Değer Vergisi Kanunu

Serbest Muhasebecilik, S.M. Mali Müşavirlik, Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu

Finansal Kiralama Kanunu

Vergi Kanunları İle İlgili Genel Tebliğler

EKLER

(EK-1) – Yatırım İndirimi Tasdik Raporu

Rapor Sayısı: YMM../...-.....	.....
Rapor Ekleri :	.../...../.....
YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLİK YATIRIM İNDİRİMİ TASDİK RAPORU	
İncelemeyi Yapan Yeminli Mali Müşavirin	Adı Soyadı : Bağlı Olduğu Oda : Büro Adresi : Telefon Numarası :
Dayanak Sözleşmenin	Günü : Sayısı :
Mükellefin	Adı-Soyadı (Ünvanı) : Adresi : Vergi dairesi : Hesap No'su : Telefon Numarası :
İnceleme Dönemi	:
Yatırım Konusu	:
Toplam Yatırım Harcaması Tutarı	:
Yararlanması Uygun Görülen Yat. İnd.	:
SONUÇ	:

(EK-2) – Rapor Dispozisyonu

I – GENEL BİLGİ:

Bu bölümde en az aşağıdaki bilgiler yer alacaktır:

- Mükellefin adı, soyadı, ünvanı, sermayesinin % 10 ve daha fazla paylı ortaklarının adları ve adresleri.
- Mükellefin iştigal konusu.
- Mükellefin ve varsa ortaklarının bağlı bulunduğu vergi dairesi, hesap numarası.
- Mükellefin ticaret sicil kaydı, sicil numarası.
- Yatırım dönemine ilişkin bilanço ve gelir tablosu.
- Yatırıma ilişkin genel bilgiler.
- Yatırım indirimi istisnalarının safi kurum kazancına uygulanıp uygulanmadığı.
- Tasdik işlemine konu istisnanın Gelir Vergisi Kanununun Ek 1- 6 ıncı maddelerinde yapılan düzenlemelere göre uygulanacak olması halinde, istisnaların gelir vergisi tevkifatına tabi tutulup tutulmadığı.
- Muhasebeden veya muhasebe denetiminden sorumlu olanların adları ile serbest muhasebeci, serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir ünvanına sahip olup olmadıkları,
- Gerekli görülen diğer hususlar.

II – USUL İNCELEMELERİ:

Bu bölümde en az aşağıdaki bilgilere yer verilecektir:

- Bilanço esasına göre defter tutulup tutulmadığı,
- Yasal defterlerin tasdikine ilişkin bilgiler,
- Defter kayıtlarına dayanak teşkil eden belgelerin usulüne uygun olup olmadığı, gerçeği yansıtmıyıp yansıtmadığı,
- Defter kayıtlarının kayıt nizamına, muhasebe ilkelerine uygun olup olmadığı,
- Mükelleflerin kayıtlarının hesaplanan ve yararlanılan yatırım indirimi istisnası tutarlarının yıllar itibariyle takibini yapacak şekilde tutulup tutulmadığı,
- Beyannamelerin zamanında verilip verilmediği.
- Gerekli görülen diğer hususlar.

III — HESAP İNCELEMELERİ:

Bu bölümde en az aşağıdaki hususların belirtilmesi zorunludur:

- Yeminli mali müşavirler bu bölümde ayrıca topladıkları kanıtların yeterli miktarda ve güvenilir olduğunu, izledikleri denetleme yöntem ve tekniklerinin tasdik ettikleri yatırım indirimi istisnası açısından uygun ve yeterli olduğunu açıklayacaklardır.
- Yatırım indirimine konu aktif değerlerin mükellef faaliyetinde kullanılıp kullanılmayacağı,
- Amortisman tabi iktisadi kıymetin yatırım indirimine konu olup olmadığı ve buna ilişkin belgelerin ayrıntılı listesi ile tutarları,
- Yatırım indirimine konu aktif değerlerin yeni ve kullanıma hazır vaziyette olup olmadığı,
- Yatırım indiriminin hesaplanmasında yatırım indirimine konu amortisman tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedelinin %40'ünün esas alınıp alınmadığı,
- Kurumların, birleşme, devir veya nev'i değişikliklerinde, yatırım indirimi uygulamasının yeni şirketçe yapılabilmesi için; birleşme, devir ve nev'i değişikliğinin Kurumlar Vergisi Kanununun ilgili maddelerinde öngörülen şekilde yapılıp yapılmadığının ve yatırım indiriminden yararlanma şartlarının mevcut olup olmadığının,
- Açılan akreditif için yatırım indirimi uygulanıp, uygulanmadığının, (Akreditif gayri kabil rücu akreditif olsa dahi kati ithalleri yapılıp gümrükten çekilerek aktif bir hesaba alınması halinde harcama sayılarak yatırım indirimi uygulanması mümkündür.)
- İncelemenin sağlıklı ve amacına uygun sonuçlandırılabilmesi için gerekli olabilecek diğer konuların irdelenmesi,
- Yararlanılacak yatırım indirimi istisnası tutarı ve hesaplama şekli (Endeksleme uygulaması ile enflasyon düzeltmesi yapılıp yapılmadığı da belirtilecektir.)
- Yatırım indirimi istisnasının Gelir Vergisi Kanununun 19 uncu maddesine mi yoksa bundan önceki düzenlemeye göre mi yapıldığı hususunda gerekli ayırımı yapılıp yapılmadığı,
- Yatırım İndirimi İstisnası Uygulamasının doğruluğu,
- Tasdik işlemi için gerekli görülen diğer hususlar.

IV — SONUÇ

Yeminli mali müşavir, mükelleflerinin ilgili dönem hesaplarının yatırım indirimi yönünden

incelenmesinden, fiili durumun, muhasebe kayıt ve belgelerin ilgili mevzuata uygunluğunun ve doğruluğunun araştırıldığını belirterek, kazançtan indirilecek yatırım indirimi istisnasının ne kadar olduğu konusundaki görüşünü kesin olarak ifade edecektir.

YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİR

Adı-Soyadı .

İmza-Mühür .

